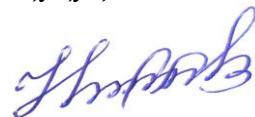

МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ
«ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ КҶҶЛОБ БА НОМИ
АБУАБДУЛЛОҲИ РҶДАКӢ»

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 07+371(575.3) (76.12+74.200 (2 тоҷик))

НАВРҶЗЗОДА ШАМСИЯ МУРОДАӢ

**НАҚШИ МАҚАЛЛАИ «МАОРИФИ ТОҶИКИСТОН»
ДАР ИНЪИКОСИ МАСЪАЛАҲОИ РУШДИ МАОРИФИ КИШВАР**

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи
ихтисоси 6D050400 – Рӯзноманигорӣ (6D050401 – Рӯзноманигорӣ)

Роҳбари илмӣ:

номзади илмҳои филологӣ, дотсент

Усмонзода Наргис Кучар

ДУШАНБЕ – 2026

МУНДАРИЧА

НОМГЀИ ИХТИСОРАҲО ВА (Ё) АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ.....	4
МУҚАДДИМА.....	5-13

БОБИ I. ЗАМИНА ВА МАРҲИЛАҲОИ ТАШАККУЛИ МАҚАЛЛАИ «МАОРИФИ ТОҶИКИСТОН».....	14-63
1.1. Матбуоти соҳавӣ: таърихи пайдоиш ва таҳаввул.....	14-26
1.2. Сарчашма ва омилҳои пайдоиши мақаллаи махсуси забон ва адабиёти тоҷик – «Адаб» ва мазмуну мундариҷаи он.....	26-53
1.3. Дастовардҳои мақаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар журналистикаи чандрасонаӣ.....	53-63

БОБИ II. МАЗМУНУ МУНДАРИҶАИ МАҚАЛЛАИ «МАОРИФИ ТОҶИКИСТОН» ДАР ШАРОИТИ ТАҒЙИРОТ ВА РУШДИ СОҲАИ МАОРИФ.....	64-114
2.1. Зарурати дигаргунӣ дар шаклу мазмуни мақалла вобаста ба тағйироти кулӣ дар соҳаи маориф.....	64-84
2.2. Аҳаммияти баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои Президенти ҶТ ба МО ҶТ дар мақаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»).....	84-107
2.3. Инъикоси ислоҳоти соҳаи маориф ва усулҳои нави таълим дар мақалла.....	107-114

БОБИ III. НАВОВАРИҲОИ МАҚАЛЛА ДАР ИСТИФОДАИ ЖАНРУ РУБРИКАҲО, МАВЗУЪ ВА ЗАБОНУ УСЛУБ.....	115-161
3.1. Мавқеи жанрҳои публитсистӣ дар пешниҳоди навгонӣҳо ва мушкилоти соҳаи маориф.....	115-130
3.2. Ҷанбаҳои илмӣ матолиби мақаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»).....	130-145
3.3. Шеваи таълими забони тоҷикӣ – яке аз мавзӯҳои асосии мақаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»).....	146-161

ХУЛОСА.....	162-167
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ	
ТАҲҚИҚ.....	168-169
Рӯйхати адабиёт.....	170-187

НОМГЌЙИ ИХТИСОРАҲО ВА (Ё) АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ

ВАО – Васоити ахбори омма

ДМТ – Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон

МО ҶТ – Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон

НБО – Неругоҳи барқи обӣ

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Матбуоти тоҷик дар маърифатнокӣ ва рушди тафаккури ҷомеаи шаҳрвандӣ нақши муҳим дорад. Он тайи беш аз 114 соли мавҷудият аз шаклҳои гуногуни воситаҳои ахбор истифода намудааст, ки муҳимтаринаш матбуоти соҳавӣ мебошад. Аксари муҳаққиқони соҳаи журналистика бар онанд, ки намунаҳои аввалини нашрияти соҳавии кишвар нашрияҳои соҳаи маориф мебошанд. Далели ин дар он аст, ки ҳамаи нашрияҳои тоҷикӣ аз замони пайдоиш (1912) хусусияти омӯзишӣ, парваришӣ, маърифатпарварӣ ва танвири афкорро доштанд. Ин аст, ки матбуоти соҳаи маориф таҷрибаи бузурги журналистӣ ба даст оварда, ба яке аз матбуоти пешрафтатарин, таъсиргузортарин ва серхонандаи соҳавӣ табдил ёфтааст. Ҳамаи ин муҳимияти мавзӯ – баррасии махсусиятҳои яке аз нашрияҳои асосии соҳаи маориф – маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон»-ро, ки ҳамсоли Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон аст, баланд мебардорад. Ин нашрия ду моҳ қабл аз Истиқлолият (соли 1991) ба ҷаҳолият оғоз карда, ҳамчун минбари баёни андешаҳои тозаи равшанфикрони миллат масъалаҳои муҳимми фарҳанг, илм ва маорифро ба миён гузошта, дар инъикоси масъалаҳои забон, иҷрои аввалин Қонуни забони давлатӣ, мушкилоти соҳаи маориф ва ҳалли онҳо саҳми назаррас гузоштааст. Бинобар ин, таҳқиқи мо оид ба таърих, мазмуну муҳтавои ин маҷалла дар даври истиқлол аҳамияти баланди илмиву амалиро дорост. Маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») бо пуштибонӣ аз мақоми давлатӣ гирифтани забони тоҷикӣ ба вучуд омада, тадричан доманаи мавзӯҳои ҳудудовар карда, дар шарҳи масъалаҳои муҳимми илму маориф, шеваҳои таълиму тарбия, вазифаи омӯзгор, тарғиби таҷрибаи пешқадам саҳми намоён гузошт. Дар даҳсолаҳои охири даври Истиқлолият – асри технология ва иттилоот, маҷалла яке аз аввалинҳо шуда, аз имконият ва дастовардҳои матбуоти чандрасонаӣ истифода бурд. Маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси дастовардҳои соҳа, баррасии мушкилот ва дарёфти роҳи ҳалли даххо масъалаҳои соҳаи таълиму тарбия ва ба ҷомеаи ояндаи пешрафта тайёр кардани

насли наврас нақши босазо гузошт. Ҳамаи ин баёнгарии мубрамияти мавзуи рисола буда метавонад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Омӯзиш ва таҳлилу баррасии асарҳои муҳаққиқони тоҷик дар мавриди матбуоти тоҷик, бахусус, маҷаллаҳои соҳавии маориф собит намуд, ки дар бораи таъриху ташаккулёбӣ, мазмуну мундариҷа ва мавқеи нашрияҳои маориф дар низоми матбуоти соҳавӣ қорҳои зиёд, аз ҷумла, мақолаҳои илмӣ, илмӣ-оммавӣ, дастурҳои таълимӣ ва рисолаи номзадӣ таҳия карда шудаанд. Бо вучуди ин, дар мавриди заминаҳо, таърихи пайдоиш, рушду такомул ва махсусиятҳои яке аз нашрияҳои асосии соҳавӣ – маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» (собиқ «Адаб») мақола ва қорҳои таҳқиқотӣ таълиф нагардидаанд. Таҳқиқотҳое, ки ба мавзуи диссертатсияи мазкур то андозае алоқаманданд, асосан, назариявӣ мебошанд. Аз ҷумла, муҳаққиқони соҳаи матбуот И. Усмонов ва Д. Давронов дар асари хеш «Таърихи журналистикаи тоҷик» баъзе дастоварду норасоии нашрияҳои соҳавӣ, махсусиятҳои онро зикр карда бошанд ҳам, ба таҳлил ва ҳулосаи мундариҷаи нашрияҳои алоҳидаи соҳаи маориф, бурду бохти онҳо, роҳнамоӣ ва дурнамои рушди матбуот, аз ҷумла, матбуоти соҳавию касбӣ, шахсӣ ва корпоративӣ таваҷҷуҳ накардаанд [25]. Танҳо дар рисолаи А. Азимов «Журналистикаи тоҷик дар давраи инқилоби маданӣ (1929-1940)» (ба забонҳои русӣ – соли 2014; тоҷикӣ – 2023) дар зерфасли «Таъсиси матбуоти соҳавӣ ва махсус» [1, с.79] оид ба таърихи таъсиси чунин нашрияҳо маълумоти васеъ дода шуда бошад ҳам, муҳтаво, мақсад, вазифа ва саҳми ин нашрияҳо дар ҷомеа мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст.

Дар бораи нашрияҳои соҳаи маориф мақолаҳои ихтисосии рӯзноманигори хирфай С. Набизода маълумоти бештар медиҳанд. Дар онҳо ба аҳаммият ва ҷойгоҳи матбуоти соҳаи маориф баҳои баланд дода шудааст: «Дар фаъолияти Вазорати маориф ва илм матбуоти соҳавӣ нақши алоҳида дорад... Ташкили матбуоти соҳавӣ дар раванди инъикоси фаъолияти илму маориф ба алоқамандон минбари нав дод» [102, с. 13]. Устоди ДМТ Б. Қутбиддин низ аҳаммияти матбуоти соҳаи маорифро баланд арзёбӣ кардааст: «Дар фаъолияти Вазорати маориф ва илм матбуоти соҳавӣ нақши умда дорад, ҳатто метавон

гуфт, матбуоти соҳаи маориф ба рушду инкишофи кишвар ва ташаккули маърифати мардум аз ибтидо таъсири махсус расонда тавонистааст. Имрӯз сертиражтарин нашрияҳои соҳавии ҷумҳурӣ ва ҳам серхонандатарин марбут ба Вазорати маориф ва илм мебошанд» [87, с. 10]. Баробари ин, ба қавли муҳаққиқ дар илми журналистика оид ба хусусияту таъйиноти маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» таҳқиқ бурда нашудааст. Асарҳои муҳаққиқони варзидаи соҳаи журналистика асосан давраи аввали рушди матбуоти тоҷикро фаро мегиранд. Б. Қутбиддин қайд кардааст, ки маълумоти мухтасар оид ба маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»), ки дар феҳристномаи «Фарҳанги рӯзномаҳо ва маҷаллаҳои Тоҷикистон» (таҳияи Д. Ашӯров, 1999) омадааст, низ саҳеҳ нест. Зикр шудааст, ки маҷаллаи «Адаб» «моҳи апрели соли 1997 ташкил шудааст» [87, с. 10-11], ҳол он ки шумораи аввали «Адаб» моҳи июни соли 1991 чоп шуда буд.

Дар бораи таърих, мазмуну муҳтавои матбуоти соҳаи маориф як қатор асарҳои илмӣ оммавӣ ба вуҷуд омадаанд, ки «Оинаи маориф» (соли 2012) [18], «Ниҳоли тоза дар баҳори матбуоти тоҷик» (соли 2014) [17], «Нахустматбуоти соҳаи маориф» (соли 2016) [21] аз ҷумлаи онҳо буда, ба таҳлилу баррасии мазмуну мундариҷаи маҷаллаҳои соҳавии «Дониш ва омӯзгор», «Раҳбари дониш» ва ҳафтаномаи «Омӯзгор» бахшида шудаанд. Монографияи Н. Нурализода «Машғали маориф» (2022) заминаҳои таърихӣ пайдоиш, ташаккул ва таҳаввули нашрияи асосии соҳавии «Омӯзгор», нақши он дар рушди маорифи миллӣ, мавқеи жанрҳои публитсистӣ дар нашрияро мавриди таҳқиқ қарор додааст [31]. Асоси таҳқиқоти Б. Исомиддиновро бошад, омӯзиши расонаҳои хусусӣ ташкил дода, монографияаш таҳти унвони «Таърихи матбуоти хусусӣ дар Тоҷикистон» ба забони русӣ чоп шудааст [32]. Муҳаққиқ Андамов Хуршед бо номи “Ҷойгоҳи маҷаллаи “Раҳбари дониш” дар низоми матбуоти тоҷики солҳои 20-30-и садаи XX” таҳқиқоти илмӣ бурдааст. [2] Монографияи И. Ҳамидиён ва Ф. Низом «Журналистикаи интернетӣ дар Тоҷикистон. Ташаккул, мушкилот ва дурнамо» [33] аз таҳқиқоти охирин дар бораи журналистикаи чандрасонаӣ буда, истифодаи васоити нави технологию

иттилоотӣ дар матбуотро дар бар мегирад, ки дар фасли сеюми боби аввали кор аз ҷанбаҳои назариявии он истифода шуд.

Бо вучуди ин, дар бораи махсусиятҳои матбуоти соҳавӣ, аз он ҷумла, намунаи боризи он – маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон», дар шакли китоб, дастур ё рисола асарҳои алоҳида ба вучуд наомадаанд.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Мавзуи рисола бо самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи рушди ҷомеаи иттилоотӣ, иқтисоди рақамӣ, ҳукумати электронӣ, васоити ахбори омма ва технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ робита дошта, ба барномаҳои таълимӣ ва илмӣ самтҳои рӯзноманигорӣ, алоқамандӣ дорад. Диссертатсияи мазкур бо ҳадафҳои «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», «Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», алоқамандӣ дорад. Таҳқиқоти диссертатсионӣ як қисми барномаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи журналистикаи факултети филологияи тоҷик ва журналистикаи МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ»-ро ташкил медиҳад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ. Ҳадаф ва пажӯҳиши ин мавзӯ муайян намудани нақши матбуоти даврии соҳавӣ, махсусан, маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси масъалаҳои рушди маорифи кишвар дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аст.

Вазифаҳои таҳқиқ. Зимни омӯзиши мавзӯ дар назди муҳаққиқ вазифаҳои зерин гузошта шуданд:

– муайян намудани нақши матбуоти даврӣ, махсусан маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси масъалаи рушди маориф дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистон;

– заминаҳои ташаккул ва омилҳои пайдоиши маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»);

- таснифи умумии мундариҷаи маҷалла ва масъалаҳои марбут ба рушди маориф;
- гуногунӣ ва навоариҳои жанрию усулӣ дар инъикоси масъалаҳои рушди маориф;
- зарурати истифода аз имконоти журналистикаи ҷандрасонаӣ дар шарҳи масъалаҳои муҳими соҳа;
- омӯзиши таҷрибаи намунаи матбуоти соҳаи маориф ва пешниҳоди усулҳои бароҳмонӣ ва таъсиси матбуоти соҳавии нав дар кишвар;
- ба вучуд овардани назарияи матбуоти соҳавӣ ва ба вучуд овардани амалияи истифодаи он дар мисоли як нашрия – «Маорифи Тоҷикистон».

Объекти таҳқиқ маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб») ва сомонаву саҳифаи он дар интернет ба шумор меравад.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқ. Вижагиҳои таърихӣ, мавзӯӣ ва жанрии маводди фарогирандаи масъалаҳои рушди маорифи кишвар дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон».

Асосҳои назариявии таҳқиқ. Ҳангоми пажӯҳиши мавзӯи диссертант ба андешаҳои назариявии донишмандони ватаниву хориҷӣ чун И. Усмонов, А. Саъдуллоев, Д. Давронов, А. Азимов, М. С. Имомзода, М. Муродӣ, Б. Қутбиддин (Б. Ҳошимзода), Н. Усмонзода, И. Ҳамидиён, А. Раҳмонов, Х. Андамов, Б. Исомиддинов, Н. Охунзода, Б. Шукуров, Б. Камолиддинов, Р. Саидзода, С. Набизода, Н. Нуралиев (Н. Нурализода), Н. Ғафурӣён А., Ш. Исломов, Ш. Шокирзода, Грабельников, В.Г. Белинский ва дигарон тақия намудааст.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқ. Мавзӯи баррасии рушди маорифи кишвар дар матбуоти даврии соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Маорифи Тоҷикистон» бори аввал таҳқиқ мегардад ва он нақши маҷаллаи мазкурро дар баррасии масъалаи рушди маориф, омилҳои пайдоиши маҷаллаи соҳавӣ, ислоҳоти соҳаи маориф ва омӯзиши таҷрибаи намунаи матбуоти соҳаи маориф ва пешниҳоди усулҳои бароҳмонӣ ва таъсиси матбуоти соҳавии нав дар кишвар муайян месозад.

Чараёни омӯзиш ба таҳқиқ ва таҳлили маводди маҷаллаи «Адаб» (солҳои 1991-2006), «Маорифи Тоҷикистон» (солҳои 2006-2024) нигаронида шуда, дар ин замина: а) ҷанбаҳои таърихӣ ва заминаҳои рушди матбуоти соҳавӣ, бахусус маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон»; б) санадҳои меъёрию ҳуқуқии соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон; в) аҳаммияти баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои Президенти ҚТ ба МО ҚТ ба мазмуну мундариҷаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар шароити тағйирот ва рушди соҳаи маориф, г) вижагиҳои истифодаи жанрҳои публитсистика дар инъикоси воқеиятҳо ва масъалаҳои марбут ба рушди маориф дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистон дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» муайян шудааст, ки аз навгонии таҳқиқ дарак медиҳанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Таҳқиқ нишон дод, ки маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») дар останаи Истиқлоли давлатӣ бо кӯшиши рӯшанфикрони тоҷик, дар заминаи ошкорбаёнӣ ва таваҷҷуҳ ба забони тоҷикӣ таъсис ёфта, минбаъд «Маорифи Тоҷикистон» ном гирифт. Нуктаи асосии таҳқиқ муайян кардани вазифа ва ҳадафҳои нашрия ҳамчун падидаи давраи Истиқлол ва рушди он мебошад.

2. Аз баррасиҳо маълум гардид, ки шеваи таълим яке аз мавзӯҳои асосии матбуоти соҳавӣ дар матбуоти тоҷик ба ҳисоб меравад. Дар кори мазкур усулҳои нави таълими забони тоҷикӣ ва дигар фанҳои дақиқ, табиатшиносӣ, информатика ва риёзӣ дар давраи Истиқлол таваҷҷуҳи бештар равона шуда, сабабҳои тағйири шакли муҳтавои маҷалла дар оғози асри XXI муайян карда мешаванд.

3. Натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки инъикоси баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маҷалла аз аҳаммияти хоса бархурдор аст, зеро дар асоси нуктаҳо аз баромадҳо ва дастуру супоришҳои Пешвои миллат рушди ҷомеа, аз ҷумла маориф таъмин карда хоҳад шуд.

4. Аз омӯзишҳо бармеояд, ки таҷрибаи маҷалла дар истифодаи жанру рубрикаҳои нав, журналистикаи чандрасонаӣ ва васоити нави иртиботӣ ва инъикоси масъалаҳои илмӣ бо ҷалби донишмандони соҳаҳои гуногуни илм иртибот дошта, маҳз ин боиси ҳамчун маҷаллаи илмӣ шинохта шудани он гаштааст.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ. Аҳаммияти назарии диссертатсия аз он иборат аст, ки на танҳо саҳми нашрияи соҳавии «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб») дар ташаккули рушди соҳаи маориф ва назарияи журналистикаи тоҷик ба таври илмӣ арзёбӣ мегардад, балки натиҷаҳои илмии бадастомада пояи назариявии пажӯҳиши матбуоти соҳавиро тақвият бахшида барои амиқтар омӯхтани таърихи матбуоти даврӣ, жанршиносӣ ва сабку усулҳои инъикоси масъалаҳои марбут ба маориф хидмат мекунад.

Натиҷаҳои таҳқиқи илмӣ ва маводди ҷамъовардашуда метавонад дар навиштани китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ, матни дарсҳои интиҳобӣ доир ба таърихи матбуоти тоҷик, журналистикаи иҷтимоӣ мавриди истифода қарор гирад. Ҳамчунин дастовардҳои диссертатсияи мазкурро метавон дар фаъолияти журналистикаи амалӣ истифода гардад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмии 6D050401 – Рӯзноманигорӣ мутобиқат мекунад. Дар доираи ин мавзӯ масъалаҳои зерин мавриди омӯзишу баррасӣ қарор гирифтанд, ки ба бандҳои 1, 2 ва 7-и «Соҳаҳои таҳқиқот»-и шиносномаи ихтисоси илмӣ алоқамандӣ доранд:

- Заминаҳо ва омилҳои таърихӣ таъсиси маҷаллаҳои соҳавӣ дар самти маориф
- Махсусияти матолиби матбуоти соҳавӣ
- Тарғиби сиёсати давлатӣ дар самти рушди маориф ва нақши маҷаллаҳои соҳавӣ дар он
- Истифодаи имконоти жанрҳои публицистӣ дар матбуоти соҳавӣ.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Дар тамоми давраҳои иҷрои нақшаи кори илмӣ-тадқиқотӣ: интиҳоби мавзӯ, асосноккунӣ

ва мубраммияти он, ҳадафи таҳқиқ ва иҷрои вазифаҳо бевосита муаллиф саҳм гузоштааст. Диссертант нақши маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»)-ро дар баррасии масъалаҳои рушди маорифи кишвар таҳқиқу таҳлил намуда, натиҷаҳои таҳқиқро дар шакли мақолаҳои илмӣ ба таъб расонидааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷаҳои таҳқиқ аз ҷониби диссертант дар мақолаҳои илмӣ, илмӣ-оммавӣ ва конференсияҳои илмӣ дар шакли маъруза омода ва ҷоп гардидааст. Аз ҷумла 4 мақолаи илмӣ муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшаванда, 2 мақола дар маҷмуаҳои мақолаҳои илмӣ ҷоп гардида, дар конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии «Таъсири интернет ва расонаҳои рақамӣ дар мусоидат ба таърихи васоити ахбори омма ва омӯзиш дар замони муосир» (Кӯлоб, 03-юми майи соли 2025), «Масъалаҳои мубрами забоншиносии муосир ва рушди забони тоҷикӣ дар даврони истиқлол» (Кӯлоб, 01-уми октябри соли 2025), конференсияи илмӣ-назариявии ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯён бахшида ба Рӯзи илми тоҷик, эълон гардидани солои 2025-2030 «Солҳои рушди иқтисоди рақамӣ ва инноватсия», солҳои 2020-2040 «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ», соли 2026 «Соли вусъат додани корҳои ободониву созандагӣ ва тақвияту таҳкими худшонисиву ҳудогоҳии миллӣ» ва ҳамчунин истиқболи шоиста аз 35-солагии Истиқлолияти давлатӣ) (Кӯлоб, 2026) бо маъруза баромад намудааст.

Диссертатсия дар ҷаласаи кафедраи журналистикаи факултети филологияи тоҷик ва журналистикаи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (суратмаҷлиси №8-1, аз 4-уми марти соли 2026) муҳокима ва ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Муҳтавои асосии диссертатсия дар 6 мақолаи муаллиф, ки аз ин 4 адад дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 2 мақола дар маҷмуаҳои дигари илмӣ ба нашр расиданд, инъикос ёфтаанд.

Соҳтор ва ҳачми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, нух
фасл, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ, рӯйхати
адабиёт ва нашри таълифоти илмӣ дар мавзуи диссертатсия иборат аст. Ҳачми
кор 187 саҳифаи чопи компютери ро ташкил додааст.

БОБИ I

ЗАМИНА ВА МАРҲИЛАҲОИ ТАШАККУЛИ МАҶАЛЛАИ «МАОРИФИ ТОҶИКИСТОН»

1.1. Матбуоти соҳавӣ: таърихи пайдоиш ва таҳаввул

Аҳаммият, саҳм ва ҳадафи асосии матбуот, ки дар илми журналистикаи ҷаҳонӣ қариб дусад сол инҷониб мавриди таҳқиқ қарор мегирад, таъсиррасонӣ ба афкори ҷомеа мебошад. Фармудаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷашни 100-солагии матбуоти тоҷик далели собитӣ ин гуфтаҳои ӯ, ки “матбуот ва воситаҳои ахбори омма ба ташаққули афкори ҷомеа таъсири муқтадир ва муассир мерасонанд» [20, с. 3]. Баробари ин, роҳбарӣ, роҳнамоӣ ва назорати умумӣ одатан ба зиммаи муассис гузошта мешавад. Вобаста ба ин, дар кишвари мо вазифаи воситаҳои ахбори умум, аз ҷумла матбуоти соҳавӣ, ба мустаҳкам намудани пояи Истиқлолияти давлатӣ, рушди иқтисод, илму фарҳанг, саноат ва солимии андешаву афкори шаҳрвандон равона шудааст. Маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») низ ҳамчун яке аз матбуоти соҳавӣ таърихи 35-солаи худ дар иҷрои ин ҳадафҳо саҳми бориз гузоштааст.

Яке аз хусусиятҳои назарраси матбуот аз он иборат аст, ки вобаста ба вазъи иҷтимоӣ метавонад самт дигар кунад; ин ҳолат аксар вақт дар замони дигаргуниҳои куллии ҷомеа ба вучуд меояд. Мавҷудияти қонунияти мазкурро Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид кардаанд, ки нашрияхо, «хусусан, дар замони таҳаввулот ва тағйирёбии самтҳои рушди ҷомеа, бадалшавии идеологияҳо ва ташаққули диди нави иҷтимоӣ аҳаммияти хоса пайдо меkunанд» [20, с. 6]. Аз ҷумла воқеаҳои инқилобӣ дар аввали асри XX (1917-1920) ба мазмуну мундариҷаи воситаҳои ахбори тоҷикӣ таъсири назаррас расониданд, ба ин монанд рӯйдодҳои охири солҳои 80-ум ва аввали 90-уми асри XX низ муҳтавои ВАО-ро дигар карда, боиси ба вучуд омадани нашрияхои нав шуданд. Ба қавли Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, дар «замони таҳаввулот ва тағйирёбии самтҳои рушди ҷомеа, бадалшавии идеологияҳо ва

ташаққули диди нави иҷтимоӣ» матбуот иҷрои вазифаҳои навро ба зимма мегирад. Бо вуҷуди ин, ба қавли мутахассисон, низоми пешина саҳтҷон буда, имрӯз бисёр журналистон, хусусан, насли калонсол аз арзёбиҳои пешин ва қоидаҳои журналистикаи кӯҳна ба осонӣ даст намекашанд. Масалан, агар дар замони шуравӣ талаботи асосӣ дар назди журналист дарёфти факт ва баҳодиҳии он бошад, имрӯз журналистон вазифадоранд танҳо фактро пешниҳод кунанд, ки ба назари аввал осон менамояд. Пас, маълум мегардад, маҳаки кори журналистикаи пешин ислоҳи камбудӣ ва пешрафти ҷомеа низ будааст. Бо вуҷуди чунин пастию баландиҳои кори журналистика, чи тавре ки гуфтаанд, «танҳо журналистикаи хуб ва бад мавҷуд буда метавонад» [6, с. 5] ва баҳои асосиро дар мавриди журналистикаи асил хонанда медиҳад.

Ҳарчанд, ба қавли А. Грабелников, журналистика «фаъолияти ҷамъиятиест дар мавриди ҷамъоварӣ, коркард, арзёбӣ ва паҳннамоеи иттилооти оммавӣ» [6, с. 3], вақтҳои охир истилоҳи ВАО (воситаҳои ахбори омма)-ро дар адабиёти илмӣ журналистӣ кам истифода мебаранд. Онро ҳоси замони шуравӣ дониста, аз истилоҳҳои гуногуни ғарбӣ кор мегиранд. Ба қавли муҳаққиқони соҳа, истилоҳи «воситаи ахбори омма» бештар дар забони ҷомеашиносон ва равоншиносон ба кор меравад [6, с. 3].

Таърихи пайдоиш ва ташаққули матбуот дар кишварҳои ҷаҳон назар ба нашрияҳои форсӣ-тоҷикӣ хеле пештар (зиёда аз 200 сол) буда, намунаи аввалини он дар Англия (соли 1588) ба вуҷуд омадааст. Матбуоти соҳавӣ низ дар ҳамон як давра ба вуҷуд омад.

Ба омӯзиши масъалаҳои назарӣ ва амалии матбуоти соҳавӣ дар кишвари мо муҳаққиқон даст назадаанд. Истилоҳи мазкур – «матбуоти соҳавӣ», дар доираи масъалаҳои дигар истифода мешавад. Дар таҳқиқи яке аз муҳаққиқони назария ва амалияи журналистика Қ. Шарифзода оид ба «хусусиятҳои навъбандии матбуоти даврӣ» низ ин навъи матбуот номбар нашудааст: «Системаи ахбори оммавии Тоҷикистонро аз нигоҳи тааллуқоти молӣ ва сиёсӣ ба намудҳои зерин ҷудо кардан мумкин аст: *расмӣ, ҷамъиятӣ, ҳизбӣ, шахсӣ*» [26, с. 16]. Дар таҳқиқоти муаллифони хориҷӣ низ матбуот аз рӯйи аломатҳои тобеияти

худудӣ, мавзӯӣ ва доираи истифодабарандагонашон тақсим карда шуда, матбуоти соҳавӣ ба он дохил карда нашудааст. Дар илми журналистикаи рус хангоми тақсимбандии воситаҳои ахбор аз ҷиҳати мазмун ва тобеият онро оммавӣ, илмӣ, илмию бадеӣ, фароғатӣ ва ғайра номида [27, с. 3], матбуоти соҳавиро ҳамчун намуди алоҳида ёдовар нашудаанд. Аз ин рӯ, ба андешаи мо, ин тақсимбандиҳо шартинанд, зеро бо рушд ёфтани воситаҳои ахбор навъҳои нави он ба вучуд меоянд, чун матбуоти шахсӣ, корпоративӣ, интернетӣ, фарҳангию бадеӣ ва ғайра. Баъзе аз онҳо – матбуоти шахсӣ, корпоративӣ аз ҷумлаи матбуоти соҳавӣ буда метавонанд.

Яке аз заминаҳои асосии пайдоиши матбуоти соҳавӣ ин аст, ки ҳар як наشريя «аудиторияи воқеии ашхоси истеъмолкунандаи органи муайяни воситаи ахбор» дорад [6, с. 39]. Чунончи, истеъмолкунандагони воситаҳои ахбори соҳаи маориф омӯзгорон, мураббӣён, кормандони соҳа ба ҳисоб мераванд. Матбуоти соҳавӣ, аз ҷумла маориф, бахши бузургро аз бозори иттилоотӣ дар даст дорад; фазои он гоҳо аз матбуоти сиёсӣ, иттилоотию фароғатӣ ва тижоратӣ, шахсӣ, ҳатто баъзан аз матбуоти давлатӣ фарох мебошад. Мутахассиси назарияи журналистика А. Грабелников дар дастури таълимӣ барои донишҷӯён қайд кардааст: «Матбуоти соҳавӣ фаъолияти ин ё он соҳаро аз паҳлуҳои гуногун инъикос менамояд. Онро вазорату идораҳо, комитетҳои давлатӣ бо мақсади тарғиби фаъолият, роҳбарӣ ва назорат аз болои зерсохторҳои худ ташкил менамоянд» [6, с. 210]. Имрӯз пажӯҳишгоҳҳои илмию таҳқиқотӣ, корхонаҳои калони саноатӣ ва хизматрасонӣ, ширкату корпоратсияҳо низ барои тарғиби қору фаъолият ва моли худ чунин наشريя бароварда метавонанд. Аз ҷумла, наشريяҳои соҳаи маориф аз рӯзи пайдоишашон эътиборашонро дар байни хонандагон аз даст намедиханд, зеро «илми имрӯза ва на танҳо илм, балки таҷрибаи дерин ба аҳли башар нишон дод, ки омӯзгорӣ душвортарин пеша аст» [3, с. 270]. Дар фасли алоҳидаи таҳқиқ собит хоҳем кард, ки дар Тоҷикистон, умуман дар Осиёи Марказӣ нахустин наشريяҳои соҳавӣ рӯзномаю маҷаллаҳои *маориф ва масъалаҳои педагогика* ба ҳисоб рафта, муассисашон идораю вазоратҳои маориф буданд. Новобаста ба он

ки вазъи соҳаи маориф дар ҳамаи ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ беҳбудӣ меҳост, воситаҳои ахбори он серталабот буда, дар шароити бӯхрони сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодӣ нашрашон аз байн нарафтааст.

Таърихи матбуоти соҳавӣ дар Россия то андозае омӯхта шудааст. Нахустин нашрияҳои соҳавӣ дар он ҷо дар охири асри XVIII ва аввали асри XIX ба вуҷуд омаданд, ки театрӣ, вақтгузаронӣ, адабӣ танқидӣ, нақдио библиографӣ, таърихӣ, тиббӣ, кӯдакона ва хоси бонувон буданд. «Умуман, ба нашрияҳои соҳавӣ дар Россия хонандагон аз оғози асри XIX ба таври ҷиддӣ тавачҷух намуданд» [30, с. 6]. Маҷаллаи аввалини соҳавӣ «Иншои ҳафтаина ба ғоидаи шавқмандсозии хизматчиён» [8, с. 7] ном дошта, дар саҳифаҳои он матолиби ҷолиби хонданӣ барои вақтгузаронии коргарон ҷой дода мешуд. Алманахҳо (номи дигари маҷаллаҳои соҳавӣ)-и декабристон хусусияти сиёсӣ ва инқилобӣ, ҳадафи «баланд бардоштани руҳияи шаҳрвандии хонанда»-ро доштанд. Намунаи назарраси нашрияҳои соҳавии рус дар асри XIX маҷаллаҳои адабиву нақди адабӣ ва адабиётшиносӣ буданд, ки ҳоло ҳам аҳаммияти илмӣ худро гум накардаанд. Муассисон ва муҳаррирони ин маҷаллаҳо аҳли адаб чун Некрасов, Достоевский ва ғайра буданд. Ногуфта намонад, ки чунин маҷаллаҳои сирф адабӣ, ки асосан, тарҷумаи намунаҳои насри Аврупо пешниҳод мекарданд, дар асри XIX дар Эрон низ пайдо шуданд. Онҳо то андозае имкони хуби молиявӣ доштанд, барои ҷалби муаллифони машҳур ба онҳо пешакӣ ҳаққи қалам дода, ҳуқуқи ҷопи асарашонро аз худ мекарданд.

Аввалин матбуоти соҳаи маориф дар Россия «Периодическое сочинение об успехах народного просвещения» ном дошта, муассисаш идораи маорифи халқ буда, солҳои 1803-1819 нашр шудааст. Баъзе маҷаллаҳои хоси маориф то инқилоби октябри соли 1917 ғайб буданд. Ба ин монанд маҷаллаҳои соҳаи таълиму тарбия дар кишварҳои Шарқ низ нашр мешуданд, ки унвонашон аз соҳаи интиҳобкардашон дарак меод: «Устод», «Муаллим», «Тарбият» ва ғайра. Муҳаққиқон И. Усмонов ва Д. Давронов хусусияти матбуоти аввалини форсиро дар нимаҳои қарни XIX -ум дар кишварҳои Ҳинду Афғонистону Эрон ва Туркия «андешаҳои панисломизм, баъдтар пантуркизм, рушди маориф ва

маданият» медонанд. Хусусияти маорифпарварии онҳо равшан ифода ёфта, «худи номи рӯзнамаҳои охири асри XIX ва ҳатто аввали асри XX -и Эрон ба он далолат мекунад, ки ҳадафаш чист: «Тарбият» (1896), «Адаб» (1898, 1900-1908)» [24, с. 23].

Дар илми журналистикаи тоҷик, чи тавре ки қайд шуд, муҳаққиқон И. Усмонов, Д. Давронов [25], А. Саъдуллоев [22], М. Муродӣ [14] ва А. Азимов [1] то андозае ба масъалаҳои матбуоти соҳавӣ ва маҳаллӣ, зарурати омӯзиши онҳо тавачҷуҳ кардаанд, аммо қорҳои мазкур тамоми паҳлу ва ҷанбаҳои нозуки матбуоти соҳавиро дар бар намегиранд.

Дар солҳои аввали истиқлоли кишвар дар фаъолияти матбуоти давлатӣ ва соҳавӣ душвориҳо ба амал омаданд. Нашрияҳо муассиси қонунӣ дошта бошанд ҳам, ба қавли Қ. Шарифзода, «ҳамин гуна руҳия (озодӣ) нашрияҳои марказии соҳавиро низ фаро гирифт. «Газетаи муаллимон»-и Вазорати маориф, «Адабиёт ва санъат»-и Вазорати фарҳанг ва ИН (Иттифоқи нависандагон), «Варзиш»-и Кумитаи давлатии варзиш ва тарбияи ҷисмонӣ, «Меҳнат»-и Кумитаи марказии иттифоқҳои касаба бо истифода аз озодии эълоншудаи матбуот ва насими гӯшнавози субҳи истиқлол, мансубият ба ниҳодҳои марказии давлатиро танҳо дар маблағгузорӣ эҳсос менамуданду бас» [26, с. 233]. Бисёр рӯзнамаҳои давлатӣ ва ҳизбии шахру ноҳияҳо аз рӯзҳои аввали эълони истиқлол дар бораи аз васоияти ҳизб ва ҳукумат баромаданашон қарори коллективи меҳнатиро бароварда, ба муассисонашон ирсол намуданд. Аммо ҳамаи ин нашрияҳо баъди як-ду сол ба бухрони молиявӣ гирифтور шуда, боз ба зерӣ ҳимояи муассисонашон гузаштанд. Яке аз намунаи барқароршавии муносибатҳои пешинаи муассисӣ ва воситаи ахбори соҳавӣ «таъсис додани маҷаллаи президенти «Бонувони Тоҷикистон» буд, ки як навъ кӯшиши барқарор сохтани нашрияҳои марказиро менамояд» [26, с. 235]. Аммо матбуоти соҳавии маориф мавқеи худро аз даст надод. Бо тавсеаи саноат ва тичорат қорхонаю идораю муассисаҳои калони кишвар соҳиби рӯзнамаҳои бисёртиража шуданд. Имрӯз қариб тамоми соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоии кишвар соҳиби нашрияҳои

соҳавии худ мебошанд. Дар ин бора И. Ҳамидиён маълумоти васеъ додааст [33].

Ҳамин тавр, «агар матбуот дар замони шуравӣ хусусияти давлатӣ дошта бошад, акнун хусусияти идоравӣ, шахсӣ, тичоратӣ пайдо кард» [6, с. 39]. Матбуоти соҳавӣ бо доираи маҳдуди инъикоси мавзӯ ва ҳонандагон фарқ мекунад. Масалан, агар матбуоти ҳизбӣ тамоми шахрвандони ҷумҳуриро вобаста ба тааллуқоти ҳизбиашон дар бар гирад, матбуоти соҳавии Вазорати нақлиёт танҳо мушкилоти роҳҳои автомобилгард, Вазорати маориф масъалаҳои таълиму тарбия, Вазорати тандурустӣ ҳифзи саломатии шахрвандонро инъикос мекунад. Роҳбарӣ ва назорати умумӣ аз болои матбуоти соҳавӣ дар асоси қонунҳои ҷорӣ ва шӯъбаҳои идеологии давлатӣ амалӣ кунонида мешавад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳадафи ҳама гуна матбуот, аз ҷумла давлатию соҳавиро, як доништаанд: «Ҳадафи асосии матбуоти ҳукуматӣ ва мустақил ҳамчун ду шохаи ба ҳам пайвастаи матбуоти Тоҷикистон иҷрои рисолати касбӣ, яъне хизмати содиқона ва софдилона ба манфиати халқу Ватан мебошад» [20, с. 6]. Дар Тоҷикистон фаъолияти воситаҳои ахбори умум ба мустаҳкам намудани пояи Истиқлолияти давлатӣ, рушди иқтисод, илму фарҳанг, саноат ва солимии афкори шахрвандон нигаронида шудааст. Дар баъзе минтақаҳо нашрияҳои соҳавие ба вучуд омаданд, ки то ба ҳол мавҷуд набуданд. Аз ҷумла, дар шаҳри Панҷакент рӯзномаи соҳаи кишоварзӣ ба нашр расид. Коршиносон бар он андешаанд, ки баровардани нашрияҳои соҳавии ҳифзи табиат ва экология, обу пирияхҳо низ зарур мебошад, зеро «имрӯз иҷрои як барномаи омӯзишии муҳити зистӣ барои мардум бо кумаки расонаҳо бисёр зарур аст, зеро бесаводӣ дар ин замина марги воқеии тамаддуни башарӣ ва зиндагии ҳамаи моро дар сайёра таҳдид мекунад» [6, с. 63]. Фаъолияти рӯзноманигорон дар сохтмонҳои бузурги аср, ҷун ободонии водии Вахш, сохтмонҳои обанбори Қайроққум, роҳи Душанбе-Хучанд, НБО-и Норақ, ташкили нуқтаҳои матбуотӣ, эстафетаи коргарӣ фаромӯш намешанд. Чунин ташаббусҳо имрӯз ҳам ҷун заминаи пайдоиши матбуоти соҳавӣ баромад карда метавонанд.

Дар замони истиқлол, новобаста ба бухрони иқтисодӣ дар матбуоти соҳаи маориф навовариҳои назаррас ба вучуд омаданд. Анъанае ҷорӣ шуд, ки дар раёсати идораву шубҳаҳои маорифи шаҳру ноҳияҳо, зерсохторҳо, пажӯҳишгоҳҳо рӯзномаю маҷаллаҳо таъсис дода шуданд. Имрӯз баъзе аз ин нашрияҳо на танҳо аз муассис кумак намегиранд, балки даромаднок шуда, ҷаъолиятҳои гуногуни ноширӣ ва тижоратиро ба роҳ мондаанд. Мисоли он аз нашрияҳои соҳавӣ ҳафтаномаи «Омӯзгор»-и Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз нашрияҳои маҳаллӣ рӯзномаи «Хатлон»-и мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон буда метавонанд, ки ба ғайр аз вазифаи асосии худ бисёр корҳои нави эҷодӣ ва нашриётро ба зимма гирифтаанд.

Бо мақсади барқарор кардани алоқаи хонандагон бо воситаҳои ахбори омма ва инъикоси дурусти ҷаъолияти ташкилоту муассисаҳои давлатӣ маҳз дар даврони Истиқлоли давлатӣ гузаронидани нишастҳои матбуотӣ ба ҳукми анъана даромад. Ҳадафи аслии онро ташаббускори ин иқдом – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «таъмини дастрасии бештари воситаҳои ахбори омма ва шаҳрвандони кишвар ба иттилооти расмӣ» [20, с. 11] номиданд. Бо ин дастрасии шаҳрвандон ба иттилооти рӯзмарра, паҳншавии афкори умум торафт бештару осон мегардад.

Дар назари аввал садди асосӣ дар роҳи рушди матбуоти қоғазӣ дар шароити пешрафти технология пайдо шудани шакли электронии нашрияҳои алоҳида менамуд. Аммо ин мушкилӣ ҳам роҳи ҳалли худро ёфт. Дар Россия бори аввал 26 феввали соли 2023 дар ин бора мизи мудаввар доир гардид. Аз намоёндагони 20 матбуоти соҳавӣ аксарияташон (80 фоиз) изҳор доштанд, ки аз нашри қоғазӣ даст кашидани нестанд, зеро матбуоти соҳавӣ дорои кадрҳои беҳтарини соҳаи журналистика мебошад. Мутасаддиёни соҳа «ба он ки барои матбуоти соҳавӣ имконияти истеҳсоли ва эҷодӣ намондааст, ба ҳеҷ ваҷҳ розӣ нестанд» [205]. Дар муқобили чунин мушкилот нашрияҳои соҳавиро зарур аст, ки баробари ҷомеа қадам зананд, сифати ҷопро чун дар нашрияҳои тижоратӣ ва шахсӣ беҳтар намоянд. Дар фасли алоҳидаи кор собит хоҳем кард, ки чӣ тавр

нашрияҳои соҳавии тоҷик низ роҳи раҳои аз ин вазъро ёфтанд ва ба наشري шакли электронии маҷаллашон шуруъ намуданд.

Дар матбуоти соҳавӣ яке аз унсури асосии таъсиррасон, ба қавли муҳаққиқ Н. Шишкин, муассис мебошад. Муассисон ҳукуки соҳибмӯлкӣ ва роҳбарии мақомоти воситаи ахборро доранд [27]. Унсури дигар аудитория аст, ки воситаи ахбор ё барнома ба вай нигаронида шудааст.

Имрӯз назари матбуот ба танқид дигар шудааст. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд кардаанд, ки мо муқобили танқид дар матбуот нестем, аммо «танқид на дар асоси фармоиш ё ғарази муайян, балки танҳо дар заминаи таҳлили ҷиддӣ ва далелҳои бозғатимод бояд сурат гирад» [20, с. 9]. Бинобар ин, вақте ки матбуоти соҳавиро ба беғайратӣ ва танқид накардани муассис айбдор карданӣ мешаванд, он бисёр вақт беасос аст, танқид бояд «зимни таҳлили ҷиддӣ ва далелҳои бозғатимод» анҷом ёбад. Ҳамчунин, дар назди аҳли қалам вазифаҳои муҳимми сиёсӣ-иҷтимоӣ меистад. Дар ин маврид Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба «ҷанги иттилоотӣ», ҳифзи амнияти иттилоотӣ ба журналистон дастур доданд, ки дар муқобили матолиби ғаразнок нисбат ба халқу давлати Тоҷикистон «хомӯшӣ ихтиёр накунанд» [20, с. 20]. Матбуоти соҳавӣ дар ин бобат саҳми намоён гузошта метавонад, зеро он масъалаву мушкилоти соҳаи ҳудро аз ҳама беҳтар меонад. Дар фасли дахлдори таҳқиқоти мазкур ин масъала ба таври густарда мавриди таҳлил қарор мегирад.

Бояд гуфт, ки дар даврони Истиқлолияти давлатии кишвар фаъолияти матбуоти бисёртиражаи соҳавӣ раванқ ёфт. Теъдоди наشري онҳо, пеш аз ҳама рӯзномаҳои донишгоҳӣ афзуд. Муҳаққиқ Қ. Шарифзода фаъолияти нисбатан озоди рӯзномаҳои донишгоҳиро «аз қолаби маъмули «газетаи бисёртиража» берун рафтани» донистааст [26, с. 238]. Муҳим он аст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба таъсиси воситаи ахбор, дар доираи қонун шарт ва шароитҳоеро муайян кардааст, ки риояи онҳо ҳатмист.

Агар ба таърихи пайдоиш ва ташаккули матбуоти соҳаи маориф ба таври мухтасар назар дўзем, собит мегардад, ки наشريҳои аввалини тоҷикӣ, умуман,

ҳамаи нашрияҳои Осиёи Марказӣ, ки бо кӯшиши маорифпарварон ва ҷадидон дар оғози асри XX чоп мешуданд, таваҷҷуҳи асосиашон ба маориф, танвири афкор равона шуда буд. Ҳамон тавре ки гуфтаанд, «чизе, ки барои таърихи тамаддуни мо муҳим аст, даъвати онҳо ба маърифат мебошад» [24, с. 44]. Рӯзномаи «Самарқанд» (1913), маҷаллаи «Оина»-и Беҳбудӣ низ дар саҳифаҳоиашон ба «масъалаҳои маорифу мактаб» таваҷҷуҳ мекарданд. Гуфтан мумкин аст, маҳз ин нашрияҳо заминаи матбуоти соҳавиро гузоштанд.

Дар ҳудуди имрӯзаи Тоҷикистон нашрияи аввалини соҳавӣ (ба истилоҳи имрӯза корпоративӣ) рӯзномаи «Овози шарқ» (12 августи соли 1924) буд, ки хусусияти мубориза бар зидди босмачиёро дошт. 15 марти соли 1925 рӯзномаи «Иди тоҷик» ба муносибати эълони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расид (аз шумораи дуввум «Бедории тоҷик» ном гирифт). «95 ғоизи кормандони рӯзномаи мазкур коркунони масъули Нозироти маориф буда, илова бар ин, ҳуди матбаа ҳам дар ихтиёри вай буд», – ёдовар шудааст яке аз кормандони нашрия Қ. Дайламӣ. Аз нашрияҳои соҳаи маориф «Роҳномаи муҳбирон»-ро қайд кардан лозим аст, ки охири соли 1928 ҳамчун замимаи «Овози тоҷик» нашр шуда, дар тарбияи муҳбирони коргару деҳқон сахм гузошт. Дар ин давра нашрияҳое, ки пурра ба як соҳа – маориф тааллуқ доштанд, инҳоянд: маҷаллаҳои «Дониш ва омӯзгор» (соли 1926) ва «Дониш – биниш» (аз шумораи дуюм «Раҳбари дониш») (1927-1932). Яке аз махсусиятҳои ин нашрияҳо аз он иборат буд, ки дар онҳо намунаҳо аз асарҳои педагогӣ ва илмӣ рус ва Аврупо ба чоп мерасиданд. «Нашрияҳои илмӣ-педагогӣ метавонист дар он вақт ягона воситае шавад, ки муаллими дурдасттарини деҳот аз мақсаду маром ва вазифаҳои асосии назорат огоҳ шуда, васоили таълимӣ пайдо кунад» [24, с. 130]. Бояд гуфт, ки ин нашрияҳо ба ғайр аз обуна ба ҳар мактаб ба таври ройгон яктоӣ фиристода мешуданд. Маҷаллаи «Роҳбари дониш» дар хориҷа низ муштарӣ дошт. Аз соли 1928 дар ҳар шумораи маҷалла мактубҳои хонандагон ба нашр мерасид. Шеваи омӯзиш ва педагогикаю методикаи дарс яке аз мавзӯҳои муҳим ба ҳисоб рафта, минбаъд дар нашрияҳои солҳои охири соҳаи маориф бо ҳамон рубрикаҳои таърихӣ идома ёфтанд. Нашрияи соҳавии

«Раҳбари дониш» «дар маҳви бесаводӣ, ташаккули муаллимони шурой, интишори аввалин адабиёти таълимӣ, ба вуҷуд овардани таҳкурсии инқилоби маданӣ дар Тоҷикистон заминаи мувофиқ тайёр кард» [24, с. 33]. Идомабахши кори «Раҳбари дониш» маҷаллаи «Инқилоби маданӣ» буд, ки дар аввали солҳои сиём ба нашр расид. Минбаъд (1932) рӯзномаи махсус барои кормандони маориф «Барои маорифи коммунистӣ» («Газетаи муаллимон», «Маориф ва маданият», нисоят «Омӯзгор») ба нашр шуруъ кард. Ҳамин тавр, ба қавли муҳаққиқ А. Азимов, давраи аз ҳама гул-гулшукуфии матбуоти соҳавӣ ба солҳои сиём рост меояд, ҳатто «6 феввали соли 1930 Бюрои КМ ҲК Тоҷикистон дар бораи таъсиси рӯзномаи деҳқонӣ ба забони тоҷикӣ қарор қабул кард» [1, с. 45]. Намунаи беҳтарини нашрияҳои аввалини соҳавӣ, ки вазифаи ҳудро бомуваффақият адо намуданд, «Раҳнамои муҳбирон», «Саводи меҳнат», «Деҳқони камбағал» мебошанд. Аз ҷумла, «Раҳнамои муҳбирон», ки солҳои 1928-1932 ҳамчун замиаи «Овози тоҷик» нашр мешуд, вазифаи ҳудро аз он иборат медонист, ки «бояд ба муҳбирони деҳот фаҳмонад, ки дар бораи чӣ нависанд ва чӣ тавр нависанд» [1, с. 81]. Танҳо дар рақами 7-и «Раҳнамои муҳбирон» 60 адад хабару мақолаи муҳбирони маҳаллӣ ба ҷоп расидааст. Ин рӯзнома, ҳамчунин, ба шавқмандон усулҳои омода кардани матлаб, сабуку услуби хабарнигорӣ, усули ҷамъоварии факт, сода навиштанро меомӯзонд. Ҳамин тавр, дар кори тайёр кардани муҳбирон (журналистон)-и аввалин саҳми Нозироти маорифи Тоҷикистон қалон аст. Соли 1925 ин нозирот дар назди техникаи педагогии Душанбе курсҳои думоҳаи тайёркунии муҳбиронро таъсис дод. Вазифаи замиаи дигари «Овози тоҷик» – «Саводи меҳнат» босаводгардонии мардум буд, ки аз уҳдаи ин кор давоми солҳои 1929-1932 ба ҳубӣ баромад. «Овози тоҷик» соҳиби се замиаи сербор буд. Ин далел баёнғари он аст, ки «халқи тоҷик дорои давлати ҳуд мебошад, ки дар он забони давлатии тоҷикӣ, анъанаҳо, маданият ва таърихи ҳуд бо ифтихори баланд амал мекунанд» [21, с. 85]. Дар охири солҳои сиём рӯзномаи соҳавии «Васияти Ленин» (санаи нашр 17 августи соли 1936) аз уҳдаи вазифаи муҳими босаводгардонии саросарии аҳоли ба ҳубӣ баромад. Теъдоди наشري он аз 1,5

хазор дар соли 1941 ба 15 хазор адад расид. Дар он мақолаву асарҳои зиёди хонданбоб ва бадеӣ ба чоп мерасиданд. Аз мактуби яке аз хонандагон бармеояд, ки «рӯзномаи «Васияти Ленин» барои аксарияти аҳоли вазифаи китобро иҷро кардааст» [1, с. 89]. Ҳамчунин, маҷаллаи «Октябр» дар ин солҳо вазифаи маърифатноккунонии аҳолиро хуб ба ҷо овард. Махсусияти нашрия аз он иборат буд, ки намунаҳои эҷодиёти даҳонакии халқро низ ба чоп мерасонд. Ҳамин тавр, нашрияҳои соҳаи маориф на танҳо дар пайдоиш ва рушди журналистикаи тоҷик, балки дар тарбияи умуман журналистони касбӣ нақши калон бозиданд.

Ҳарчанд дар бораи хусусиятҳои матбуоти соҳавӣ, тарзи ташкили кор, дараҷаи маҳорат ва касбияти кормандони нашрияи соҳавӣ, пеш аз ҳама маориф таҳқиқоти алоҳида анҷом дода нашудааст, чанде аз рӯзноманигорони касбӣ дар ин бора мулоҳизаҳои судманд ироа намудаанд. Сармуҳаррири собиқи ҳафтаномаи «Омӯзгор» С. Сайфуллоев, ки таҷрибаи зиёда аз чилсола дар матбуоти соҳавии маориф дорад, дар мусоҳибае андешаҳои ҷолиб баён кардааст, ки барои донишмандони соҳа муҳим арзёбӣ шуда метавонанд. Ба андешаи ӯ дар нашрияи педагогӣ кор кардан масъулияти зиёд, сатҳи баланди ҷаҳонбинӣ, дониши амиқӣ мукамал меҳаҳад, зеро ин нашрия на барои доираи васеи одамон, балки барои кумаки амалӣ расонидан, тарғибу ташвиқ ва инъикоси садои дили ашхоси дорои сатҳи баланди маънавӣ – омӯзгорон, интишор меёбад. Ин ҷо ҳадафи асосии матбуоти соҳавӣ, аҳаммияти матбуоти соҳаи маориф дар рушди ҷомеа баён шудааст. То ҳол ақидае роиҷ буд, ки як журналист инъикоси чанд соҳаро ба дӯш гирифта метавонад. Аммо С. Сайфуллоев бар он аст, ки «рӯзноманигори асил бояд доираи муайяни мавзоти хешро дошта бошад, ин ё он соҳаро ҳамаҷониба, бо тамоми проблема, мушкилот ва нозукиҳояш омӯзад... Ман рӯзноманигоронеро, ки имрӯз, фарз кардем, аз боби кишоварзӣ, фардо аз боби санъати театри, дафъаи сеюм оид ба масъалаҳои иқтисодӣ ва дафъаи чорум аз ҳаёти муассисаҳои маориф ё паҳлуҳои дигари ҳаёт менависанд, фаҳмида наметавонам» [167, с. 23]. Ба андешаи мо мулоҳизаҳои мазкурро, ки аз тарафи донишмандон ва устодони

муассисаҳои таълимии олии касбӣ то ҳол мавриди баррасӣ ва хулосабарорӣ қарор дода нашудааст, дар байни рӯзноманигорони ҷавон ҳамчун раҳнамои касбӣ бояд истифода намуд.

Муовини собиқи вазири маорифи кишвар Л. Назирӣ низ ба аҳаммияти нашрияҳои соҳавӣ баҳои баланд додааст: «Ҷихати дастрасӣ ба маълумот ва гирифтани ахбору шиносӣ бо раванди ислоҳоти соҳа нақши рӯзномаву маҷаллаҳои соҳа назаррас аст. Таъсиси рӯзномаву маҷаллаҳои касбӣ дар шаҳри Душанбе (маҷаллаи «Маорифи Душанбе») ва вилоятҳо чун минбари омӯзгорон барои тарғиби таҷрибаи озмудашудаи муваффақ, технологияҳои муосири сабақомӯзӣ, аз ҷумла, усули ҳамкорӣ дар таълим, ки хонанда дар меҳвари дарс қарор мегирад, қобили дастгирӣ» [108, с. 3]. Рӯзноманигори ботаҷриба С. Набизода бар он аст, ки «имрӯз дар соҳаи маориф рӯзномаву маҷаллаҳо хеле зиёданд, аксарияти муассисаҳои таҳсилоти касбӣ, шуъбаву раёсатҳои маорифи шаҳру навоҳии кишвар низ соҳибнашрия гаштаанд. Алҳол, Вазорати маориф ва илм муассиси як ҳафтанома – «Омӯзгор» (бо замимааш – нашрияи «Пайрав») ва се маҷалла – «Маърифати омӯзгор», «Маорифи Тоҷикистон» ва «Русский язык и литература в школах Таджикистана» буда, аксари зерсохторҳои он соҳиби нашрияи худанд» [102, с. 13]. Пешрафти матбуоти соҳавӣ талаби замон ва дастури роҳбарияти давлат аст. Чи тавре ки зикр шуд, дар бисёр шаҳру ноҳияҳо рӯзномаҳои соҳаи маориф аз қабл нашр мешуданд ва дар байни хонандагон эътибор доштанд, ниҳоят, муаллимони пойтахт низ соҳиби чунин минбари арзу ниёз ва ҷопи мақола ва намунаҳои эҷодии худ шуданд. Омӯзиши таҷрибаи журналистони матбуоти соҳавиро Н. Шодӣ ва Ш. Нуъмонпур дар ёддошташон оид ба як нафар корманди матбуоти соҳавӣ судманд донистаанд. Аз ҷумла З. Шокирзода солҳост, ки муҳарририи нашрияи «Паёми дӯст»-и корхонаи пахтадозакуниро ба уҳда дошта, мувофиқ ба талаботи аҳли меҳнат ба ҷоп мерасонад. Матолиби нашрия ба ниёзҳои аҳли коргоҳ ҷавобгӯ буда, дар он «маърифати кормандон, инъикоси бурду бохтҳои онҳо, таҳлили ғайолияти истеҳсолӣ, ифшои мушкилоту проблемаҳо, бозгӯии роҳҳои беҳбуди кори

корхона ва шароити иҷтимоӣ» инъикос мегардад, ки ин аз аҳаммияти баланди нашрияи соҳавӣ дар ҳама даврон дарак медиҳад [195, с. 23].

Ниҳоят, гуфтан мумкин аст, ки матбуоти тоҷик аз рӯзи аввали пайдоиш, новобаста ба ҳадафҳои хеш маориф ва маърифатро мавзуи асосии худ қарор додааст. Ин анъана то имрӯз идома дошта, дар ин маврид матбуоти соҳавии маориф аз ҳама бештар саҳм мегузорад. Устои факултети журналистикаи ДМТ Б. Қутбиддин қайд кардааст: «Имрӯз сертиражтарин нашрияҳои соҳавии ҷумҳурий ва ҳам серхонандатарин марбут ба Вазорати маориф ва илм мебошанд. Дар ин самт маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» истисно нест... Муҳимтар ва волотар аз ҳама, ин маҷалла дар тарбияи худшиносиву ҳудогоҳии миллӣ нақши устувори ҳудро нигоҳ доштааст» [87, с. 10]. Бо назардошти андешаҳои зикршуда оид ба таърихи пайдоиш ва вазифаҳои асосии матбуоти соҳавӣ метавон ба хулоса омад:

1) Матбуоти соҳавӣ яке аз навҳои асосии матбуот ба ҳисоб меравад; 2) Он бо матбуоти умумӣ дар як вақт ба вучуд омадааст; 3) Аввалин матбуоти соҳавӣ дар Тоҷикистон маҷалла, варақа ва рӯзномаҳои соҳаи маориф мебошанд; 4) Назария ва амалияи матбуоти соҳавӣ, аз ҷумла матбуоти соҳаи маориф дар кишвар қарор карда нашудааст; 5) Аҳаммият ва махсусияти матбуоти соҳавӣ, аз ҷумла соҳаи маориф, аз он иборат аст, ки он рақобатпазир буда, дар ҳама гуна шароит фаъолият қарор метавонад; 6) Матбуоти соҳаи маориф дар тарбия, тарғиб ва рушди фаъолияти қарқунони соҳаи таълиму тарбия нақши муассир мебозад.

1.2. Сарчашма ва омилҳои пайдоиши маҷаллаи махсуси забон ва адабиёти тоҷик – «Адаб» ва мазмуну мундариҷаи он

Шароит ва дархостҳои иҷтимоӣ ва маънавии охири солҳои 80-уми асри XX сабаби асосии бавучудоии маҷаллаи «Адаб» (имрӯза «Маорифи Тоҷикистон») гардиданд. Шумораи аввали маҷалла (№ 1(7) моҳи июли соли 1991 дар шакли хурди А4, бо теъдоди 3,5 ҳазор нусха ҷоп шуд. Бо шумораи зиёд, дар арафаи

истиклолияти ҷумҳурӣ чоп шудани маҷалла (6 сентябри соли 1991 Эълومияи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон гардид) маънии амиқ дошт. Барои қиёс, рӯзномаи аввалини тоҷикии «Овози тоҷик» низ андаке зиёд аз як моҳ пеш аз таъсиси ҶМШТ (Ҷумҳурии мухтори шуравии Тоҷикистон) моҳи августи соли 1924 баромада буд. Ин монандӣ ба сабабҳои таърихӣ, иҷтимоӣ ва маънавӣ вобаста буда метавонад, зеро маҳз шароити ҳоси таърихӣ ва иҷтимоӣ маънавии даврони мазкур боиси ташкили ин нашрияҳо шуданд. Заминаҳои ташкили ҳар ду нашрия ба талаби замон ва гурӯҳи муайяни аҳли зиё вобаста буд.

Маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») дар давоми 35 сол аз уҳдаи вазифаҳои дар наздаш гузашта бомуваффақият баромад. Ин аст, ки дар бораи муҳтаво, мазмуну мундариҷа, бурду бохт, таҷрибаю дастовард ва навоариҳои маҷалла як қатор қорҳои илмӣ, ёддоштҳо таълиф гардиданд. Аз ҷумла, мақола, баромаду ёддоштиҳои муҳаррирони маҷалла сарчашмаи муфид ба ҳисоб мераванд, ки дар ин қор аз онҳо истифода шуд. Мақолаҳои Ш. Исломзода – «Ҳамсоли Истиқлол» [190], Ш. Шоқирзода – «Давоми нек роҳатро!» [202], С. Набизода – Таърихи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон», «Ҳамсоли Истиқлол; «Маорифи Тоҷикистон» дар сӣ сол» [102] аз ҷумлаи онҳо мебошанд, ки дар ин маҷалла ва китобу нашрияҳои дигар чоп шудаанд. Сабаби пайдоиши маҷалларо сармуҳаррири аввалин Ш. Исломзода мувофиқи талаб набудани таълими забони тоҷикӣ дар он солҳо шуморида, қайд кардааст, ки «шумораи нахустин дар арафаи Иди забон нашр гардид» [190, с. 9]. Ба қавли муаллиф, охири солҳои 80-ум «дар яке аз маҷлисиҳои машваратии муаллимони ноҳияи Кофарниҳон (он айём Орҷоникидзеобод) масъалаи таъсиси маҷаллаи вижае барои омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷик ба миён омад. Ин пешниҳодро омӯзгорони шаҳри Душанбе ва ноҳияи Ҳисор низ дастгирӣ намуданд. Дар ҳамин вақт, «соли 1986 дар рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» мақолаи устод Муҳаммадҷон Шукуров таҳти унвони «Адабиёт одамият меомӯзад» ба нашр расид ва дар он дар хусуси таъсиси чунин як маҷалла ишорае буд» [28, с. 3]. Ҳамчунин, назари неки вазири маориф А. Рашидов ба таълими фанни забони тоҷикӣ натиҷаи хуб дод; ҳамагон

як роҳи беҳбуд бахшидани таълими забони тоҷикиро аз таъсиси маҷаллаи махсус дар назди Вазорати маориф иборат донистанд. Он рӯзҳо масъалаи тартиб додани лоиҳаи қарори КМ ПК (Кумитаи марказии партияи коммунистӣ) Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои тақмили таҳсил ва омӯзиши забони тоҷикӣ дар республика» ба миён омада буд, ки айнӣ муддао гардид. Дар натиҷа «Барномаи комплекси тақмили таълими забон ва адабиёти тоҷик дар мактабҳои маълумоти миёнаи умумӣ, омӯзишгоҳҳо ва мактабҳои олии республика дар давраи солҳои 1988-1995» қабул гардид» [202, с. 10]. Ташаббускорони ташкили маҷалла бар он буданд, ки танҳо бо соҳаи маориф, мавзӯи таълими забону адабиётро дар бар гирифтани миқдори кофӣ мақолаҳои методиро ҷамъ оварда наметавонанд. Бинобар ин, ба он масъалаҳои илмӣ бадеӣ ва маънавӣ ҳам ҳамроҳ карда шуд. Дар ин маврид дар хотираҳои сармуҳаррири собиқ Ш. Шокирзода низ маълумоти пурқимат ба назар мерасад. Муаллиф қайд кардааст, ки дар замони бозсозӣ равшанфикрон бо мақсади пайдо намудани роҳи тавсеаи забони тоҷикӣ пешниҳодҳои ҷолиб баён карданд. Дар конференси илмӣ Институти забон ва адабиёти тоҷики АИ 17 январи соли 1984 профессор Д. Тоҷиев бори аввал зарурати таъсиси маҷаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик»-ро ба миён гузошт». Баъди ду сол академик М. Шукуров низ дар мақолааш «Адабиёт одамият меомӯзад» таъсиси маҷаллаи махсусро барои омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷик зарур ҳисобид. Ниҳоят, баъди қабули Қонун «Дар бораи забони давлатӣ» 22 июни соли 1990 «ҳайати мушовараи Вазорати маориф масъалаи таъсиси маҷаллаи «Адаб»-ро баррасӣ намуда, онро маъқул донист» [202, с. 9]. Ҳамаи муҳаққиқон ин ҳодисаро ёдовар шудаанд, ки раиси аввалини Бунёди байналмилалӣ забони тоҷикии навташқил Лоик Шералӣ маҷаллаи забон ва адабиёти тоҷикро дастгирӣ карда, барои ҷопи се шумораи нахустин дар соли 1991 кумаки моддӣ расонд. Ба қавли Ш. Исломов, «агар он лаҳзаҳо олиҳиммати устод намешуд, ба гумон буд, ки «Адаб» ба дасти хонандагон бирасад ва аз эҳтимол дур ҳам набуд, ки он ҷашм ба олами ҳастӣ накушода, нопадид мегардид» [190, с. 10]. Ба андешаи муҳаққиқ Б. Қутбиддин низ, «дар сарғаҳи камоли маҷалла қарор гирифтани Лоик Шералӣ ва

Муҳаммадҷон Шакурӣ барин шахсиятҳо фоли нек аст» [87, с. 11]. Ҳамин тавр, ташкили маҷалла натиҷаи «талашу тақопӯи равшанфикрони тоҷик» буд.

Азбаски нашрия дар арафаи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расид, «муҳимтарин самтҳои фаъолияти он ташвиқу тарғиби аркони истиқлолият» ба ҳисоб мерафт. Ин аст, ки ба қавли Ш. Шокирзода, дар табрикномааш ба муносибати сисолагии маҷалла ҳадафи асосии нашрия «ташвиқу тарғиби аркони истиқлол, соҳибхитӣ ва ягонагии давлати Тоҷикистон, ваҳдату ҳамдилии миллати тоҷик ва кулли мардуми кишвар нашри маводде, ки сиёсати давлат ва ҳукумати кишварро роҷеъ ба амалӣ намудани рушди соҳаи маориф ва забони давлатӣ инъикос менамоянд; расонидани кумаки амалӣ ба омӯзгорон ба хоҳири ҳарчи бештар фаро гирифтани забони давлатӣ ва беҳтар ба роҳ мондани таълими фанҳои забон ва адабиёти тоҷик» буд.

Яке аз сармуҳаррирони маҷалла С. Набизода дар мақолаи ҳисоботиаш «Таърихи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» қайд кардааст: «Новобаста ба нобасомониҳои солҳои аввал маҷаллаи «Адаб» ба теъдоди кам ҳам бошад, чоп мешуд». Ба қавли мавсуф, баъди ном иваз кардани маҷалла дар соли 2006 «инъикоси воқеият дар соҳаи маорифи кишвар, мушкилоту дастовард, назару пешниҳоди ҷомеа дар хусуси рушди минбаъдаи маориф, ёрии амалӣ расонидан ба омӯзгорон» ҷойи асосиро ишғол кард. Аз соли 2013 ҳаҷми маҷалла калон гардида, теъдоди рубрикаҳо вобаста ба мазмунӣ мақолаҳо афзуданд. Шуруъ аз соли 2016 ҷопи ҳармоҳаи маҷалла роҳандозӣ гардида, теъдоди муштариёнаш дар оғози соли 2019 аз шаш ҳазор адад гузашт [102, с. 12]. Устои факултети журналистикаи ДМТ Б. Қутбиддин зимни баррасии саҳми матбуоти соҳавӣ дар инъикоси масъалаҳои маориф ба мазмуну мундариҷаи маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон» баҳои баланд додааст. Дар табрикоти ёрдамчиҳои Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа Э. Насриддинов, вазири маорифи ҷумҳурӣ, академик М. Имомзода ва ашхоси дигари номдори кишвар, донишмандон, хонандагони ватанӣ ва хориҷӣ, ки дар нашри махсуси маҷалла ба муносибати сисолагии он (моҳи июли соли 2021)

чой дода шудааст, аз сахми «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») дар рушду нумуи маориф, баланд бардоштани сатҳи донишу маърифати шахрвандон сухан ба миён гузоштаанд.

Дар шумораи аввалини «Адаб» маҷалла «моҳномаи илмию оммавӣ ва таълимию методӣ» номида шудааст. Яъне, самти асосии нашрия илмию оммавӣ ва таълимию методӣ будани он буд. Бо риояи анъанаи нашрияҳои аввалини тоҷикӣ «Бухорои шариф», «Оина», «Шуълаи инқилоб», «Овози тоҷик» ва ғайра, ки рубрика ё матлаби аввалинашон «Мароми мо» ном дошт, дар ин ҷо зерсатр «ё чанд сатри баргузида аз Оинномаи маҷаллаи «Адаб» илова шудааст, ки маълум мешавад иқтибос аз Оинномаи нашрия мебошад. Дар он «шароити сахту сангин ва бухронӣ» низ ёдовар карда шудааст. Ташаббускори асосии ташкили маҷалла, сармуҳаррири аввалин Ш. Исломов минбаъд ҳолати мазкурро дар «Сипоснома»-аш ба муносибати ҷашни маҷалла чунин таъкид кардааст: «Маҷаллаи тозабунёди «Адаб» айёме таъсис ёфт, ки тамоми соҳоти ҳаёт гирифтори вазъи бухронист» [75, с. 5]. Дар ҳақиқат, охири солҳои 80-уми асри XX – давраи бозсозӣ ва ошкорбаёнӣ, пас аз озодии нисбии афкор, дар иқтисод ва идоракунии ҷомеа як навъ бесарусомонӣ ба вучуд омада, вазъи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ душвор, ғайриҳаёти ташкилотҳои давлатӣ, муассисаҳои фарҳангу маориф ва матбуот суст гашт. Ин аст, ки дар оинномаи маҷалла омадааст, ғайриҳаёти он «зимни принсипи ҳисоби хоҷагӣ ва худмаблағгузорӣ» ба роҳ монда мешавад: «Дар сурати зиёновар будан (кам будани шумораи обуначиён ва нарасидани кумакпулиҳо) маҷалла барҳам дода мешавад» [90, с. 2]. Бо ин мутасаддиён дар назди ташаббускорон як навъ диллема гузошта буд: «Совети Вазирон дар ҷавоби он мактуб ба Вазорати маориф посух фиристод, ки маҷаллаи мазкурро танҳо дар асоси худмаблағгузорӣ ташкил намудан мумкин аст» [90, с. 3]. Хуллас, маҷалла бо шарту шароити душвор ба ғайриҳаёт оғоз намуд.

Ҳангоми номгузорӣ фикри донишмандон, ашхоси дахлдор гирифта шуд. Зимни интиҳоби номи «Адаб» маъниҳои муҳимтарини он: «илм, дониш, ҳунар, таълим ва тарбия, илмҳои сарфу наҳв, маонӣ, баён, бадеъ ва ғайра» ба назар

гирифта шуданд. Чихати муҳим «илмию оммавӣ ва таълимию методӣ» будани маҷалла доништа шуда, дар он «роҳу равиш ва тариқи тадрис дар кӯдакистон» ҷойи асосиро ишғол карда, масъалаҳои «эҳтиёҷ ба омӯзиши осори ниёгон» ва ғайра низ дар назар дошта мешаванд. Андешаи сармуҳаррири маҷалла Ш. Исломов бар он аст, ки ин маҷалла «бояд 30-50 соли пеш вучуд мебошад», яъне мавҷудияти нашрия барвақт эҳсос карда мешуд [190, с. 10]. Дар таъсиси маҷалла ва ба роҳ мондани ҷаъолияти он саҳми муовини аввали вазирӣ маориф А. Рашидов, ки тарафдори ташкили маҷалла ва дастгирии ташаббускорон дар ин маврид буд, ёдовар гардидааст. Ҳамчунин, чанде аз муассисаҳои таълимию илмӣ ва фарҳангӣ кумаки молӣ ва маънавӣ расонданд.

Шумораи аввали «Адаб» 3500 нусха ҷоп шуд, ки дар он шароит бад набуд. Ноҳияҳое, чун Орҷоникидзеобод (Ваҳдат), Панҷакент хуб обуна шуданд. Ин ҷо ногуфта намонад, ки дар ҳамаи ноҳияҳое, ки дар вақташ обунашавиро ба нашрияҳои соҳавӣ хуб ба роҳ намеронданд, имрӯз ҳам чунин ҳолат мушоҳида карда мешавад, аз ҷумла, дар ноҳияҳои Фархор, Ховалинг, Мурғоб, Мастҷох, Конибодом, Қайроққум, Чкаловск... Шумораи мазкури нашр дар се соли аввали ҷаъолият кам нашуда, дар шумораи 5-6, соли 1994 ба 4450 адад расид, баъд мунтазам кам шудааст.

Тибқи вазифаи асосии ба зимма гирифтааш маҷалла дар шумораи якум мавзӯи забон ва таълими онро ба ҷойи аввал гузоштааст. Матолиби муҳим дар ин мавзӯ зерини рубрикаи «Қонуни забон» ҷой дода шудаанд. Аммо аз шумораҳои баъдина (№2, 3) ин тартиб тағйир ёфта, матолиби динӣ ба ҷойи аввал гузошта шуд. Аз ҷумла, таҳти рубрикаи «Роҳнамои хирад» Қуръони азимушшаън дар тарҷума ва нимтафсири Маҳдӣ Илоҳии Қумшай ва таҳияи С. Қаландар пешниҳод гаштааст. Сабаби пешниҳоди ин асарро таҳиягар аз пур кардани ҷойи ноогоҳии комил ва зоҳирбинии баъзе мардум доништааст. Шумораи сеюм низ бо матолиби динӣ шуруъ шудааст. Дар ин шумора рубрикаи марғуби «Ғазалиёти дилангези Ҷалолиддини Балхӣ», «Роҳнамои хирад», «Боғи биҳишт», «Анҷуманоро», «Биёмӯзем, то биёмӯзонем» ба назар мерасанд. Дар чанд шумора дар ғӯшаи «Саргузашти анбиёву авлиё» асаре ба

нашр расидааст, ки аҳаммияти тарбиявӣ дорад. Чунончи, аз духтари Алӣ (а) Зайнаб ёд мешавад, ки дар хонааш ба духтарбачагон дарс медодааст [67, с. 35]. Дар ҳақиқат, Зайнаб – духтари Алӣ (а) баъди бо шогирдонаш ба Миср муҳоҷир шудан дар он ҷо пайравони зиёд пайдо карда буд ва ба давлати Фотимиёни Миср асос гузошт. Дар чандин шумора «Ҳазору як ҳадис»-и Имом Суютӣ ва китоби Зардушт «Готҳо» низ ҷой дода шудааст.

Дар шумораҳои аввалини маҷалла як қатор рубрикаҳои навро, ки дар нашрияҳои соҳавӣ ба ҷашм намерасиданд, истифода шудаанд, чун «Ҷашннома», «Номнома», «Шеваи омӯзиш»... Дар ғӯшаи «Анҷуманоро» хабар дода шудааст, ки бо ховаршиносии амрикоӣ устоди Донишгоҳи Чикаго, ки тибқи барномаи табодули фарҳангӣ байни ИҶШС (Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шуравии Сотсиалистӣ) ва ИМА (Иёлоти Мутаҳидаи Амрико) дар Тоҷикистон аст, мусоҳиба оростаанд. Тахти рубрикаҳои «Биёмӯзем, то биёмӯзонем» мақолаи Хусрави Фаршедвард дар бораи тасаввуф, «Боғи бихишт» – ғазалиёти Ҷалолиддини Балхӣ, «Адабистон» – мақолаи профессор Х. Шарифов дар бораи хунари суҳанварӣ ҷой дода шудаанд, ки матолиби назарраси ин шумораҳо мебошанд.

Гуфтан мумкин аст, ки дар шумораҳои аввал ва ҳатто даҳ соли аввал ҳадафи қисмати аввали шиносномаи маҷалла – *«илмию оммавӣ»* будани он то андозае иҷро гардида, аммо қисмати дувуми нишондод – *таълимию методӣ*, қариб фаромуш шудааст. Дар шумораи якуми соли аввал оид ба шеваҳои омӯзиш танҳо як матлаб – намунаи нақшаи тақвими дари савод, пешниҳод гаштааст. Норасоии дигар он аст, ки аксари матолиби илмию маърифатӣ ва динии маҷалла аз муаллифони хориҷӣ мебошанд. Ҳамчунин, ба баргардони матолиб аз адабиёти форсизабонон таваҷҷуҳи хосса дода шудааст. Танҳо дар шумораи чоруми соли 1991 аз 13 матлаб 8-тои он асарҳои мебошанд, ки ба муаллифони хориҷӣ тааллуқ доранд. Дар шумораҳои аввал танҳо ба муносибати 80-солагии нависандаи маъруф С. Улуғзода мақолаи М. Раҷабӣ «Тазоҳури бадеии зиндагии хусусӣ» ҷой шудааст, ки мазмун ва мундариҷаи он дар фаслҳои оянда шарҳ дода хоҳад шуд.

Ногуфта намонад, ки муаллифон ва ҳамсухбатони маҷалла, асосан, шахсиятҳои маъруф ва арзанда мебошанд: М. Шакурӣ, А. Турсун, А. Насриддин, А. Раҳмонов... Мусоҳибаи корманди эҷодии маҷалла бо доктори илми фалсафа А. Турсун бо номи «Бастам аз хуни чигар дидаи оламбинро...» дар гӯшаи «Анҷуманоро» аз ҷумлаи он аст. Дар он аз таассуроти сафари донишманди маъруф ба Амрико, ба қавле «точике, ки Амрикоро дубора барои худ кашф намуд», нақл шудааст. Бояд гуфт, оид ба истифодаи жанри мусоҳиба, мазмуну мундариҷаи онҳо дар фасли алоҳида маълумоти муфасссал дода мешавад. Минбаъд низ суҳбатҳои кормандони эҷодии маҷалла бо шахсиятҳои маъруф чун муҳаққиқи забони тоҷикӣ аз Чин З. Саъдуллозода, сарвари коллеҷи омӯзгорӣ пойтахт М. Нуриддинова, ки аз таърихи бошарафи муассисаи машҳур, нақшаҳои ояндаи он дар мавриди беҳбудии кори таълиму тарбияи кадрҳои педагогӣ изҳори назар кардааст, сармуҳаррири нашрияи «Омӯзгор» С. Сайфуллоев, ройзани фарҳангии Ҷумҳурии исломии Эрон дар Тоҷикистон С. А. Мусавӣ Гарморудӣ, Шоири халқии Тоҷикистон Гулназар Келдӣ, раиси Кумитаи илм, маориф, фарҳанг ва сиёсати байни ҷавонони МН МО (Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олӣ) ҷумҳурӣ А. Шарифов, академик М. Лутфуллоев, мутарҷим, устоди Донишгоҳи Шаҳид Бихиштии Техрон М. Ҳаддодӣ ва дигарон ба ҷоп расидаанд.

Яке аз матолиби сершумор дар маҷаллаи «Адаб» дар давраи аввали фаъолият (солҳои 1991-2006) намунаи асарҳои бадеӣ, адабиёти классикӣ, хориҷӣ, тарҷума ва таҳияи онҳо ба ҳисоб меравад. Аз ин ҷиҳат то андозае гуфтан мумкин аст, ки дар ин давра маҷалла як навъ вазифаи нашрияи адабиро иҷро кардааст. Дар байни ин матолиби сершумор метавон аз матлабе, ки ба ҳаёт ва эҷодиёти шоир ва нависандаи Ғарб Ҳирмон Ҳиссе (Герман Гессе) ва намунаи осори ӯ бахшида шудааст, ёдовар шуд. Дар он бори аввал хонандаи тоҷик ба тариқи муфасссал тӯфайли таҳқиқ ва баргардони донишманди эронӣ Фикрии Иршод ба ин мутафаккири бузурги Ғарб ошноӣ пайдо мекунад. Ҳадафи асосии асари муҳими фалсафии муаллиф «Сидхорто», ки дар чанд шумораи маҷалла ҷой дода шудааст, он аст, ки барои расидан ба ҳақиқат «ин чашмаи аслиро бояд

ба даруни хеш ҷустуҷӯ кард». Аз ин ҷиҳат – кӯшиши расидан ба ҳақиқат, асари мазкур то андозае ба асари фалсафии мутафаккирони форсу тоҷик, аз ҷумла «Мантиқ-ут-тайр»-и Аттор монанд аст. Ҷунони, омадааст: «Хештан хешро ба коми марг андозад ва дигар «ман» даркор набошад». Баъди таҳсил, таълим ва саёҳатҳо Сидхортои ҷавон ба ин ҳулоса омадааст: «Меҳом назди хеш биёмӯзам, шогирди худ бошам» [184, с. 20]. Забони тарҷумаи асар шево буда, ба услуби асарҳои шиғории классикии тоҷик монанд аст. Сидхорто замоне се ҷиз надошт: «либосу кафшу пул», аммо соҳиби се ҷиз – «фикр кардану шеър сурудану рӯза доштан» буд. Ниҳоят, Сидхорто баъди расидан ба ҳақиқат, ба осонӣ ҳама он ҷизҳоро, ки одамон дар орзуяш буданд – боигарӣ, либос, оила, ишқу муҳаббатро дарёфт, ин барои ӯ як намуд «бозӣ» буд. Аммо ӯ ботинан дигар нашуд. Рӯзе расид, ки баъди ҷилсолагии якбора аз ҳамаи он даст кашид ва кӯлбори қаландариро ба китф гирифт рафт. Ҳадафи асосии фалсафии асар аз он иборат аст, ки молу сарват дар ин дунё бақо надорад, муҳим эътибор ва номи нест аст. Ба ин монанд аз адабиёти ҷаҳон дар шумораи 3-4-и соли 1994 тарҷумаи осори шоир ва нависандаи фаронсавӣ В. Гюго ҷой дода шудааст.

Дигар аз мавзӯҳои асосии «Адаб» дар солҳои аввал адабиёт ва адабиётшиносӣ мебошад. Таҳти рубрикаи «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», асосан, мақолаҳои илмӣ адабиётшиносӣ ва таърихӣ ба ҷой расидаанд. Аз ҷумла, ба муносибати ҳазораи таълифи «Шоҳнома»-и Фирдавӣ, ки аз рӯи нақша бояд соли 1992 таҷлил мегардид, мақолаҳои муҳими илмӣ ҷой дода шудаанд, ки дар фасли махсуси «Ҷанбаи илмӣ матолиби маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») таҳлил карда хоҳанд шуд. Ҷои намунаҳои ашъори классиконро маҷалла ҳадафи асосии худ қарор додааст. Аз ҷумла, таҳти рубрикаи «Боғи бихишт» намунаҳои шоҳбайтҳои Соиб, ғазалҳои дилангези Мавлоно ва шоирони имрӯза ба ҷой расидаанд. Аз шоирони имрӯза дар шумораи якум соли 1992 шеърҳои Ориёфар ҷой дода шудаанд, ки руҳияи замонро ифода карда, то андозае ғамангез мебошанд, аз ҷумла: «Бозсозӣ соз бозие шуда» [118, с. 18], ки аз барбод рафтани умедҳои шоир аз бозсозӣ ва ошкорбаёнӣ дарак додааст. Дар мавриди адабиёт ва адабиётшиносӣ дар ин солҳо яке аз қорҳои

мондагор шинос кардани хонандагон бо мазмун ва мухтавои ашъори Ҳофизӣ Шерозӣ мебошад. Бо ин мақсад дар шумораи 3-4, соли 1993 гӯшаи «Шеваи шинохти Ҳофиз» ташкил карда, дар он мақолаҳои «Таносуби лафзу маъно дар шеърӣ Ҳофиз»-и А. Латифӣ, «Воҷаномӣ ғазалҳои Ҳофиз»-и Ҳусайнӣ Ҳадевҷам, «Воҷаномӣ ғазалҳои Ҳофиз» дар чанд шумора, «Тафсири ғазале аз Ҳофиз»-и Муфасссир Раҳими Зуннур, ҳамчунин, дар мақолаҳои И. Ҳокимӣ «Ҷаҳонбинии Ҳофиз», «Ш. Каримов «Чеҳраи Исои Масеҳ дар ғазалиёти Ҳофиз» ва ғайра пешниҳод гардидааст. Минбаъд ҳам, микдори мақолаҳои адабиётшиносӣ бештар гардида, рубрикаи дигари «Шеваи шинохти Ҳофиз» ташкил карда шудааст, ки дар он мақолаи Ш. Раҳимзода (Исрофилниё) ба таъбириши расидааст. Он дар мавриди фаҳмиши мафҳумҳои ҷолиби ақл ва ишқ аз тарафи Ҳофиз матлаби хуби таҳлилист. «Дар назарияи ирфони ошиқона *ишқ* дар муқобили *ақл* меистад, зеро рамузи ишқро ақл наметавонад ҳал бикунанд. Аз ин рӯ, орифон ақро дар қиёс ба ишқ ноқис мешуморанд» [124, с. 32].

Маҷаллаи «Адаб» яке аз анъанаҳои маҷаллаҳои солҳои пешини соҳавии маориф («Дониш ва омӯзгор», «Раҳбари дониш») – ҷопи ихторро идома додааст. Аз ҷумла, дар ихтор (огоҳӣ)-и №4 (10) омадааст, ки бинобар гарон шудани нархи қоғаз, ҷоп ва хадмоти алоқа «маблағе, ки барои нашри шумораҳои 5-у 6 бояд сарф мешуд, ин ҷо сарф шуд. Идора имкони нашри шумораҳои 5-у 6-и соли 1991-ро надорад». Яъне, маълум мегардад, ки идораи маҷалла дар нимсола шаш шумора нашр кардани шуда, ба ҷопи чор шумора иктифо намудааст. Аз ихтори дигар омадааст, ки обуна ба соли 1993 қимат хоҳад шуд. Чунин як ихтор, ки аз ташвиши аҳли қалами маҷалла дарак медиҳад, дар шумораи аввали соли 1992 ҳам мушоҳида мешавад. «Мабод рӯзе, ки бо сабаби нарасидани маблағ фаъолияти он қатъ гардад». Маълум мегардад, ки дар охири соли гузашта ва аввали соли равон қимати хароҷоти маҷалла афзудааст. Изҳори умед шудааст, ки бо дастгирии ҳукумат ва муассиси нашрия, ҳамчунин, ба илова пардохт кардани обуначиён шумораҳои баъдӣ низ ҷоп хоҳанд шуд. Бояд гуфт, ки норасоии мазкур баъзан боиси иштибоҳҳо гаштаанд, хатоҳои имлоӣ, бечӯ омадани матн, ҷойивазкунии онҳо ба назар мерасанд, аз ҷумла, дар

шумораи якуми соли 1992 чанд сатри охирини асари Қумшай аз саҳифаи 6 ба 12 гузашта, дар саҳифаи 40 сатрҳои сутуни дувум бечо шудаанд. Баъзан хатоҳои рӯйдода дар шумораи баъдина ислоҳ карда, шакли дуруст оварда шудаанд. Ин ҳолат дар шумораҳои 1-2 ва 3-4-и соли 1994 дида шуд. Чунин норасоииҳои техникӣ дар маҷалла, асосан, аз соли 1999, аз шумораи ҷашнии №3, ки ба муносибати Рӯзи Истиқлоли кишвар баромадааст, кам шудаанд.

Яке аз вазифаҳои асосии ба дӯш гирифтаи унвонии нашрия – чопи матолиби «таълимию методӣ» ва шеваҳои омӯзиш танҳо аз соли 1992 андаке ба иҷро расида, бо ин мақсад рубрикаи «Шеваи омӯзиш» таъсис дода шудааст. Зери ин рубрика нахуст дастури Абунасири Фарохӣ «Нисоб-ус-сибён» оид ба луғатомӯзӣ» чоп шудааст, ки матлаби ҷолиб буда, тавассути он метавон ҳам луғот омӯхт ва ҳам дар бораи бахрҳои шеърӣ тоҷикӣ маълумоти кофӣ пайдо кард. Минбаъд таҳти ин рубрика лоиҳа, барномаҳои фанӣ, нақшаҳои тақвимӣ, банақшагирии дарсҳои забон ва адабиёти тоҷикӣ, мақолаҳо оид ба шеваи таълими ин ё он фан ва ғайра ҷой дода шудаанд, ки муаллифонашон Ш. Исломов, Ҳ. Саидов, Ҷ. Саидзода, М. Лутфуллоев, Ф. Шарифов, С. Охунова, С. Анвар, М. Абдулло ва дигарон мебошанд. Мақолаҳои таҳассусии «Ҳама бурдборӣ куну ростӣ»-и М. Аҳмадзода, «Нигоҳе ба афкори педагогии ниёгон»-и Б. Раҳимов ба масъалаҳои педагогикаи ниёгон бахшида шудаанд. Ба қавли муаллифи аввал, дар осори адибони классики тоҷик «ақидаҳои педагогӣ» зиёд ба назар расида, аз ҷумла, онҳо «ҳатто аз дарвешон талаб мекунанд, ки барои зарурати зиндагӣ ва тоату ибодат ягон ҳунаре касб кунанд ва бори зиндагии худро ба дӯши дигарон наниҳанд» [46, с. 39]; муаллифи дувум қайд кардааст, ки «афсонаҳо ва махсусан зарбулмасалҳо... аз таҷрибаи зиндагии одамон гирифта шуда буданд», ҳамчунин, «педагогикаи халқӣ дар эҷодиёти даҳанакии халқ ифода ёфтааст» [125, с. 41].

Оид ба тарбияи ватандӯстӣ ва худшиносии ҷавонон зери рубрикаи «Ба пешвози Анҷумани тоҷикони ҷаҳон» матолибе ба чоп расондааст, ки мақолаи М. Андреев «Маълумоте чанд андар шинохти тоҷикон» (аз соли 1925) аз ҷумлаи он аст. Дар он ҷуғрофияи зисти халқи тоҷик аниқ шарҳ ёфта, бо таассуф

кайд шудааст, ки «точикон имрӯз ҳам дар мавзеоти чарогоҳҳои хубу васеъ надошта мезиянд» [41, с. 36]. Андреев бар хилофи бисёр шарқшиносони аврупоӣ Осӣи Марказиро «чӯзъе аз Эрони қадим» доништааст. Шумораи №7-9, 1997 низ қариб пурра масъалаҳои худшиносиро дар бар гирифта, се мақолаи он зери рубрикаи ягонаи «Пешинаи тоҷикон ва қавми тоҷик» ба ҷоп расидааст. Мақолаи дастҷамъии М. Шукуров, Л. Шералӣ, Р. Амонов, Р. Масов, В. Самад ва У. Кӯҳзод «Биё, то зи бедод шӯем даст» матлаби асосӣ ба шумор рафта, матолиби Т. Хаскашев «Муродифоти вожаи «тоҷик», донишманди эронӣ Забехулло Сафо «Сомониён» низ хонданӣ ва муҳим мебошанд. Дар оғози мақолаи дастҷамъӣ аз номи идора зикр шудааст: «Фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Э. Ш. Раҳмонов дар бораи ба ин ду фарзонамарди миллат (Садриддин Айнӣ ва Бобочон Ғафуров) додани нахустин унвонҳои олии кишвари соҳибистиклол – «Қаҳрамони Тоҷикистон», басо амри босавоб дар кори барқарор намудани адолати таърихӣ мебошанд» [122, с. 2]. Қайд мешавад, ки «дифоъ аз нангу номуси миллат ва бедории руҳи ҳаммиллатон аз ҳадафҳои аҳли қалами «Адаб» мебошад». Дар ин маврид Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид кардаанд: «Давраи комилан нав ва аз лиҳози сохтор ва услуби кор ба таври ҷиддӣ фарқкунандаи ғайрияти воқиҳои ахбори оммаи мо маҳз дар замони истиқлоли давлатии Тоҷикистон оғоз гардид» [20, с. 6]. Як гурӯҳ аҳли зиё дар матлаби зикршуда навиштаанд, ки халқи тоҷик борҳо ба «ғайрии таърих» дучор гаштааст, аммо саҳтҷон гашта, ба душманони худ ҷавоб гардонда метавонад. Муаллифон андешидани як қатор чораҳоро зарур шуморидаанд, ки беҳтар намудани кори ғайримондадихӣ, таълиму тарбияи ҷавонон дар руҳи ватандӯстию ҳештаншиносӣ, бо истифодаи факту далелҳои таърихӣ ва омӯрӣ аз ҷумлаи онҳост. Мақолаи Забехулло Сафо дорои далелҳои эътирофи ҷаҳонии давлати ғайропарвари Сомониён мебошад: «Аҳаммияти умумии Сомонӣ аввалан аз он ҷиҳат аст, ки чун аз як хонадони эронӣ буданд, бо миллати худ алоқаи бисёр доштанд... Давраи Сомонӣ давраи равнақи адабу илм ва асри озодии афқору қамоли тамаддуни исломӣ дар Эрон аст» [171, с. 19]. Бо ҷопи ҷунин мавод

мачалла дар мустаҳкам кардани пояҳои маънавӣ ва ғоявии давлати навистиклоли Тоҷикистон саҳм мегузошт.

Аз соли 1994 дар чоп, мундариҷа ва банду баст дигаргуниҳо ба вуҷуд омаданд. Пеш аз ҳама, сифати чоп беҳтар шуд. Аммо шумораи матолиб дар ҳар шумора якбора кам шуда, аз 14-16 адади солҳои пеш ба 7-9 адад омада расид. Аммо он чиз назаррас аст, ки баъди се соли аввали фаъолият шумораи матолиби бегонаи баргардоншуда кам шуда, ҷойи онро мақолаҳои худӣ гирифтанд. Матни Қонуни ҚТ «Дар бораи маориф», ки бори аввал дар даврони истиқлол қабул шуд, дар шумораи 1-2-и соли 1994 ҷой дода шудааст. Ба ҷойи баъзе рубрикаҳои маводди баргардон рубрикаи «Пажӯҳиш» таъсис дода шуд. Шумораи 4-6-и соли 1997 аз ёдоварии ҳодисаи муҳим дар ҳаёти халқи тоҷик – Фармони Президенти Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи ҷашнгирии 1100-солагии Давлати Сомониён дар моҳи сентябри соли 1999 шуруъ шуда, замимаи номаи Раиси Анҷумани тоҷикони ҷаҳон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки нуктаҳои ҷолибро дар бар мегирад, ба нашр расидааст. Дар қатори аҳаммияти зиёди давлатдории Сомониён дар рушди ҷомеаи ҷаҳонӣ «ҳаракати миллию зеҳнии эҳёбахши «шуубия» (асрҳои VIII-X)» [186, с. 2] низ зикр гардидааст. Дар соли 1998 аз шумораи аввал рубрикаи ҷолиби «Пешинаи тоҷикон ва қавми тоҷик» ташкил шуд. Таҳти ин рубрика мақолаҳои Р. Мусулмониён «Нигоҳе ба давлати Сомониён ва тобишҳои он», А. Аълоҳон «Ҷунбиши милли-озодихонаи шуубия», Д. Довудӣ «Тичорат дар давлати Сомониён» чоп шудааст.

Ҳамин тавр, агар солҳои аввал 1991-1992 фаъолияти мачалла, асосан, бо матолиби хусусияти динидошта шуруъ шуда бошад, солҳои 1993-1998 ҷойи онро зери рубрикаҳои «Пажӯҳиш» ё «Биёмӯзем, то биёмӯзонем» мақолаҳои аҳаммияти илмии адабиётшиносӣ дошта гирифтанд. Дар ҳамин давра, то охири солҳои навадум силсилаи мақолаҳои донишманди эронӣ Абдулҳусайни Зарринқӯб дар бораи шоирони классики форс-тоҷик чоп шуданд, ки бо мухтасарбаёнӣ ва шарҳи амиқи илмӣ, фалсафӣ ва адабиётшиносии худ фарқ мекунанд. Ҳар як мақола ба яке аз шоирон бахшида шуда, дар сарлавҳа номи ӯ

зикр гардидааст, ба мисли «Саной – шӯридае дар Ғазна» ва ғайра. Зери рубрикаҳои «Ганчи адаб» ва «Раҳнамои хирад» намунаи ашъори шоири эронӣ Нимо Юшич, донишманди Афғонистон Халилуллоҳи Халилӣ, мақолаҳои илмӣ-адабиётшиносӣ чой дода шудаанд.

Аз нимаи дувуми соли 1994 таносуби пешинаи мақолаҳо барқарор шуда, маҷалла тарху бандубасти нав пайдо кардааст. Аз ҷумла, чой додани хабарҳо ва дар дохили матлабҳо овардани гуфторҳо, ки ба мавзую мазмунӣ матлаб мувофиқанд, ба мушоҳида мерасад. Чунончи, бори аввал хабарҳои хурд бахшида ба рӯйдодҳои гуногуни соҳаи маориф ва дар матлабе, ки ба тоҷикони Чин бахшида шудааст, иқтибосҳо аз гуфтори бузургон дар чо-чойи ҳар мақола чой дода шудаанд. Гуфторҳо дар чорҷӯбаи ҷолиб оварда шуда, бештар аз олимони намоёни шарқшинос мебошанд.

Аз соли 1996 (№1-6) Ш. Шокирзода иҷрокунандаи муҳаррир ва баъдан муҳаррир таъйин гардида, дар мазмуну мундариҷа ва номгӯии рубрикаҳо тағйирот ворид кардааст. Аз аввали сол зери рубрикаи «Ҷашнвора» бахшида ба ёдбуди Камоли Хучандӣ чанд матлаб ба нашр расида, минбаъд шумораи матолиби адабиётшиносӣ хеле зиёд шудааст. Дар ин давра низ гуфтан мумкин аст, то 80 дарсади майдони маҷалларо мавзуи адабиёт ва адабиётшиносӣ ташкил меод. Дар мавриди қисмати асосии мавзуоти маҷалла – *«илмию оммавӣ ва таълимию методӣ»*, аҳёнан рубрикаи «Шеваи омӯзиш» ба назар расид, ки дар як сол 4 мақоларо ташкил дода, ба мавзӯҳои истифодаи воситаҳои таълим дар дарси адабиёти тоҷик, адабиёти кӯдак ва табиат, тарбия, ташкили кор оид ба тахассуси шогирдон бахшида шудааст. Яке аз чунин шумораҳоро, ки инъикосгари тақсмоти нодурусти мавзӯҳо мебошад, мавриди назар қарор медиҳем: №1-3, 1997 – «Чаро дар Тоҷикистон «адабиёти форсу тоҷик ё тоҷику форс мегӯянд?», «Шеваи корбурди як вожа дар ашъори Сайидо», «Устод Айнӣ дар Фаронса», «Фахруддинов ва робитаҳои адабии тоҷику тотор», «Хуррамшоҳӣ ва «Ҳофизнома»-и ӯ», «Шарҳи ғазале аз Ҳофиз», «Нома ба устод», «Ҷамолат офтоби ҳар назар бод!» ва боз чанд матлаби дигар ба адабиётшиносӣ оид буда, ба масъалаҳои методикаи таълим се мақолаи хурд

ихтисос дода шудааст. Яъне, аз 14 мақола танҳо 3 ададаш таълимию методӣ аст. Чунин ҳолат айнан дар шумораи №4-6-и соли 1997 низ такрор шудааст: аз 14 матлаб танҳо се адад ба шеваи омӯзиш бахшида шуда, як адад сиёсӣ буда, боқимонда ба адабиётшиносӣ тааллуқ дорад. Ҳарчанд бештари мақолаҳои адабиётшиносӣ дорои аҳаммияти баланди илмӣ мебошанд, нодида гирифтани мавзӯи асосии нашрия – таълимию методӣ будани он, набояд фаромӯш шавад.

Бояд гуфт, ки солҳои 1995-1997 нашрияҳои педагогӣ дар вазъи душвори молиявӣ қарор доштанд. Солҳои 1995-1996 маҷаллаи «Адаб» ҳамагӣ чор шумора (ду шумора дар як сол) чоп шуд. Чихати фарқкунандаи шумораи № 7-12, соли 1998 он аст, ки чанд шумора дар зерӣ як мучаллад буда, дар он зиёда аз 40 матлаб, зерӣ 14 рубрика ба таъб расидааст. Мутаассифона, шояд аз норасоии моддӣ бошад, ки ин шумора монанди баъзе шумораҳои дигар ба болои бо ҳуруфоти хеле хурд чоп шуданаш дар қоғози пастсифат нашр шуда, бо гузашти айём ноҳона мебошад. Бо вучуди ин, дар ин шумора матолиби муҳимми расмӣ, аз қабилӣ бори аввал «Эълонияи ҳуқуқи башар» ба забони тоҷикӣ ва Қоидаҳои имлоӣ забони адабии ҳозираи тоҷик (таҳрир ва тақмили нав) ба нашр расидааст, ки ҳар ду барои муаллимон ва хонандагон муҳим арзёбӣ мешаванд. Мусоҳибаҳо бо вазирӣ маорифи Тоҷикистон М. Иноятова, ректори ДДМТ Ҳ. Сафаров, як қатор мақолаҳои фарҳангӣ адабиётшиносӣ дар бораи таърихи тоҷикон ва қавми тоҷик, аз ҷумла, давраи Сомониён, пажӯҳишҳо оид ба масъалаҳои муҳимми забоншиносӣ, ғазал, фолклор, адабиёти ҷаҳон, осори Умари Хайём, Мирсайид Алиӣ Ҳамадонӣ ва ғайра ҷой дода шудаанд, ки матолиби хонданӣ мебошанд. Танҳо аз соли 1999 сифати чопи маҷалла беҳтар шудааст. Идораи маҷалла соли 1998 ба ифтихори таҷлили 1100-солагии Давлати Сомониён озмун эълон карда буд, дар шумораи №2, соли 1999 омадааст, ки салоҳ донишанд, он дар арафаи ҷашн ҷамъбаст карда шавад. Ин аст, ки дар шумораи №3, соли 1999 хабар дода мешавад, озмуни мазкур, ки бо дастгирии Ройзании фарҳангии Ҷумҳурии исломии Эрон эълон шуда буд, ҷамъбаст гардид. Зикр шудааст, ки «Адаб» соли сеюм аст, ки бо Ройзанӣ ҳамкорӣ дошта, «самараи ин ҳамкорӣ нашри замимаи «Ганҷи адаб» аст, ки дар

ҳаҷми 8 саҳифа бо ҳуруфи арабиасоси форсии тоҷикӣ нашр мешавад». Ҳамин тавр, мақолаи доктори илмҳои филологӣ, профессор Х. Шарифов «Зарурати тадвини ҳамосаи миллӣ дар аҳди Сомониён» соҳиби ҷойи аввал гардид. Дар ин шумора низ ба муносибати ҷашнвораи давлати Сомониён чанд мақола таҳти рубрикаи дахлдор ба нашр расиданд. Ҷолиби диққат аст, ки як қисми онҳо ба методикаи таълим тааллуқ доранд. Мавзӯҳои зарбулмасалу мақолҳо дар ашъори шоирони аҳди Сомонӣ, тарҷумаи мақолаи олими фаронсавӣ, ки дар оғози асри XIX оид ба тоҷикон навиштааст, намунаи осори донишманди асри Сомонӣ Мотиридӣ, алоқамандии як асари Шохин бо «Шохнома»-и Фирдавсӣ-и аз ҷумлаи мавзӯҳои ҷолиб мебошанд. Маҷалла иттилооти муфасссал аз сафари ҳайати кории Вазорати маориф ба ноҳияҳои кӯҳистони водии Зарафшон ва Уротеппа ба муносибати дузолагии Созишномаи умумии сулҳи тоҷикон пешниҳод кардааст. Онро қорвони сулҳу ваҳдат ҳамроҳӣ мекард, ки ба муассисаҳои таълимию тарбиявӣ кумакҳои башардӯстона расонид. Дар анҷом мушовараи Вазорати маориф доир гардид, ки инро ҳарчанд дар иттилоот қайд накардаанд, як навъ оғози мушовараҳои минбаъдаи анъанавии сайёри Вазорати маориф метавонист шуморид.

Аз оғози соли 2000-ум банду баст ва мазмуну муҳтавои маҷалла то андозае тағйир ёфтааст. Ҳаҷми маҷалла калонтар (30x42) буда, муқова ва қоғаз нисбатан босифат ва ҳуруфот ҳам калонтар аст. Муқоваи ҳар як шумора аз ин сол шакл ва ранги нав дошта, бо наққошиҳои одиву сода оро ёфтааст. То ба он вақт ҳуруфи чоп бо мақсади сарфаи ҷой чунон хурд буд, ки хонданро душвор мекард. Фарқи дигари сохторӣ аз он иборат аст, ки матолиб пайи ҳам ҷой дода шуда, аз майдони ҳолӣ ва муқоваҳои дарунӣ ва берунӣ самаранок истифода гардидааст. Таносуби мавзӯи матолиб чун пешина ба нафъи адабию адабиётшиносӣ буда, дар шумораи аввал шаш адад, дар шумораи дувум бошад, танҳо ду адад ба шеваи омӯзиш ва мактабу маориф бахшида шудааст. Ҳамчунин, бори аввал ба миқдори зиёд матолибе, ки ба фаъолияти кории муаллимон бахшида шудаанд, ба ҷашм мерасанд. Аз ҷумла, дар шумораи якум чор мақола, дар шумораҳои баъдина низ чандин матолиб дар тасвири симои

муаллим ба чоп расидааст. Ногуфта намонад, ки сарлавҳаҳои чунин мақолаҳо зери рубрикаи «Кошонаи меҳр» бисёр вақт якнавохту урфӣ мебошанд, чун «Фурӯтан», «Фидой» (аз шумораи №3, соли 2000) ва ғайра. Ба муносибати 55-солагии ғалаба дар ҚБВ мусоҳиба бо иштирокчиҳои ҷанг, собиқ вазири маориф Р. Дадабоев ба ҷавонон ва аҳли маориф маслиҳату раҳнамоиҳои муҳимро дар бар мегирад. Аз он изҳори хушнудӣ шудааст, ки Ҳукумати ҷумҳурӣ «ба мучарради паст шудани шуълаи ҷанги хонумонсӯзи дохилӣ фавран дар андешаи беҳтар намудани шароити зисту зиндагии иштирокдорони ҷанг афтод» [91, с. 29]. Вазифаи имрӯзаи аҳли маорифро собиқаҳои маориф аз он иборат медонад, ки дар роҳи ислоҳот «тавҷам бо тағйиротҳои асосии илмӣ-назариявии барномаҳои тадрисӣ ва ба назар гирифтани дастовардҳои навини илму фани муосир» дар ҷойи аввал бояд бошад. Ҳамин тавр, маҷалла ба ҷашнвораҳои муҳим баъзан тамоми шумора ё ҳиссаи муҳимми онро бахшидааст. Аз ҷумла, шумораи №4, соли 2000-ум пурра ба 960-солагии шоир ва мутафаккири бузурги тоҷик Умари Хайём бахшида шуда, 20 матлаб ва чанд хабарро дар бар мегирад. Ҳамчунин, дар ин шумора мақолаҳои М. Муллоаҳмад, А. Кӯчаров, К. Қодиров, У. Назир, Х. Бобоев, Н. Зухурӣ, К. Честерстон, Ҳ. Раҷабов, А. Зарринқӯб ва ғайра ҷой дода шудаанд, ки қисмашон матолиби озмунӣ мебошанд.

Шумораи аввали соли 2001 бо хабари «Адаб» дар «Бухоро» шуруъ шудааст. Дар он омадааст, ки нашрияи фарҳангиву ҳунарии форсии «Бухоро» (муҳаррираш Алиӣ Дехбошӣ ва яке аз муаллифони фаёлаш Р. Мусулмонӣ) дар яке аз шумораҳои хеш хонандагонашро бо маҷаллаи «Адаб»-и Тоҷикистон шинос намудааст. Зикр шудааст, ки дар шумораи №1-3-и маҷалла чанд матлаб ба масоили давлати Сомониён ихтисос ёфтааст. Ҳамчунин, аз мақолаҳои дигари донишмандони тоҷик ёдоварӣ шудааст. Маҷалла қавли Р. Ҳодизодаро дар бораи ба устод Айнӣ додани унвони «Қаҳрамони Тоҷикистон» иқтибос овардааст. Ҳамчунин, ёдовар шудааст: «Маҷалла кори шоистаи дигаре ҳам шуруъ кардааст, ки он ҷопу наشري замимаест ба расмулхати ниёкон бо номи «Ганҷи адаб» [35, с. 3]. Хусусияти шумораи мазкур то андозае илмию маърифатӣ ва таълимию методӣ буда, ба талаботи мазкур ҷавобгӯ мебошад. Аз

матолиби беҳтарини методӣ, ки соли 1998 ба таъъ расидааст, «Тавсияҳо оид ба таълими фанни «Алифбои ниёгон ва матн», барномаи ин фан барои синфи 6 ва усули гузаронидани як дарси намунавӣ, тавсияҳо оид ба таълими фанни «Суханварӣ» дар синфҳои 10-11-и тамоили ҷамъиятию гуманитарӣ доштаро номбар кардан мумкин аст. Аз ҷумла, дар матлабе, ки муаллифаш мудирӣ кабинети забон ва адабиёти тоҷики муассисаҳои илмӣ Вазорати маориф Ҳ. Содиров мебошад, омадааст, ки фанни «Суханварӣ» тибқи нақша барои соли хониши 1994-1995 ва дар давраи то соли 1999-2000-ум дар назар дошта шудааст. Азбаски барои фанҳои нави баъди Истиқлолияти давлатӣ алҳол ҳамаи китобу дастурҳо таҳия нагардидаанд, тибқи барномаи таҳиякардаи Пажӯҳишгоҳи улуми педагогӣ таълим ба роҳ монда шуд. Ҳадаф аз таълими фанни «Суханварӣ» аз он иборат аст, ки бояд «хонандагон ба унсурҳои одии санъати суханварӣ ошно шаванд, бе коғаз ҳарф зада, фикрашонро бидуни ғалат равшану возеҳ ифода карда тавонанд» [172, с. 46]. Қайд шудааст, ки ҷорӣ намудани фанни мазкур бо талаби шароит ва ҷомеа ба миён омадааст. Гуфтан мумкин аст, ки ин зарурат солҳои охир низ ба вуҷуд омадааст, зеро суханронӣ ва навишти хурду калон рӯ ба костагӣ овардааст. Суханварӣ ин «инкишоф додани маданияти нутқи шифоҳӣ ва хаттии одамон» мебошад, ҳамчунин, «суханварӣ боз таҳияи асноди расмӣ-коргузориро низ меомӯзад». Се матлаби гӯшаи «Шеваи омӯзиш» дар ин шумора аз ҷиҳати илмиву амалӣ дар сатҳи баланд таҳия шудаанд. Аз ҷумла, дар мақолаи Ҳ. Раҳмон оид ба арзиши бадеии адабиёти атиқа, ки ба Юнону Рими қадим тааллуқ дорад, изҳори андеша шуда, баробари ин, намунаи иншо дар ин мавзӯ оварда шудааст. Ба қавли муаллиф, дар давраи элиний (классикӣ)-и Юнон «навҳои асосии адабӣ – эпос (қаҳрамонию асотирий, дидактикӣ), лирика (ямбҳо, элегияҳо, ашъори мутантан ва ҷашнворагӣ, эпипикияҳо, дифирамбҳо, сурудҳои хорӣ), драма (фочиа, дроми ҳаҷвӣ, мазҳака) ташаккул ёфта, санъати ҳунарварӣ, таърихнигорӣ, насри ёддоштӣ, фалсафӣ нумӯш кард... римӣҳо бошанд, бештар ба таърихшиносӣ, суханварӣ, назми ҳаҷвӣ ва эпиграммаҳо таваҷҷуҳ кардаанд» [172, с. 45]. Дар мақола, ҳамчунин, барои исботи қавл аз муҳаққиқи рус Белинский дар мавзӯи

устурапардозӣ, ки мавзуи асосии китоби дарсӣ мебошад, иқтибос оварда шудааст: «Мифология зухури ҳаёти қадимӣ буд, ҳудоҳои онҳо на аллегорияҳо ё фигураҳои риторикӣ, балки мафҳумҳои зинда дар образҳои зинда буданд» [5, с. 108]. М. Шакурӣ низ ба ин падида баҳои дуруст дода, зикр кардааст: устураҳо «сабақи таърих», «таҷрибаи рӯзгори мардум», «падидаҳои маънавияти халқ» [29, с. 66-67] мебошанд. Аҳаммияти кори Ҳ. Раҳмон аз он иборат аст, ки ӯ фарқи устураро аз афсона аниқ муайян кардааст. Ҳарчанд мақола муҳим ва саривақтӣ мебошад, забонаш илмӣ буда, шояд барои омӯзгорони мактаб, ки хонандагони асосии маҷалла мебошанд, душворӣ оварад. Чунин сабку услуби нисбатан душвор дар иншое, ки муаллиф ҳамчун намуна барои хонандагони мактаб овардааст, дар мавзуи муқоисаи образҳои мифологии Чамшед ва Прометей низ мушоҳида мешавад: «Оре, дар таърихи тоҷикон номҳое аз қабилҳои Восеъ, Шерак, Спитамен, Темурмалик, Деваштич абадуддаҳр дар ҳофизаи мардум пойдор хоҳад монд» [131, с. 11]. Дар ин шумора, ҳамчунин, ҷадвали тақсими соатҳои дарси «Адабияти халқҳои ҷаҳон» барои синфҳои 10-11 ва мақолаи «Усули таълими ҳикояи «Ҳиёбони Нодир»-и Ҷазлиддин Муҳаммадиев дар синфи 6-ро, ки аз таҷрибаи дарси омӯзгор Ҳ. Азиз мебошад, матолиби манфиатовар доништан мумкин аст.

Аз оғози асри XX мавзӯҳои таълиму тарбия то андозае дар маҷалла ҷойгоҳи ҳудро пайдо карда, дар ғӯшаи «Минбари омӯзгор», зери рубрикаи «Шеваи омӯзиш» мақолаҳои омӯзгорон оид ба мавзӯҳои гуногуни таълим, фаъолият ва таҷрибаи педагогии ҳамкасбон ҷой дода шудаанд. Рубрикаи асосии «Шеваи омӯзиш» минбаъд низ идома ёфта, дар он мақолаҳои муҳимми методӣ ва навоариҳои соҳаи маориф: мақолаи М. Қурбонов «Усули таълими калима ва ибораҳои туфайлӣ дар синфи 7» (соли 1994), лоиҳаи Барномаи забони тоҷикӣ дар мактабҳои шабона (ғоибона) ҷоп шудаанд.

Маълум аст, ки дар даҳсолаҳои аввали Истиқлоли кишвар дар дастрасии намуна, дастур ва санаду ҳуҷҷатҳои даркорӣ соҳаи таълиму тарбия мушкилот мавҷуд буд. Бинобар ин, нашрияҳои соҳавӣ матни ҳуҷҷатҳои мазкур, ҳатто намунаи дастуру китобҳои дарсиро низ дар саҳифаҳои худ ҷой медиоданд. Ин

аст, ки дар шумораҳои №3, 5-6-и соли 2001 ва №1-2-и соли 2002 мақола-дастури муфасссали мактабшиносон М. Лутфуллоев ва И. Абдуллоев «Мавқеи бозихои таълимӣ ва машқҳои таълимӣ дар давраи саводомӯзӣ» ба ҷо расидааст. Ҷопи силсилаи мақолаҳои мактабшиносони номӣ М. Лутфуллоев ва И. Абдуллоев дар бораи амалияи дарсҳо бо усули нав соли 2002-юм низ идома ёфта, «Намунаи дарсҳои хондану машқи хат дар давраи тоалифбо» ва ғайра аз ҷумлаи онҳоянд.

Аз ҷумлаи ҳуҷҷатҳои муҳимми соҳаи маориф, ки дар соли 2002 қабул шуд, Консепсияи миллии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки аз зарурати он борҳо мактабшиносон – муаллифони маҷаллаи «Адаб», изҳори назар карда буданд. Дар шумораи №5, соли 2002 Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 3 майи соли 2002 дар ин бора ва матни консепсияи мазкур ҷо ҷафтааст. Ин ҳуҷҷат дурнамои фаъолияти соҳаи маорифро барои чанд даҳсола муайян кард.

Аз соли 2000-ум нашрияҳои соҳавӣ ба шакли нави таълим – ҳамгиро, таваҷҷуҳи бештар равона карданд. Таҳти гӯшаи мазкур дар шумораҳои аввали соли 1990 чанд мақола ба усули нави ҳамгиро бахшида шудааст. Матлаби «Дарси ҳамгиро: рӯ ба нутқофарӣ ва инкишофи зеҳн»-и мактабшинос Ф. Шарифов (№3, соли 1990) дар ин маврид назаррас мебошад. Мавсуф дар ин бора асару мақолаҳои зиёд таълиф намуда, мақолаи дигари ӯ дар шумораи №2, соли 2002 ба таъъ расидааст. ӯ овардааст: «таълими ҳамгиро имконият медиҳад, ки як маводди таълимӣ, як матн дар забони модарӣ аз паҳлуҳои гуногун ғаштаю барғашта, вале бо мақсад ва вазифаҳои гуногуни дидактикӣ мавриди омӯзиш қарор дода шавад» [191, с. 41]. Муаллиф бо мақсади равшан кардани тарзи таълими ҳамгиро ва нишон додани рафти он намунаи ҷунин дарсро аз ғанни забони модарӣ ва адабиёт овардааст, ки дастури хуб ба муаллимон мебошад. Мақолаи Т. Атахонов мухтасару пурмухтавост. Муаллиф барои шарҳи масъала овардааст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷун дар тамоми давлати шуравӣ «ҳар сол бо баҳонаи «талаби рӯз» таълими курсу семинар ва ғанҳои нав ба нави таълимӣ дохил карда мешуданд. Ҳар як омӯзгор ба қатъияти том таъкид менамуд, ки дар силсилаи ғанҳои омӯхташаванда маҳз

фанни ӯ асосӣ ва муҳим мебошад» [43, с. 68]. Ҳамин тавр ҳам буд. Ҳол он ки таълими ҳамгиро чудоӣ дар байни фанҳоро наменарастан, балки онҳо дар муносибат ба ҳамдигар омӯхта мешаванд. Аз ду-се фан як фан тартиб дода мешавад, яъне ин ҷо интегралсияи фанҳо нақши асосӣ мебошад. Ҳанӯз даҳ сол пеш усули таълими ба ин монандро профессор М. Лутфуллоев пешниҳод карда буд. Хулосаи муаллиф чунин аст: «Мактаб ҳамон вақт вазифаи асосии ҳудро иҷро карда метавонад, ки агар фаъолияти илмию эҷодии инсон на бо роҳи ба силсилаи фанҳои алоҳида тақсим намудан, балки дар шакли яклухту том ва дар алоқамандии зичи мантиқию мазмунӣ миёни фанҳои ҳеш ба тариқи интенсивӣ омӯзонида шавад» [88, с. 13]. Ноғуфта намонанд, ки на ҳамаи ниятҳои ҳолиси мактабшиносони тоҷик то имрӯз (солҳои бистуми асри бист) пурра амалӣ гаштанд.

Аз шумораи «5-6, соли 2000-ум гӯшаи нави «Пурсишро посухе» ифтиҳонгардида, мактабшиноси намоён Ҳ. Искандаров масъули он таъйин карда шудааст. Дар он ба шакли кӯтоҳ ба ҳама суолҳои аҳли маориф оид ба кори таълиму тарбия, мушкилоти мавҷуда ҷавоб дода мешавад.

Ҳамин тавр, аз соли 2000-ум сатҳи сифати матолиби маҷалла рӯ ба беҳбудӣ ниҳодааст, ки баландшавии хусусияти илмию пажӯҳишии матолиб аз ҷумлаи он аст. Бояд гуфт, ки бо ташаббуси Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2001 «Соли гуфтугӯи тамаддунҳо» эълон шуда буд. Ба ин муносибат дар маҷалла бисёр матолиби ҷолиби илмӣ ҷоп шудаанд. Мақолаи «Китоби дарсӣ василаи гуфтугӯ бо тамаддунҳост»-и муҳаррири аввалини «Адаб» Шамсуллоҳ Исмои Неконӣ аз ҷумлаи онҳост. Муаллиф «китобҳои дарсиро беҳтарин василаи гуфтугӯи фарҳангҳо» донистааст, зеро, ба қавли ӯ, «дар китобҳои дарсӣ гуфтугӯ аз тамаддуни Шарқу Ғарб бештар аст. Шарқиён на танҳо пешрафту инқирози мамолики ҳешро дар соҳаҳои муҳталиф меомӯзанд, балки айни ҳамин ҳодисотро дар Ғарб ҷустуҷӯ мекунанд, айният, монандӣ ва тафовути онҳоро муайян мекунанд» [112, с. 30]. Муаллиф китоби навҷӯёнаи «Ману дунё»-ро, ки соли 1999 ба таъъ расидааст, яке аз намунаҳои асари бахшида ба гуфтугӯи тамаддунҳо донистааст. Дар он «бори аввал

таълимоти «Авасто» ҳамчун унсури тарбиявӣ ташреҳ ёфтааст». Бо мақсади собит намудани фикр муаллиф аз китоби дарсии пешина «Инсон ва ҷомеа» ва асари нави «Ману дунё» ҷумлаҳо мисол овардааст, то хонанда худ қазоват кунад, ки кадоми он барои хонанда муфид ва таъсирбахш аст: «Инкишоф натиҷаи зиддиятхост» (аз «Инсон ва ҷомеа»); «Инкишоф натиҷаи ҳамкорихост» (аз «Ману дунё»). Дар мақолаи дигари бахшида ба саҳми китоби дарсӣ дар замони гуфтугӯӣ тамаддунҳо бо номи «Китоби дарсӣ ва талаботҳо ба он»-и Т. Атахонов суҳанони зерини Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси тантанавӣ бахшида ба даҳумин солгарди Истиқлолияти кишвар ҳамчун эпиграф омадааст, ки баёнгари талаботи имрӯза нисбат ба сатҳу сифати китоби дарсӣ мебошад: «Дар давраи истиқлолият бояд китобҳои дарсӣ ва воситаҳои дигари таълимие ба вучуд оварда шаванд, ки ҷавобгӯӣ талаботи замони нав бошанд. Яъне, мазмуну мундариҷаи онҳо бояд баёнгари ҳувиати миллий, инъикоскунандаи анъанаҳои таърихӣ ва талқинкунандаи ғояҳои давлати соҳибистиқлол, демократӣ, дунявӣ ва ягонаи Тоҷикистон бошанд» [44, с. 33].

Оид ба шеваҳои таълим бештар омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва пажуҳишгоҳҳои назди Вазорати маориф мақола менависанд, онҳо дар ин бобат солҳои охир сермахсул шуданд. Дар гӯшаи анъанавии «Шеваи таълим» дар шумораи №3, соли 2002 ду матлаби муҳим дар мавриди санаднигорӣ ва дарсҳои намунавӣ ба таъъ расидааст, ки ба омӯзгорони ботаҷриба Ш. Қосимова ва М. Собирова тааллуқ доранд. Чунин хусусияти маҷалла оид ба истифодаи рубрикаи «Шеваи таълим» дар соли 2003 низ давом ёфтааст. Дар ин маврид мақолаҳои «Таълими адабиёт таҷдиди назар меҳаҳад»-и А. Абдуллоев, «Мавқеи педагогикаи ғабол дар инкишофи маърифатгӯӣи мактабиёни хурдсол»-и А. Аҳмадбековро ёдовар шудан мумкин аст. Дар мақолаи омӯзгорон С. Амонзода ва А. Изомов (№2, соли 2002) масъалаи давраҳои таълиму тарбияи мактаббачагон вобаста ба хусусиятҳои синнусолии онҳо ба миён гузошта шудааст.

Соли 2002 бо ташаббуси Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон 2500-солагии шаҳри Истаравшан ботантана ҷашн гирифта шуд. Ба ин муносибат дар

шумораи чоруми соли 2002 бо таърихшиноси маъруф, академик А. Мухторов суҳбати пурмухтаво анҷом дода шудааст. Мавсуф дар мавриди таърихи ин шаҳр бисёр масъалаҳои ҳалношударо ҳаллу фасл намуда, қайд кардааст, ки ҳадаф аз ҷашн гирифтани 2500-солагии Истаравшан, тавре ки дар қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, «эҳёи анъанаҳои пураарзиши таърихӣ, тарғиби тамаддуни қадимаи халқи тоҷик ва таҳкими ваҳдати миллӣ дар Тоҷикистон мебошад» [98, с. 3]. Сифати китобҳои дарсӣ низ аз назари олим дур намондааст: «Китоби дарсӣ барои мактаби миёна рисолаи илмӣ нест, балки маҷмуаи донишҳои дар амалия аллақай санҷидашудаву тасдиқшуда мебошад» ва вобаста ба ин, пешниҳод кардааст, ки «дар Вазорати маориф Шурои таҳририяи китобҳои дарсӣ арзи вучуд намояд». Дар ҳақиқат, ин пешниҳоди саривақтии олим баъди чанде қабул гардид ва ҳоло дар Вазорат чунин як Шуро бомуваффақият амал мекунад. Ба муносибати ҷашнвораи мазкур дар ин шумора мақолаи «Истаравшан»-и Т. Атахонов низ дарҷ шудааст. Дар мақола таърихи пайдоиши калима ва дигар далелҳои таърихиву фарҳангӣ муфасссал баён шудаанд.

Фарзанди ғаюри тоҷик Аҳмадшоҳи Масъуд моҳи сентябри соли 2001 аз тарафи қотилони зархарид кушта шуд. Дар шумораи панҷуми соли 2002 мусоҳибаи охирини ӯ бо рӯзноманигорон ба таъъ расидааст. Вақте баҳои ӯро ба сарварони кишварҳои ҳамсои Афғонистон мепурсанд, нахуст аз Тоҷикистон ёд мекунад: «Ҷаноби Эмомалӣ Раҳмонов сидқан кӯшиш дорад, ки ҷомеаи Тоҷикистон ҳарчи зудтар ба эътидол ояд... Бояд ҷомеаи ҷаҳонӣ эътироф намояд, ки саҳми ҷаноби Эмомалӣ Раҳмонов дар ҷодаи истиқрори сулҳ аз бузургии хиради мардуми форсизабон далолат мекунад» [175, с. 24]. Аҳмадшоҳи Масъуд ба мардуми тоҷику сарвари онҳо аз самими қалб бовар дошт.

Аз шумораи аввали соли 2003 мухтавои маҷалла тағйир ёфта, таносуби матолиби нақди адабӣ, адабиёт ва забоншиносӣ ва матлабҳои методию педагогӣ баробар омадааст; яъне ба нишондоди шиноснома – **«маҷаллаи илмию маърифатӣ ва таълимию методӣ»** ҷавобгӯ гардидааст. Аз ҷумла,

шумораи №2, соли 2003 дорои нух матлаби педагогӣ ва шеваи омӯзиш буда, танҳо шаш мақола хусусияти нақдӣ, адабиётшиносӣ, забоншиносӣ ё фалсафӣ доранд. Ҳамчунин сифати мақолаҳо беҳтар шуда, ҷанбаи илмиашон мустаҳкам гардидааст. Аз рубрикаҳои собиқ танҳо беҳтаринашон интихоб шудаанд: «Пажӯҳиш», «Машриқу мағриб», «Анҷуманоро», «Минбари омӯзгор», «Биёед, ба андеша пардозем», «Биомӯзем, то биомӯзонем», «Кошонаи меҳр», «Роҳнамои хирад», «Омӯзгор масъала мегузорад», «Арзишдоварӣ»...

Дар ин давра – аз аввали солҳои 2000-ум, дар маҷалла матолиби тавсифӣ низ ҷой пайдо кард. Аз ҷумла, мақолаи Ю. Акбарзода дар шумораи дувуми соли 2003 ба ҷаъолияти фидоии қору ҳизб З. Насриддинов бахшида шудааст. Ӯ баъди нафақа ба зерсохторҳои соҳаи маориф ба қор омад. Мавсуф ҳамчун яке аз устодони журналистикаи тоҷик бар он аст, ки «журналистика ба соҳаи ҷаъолияте дохил гардидааст, ки туфайли маҳсули он раванди масоили иҷтимоӣ идора мешавад» [36, с. 35]. Бо мақсади шиносӣ ба ҳусни қалами журналисти собиқадор ва варзида З. Насриддинов дар шумораи дигари маҷалла (№3, соли 2003) мақолаи ҳуди ӯ бахшида ба шахсияти бузурги миллату давлати тоҷик Ҷаббор Расулов ба таъъ расидааст. Муаллиф дуруст хотиррасон кардааст, ки: «Роҳбарияти ҷумҳурий дар шахси Президенти муҳтарам Э. Ш. Раҳмонов мунтазам солгарди ходимони намоёнӣ сиёсӣ, давлатӣ, ходимони илму фарҳангро ба ҷашни умумии кишвар табдил медиҳанд» [109, с. 32], ки имрӯз низ ҷунин мебошад ва ин «насли ҷавонро дар руҳияи ифтихор ба фарзандони ҷонфидои миллати ҳеш тарбия менамояд». Хислатҳои варзидаи роҳбар, ба андешаи муаллиф, аз инҳо иборат аст: «Бомулоҳизаву боандеша қор қардан, ҳулоса баровардан, ба қобилияти кадрҳои роҳбарикунандаи шахру навоҳӣ, вазорату кумитаҳои давлатӣ, ташкилотҳои ҷамъиятию эҷодӣ баҳо дода тавоништанро дар ин ҷо меомӯзониданд» [109, с. 33], ки имрӯз низ дар сатҳи олии мамлакат ҷаъолият тибқи ҷунин талабот ба роҳ монда шудааст. Яке аз хусусиятҳои ҷолиби қаҳрамонашро рӯзноманигор дар он доништааст, ки: «Ҷаббор Расулов ба ҷаъолияти воситаҳои ахбор эътибори қалон меод ва ҳар ҳафта муҳаррирони рӯзномаҳои ҳизбии ҷумҳурий, раиси Комитети давлати

телевизион ва радио ва камина – раиси Маркази иттилоотии Тоҷикистонро ба наздаш хонда, аз бурду боҳти воситаҳои ахбор суҳан меронд, аз вазъи иҷтимоӣ иқтисодӣ ҷумҳурии моро воқиф гардонид, дар наздамон вазифаҳои мушаххас мегузошт». Чунин эътибору ҳамкорӣ ба воситаҳои ахбори соҳавӣ аз тарафи муассисон ва Вазорату идораҳои дахлдор, ки рӯзномаю маҷаллаҳо дар назди онҳо ба нашр мерасанд, боиси пешрафти кори рӯзноманигорон буда метавонад. Рӯзноманигори собиқадор баробари ин, кордонии роҳбари сатҳи олиро мисол овардааст, ки чӣ тавр ташаббусхоро дастгирӣ менамояд. Дар шумораи «№1, соли 2010 матлаби дигари З. Насриддинов дар бораи омӯзгори пешқадам, мудирӣ кафедраи таҳсилоти ибтидоӣ ДТИБКМ И. Абдуллоев ҷоп шудааст, ки ҷавобгӯ ба талаботи жанри очерк мебошад. Дар шумораи сеюми ҳамон сол матлаби мавсуф бо номи «Профессор Буйдоқов» матлаби хубест дар бораи корманди дигари ҳамин муассиса профессор Х. Буйдоқов. Миёни мақолаҳои тавсифӣ маҷалла «Васлгари дилҳо ва тамаддунҳо», ки ба зиндагиву ғайолияти илмӣ донишманд Валӣ Самад, ки тамоми умр ба муносибатҳои илмӣ адабии байни халқҳо машғул буд, бахшида шудааст, ҷойи асосиро ишғол мекунад. Муаллифи мақола Ш. Шокирзода бо меҳру муҳаббати хос симои қаҳрамонашро аз замони наврасӣ, ки аз падару модар барвақт ятим монда, роҳи зиндагиро бо раҳнамоӣ ва кумаки муаллимони мактаб, омӯзишгоҳ ва донишгоҳ дарёфта, ба қуллаҳои баланди илму маърифат расид, қисса кардааст. Яке аз хислатҳои аҷиб ва назарраси Валӣ Самад заҳматкаш ва боэҳсос будани ӯ буд, ки муаллиф хуб пай бурда, дар мавриде қайд кардааст: «Дуруст аст, ки дар ин замина ӯ андаке дар қайди эҳсос монда», ҳамчунин, бисёр вақт навиштаҳои хислати як навъ «ҳангома»-ро пайдо мекарданд [196, с. 43-44].

Шумораи №5, соли 2003 бо хушхабар ифтитоҳ шудааст. Моҳномаи «Адабиёт ва фалсафа»-и Эрон, ки ба ғайолияти ноширӣ, масъалаҳои фарҳанг машғул аст, дар радифи як қатор матолиби бахшида ба илму фарҳанги Тоҷикистон дар бораи маҷаллаи «Адаб» низ маълумот додааст. Ин матлаб дар муқоваи даруни маҷаллаи «Адаб» бо хатти ниёгон ҷой дода шудааст. Дар нашрияи эронӣ аз маҷаллаи «Адаб» чун «яке аз нашрияҳои муваффақ, ки

матилиби арзишманд ба чоп мерасонад» ёд шудааст, ки «тақрибан дар ҳар шуморааш Эрон ва эроншиносон ҳузур пайдо мекунанд». Ҷавобан ба ин дар ин шумораи «Адаб» се матлаб аз донишмандони форсизабон Зарринқуб, Халилуллоҳи Халилӣ ва Парвиндухти Машҳур ҷой дода шудааст. Дар соли 2004 бисёр маводеро ёдовар шудан мумкин аст, ки дар баланд бардоштани худшиносӣ, маърифати шахрвандӣ ва ифтихор аз халқу Ватани хеш саҳми калон мегузоранд. Инҳо мақолаҳои «Шаҳри сарнавиштсози мо»-и М. Шакурӣ, «Чаро Душанбе пойтахт интиҳоб шуд?»-и Х. Давронов, «Авесто» – мероси муштараки ҷаҳониён»-и У. Назиров, «Таърихчаи тарҷумаи осори Н. В. Гогол ба забони тоҷикӣ»-и М. Бадалов, «Таълимоти ратсионалистии фалсафаи Носири Хусрав»-и Н. Арабзода, «Таълими забон ва услуби ниғориши устод Рӯдакӣ дар мактаб»-и Қ. Мухторӣ, «Шарту меъёрҳои гузиниш, пазириш ва созиши истилоҳоти илмӣ дар забони тоҷикӣ»-и П. Нуоров ва ғайра мебошанд. Аз матилиби бевосита ба таълиму тарбия бахшидашуда «Ҳаштод сол дар роҳи хираду омӯзиш»-и С. Раҷабов, «Ворид шудан ба фазои ягонаи таҳсилот – тақозои замон»-и Ҳ. Одинаев, «Вазъи маорифи Тоҷикистон дар солҳои инқилоби маданӣ»-и Н. Сафаров ва А. Давлатовро ёдовар шудан мумкин аст. Бояд гуфт, ки ин солҳо серборанд: дар шумораи шашуми соли 2004, ки аз 92 саҳифа иборат аст ва ба 80-солагии ташкили Нозироти маорифи Тоҷикистон бахшида шудааст, ба ғайр аз шеърҳо хабарҳо 29 мақола ҷой дода шудааст. Гузориш ва ёддоштҳои сардабири маҷалла Ш. Шокирзода «Мо ҳам нақше дорем» вазифаи ҳусни мактаи шумораро ба ҷо овардааст. Дар он заминаҳои пайдоиш ва фаъолияти ҷордахсолаи маҷалла муфасссал ироа гардидааст. Омадааст, ки дар саҳифаҳои таърихи ҳаштодсолаи Вазорати маорифи Тоҷикистон «маҷаллаи илмӣ-маърифатӣ ва таълимию методии «Адаб» низ нақши хоса ва банури ҳудро дорад» [198, с. 87]. Аз хотираҳои шоҳидон бармеояд, ки ташкили чунин як маҷалла орзуи деринаи аҳли илму маорифи кишвар буд. Баъди қабули Қонуни ҶШС Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатӣ» (соли 1989) зарурати таҷдиди назар кардани омӯзиши забони тоҷикӣ ба миён омад ва вобаста ба ин, соли 1990 ҳаёти мушовараи Вазорати маориф

масъалаи таъсиси маҷалаи «Адаб»-ро баррасӣ карда, онро маъқул донист. Ба қавли Ш. Шокирзода, ҳатто дар солҳои душвори ҷанг ва бесарумонӣ ҳам «нашрияҳои педагогӣ фаъолияти худро идома доданд». Сардабир Ш. Исломов ба кори маҷалла ҷавонони соҳибистеъдодро ҷалб намуд. Худи Ш. Шокирзода маҳз бо ҳидояти Ш. Исломов соли 1992 ба ҳайси муҳаррири шӯба ба кор оғоз намуда, аз соли 1995 бо пешниҳоди ӯ иҷрокунандаи вазифаи муҳаррир таъйин гардид. Аз соли 2000-ум, чи тавре зикр шуда буд, ҳаҷми маҷалла аз андозаи А-4 ба А-3 табдил ёфт. Маҷалла агар пеш 48, 54, 60 саҳифа дошт, акнун он на кам аз 64 саҳифа аст. Дар панҷ соли охир маҷалла дар як сол шаш шумора чоп мешавад. Ба қавли сардабир, дар ин давра дар маҷалла 420 мақолаи илмӣ, маърифатӣ, таълимӣ ва методӣ чоп шудаанд. Дар бораи эълони як озмун ва натиҷаи он дар маҷаллаи «Адаб» С. Набизода чунин ёдовар шудааст: «Соли 2005 маҷаллаи «Адаб» ба ифтихори 15-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон, Соли тамаддуни ориёӣ ва 2700-солагии шаҳри бостонии Кӯлоб барои беҳтарин мақолаҳои таҳлилӣ, илмӣ-оммавӣ ва таълимию методӣ дар мавзӯи «Мақтаби миллӣ: комёбӣ, мушкилот ва дурнамо» озмунӣ эҷодӣ эълон кард. Ман, ки соли нахустини қорам дар ҳафтаномаи «Омӯзгор» буд, мақолае пешниҳод кардам бо номи «Мақтаб ва муаммоҳои он». Роста, бовар ҳам надоштам, ки мақола дар озмун сазовори ҷои ғардад. Дар ин ғолибият, ки бароям илҳами тоза эҳдо кард, нигоҳи боадолатонаи сармуҳаррир Шодӣ Шокирзода эҳсос мешуд» [103, с. 40]. Муаллиф ба заҳматҳои Ш. Шокирзода дар рушди нумуи нашрияи соҳавӣ баҳои баланд додааст. Шумораи №4, соли 2005 пурра ба 1025-солагии Шайхурраис Абуалӣ ибни Сино бахшида шуда, ба иловаи суҳанронии Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон як қатор матолиби муҳим аз донишмандони ватанӣ ва хориҷӣ ба таърифи расидаанд. Дар қатори ин, дар ин сол масъалаҳои шеваҳои таълим фаромӯш нашуда, як қатор мақолаҳо зерини рубрикаҳои «Мақтаби миллӣ: мушкилот ва дурнамо», «Маслиҳати мутахассис», «Шеваи омӯзиш», «Қошонаи меҳр» пешниҳод шудаанд. Ҳамин тавр, дар давоми 5 сол маҷалла оид ба рушди соҳа 40 пешниҳоду дархости мактабшиносон ва донандагонӣ соҳа, оид ба нақшаву

барномаҳои нав 70 мақолаи таълимиву методӣ, дар мавриди иҷрои Қонуни ҷумҳурӣ «Дар бораи забонҳо» 60 мақола дарҷ кардааст. Сармұхаррир яке аз сабабҳои сатҳи пасти касбии омӯзгоронро «аз мутолиаи нашрияҳои педагогӣ маҳрум будани аксарияти омӯзгорони ҷумҳурӣ» донистааст. Масъулони соҳа теъдоди обунаро кам кардаанд. Ш. Шокирзода шуъбаи маорифи ноҳияи Айниро мисол овардааст, ки «дар се соли охир дар ин ҷо ягон нафар ба маҷаллаҳои «Адаб» ва «Маърифат» обуна нашуд [198, с. 87]. Шароити кори аҳли маҷалла низ беҳбудӣ меҳаҳад; ба журналистон танҳо мизу курсиҳои кӯхнаи истифодашудаи зерсохторҳои Вазоратро «туҳфа» мекунанд.

Таҳқиқ нишон дод, маҷаллаи «Адаб» ҳарчанд «маҷаллаи илмию маърифатӣ ва таълимию методӣ» ном дошт, дар солҳои аввали ташкилшавиаш, умуман дар давраи бо ин ном нашр шуданаш (1991-2006) қариб пурра адабӣ будааст. Танҳо баъди ба «Маорифи Тоҷикистон» тағйир додани номи маҷалла шеваи фаъолият тағйир ёфт.

Бо назардошти баррасии масъалаҳои замон ва омилҳои пайдоиши маҷаллаи «Адаб» ва мазмуну мундариҷаи асосии он ба хулоса омадан мумкин аст, ки маҷаллаи «Адаб» мутобиқ бо талаботи замон ва дархости зиёиёни тоҷик барои беҳбуд бахшидани вазъи таълими забони тоҷикӣ, «пешниҳоди матолиби таълимию методӣ» ба вуҷуд омада, минбаъд бо мақсади бо матолиб таъмин кардани мундариҷаи маҷалла ба он мавзӯҳои «илмию маърифатӣ» ҳамроҳ карда шуд. Маҷалла дар ин давра, пеш аз ҳама дар иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забон», ҳадафҳои муҳимми тарбияи ватандӯстӣ, худшиносӣ ва маънавии халқ сахми намоён гузошт. Танҳо баъди ном дигар кардан таносуби тақсимои маводди «илмию маърифатӣ» ва «таълимию методӣ» то андозае баробар шудааст.

1.3. Дастовардҳои маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон»

дар журналистикаи чандрасонаӣ

Аз охири асри XX ва аввали қарни XXI бо рушди технологияи иттилоотӣ ва интернет фаъолияти матбуот дигаркунии кулӣ пайдо кард. Зеро «ҳар

тағйироте, ки дар ҳаёти башарӣ рӯй медиҳад, нахуст ба журналистика таъсир мерасонад» [33, с. 19]. Пеш аз ҳама, дар даҳсолаи охир матбуоти соҳавӣ дар симои воситаҳои ахбори интернетӣ рақиби пурзӯр пайдо кард. Истилоҳи нав бо номи «ҷомеаи иттилоотӣ» ба миён омада, «аз соли 2005 журналистикаи интернетӣ ҳамчун чараёни мустақили таркибёфта аз унсурҳои универсалӣ баромад мекунад» [33, с. 77]. Нишонаҳои аввалини журналистикаи интернетӣ дар кишвари мо аз соли 2010 ба миён омад. Аз соли 2012 «нуфузи расонаҳои ҷопӣ ба тадриҷ паст шудан гирифт» [33, с. 78]. Бо вучуди ин, ба ин ҳулосаи қоршиносони ҷавон, ки нуфузи расонаҳои ҷопӣ паст шудан дорад, розӣ шуда наметавонем, зеро нашрияҳои қоғазӣ ба вазъияти баамаломата мутобиқ шуда, роҳи фаъолияти ояндаи худро ҳамвор карда истодаанд. Инро дар мисоли фаъолияти солҳои охири маҷаллаи соҳавии «Маорифи Тоҷикистон» гуфтан мумкин аст. Ин нашрия монанди бисёр дигар расонаҳои ҷопӣ-қоғазӣ дар ҳолати истифода аз васоити нави технологӣ ва иртибот тавонистанд дар ин рақобат истодагарӣ кунанд ва нуфузи худро на танҳо паст, балки ба таври муваффақ боло бардоранд. Имрӯз бисёр нашрияҳои хориҷа, аз ҷумла Федератсияи Россия барои ба шакли электронӣ ба роҳ мондани фаъолият кӯшиш карда истодаанд. Ҳамин тавр, дар матбуот истилоҳҳои «матбуоти интернетӣ» ва «журналистикаи интернетӣ» ба вучуд омад, ки дар онҳо васоити иртиботии технологӣ, компютер ва телефони ҳамроҳ ҷойи асосиро ишғол мекунад. Баробари ин, дар кишварҳои тавсеаёфта барои нашрияҳои компютерӣ ва дӯстдорони бозҳои компютерӣ маҷаллаҳои зиёди интернетӣ бароварда мешаванд. Дар кишвари мо бо сабаби кам будани мутахассисони барноманавис чунин воситаҳои ахбори соҳавӣ алҳол ба вучуд наомадаанд. Танҳо сайтҳои «Интернет-магазин»-ро дар Тоҷикистон номбар кардан мумкин аст, ки сафи истифодабарандагонашон зиёд шуда, тахмин меравад вақтҳои наздик онҳо ба шабакаи алоҳида табдил ёфта, имкони ташкили нашрияи хоси тижоратиашон аз эҳтимол дур нест.

Ин ҳолатро пешбинӣ кардан мумкин аст, ки вазъи иқтисодӣ, молиявӣ, васеъ паҳн шудани шабакаҳои интернетӣ ба мазмун мундариҷаи нашрияҳои

коғазӣ, аз ҷумла соҳавӣ низ таъсир раоснидааст. Онҳо водор шудаанд аз доираи «таъиноти «нашрияи ҷамъиятию сиёсӣ» берун рафта, то андозае хусусияти фарҳангӣ, дилхушию фароғатӣ, рекламаю маълумотдиҳӣ ба худ гиранд» [26, с. 244]. Бо вуҷуди ин, ба назари мо, нашрияҳои соҳавӣ, аз ҷумла соҳаи маорифро, ин мушкил на он қадар дунболагир аст, зеро онҳо дар шахси муассис – вазорату идораҳо ва корхонаю ташкилотҳои калон Ҳимоятгари молиявии худро аз даст наводаанд. Илова ба ин, онҳо ба фазои маҷозӣ низ дохил шуда, дар он ҷо мавқеъ пайдо карда истодаанд, ки онро метавон журналистикаи интернетӣ номид.

Махсусият, фарқият ва вижагиҳои журналистикаи интернетиро И. Ҳамидиён ва Ф. Низом аз инҳо иборат донистаанд:

- интерактивӣ (алоқамандӣ бо хонанда);
- мултимедиявӣ (дида тавоништан);
- фарогирии васеъ;
- муҳиммият ва мубрамияти мавзӯ;
- беҳудудӣ ва бенақша будан [33, с. 26].

Дар бораи таърихи истифодаи интернет ва воситаҳои дигари иттилоотӣ дар нашрияи «Маорифи Тоҷикистон» аз мутолиаи матолиби ба ин мавзӯ бахшида метавон маълумот ба даст овард. Сармуҳаррири нашрия С. Набизода, ки барҳақ ташаббускор ва асосгузори бисёр навоариҳо дар шакли мазмуни ғайбӣ маҷалла дар соли 2019 мебошад, ташкили сомона ва саҳифаи фејсбукии онро аз нахустин қадам дар роҳи журналистикаи ҷандрасонаӣ дониста, қайд кардааст: «Беҳтарин имконият ташкили мукотиба бо алоқамандон тавассути интернет метавонад сурат гирад», зеро ҳадафи асосии истифодаи интернет дар матбуот аз алоқа пайдо кардан бо хонандагон иборат мебошад. Ташкили иртиботи наздик ва доимӣ бо хонанда яке аз бартариҳои журналистикаи интернетӣ ба ҳисоб меравад. Ин усули ягонаи нигоҳдории нуфузи иттилоотӣ аз тарафи нашрияҳо, аз ҷумла «Маорифи Тоҷикистон», маҳз баъди ташкили сомона ва гурӯҳи фејсбукӣ амалӣ гардонида шуд. Дар натиҷа дар журналистикаи интернетӣ истилоҳи «Робита бо ҷомеа» ҷои сазовор пайдо

кард, ки онро ба таври расмӣ PR (Public Relations) ё «Пи-Ар» мегӯянд ва дар сомонаи «Маорифи Тоҷикистон» низ он мавриди истифода аст. Бо ин роҳ «робита бо алоқамандон қавитар гашта, мусоҳибаҳои кӯтоҳи судманд, баҳсҳо, пурсишу посух» барои баррасӣ ва ҳалли мушкилоти гуногун чун дастрасӣ ба масъалаҳои ҳуқуқӣ, тартиб додани нақшаҳо мусоидат намуданд. Яке аз роҳҳои асосии чунин робита мусоҳибаҳои кӯтоҳ, баҳсҳо, пурсишу посух, муаррифии фаъолияти омӯзгорон ва дигар кормандони маҷалла тавассути интернет мебошад.

Ҳамин тавр, соли 2019 сомонаи маҷалла (www.mtojikiston.tj) ба фаъолият оғоз карда, мақолаҳои нашргардида ва инчунин, нусхаҳои электронии маҷалла дар саҳифаи интернетӣ ҷой дода шуданд. Саҳифа ва гурӯҳи ҳамноми маҷалла дар шабакаи Фейсбук имрӯз минбари баҳсу дастгирии омӯзгорону алоқамандони соҳа гашта, дар муддати ду сол алоқамандонаш ба зиёда аз 27000 расид. Масъалаҳое, ки дар саҳифаҳои маҷалла ва сомонаи интернетии он пайгирӣ мешаванд, дар самти таҳсилоти томактабӣ, миёнаи умумӣ, ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ, таҳлили дастовардҳо дар ҷопи китобҳои дарсӣ, масъалаҳои методӣ, тақмили ихтисос, таҳқиқоти педагогиву психологӣ, инъикоси дастовардҳои муассисаҳои таълимии кишвар ва зерсохторҳо, муаррифии дастовардҳо ба хоҳири инъикоси сиёсати маорифпарваронаи Президенти кишвар ва ғайра мебошанд. Тавассути саҳифаи интернетӣ арзу шикоятҳои узви гурӯҳ ва бартараф кардани мушкилоти онҳо пайгирӣ шуда, кормандон ба муассисаҳое, ки шикоят аз болои онҳост, мераванд, тариқи почтаи электронӣ, мессенҷер ва телефон бо роҳбарону омӯзгорон, хонандагон ва алоқамандони дигар ҳамсухбат мешаванд. Чунончи, аз пайи чунин шикоятҳо ба муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳрҳои Душанбеву Ҳисор ва ноҳияи Рӯдакӣ рафта, бо воқеият шинос шуданд. Маълум мешавад, омӯзгорон ба барномаҳои таълимӣ, раҳнамои омӯзгор, нақшаҳои тақвимӣ ва тартиб додани нақшаҳои яқсоатаи дарс зиёд эҳтиёҷ доранд. Барои ҳалли ин мушкил маҷалла тасмим гирифтааст дар ҳамкорӣ бо Маркази ҷумҳуриявии таълимиву методӣ ва Кумитаи иттифокҳои касбаи маориф ва илм ҳуҷҷатҳои даркориро

дар сомона ҷой диҳад. Ҳамин тавр, «ба сифати сарчашма ва воситаи иртибот баромад намудани интернет дар фазои иттилоотӣ ва ҳуқуқии Тоҷикистон ҳам дигаргунӣҳо ба амал овард» [33, с. 61]. Минбаъд аксарияти хонандагон барои ба даст овардани иттилооти охирин ба интернет ва сомонаҳои матбуотӣ муроҷиат мекардагӣ шуданд.

Ҳамин тавр, маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» баъди ба ду шакл: урфӣ ва электронӣ пешниҳод шудан ҳаводорони зиёд пайдо кард. Чунин усули кор ба баланд шудани эътибори ҳуди маҷалла ва зиёд шудани шумораи обунаҷиён низ мусоидат кард. Ба қавли коршиносон, аз ҷумла Б. Қутбиддин, яке аз дастовардҳои нашрияи «Маорифи Тоҷикистон» дар ҳамин аст: «Сомона ва саҳифаи фејсбукии маҷалла ихлосмандону мутолиагарони зиёд дорад ва дар қиёс бо аксар гурӯҳҳо (дар шабақаҳои иҷтимоӣ) аз ҷиҳати мутолиа дастболо низ мебошад. Як бартарияти сомонаву саҳифаҳои шабақаи иҷтимоии нашрия он аст, ки хонандагонаш аксаран аҳли зиёву эҷод мебошанд» [87, с. 11]. Дар ҳақиқат, роҳи асосии раҳой аз мушкилот ҳамқадами замон ва мутобиқ шудан бо пешрафти фарҳанги иттилоотӣ аст. «Акнун роҳбарони ВАО-и тоҷикро мебојад баҳри пешрафт ва пайдо намудани мавқеъ доир ба шакли онлайнии расонаҳои худ андеша кунанд...Онҳоро лозим меояд пурра самти худро дигар кунанд ё тавозунро дар ду самт, яъне, ҷопӣ ва онлайнӣ якмаром риоя намоянд» [33, с. 154]. Чунин талабот аз ҷониби дастандаркорони маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар байни нашрияҳои соҳавии соҳаи маориф нахустин шуда амалӣ гашт.

Чунин ташаббусҳои аҳли эҷоди нашрия аз тарафи муассис – Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон хуб дастгирӣ шуд. Вазири маориф ва илми кишвар Р. Саидзода дар мусоҳибааш ба сармуҳаррири «Маорифи Тоҷикистон» С. Набизода дар мавриди фаъолияти шабақаҳои иҷтимоӣ чунин изҳори назар кардааст: «Имрӯз таъсис додани сомона, саҳифа ва гурӯҳ дар шабақаҳои иҷтимоӣ минбари баҳсро барои аҳли ҷомеа фаротар гардонидааст. Танҳо дар Вазорати маориф ва илм сомонаи махсус барои инъикоси низоми фаъолият тавассути асноди меъёрӣ, саҳифаи махсус барои гирдоварӣ ва

омӯзиши фикру мулоҳизаҳои ҷомеаи шахрвандӣ амал мекунад, ки рӯзе дахҳо пешниҳоду тавсияҳо гирифтаву ба арзу шикояти дахҳои дигар мусоидат менамояд» [178, с. 22]. Дар зимн изҳори умед шудааст, ки сомонаи «Маорифи Тоҷикистон» дар ин маврид сахм гузошта метавонад.

Баробари ин, дар ҳуди маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» вақтҳои охир оид ба фаъолияти шабака, саҳифа ва гурӯҳи интернетӣ, чорабинӣ, ҳадаф ва роҳҳои рушди кор мақолаҳои зиёд ба табъ расиданд. Дар онҳо, аз ҷумла зикр шудааст, ки яке аз усулҳои алоқа бо хонандагон татбиқи баъзе лоиҳаҳо, ташкили озмунҳо мебошад. Таъсиси гӯшаи «Мо ва шумо» дар саҳифаи «Маорифи Тоҷикистон» ба фаъолияти шабакаи иҷтимоӣ алоқаманд мебошад. Матлаби аввал дар ин гӯша «Маҷалла дар фазои маҷозӣ»-и масъули саҳифаи интернетӣ Н. Ғафурӣ (№7, соли 2020) буда, дар он муаллиф бори аввал масъалаи гузаронидани назарсанҷиро тариқи шабакаи интернетӣ ба миён гузоштааст. Суолҳое, ки дар назарсанҷӣ гузошта шудаанд, қобили таваҷҷуҳанд. Аз ҷумла, «Барои худ ё фарзандатон охири бор кай китоб харида будед?»; ҷавобҳои нишон доданд, ки ҳолат қаноатбахшкунанда нест. Ҳамчунин, «доир ба системаи навини кредитӣ омӯзгорон ва донишҷӯён як андеша доранд, ки он ба ҷомеаи мо созгор нест ва бояд мутобиқ гардонидида шавад». Гузаронидани назарсанҷӣ, ки дар ҷомеаи мо чизи нав аст, аз ташаббусҳои неки мутасаддиёни маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» буда, то ҳол ягон нашрияи дигари соҳавӣ ба он даст назадааст. Ин ҷо норасоии масъулони ҷунин назарсанҷиро метавон ёдовар шуд. Аз ҷумла, онҳо метавонистанд ҷавобҳои истифодабарандагонро таҳлил намоянд ва ҳулосаи даркорӣ бароранд, ки ин кор аксар вақт анҷом наёфтааст. Дар шумораи дигар Н. Ғафурӣ масъалаи ҳамкории масъулони нашрияҳои соҳаи маорифро бо хонандагон, пеш аз ҳама, омӯзгорон ба миён гузоштааст: «Инноватсия ҳамкориҳоро ва ҳамкориҳо инноватсияро бояд тақвият бахшанд» [59, с. 61], – изҳор доштааст муаллиф. Дар ин бора андешаи коршиноси ҷавон дуруст аст, ки акнун хонандагони нашрияҳо дар қучое, ки бошанд, ҳамкориро бо нашрия барқарор карда метавонанд. Аз мисолҳои овардаи муаллиф аён мегардад, ки аллакай хонандагони зиёд аз зумраи

омӯзгорон назари худро дар бораи фаъолияти соҳа ба саҳифаи шабакаи иҷтимоӣ ирсол доштаанд. Аз ҷумла, ба суол дар мавриди эътибори омӯзгор Б. Нуруллозода чунин изҳори назар кардааст: «Оё барои омӯзгор хонаи истиқоматӣ ҷудо мекунад? Зеро бо маоши мактаб соҳиби хонаву дар наметавон шуд». Мусоҳибони дигар дар шабака дар ин бора изҳори ташвиш кардаанд, ки муаллимон бар муқобили ҳуҷуми баъзе волидон баъзан ночор мемонанд: «Ҳоло агар омӯзгор бачаро кӯчақтарин танбех кунад, дарҳол ба суроғаш падару модар ва кормандони ҳифзи ҳуқуқ меоянд». Муаллим ба танҳой чӣ қор карда метавонад? Ҳодисаҳои солҳои охир рӯйдода дар мавриди ба ҷавобгарӣ кашидани омӯзгор, ҳатто ҷазо додани онҳо низ ҷомеаро ба ташвиш овардааст. Зарур аст, ки дар ин бора ҳамдигарфаҳмӣ дар байни волидон ва омӯзгорон ба вуҷуд оварда шавад. Вагарна баъзе омӯзгорон метавонанд аз касбашон даст кашанд. Ба қавли мусоҳибони дигар, муаллим ҳамон вақт обрӯ пайдо мекунад, ки «тамаъро аз худ дур кунад, хушбин бошад, шогирдонро ба як ҷашм дида, мисли фарзандони худ дӯст дорад».

Хуллас, масъулони саҳифаи мазкури интернетӣ, ки асосан ҷавонон мебошанд, ба қори матбуот бо назари нав менигаранд, онҳо барои ба даст овардани эътибор дар байни хонандагон ва барқарор кардани муносибати наشريя – хонанда истифодаи шабакаи интернетиро зарур меҳисобанд. Ҳамон тавре ки дар матлаби мазкур байти зеро овардаанд:

Нав кун силоҳи илм, ки дар арсаи ҳаёт,

Илми куҳан барозандаи ин рӯзгор нест [59, с. 62].

Аз он ҷумла, ба андешаи қоршиноси ҷавон, «чунин баҳсҳо ташкил намудан ва дар он иштирокӣ будан, бешубҳа, манфиатовар аст». Ниҳоят, бо хушнудӣ хабар дода шудааст, ки аъзои гурӯҳи саҳифаи иҷтимоӣ аз 4500 нафар гузаштааст, агар ҳамин тавр рафтани гирад, ба теъдоди обуначиёни маҷалла баробар хоҳад шуд.

Минбаъд ҳам зери рубрикаи «Мо ва шумо» мақолаҳои масъулони саҳифаи интернетӣ ба ҷоп расидааст. Матлаби С. Абунаспур «Равиши асосии мутолиа» (№9, соли 2020) кӯшишест барои муайян кардани қисматҳои муҳимми одат

кардан ба хониши китоб ва баҳрабардорӣ аз он. Дар мақолаи навбатии Н. Гафуриён дар бораи масъалаҳои бамиёнгӯзоштаи корбарони шабакаи иҷтимоӣ, аз ҷумла, дар мавриди забони навиштории омӯзгорон сухан ба миён гузошта шудааст. Оё «аз рӯйи матнҳои дар интернет паҳннамудаи омӯзгор метавон савияи дониш ва тахассусмандии ӯро муайян кард?» [60, с. 57]. Дар ҳақиқат ин мавзӯи саривақтист, зеро тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ матолибе паҳн мешаванд, ки аз ҷиҳати забон ва услуб костагӣҳо доранд. Мақолаи корманди дигари маҷалла Н. Бойназар «Чаро чизе, ки муайян аст, нофаҳмиро ба миён овард?» (№9, соли 2020) низ алоқаи хонандагон ва нашрияро дар мавриди масъалаи нофаҳмиҳо дар қори ҷамъоварии маблағ дар таълимгоҳҳо инъикос кардааст. Ҳамин тавр, гӯшаи «Мо ва шумо» дар аввали солҳои бистум алоқаи ғаёли маҷалларо бо хонанда баъди ба роҳ мондани саҳифаи маҷозӣ ба вучуд овард. Дар он омадааст: «Барои омӯзгор ва хонандаи имрӯза танҳо истифодаи дурусту бомақсади интернет кифоя аст, ки дониши худро оид ба ин ё он соҳа баланд бардорад» [54, с. 60]. Ба қавли масъулони саҳифа Р. Нуров ва Н. Гафуриён, «Маорифи Тоҷикистон» минбари беҳтаринест барои омӯзгорону хонандагон ва ҳар нафари эҷодкору навоар». Минбаъд таҳти рубрикаи мазкур «Мову шумо» матлаби С. Амриев оид ба таҳияи Нақшаҳои тақвими аз тарафи омӯзгорон ва мушкилоти он баррасӣ шудааст.

Ҳамин тавр, дар муддати кӯтоҳ сомона ва гурӯҳи интернетии нашрия ба боварии хонандагон сазовор гашта, ҳамчун ёрдамчии ғаёли маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси масъалаҳои маориф ва алоқа бо хонандагон саҳм гузошт. Гурӯҳи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар Фейсбук бо 37200 корбар аз пешсафтарин гурӯҳҳо дар шабакаҳои иҷтимоист. Махсусиятҳои ғаёлияти гурӯҳро метавон аз инҳо иборат донист:

- 1) «Одобномаи гурӯҳ» тартиб дода, дар асоси он таҳқиру иғво, тамасхур ва паст задани шаъну шараф манъ карда шудааст;
- 2) ба ҳар саволи корбар тавассути телефон ё интернет посух дода мешавад;

3) маъмурони саҳифа ба мушкилоти аҳли маориф шариканд. Ба хонавода ва наздикони ашхоси шинохта ҳамдардӣ баён карда, чехраҳои намоёнро кадршиносӣ мекунанд;

4) дар шабака оид ба баргузор намудани озмунҳо таҷрибаи хуб ҳосил шудааст;

5) матолиби баҳсноки илмиву таълимӣ ва тарбиявӣ дар саҳифаи интернетӣ баҳсҳои корбаронро ба вуҷуд овардааст. Мақолаҳои Нурулло Ғафурӣ оид ба забон, маблағгузорӣ, ахлоқ, дарс аз ҷумлаи онҳост;

6) бо ташкили саҳифаи интернетӣ робитаи идораи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» бо ҷомеа мустақкам гардид;

7) саҳифаи интернетии ин маҷалла ягона гурӯҳест, ки рамзи мувофиқ дорад;

8) дар таҷлили 30-солагии маҷалла, ташкили озмуни «Акси тарғиботӣ», ҷопи китоби «Маориф ва Истиқлол» дар ду ҷилд, кадршиносии ғаёлони гурӯҳ ва муаррифии онҳо саҳми намоён гузошт;

9) ниҳоят, ҳар шумораи маҷалларо дар шакли PDF пешниҳод мекунад.

Дар мавриди саволномаҳо бояд гуфт, ки он аз тарафи масъулони гурӯҳ тартиб дода шуда, бо мушаххасӣ, мухтасарӣ, содагӣ ва равшании худ фарқ мекунад. Дар зимн аз усули пешқадами тест низ истифода мешавад. Аз ҷумла, чунин суолҳо пешниҳод шудаанд: 1) «30 матлаб, муаллиф ё шореҳони хуби гурӯхро номбар карда метавонед?» Варианти ҷавоб: а) бале, масалан; б) камтар; в) аз ин бештарро дар ёд дорам». 2) Барои пешрафти кори гурӯҳ чӣ тавсияҳо медиҳед? Варианти ҷавоб: маъмурон баҳсро бештар ташкил кунанд; аз натиҷаи корашон ба аҳли гурӯҳ ҳисобот диҳанд; ҳамин ғаёлияташон хуб аст».

Ғаёлияти зиёда аз панҷсола дар фазои маҷозӣ аҳли эҷод ва масъулони сомонии интернетии «Маорифи Тоҷикистон»-ро ба дастовардҳои намоён ноил гардонид, ки онҳоро метавон аз инҳо иборат донист:

1. Дар шароити васеъ шудани имкониятҳои иртиботӣ ва технологияи иттилоърасонӣ ташкили ғаёлияти интернетӣ аз тарафи кормандони васоити ахбори умум, аз ҷумла нашрияҳои соҳавӣ муҳим ва зарур мебошад, ки ин кор

дар матбуоти соҳавии маориф бори аввал аз ҷониби маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар соли 2019 амалӣ гардонида шуд.

2. Саҳифаи махсуси интернетии «Маорифи Тоҷикистон» (www.mtojikiston.tj) аз соли 2019 бо шумораи аз ҳама бештари хонандагон – қариб 30 ҳазор нафар, дар байни сомонаҳои дигар ва саҳифаҳои интернетии матбуоти соҳавӣ дар ҷойи аввал аст.

3. Яке аз ҳадафҳои асосии ташкили сомона ва саҳифаи махсуси интернетӣ ташкили иртибот бо хонанда буд, ки ин кор тавассути рубрикаи «Мо ва шумо» ва гузаронидани назарсанчию озмунҳо амалӣ шуда истодаанд.

4. Идораи маҷалла ба кори сомонаи интернетӣ ҷавонони таҳассусманди аз технологияи иттилоотӣ боҳабарро ҷалб карда, дар натиҷа як тими пурқувватро ба вуҷуд овард, ки дар кори рушди фаъолияти маҷалла ва баланд бардоштани эътибори он, зиёд намудани теъдоди хонандагону афзоиши обуначиёни маҷалла саҳми намоён гузошт.

5. Таҷрибаи «Маорифи Тоҷикистон» дар бобати ташкили сомона ва гурӯҳи интернетӣ дар байни матбуоти соҳавии маориф аввалин буда, махсусиятҳои онро метавон дар нашрияҳои дигари кишвар истифода кард.

Ниҳоят, аз баррасии боби аввали кор – **«Замина ва марҳалаҳои ташиаккули маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон»** ба хулосаҳои зерин омадан мумкин аст:

1. Таърихи пайдоиши матбуоти соҳавиро дар Тоҷикистон бо матбуоти давлатӣ (соли 1925) баробар доништан мумкин аст.

2. Дар байни матбуоти соҳавӣ матбуоти соҳаи маориф дар кишвар пешсаф ва аз ҳама рақобатпазир буда, дар кори таълиму тарбия, тарбияи шахрвандон дар руҳияи ватандӯстӣ саҳми бузург гузоштааст.

3. Яке аз нашрияҳои аввалини соҳавӣ, ки ба тарғибу ташвиқ ва амалисозии Қонуни забон, рушди таълими забони тоҷикӣ саъю кӯшиш намуд, маҷаллаи «Адаб» (минбаъд «Маорифи Тоҷикистон») буда, дар солҳои мушкил ҳам бо теъдоди аз ҳама зиёд (6,5 ҳазор адад) чоп шуд.

4. Дар марҳалаҳои аввал (1991-2006) ва дувум (2006-2016) маҷалла бештар ба инъикоси масъалаҳои илмию маърифатӣ ва адабиётшиносӣ таваҷҷуҳ дошта бошад ҳам, дар марҳалаи сеюм (баъд аз соли 2016) ва махсусан солҳои бистуми асри равон масъалаҳои таълиму методӣ ҷойи аввалро гирифтаанд, ки ин хоси нашрияти соҳавии маориф мебошад.

БОБИ II

МАЗМУНУ МУНДАРИҶАИ МАҶАЛЛАИ «МАОРИФИ ТОҶИКИСТОН» ДАР ШАРОИТИ ТАҒЙИРОТ ВА РУШДИ СОҶАИ МАОРИФ

2.1. Зарурати дигаргунӣ дар шаклу мазмуни маҷалла вобаста ба тағйироти кулӣ дар соҷаи маориф

Дар 15 соли аввали Истиқлолияти давлатии кишвар аксари мушкилоти соҷаи маориф, ба роҳ мондани фаъолияти ҳамаи муассисаҳои таълиму тарбиявӣ, баргардонидани бинову моликияти онҳо, норасоии мактабу синфхонаҳо ва китобҳои дарсиву дастурҳои таълимӣ, беҳбудии таълими забони модарӣ то андозае ҳалли худро ёфтанд. “Дар солҳои аввали истиқлол, махсусан, дар давраи душвори солҳои 90-уми асри гузашта, соҷаи маориф бо мушкилоти зиёд рӯ ба рӯ гардид. Норасоии биноҳои таълимӣ, камбудии таҷҳизот ва шароити номувофиқ ба раванди таълим таъсири манфӣ мерасониданд” [7, с. 14]. Матбуоти соҳавӣ дар ҳалли ин масъалаҳо саҳми худро гузошт. Муҳимтар аз ҳама, баъди бартараф кардани мушкилоти асосии сиёсӣ ва иқтисодӣ (соли 2005) таваҷҷуҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахсан Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба соҷаи маориф зиёд гардида, баргузорию ду чорабинию муҳим дар интиҳои сол, ки бо пешниҳоди он кас доир гардид, ба пешрафти соҷаи тақони бузург бахшид. Инҳо машварати корӣ бо роҳбарон ва фаъолони соҷаи маориф ва ташкилотҳои ба он дахлдор (24 октябр), ҳамчунин, машварати таърихӣ муаллимони ҷумҳурӣ (22 декабри соли 2005) буд, ки ҳар ду аз воқеаҳои муҳими сиёсӣ ва таърихӣ дар соҷаи маориф ба ҳисоб мераванд. Пас аз ин вохӯриҳои таърихӣ ва баромадҳои Сарвари давлат дар онҳо вазифаи рушди босуръати маориф ба миён гузошта шуда, дар ин бобат дастуру супоришҳои Пешвои миллат, ки дар баромаду суҳанронҳои охиринашон аз фаъолияти соҷаи маориф изҳори нигаронӣ карданд, сармашқи кори аҳли соҷа гардид. Иҷрои ҳадафҳои бузурги наватӣ дар назди тамоми матбуоти мавҷудаи соҳавӣ, аз ҷумла маҷаллаҳои амалкунанда, вазифаҳои нават гузошт, то мазмуну

мундариҷаи нашрияҳоро ба талаботи нав мувофиқ гардонда, онҳо низ дар фаъолиятшон ислоҳоти кулӣ гузаронанд. Дар ҳақиқат, «давраи комилан нав ва аз лиҳози сохтор ва услуби кор ба таври чиддӣ фарқкунандаи фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи мо маҳз дар замони истиқлоли давлатии Тоҷикистон оғоз гардид» [20, с. 6]. Вобаста ба ин, зарурати дигаргунӣ дар фаъолияти маҷаллаҳо, аз ҷумла, тағйир додани номи онҳо бо ташаббуси вазири маориф академик А. Раҳмонов ба миён омад. Баъди муҳокимаҳо бо пешниҳоди сармуҳаррир Ш. Шокирзода, аз ҷумла, маҷаллаи «Адаб» «Маорифи Тоҷикистон» номгузорӣ шуд, ки ҳадаф аз он «васеътар намудани доираи фаъолияти нашрия» буд. Дар ҳақиқат, чи тавре ки аз таҳлили фасли гузашта ба натиҷа расидем, қаблан, мувофиқ ба талаботи бозсозӣ ва солҳои аввали Истиқлол самти асосии фаъолияти маҷалла аз дарёфти роҳҳои рушди таълими як гурӯҳи фанҳо – гуманитарӣ, пеш аз ҳама, забон ва адабиёт иборат бошад ҳам, он бештар ба масъалаҳои илмию маърифатӣ ихтисос ёфта буд. Акнун вазифа гузошта шуд, ки «инъикоси вазъи кунунии маорифи кишвар, дастовардҳои навини соҳа ва ҳаллу фасли масоили мубрами он» ба ҷойи аввал гузошта шавад.

Ҳамин тавр, аз соли 2006 марҳалаи дуҷуми фаъолияти нашрияи «Маорифи Тоҷикистон», ки онро метавон давраи рушди соҳаи маориф номид, шуруъ шуд. Дар гӯшаи «Мурочиат ба хонанда» дар шумораи №1, соли 2006, ки он бо номи нав нашр шуд, сармуҳаррир Ш. Шокирзода дар мавриди сабабҳои тағйири ном кардани маҷалла сухани устод Айнӣ дар бораи «ҳар чи пештар ва бештар ба шоҳроҳи маориф ва танвири афкор раҳсипор гардидан»-ро оварда, қайд намудааст, ки «Адаб» дар ин давра 73 шумора ба ҷоп расида, дар инъикоси навгониҳои соҳаи маориф саҳми босазо гузошт ва «рисолати хешро дар ин фосолаи замони сарбаландона ифода намуд» [199, с. 4]. Дар шароити душвори аввали солҳои навадум ва ҷангҳои шаҳрвандӣ масъалаи тарбияи ватандӯстӣ, худшиносӣ, маърифати шаҳрвандонро дар ҷойи аввал гузошта, ба масъалаҳои таълиму тарбия таваҷҷуҳи бештар намуд. Аммо акнун ки ҷомеаи Тоҷикистон нисбатан орому осуда гашта, чараёни зиндагӣ ба равиши муътадил даромад, ба

чойи аввал масъалаҳои таълиму тарбия ва маориф баромаданд. Муҳимтар аз ҳама, зарурати талаботи мазкурро Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дарк карда, 22 декабри соли 2005 чорабинии бисёр муҳим – машварати ҷумҳуриявии кормандони маорифро доир намуданд ва дар суҳанрониашон аз ҷавобгӯӣ набудани корҳо дар самти таълиму тарбия ва инъикоси онҳо дар вазоити ахбор изҳори нигаронӣ карданд. Дар зимн Ш. Шоқирзода сабаби ба тасвиб расидани қарори дахлдори мушовараи Вазорати маорифи кишвар (аз 12 январи соли 2006, №1/2)-ро дар бораи иваз кардани номи маҷаллаҳои «Адаб» ба «Маорифи Тоҷикистон» ва «Маърифат» ба «Маърифати омӯзгор» вобаста ба дастуру супоришҳои Пешвои миллат дар роҳи ҷоннок кардани кори ташвиқу тарғиб ва инъикоси масъалаҳои таълиму тарбия донистааст. Ба қавли муаллиф, «дар Тоҷикистон оилае нест, ки бавосита ё бевосита ба соҳаи маориф иртибот надошта бошад». Аз ин рӯ, вазифаҳои нашрияҳои соҳавӣ аз «инъикоси ҷамаҷонибаи ҷаъолияти соҳаи маориф; расонидани кумаки зарурӣ ба омӯзгорон; ҷопи мақолаҳои таълимиву методии кумақрасон ва илмӣ-маърифатӣ оид ба фанҳои таълимии алоҳида; тарғиби таҷрибаи пешқадам..., ҷопи санаду ҳуҷҷатҳое, ки ба рушди минбаъдаи соҳа нигаронида шудаанд» [199, с. 5]. Ҳамчунин, 15 санади танзимкунандаи ҷаъолияти соҳаи маориф, ки дар солҳои охир қабул карда шудаанд, бояд дар байни аҳоли тарғибу ташвиқ карда шаванд, ки ин яке аз вазифаҳои асосии маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» мебошад. Журналистон бо дастуру раҳнамоии вазири маориф оид ба дигаргунии шакли мазмунӣ маҷалла барои ба роҳ мондани усули нави кор кӯшиш намуданд.

Сармуҳаррири баъдинаи маҷалла С. Набизода низ масъалаи дигар кардани номи маҷалларо зарурати талаботи даврон донистааст: «Соли 2005 бо мақсади дар робита ба талаботи раванди ислоҳот дар соҳаи маориф бо тасмими роҳбарияти Вазорати маориф номи маҷаллаи «Адаб» ба «Маорифи Тоҷикистон» иваз карда шуд (аз таърихи 12-уми январи соли 2006, №1/2)». Дар натиҷа маҷаллаи «Адаб» баъди номи «Маорифи Тоҷикистон»-ро гирифтани аз ҷиҳату шакли мазмун тағйир ёфт. Яке аз ин навоариҳо гӯшаи «Мурочиат ба хонанда» мебошад, ки дар шумораи нахустини ҳамон соли 2006 ҷоп шуда,

минбаъд ба гӯшаи доимӣ табдил ёфт. Ин гӯша, одатан, дар оғоз ё охири сол, дар арафаи чашнҳои бузург ва ҳодисаи мондагор, чамъбасти обуна ва ягон навоарӣ дар фаъолияти соҳа пешниҳод гардида, дар он сармуҳаррир оид ба ин ё он мавзӯ изҳори назар мекунад. Чунин мурочиат минбаъд бо сарлавҳаи «Паёми сардабир» ё «Паёми сармуҳаррир» пешниҳод гардид. Аз ҷумла, дар шумораи №1, соли 2010 оид ба мавзӯи бунёди НБО-и Роғун ва аз тарафи ҳамватанон харидорӣ шудани сахмияҳои он андешаронӣ шудааст. Ба қавли сармуҳаррир, «тасмими Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи истифодаи оқилонаи захираҳои обиву энергетикӣ, минҷумла, бунёди НБО-и Роғун қатъӣ ва тағйирнопазир аст... Давлат рӯйи ниёз ба мардуми хеш овард, то онҳо худашон дар ин тарҳи бузург иштирок намоянд» [200, с. 5-6]. Маълум мешавад, то 10 феввали соли 2010 кормандони Вазорати маориф ва зерсохторҳои он бо маблағи 5,1 ҳазор сомонӣ сахмия харидаад ва ин амал идома ёфта истодааст. Ҳамин тавр, баъди тағйирот дар мазмуну мундариҷаи маҷалла мавзӯҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ ва таърихӣ давр, монанд ба масъалаи сохтмони НБО ба масъалаҳои баррасишавандаи маҷалла табдил ёфтанд. Дар шумораи №2, соли 2010, ки низ бо «Паёми сардабир» шуруъ шудааст, сармуҳаррир ба муносибати фарорасии Наврӯзи дилафрӯз ба хонандагон мурочиат карда, иброз доштааст, ки маҳз «бо ибтиқори Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ин чашни хучаста дар кишварамон дар сатҳи баланд таҷлил карда мешавад» [201, с. 4].

Бояд гуфт, ки яке аз сабабҳои дигар қардани номи маҷалла он аст, ки масъулони нашрия онро зикр накардаанд. Ба андешаи мо, ин аз он иборат аст, ки баъди тағйирот дар соли 2006 дар шиносномаи маҷалла зикри «илмию маърифатӣ ва таълимию методӣ» будани он барҷо истода, аммо тағйироти асосӣ аз он иборат аст, ки масъалаҳои маориф ба ҷойи аввал баромаданд. Аз ҷумла, дар шумораи якуми ин сол 12 матлаб ба нашр расидааст, ки ҳама ба соҳаи таълиму тарбия бахшида шудаанд. Дар ин шумора як мақола масъалаи таърих ва як мақола муҳтавои асари бадеиро дошта бошанд ҳам, онҳо низ ба соҳаи тарбия (асари «Духтарбача ё ки Холида»-и устод Айнӣ ва дигаре ба

таълим – дар бораи курси таълими «Таърихи тоҷикони ҷаҳон») алоқаманд мебошанд.

Вазири маорифи Тоҷикистон А. Раҳмонов дар баромадаш дар ҷаласаи васеи ҷамъбасти мушовараи Вазорати маорифи кишвар (15 апрели соли 2006) бори дигар аз дастури супоришҳои Президенти мамлакат дар машварати ҷумҳуриявии зикршуда дар мавриди ислоҳоти куллии соҳаи маориф ёдовар шуда, таъкид кард, ки «машварати умумиҷумҳуриявии кормандони соҳаи маориф ба «Даҳсолаи маориф»-и кишвар заминаи бозғирмои гузошт» [128, с. 26]. Вобаста ба ин, аз таҳияи Нақшаи ҷорабиниҳо оид ба иҷрои супоришҳои Сарвари давлат, тайёр кардани омӯзгорон аз ҳисоби занону духтарон, таъсиси Гимназияи ҷумҳуриявии хонандагони болаёқат дар шаҳри Душанбе, таваҷҷуҳи бештар ба тайёр кардани мутахассисони соҳаи техникаву технология, иҷрои барномаҳои компютеркунонии мактабҳо, рушди тарбияи томактабӣ, аз вагонҳо ва хонаҳои шахсӣ баровардани мактабҳо, то ҳадди имкон кам кардани шумораи хонандагон дар синфҳо, беҳбудии сатҳи саводи мактаббачагон ва ғайра масъала ба миён гузошт. Қайд шуд, ки оид ба иҷрои дастурҳои Сарвари давлат Вазорати маориф Нақшаи махсуси ҷорабиниҳо тартиб додааст. Вазири маориф аз Ҳукумати ҷумҳурӣ дар иҷрои баъзе масъалаҳои муҳим, аз ҷумла, пурра маблағгузорӣ намудани Барномаи стратегияи рушди соҳаи маориф барои солҳои 2004-2009, сохтмони мактабу синфхонаҳои нав, гузариш ба таълими миёнаи умумӣ, ба Вазорати маориф ва илм табдил додани Вазорати маориф, кам кардани мактаб-интернатҳо барои кӯдакони یتиму бепарастор ва фаро гирифтани танҳо кӯдакони یتиму бепарастор, дар муассисаҳои холишуда таъсиси гимназия ва литсейҳои равияҳои махсус кумак дархост намуд. Ҳамин тавр, дар оғози тағйироти кулӣ дар соҳаи маориф баромаду суҳанронҳои вазири маориф ба яке аз матолиби муҳим дар саҳифаҳои маҷалла табдил ёфтанд. Дар шумораи №3, соли 2006 мавзӯи асосии мақолаи вазири маорифи ҷумҳурӣ А. Раҳмонов нақши Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тавсеаи соҳаи маориф мебошад. Ин гуфтаи Сарвари давлат «Ман дар сиёсати худ маорифро дар ҷойи аввал мегузорам» эпиграфи мақоларо ташкил

додааст. Дар мақола дуруст зикр шудааст, ки Президенти мамлакат «аз рӯзҳои аввали фаъолияти худ ба ҳайси Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мактабу маориф ва илму фарҳангро асоси пешрафти иқтисодиёт ва маънавиёти мамлакат эълон намуд» [128, с. 26]. Вобаста ба ин, воҳурӣ ва ҷамъомадҳо дар сатҳи баланд оид ба соҳаи маориф зуд-зуд баргузор гардиданд. Ҳанӯз дар маҷлиси нахустини фаъолони маорифи кишвар (28 августи соли 1995) эшон изҳор доштанд: «То замоне ки мо барои аҳли маориф, зиёӣён, онҳое, ки офаранда, парваришдиҳанда ва муҳофизии маънавиёт, ахлоқ ва маърифати ҷомеа ҳастанд, зиндагии сазовору шоиста муҳайё накунем, мақому мартабаи онҳоро ба дараҷае, ки мебояд, баланд набардорем, ба пешрафт умед бастанамон душвор аст» [128, с. 27] ва тибқи ин дастуру супоришҳо қору фаъолияти ҳукуматро ба роҳ монданд. Дар натиҷа дар солҳои охир маблағгузори соҳа афзуда, аз 41,6 миллион сомони соли 2000-ум ба 336 миллион сомони соли 2006 расид. Ҳарфҳои дурандешонаи Сарвари давлат дурустии ҳудро ба зудӣ собит карданд. Маҳз баъди ғамхорӣ дар ҳаққи аҳли маориф иқтисодиёти мамлакат раванқ ёфт, зеро ба қавли он кас, «Агар ҳадафи мо бунёд кардани ҷомеаи воқеан ҳам демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ бошад, бояд бо дастҷамъӣ рӯй ба ҷониби мактабу маориф оварем». Мазмунӣ ин фикрҳо ҳарфҳои устод Айниро дар солҳои аввали ташкили Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои бистум оид ба аҳаммияти маориф ба хотир меоранд. Ҳамчунин, вазирӣ маорифи кишвар аз санади муҳимми давлатӣ «Нақшаи татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф барои солҳои 2004-2009» ёдовар шуда, масъалаи кам намудани сарбории ҳафтаинаи хонандагони мактабҳои миёнаи умумӣ ба андозаи 122 соат, аз ин ҳисоб кам кардани шумораи кормандон ва баланд бардоштани музди меҳнатро яке аз нишонаҳои ислоҳот донистааст. Ҳамчунин, Нақшаи ислоҳот зиёд намудани мустақилияти молиявии муассисаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани хизматҳои пулакӣ, таҷдиди назар кардани нақша ва барномаҳои таълим, таҳияи як қатор ҳуҷҷату санадҳои соҳаи маориф ва ғайраро дар бар мегирад. Вазирӣ маориф ин суҳанони Сарвари давлатро дар машварати қорӣ бо роҳбарон ва фаъолони соҳаи маориф ва ташкилотҳои ба он дахлдор (24 октябри соли 2005)

ба ёд овардааст: «Вазорати маориф ба соҳаи маориф диққати ҷиддӣ зоҳир наменамояд». Дар ҳақиқат, сатҳи дониши мактаббачагон ва донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ғайриқаноатбахш, вазъи таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимии аксар шахру ноҳияҳо паст буд. Сарвари давлат супориши қатъӣ доданд, ки «вазъияти соҳа ҷиддан омӯхта шавад». Аз ин рӯ, воҳӯрии мазкурро вазири маориф «таърихӣ» номида, таваҷҷуҳ ба сифати таълим, баланд бардоштани эътибор ва нуфузи муаллим, таъсиси Ҷоизаи президентӣ барои кормандони соҳаро аз ҷумлаи онҳо донист. Қайд шуд, ки супоришҳои Сарвари давлат «кутбнамои роҳи имрӯзу фардои кормандони соҳаи маориф ва аҳли ҷомеаи кишвар гардиданд». Дар давоми ним соли баъди ин машварати таърихӣ Вазорати маорифи кишвар зиёда аз 40 банди Нақшаи чорабиниҳоро, ки аз дастуру супоришҳои Президенти мамлакат бармеоянд, иҷро кардааст ва дар ҳар ҷаласаю мушовара ҷараёни иҷрои ин ҳуҷҷати муҳимро баррасӣ менамояд.

Ниҳоят, натиҷаҳои тағйирот дар шакл ва мазмунӣ маҷалларо бо назардошти муҳимияти мавзӯ аз ҷиҳати мазмун ва мундариҷаи матолиб ба қисматҳои зер ҷудо кардан мумкин аст:

1. Баъд аз ҷаласаҳои муҳимми зикршуда дар соли 2006 пурзӯр гардидани муҳтавои сиёсӣ иҷтимоӣ маҷалла. Пеш аз ҳама, инъикоси баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои ҳарсолаи Асосгузори сулҳу ваҳдат – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ҳамовозиҳои намоёндагони воломақоми давлату ҳукумат, донишмандону зиёиён ва коршиносони соҳаи сиёсату маориф, дар зимн таҳлили масъалаҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ ба яке аз мавзӯҳои муҳимми маҷалла табдил ёфт. То ин вақт ин масъалаҳо аҳёнан ба назар мерасиданд. Ин мавзӯ дар фасли 2-и ин боб муфассал баррасӣ мегардад.

2. Матолиби иҷтимоӣ сиёсӣ ва тарбияи ватандӯстӣ мавқеи сазовор пайдо кард. Дар ҷанд шумора мақолаҳои О. Каримзода, сардори раёсати маорифи вилояти Суғд ба таъъ расидааст, ки ба масъалаҳои Истиқлолият, саҳми Пешвои миллат дар рушду нумуи соҳаи маориф ва рафти ислоҳоти соҳаи маориф бахшида шудаанд. Мақолаи Д. Алимов, дотсенти ДДБ ба номи Н. Хусрав

«Истиқлолият санади барқарорсозии адолати таърихӣ» назариявӣ буда, ба баланд бардоштани дониши сиёсии хонандагон равона шудааст. Дар мақолаи С. Амриев «Вабои аср – хатар ба ҷони инсон» (№12, 2022) шарҳи илмӣ-сиёсии истилоҳи «терроризм» баён гардида, терроризм ба намудҳои суннатӣ, модерн, пасомодерн, маҷозӣ (кибернетика) тақсим карда, шарҳи ҳар яки онҳо оварда шудааст. Зери рубрикаи нави «Сиёсат ва замон» мақолаҳои доктори илмҳои сиёсатшиносӣ С. Ятимов, вазири маориф ва илм Н. Саид, донишманд М. Абдуллоев, омӯзгор М. Шарифова ва дигарон ба ҷоп расиданд, ки дар фасли алоҳида оид ба жанрҳои таҳлилӣ мавриди баррасӣ қарор мегиранд.

3. Ба яке аз унсурҳои асосии соҳаи маориф табдил ёфтани мазмуни таҳсилот. Профессор И. Каримова дар ин маврид вазифаи аввалиндарачаро аз «мустаҳкам намудани заминаи моддӣ-техникии муассисаҳои таълимӣ, баргардонидани бино ва муассисаҳои тарбиявӣ-таълимӣ ба Вазорати маориф» [80, с. 47] иборат донистааст. Ректори Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони маориф Ҳ. Бобоев омилҳои муайянкунандаи сифати таҳсилотро муфассал шарҳ дода, қайд кардааст, ки ташаккули низоми мавҷудаи ҷомеаи мо «ба бартарии маориф дар тамоми сатҳҳои идоракунии давлатӣ таъя менамояд» [49, с. 49]. Муаллиф бар он аст, ки «мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ маблағгузориҳои ин чараёнро бояд таъмин намоянд.., донишкада синфхонаҳои замонавӣ бо толори хониш, дастрасӣ ба шабакаи Интернет, китобхонаи электронӣ... ҳамагӣ барои 300-400 нафар ва амсоли инҳо дошта бошад» [49, с. 50]. Бояд гуфт, ки аксари ин пешниҳодҳо минбаъд ҳалли худро ёфтанд. Ҳ. Бобоев дар мақолаи дигараш ба масъалаи тақмили ихтисоси кормандони соҳа таваҷҷуҳ намуда, онро зинаи ҳатмии таҳсилот дониста, зарурати онро аз ҷиҳати илмиву аёнӣ собит намудааст. Қайд кардааст, ки дар шароити имрӯза «тазоди байни муносибатҳои наву қадим бо роҳи ислоҳоту дигаргунсозӣ ҳал шуда истодааст» [50, с. 28]. Ба қавли мутахассис, муаллим ҳоло на ҳамчун интиқолдиҳандаи ахбор, балки дар чараёни дарс ҳамчун ҳамкор шинохта мешавад. Муаллиф вазифаи тақмили ихтисосро аз он иборат донистааст, ки шунаванда дар он бояд ба андозае

дониши иловагие гирад, ки ўро барои худомўзӣ водор намояд. Ширкати муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дар кори тақмили ихтисоси муаллимон муҳим арзёбӣ шудааст. Минбаъд ДҚТИБКМ (Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомўзи кормандони маориф) нақши ҷамоҳангсозиро иҷро хоҳад кард.

4. Таваҷҷуҳи аввалиндараҷа ба инъикоси масъалаҳои таълим. Маҷаллаи «Адаб» аз оғози пайдоиш (1991) инъикоси масъалаҳои илмию маърифатӣ, адабиёту забонро ба ҷойи аввал гузошта буд. Аз соли 2006 ин тақсимои тағйир ёфт. Таҳқиқи танҳо як шумора (№2, 2006) нишон дод, ки дар 15 матлаби ба соҳаи таълиму тарбия бахшидашуда ҳафт масъалаи муҳимми соҳаи маориф ба миён гузошта шудааст:

1) Андеша ва афкори Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба вазъи соҳаи маориф, роҳҳои ҳалли мушкилот ва дастуру супоришҳо ба мутасаддиёни соҳаи таълиму тарбия (мақолаи З. Алифбеков «Мактаб сабаби наҷот бошад»);

2) Назарияи таҳсилот ва идоракунии соҳа (мақолаҳои Т. Атахонов «Моҳияти таҳсилот ва проблемаҳои ҳалталаби он», Р. Мирзоев «Идора ва роҳбарии педагогӣ»);

3) Як қатор мушкилоти таълими фанҳо ва кори таълиму тарбия (Ҷ. Шамсиддинов «Мантиқ силоҳи дониш аст», Ш. Бақоев «Ғуборҳои шохроҳи таълиму тадрис», Э. ва М. Ҷӯразода «Бузургдошти тамаддуни ориёӣ – муждае аз тантанани ақлу хирад»);

4) Тарбияи инсондӯстӣ ва ватанпарварӣ (Сайид Ҷамолиддини Афғонӣ «Гуфтугӯи байни гурба ва инсон», М. Боқизода «Ифтихори ватанпарастӣ чист?»);

5) Таҷрибаи пешқадам (Ҳ. Искандаров «Машварати августи муаллимон таваҷҷуҳи хосаро тақозо мекунад»);

6) Симои устодони касб (Ф. Ҳусейнзода «Сабақи устод», Н. Зухурӣ «Фарзанди ҳунар»);

7) Чопи ҳуҷчату санадҳои соҳа (Номгӯи хизматҳои иловагӣ ва Низомномаи кафедраи муассисаи таҳсилоти олии касбӣ).

Тамоми ин 15 матолиб ба соҳаи маориф тааллуқ дошта, бо ин маҷалла фаъолиятро дар асоси шиноснома – маҷаллаи илмию маърифатӣ ва таълимию методӣ, ба роҳ монд.

5. Ислоҳот дар соҳаи маориф. Ин мавзӯ дар асоси дастуру ҳидоятҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар машваратҳои зикршудаи таърихӣ моҳи декабри соли 2005 мебошанд. Дар ин маврид дар солҳои 2006-2007 мақолаҳои мактабшиносони варзида Ф. Шарифов, Ҳ. Бобоев, Ҳ. Искандаров ва дигарон дарҷ шуданд. Солҳои 2008-2009 «Ислоҳоти маориф – тақозои замон» ба сарлавҳаи асосии нашрия табдил ёфта, дар ҳар шумора 3-5 мақола дар ин маврид ба чоп мерасид. Мақолаҳои З. Шарифов, Ҳ. Искандаров, Д. Имомназаров, М. Заробеков доир ба ислоҳот аҳамияти баланди назариявӣ амалӣ доштанд. Масъалаҳои ислоҳоти маориф бештар ба мавзӯҳои маблағгузори сарикасӣ, низоми ҷаҳонӣ таҳсилот, низоми кредитӣ, баланд бардоштани сатҳу сифати таълим, ташкили муассисаҳои кӯдакони болаёқат ва ғайра бахшида шудаанд.

6. Усулҳои нави таълим: низоми кредитӣ, таълими сарикасӣ, санҷиши тестӣ ва ғайра. Ин мавзӯ дар нашрия дар даҳаи дувуми асри равон ҷойи асосиро ишғол кард. Баъд аз мақолаи муфассали З. Шарифов дар бораи низоми кредитӣ мақолаҳои зиёди методӣ, илмӣ ба таъъ расиданд. «Усули омӯзиши мустақил (инфироӣ) дар низоми кредитӣ таҳсилот»-и Н. Салимов, С. Авғонов (№1, 2016) хусусияти илмӣ дошт. Д. Имомназаров яке аз мутахассисони асосӣ оид ба тарғиби усулҳои нави таълим буда, мақолаҳои ӯ бо сатҳи баланди илмӣ ва фаҳмондадихӣ фарқ мекунанд. Аз ҷумла, яке аз мақолаҳои муаллиф масъалаи стандарти давлатӣ таҳсилот ва стандартҳои фаннӣ мавриди таҳлили илмӣ ва таърихӣ қарор додааст. Мақолаҳои дигари ӯ ба мушкилоти мактабҳои камнуфуз, низои байнимактабӣ, хонандагони душвортарбия, саволномаҳои тестӣ, низоми бисёрҳола, роҳҳои гузариш ба онҳо, салоҳиятнокии ва ғайра бахшида шудаанд. Мақолаи З. Холзода дар бораи

роҳҳои фаро гирифтани кӯдакону наврасон ба таҳсил буда, оид ба мафҳуми «таҳсилоти фарогир» зикр шудааст, ки «таҳсилоти фарогир чараёни рушди таҳсилоти ҳамагонӣ аст, ки дастрасии таҳсилотро барои ҳама аз нуқтаи назари мутобиқ сохтани он ба эҳтиёҷоти гуногуни ҳамаи хонандагон фароҳам месозад. Он дастрасии ҳамаи хонандагони талаботи махсусдоштаро ба таҳсилоти умумӣ фароҳам месозад» [71, с. 9]. Аз ин маълум мешавад, ки таҳсилоти фарогир ва босалоҳият ба ҳам наздиканд.

7. Матолиби таҳлилӣ. Дар ин маврид бештар аз жанрҳои мақолаи таҳлилӣ ва мусоҳибаи таҳлилӣ истифода шудааст. Бештари чунин матолиб ба қалами С. Набизода тааллуқ доранд. Дар фасли якуми боби сеюм ин мавзӯ муфасссал таҳқиқ шуда, ин ҷо фақат метавон гуфт, ки мавзӯи асосии чунин мақолаҳо таҳлили паҳлуҳои гуногуни мушкилоти соҳаи маориф, ҳамчунин, тарбияи ғоявию маънавии шаҳрвандон, аз ҷумла омӯзгорон ва хонандагон мебошад.

8. Сифати таҳсил. Гӯшаи «Биёед, ба андеша пардозем» бори аввал аз шумораи дувуми соли 2008 истифода шуда, бо суоли «Чӣ бояд кард то сифати таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимӣ беҳтар шавад?» ба чанд нафар мактабшиносон ва мутахассисони соҳа муроҷиат карда, ҷавоби онҳо пешниҳод гардидааст, ки мулоҳизаҳои онҳо дар роҳи амалисозии барномаи истилоҳоти кулӣ дар соҳаи маориф сахм гузошта метавонад. Минбаъд дар бораи сатҳи сифати таҳсил, натиҷаҳои он, роҳҳои баланд бардоштани он матолиби зиёд ба нашр расиданд, ки дар фаслҳои дахлдори кори мазкур мавриди баррасӣ қарор мегиранд.

9. Инъикоси масъалаҳои техникую технологӣ (вобаста ба «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ»). Бо ташаббуси Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2010 «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» эълон гардид. Минбаъд як навигарии асосии тамоми нашрияҳои соҳаи маориф аз он иборат буд, ки муқоваи маҷалла, сарахбори рӯзномаю сарғаҳи гӯшаю матолибро рамзи Соли мазкур зеб медод. Дар аксар матолиби маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» низ рамзи мазкур истифода шудааст. Дар ин бора мусоҳиба бо устои ДМТ Б. Алиев матлаби таҳлилӣ ба ҳисоб рафта, он дар фасли дахлдор мавриди баррасӣ

карор хоҳад гирифт. Ҳамчунин, таҳти рубрикаи мазкур мақолаҳои А. Шозиёева, М. Шарифов, А. Мирзоматов, А. Собиров, Ҷ. Шарифов, Т. Каримов ва ғайра ба таъб расиданд. Ҳамчунин, намунаи дарсҳои риёзӣ, табиӣ, тарзи ҳалли машқу масъалаҳо, намунаи машқҳои душвор барои хонандагони болаёқат пешниҳод мешаванд. Баъди пайдо шудани имкониятҳои нави техникӣ чопи матолиби дорои нақшау графика ва ҳуруфоти гуногуни ҳоси риёзӣ ва табиатиносии низ шуруъ шуд. Бистсолаи омӯзиши фанҳои табиӣ, риёзӣ ва техникӣ низ ба чопи чунин матолиб тақони хуб бахшид ва матолиби он таҳти рубрикаҳои «Бистсолаи омӯзиш» ва «Технология ва замон» чоп мешаванд.

10. Таҷрибаи пешқадам. Муаллифони ин мақолаҳо омӯзгорон, мактабшиносон ва коршиносони муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотии зерсохтори Вазорати маориф ва илм мебошанд. Онҳо ба методикаи таълим тааллуқ дошта, омӯзгоронро бо роҳу равиши нави кор дар таълими фанҳои гуногун шинос мекунад.

11. Тарбия. Яке аз ҷанбаҳои асосии соҳаи маориф махсуб меёбад. Дар ин бобат дар даҳсолаи дувуми асри XXI дар маҷалла мақолаҳои зиёд ба таъб расиданд. Танҳо дар шумораи чоруми соли 2010 чор матлаб оид ба паҳлуҳои гуногуни тарбия ҷой дода шудааст. Ба муносибати Соли оила эълон гардидани соли 2015 ва ҷашни 700-солагии Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ мақолаҳои «Рушди ҳамкорӣҳои мактаб, оила ва аҳли ҷомеа», «Тарбияи фарзанди солаҳ – масъулияти оила», «Худшиносии ва ахлоқи ҳамида аз назари ду нобиға», «Ташкили коллективи бачаҳо ва худидоракунии онҳо дар мактаб-интернатҳо ва хонаҳои кӯдакон», «Тарбиятгарӣ ойини ҷавонмарди», «Оила – ниҳоди боэътимод ва муқаддас», «Нақши хонавода дар тарбияи ахлоқии ноболиғон», дар ҷанд шумора асари Ризо Исфаконӣ «Ахлоқ барои ҳама», мақолаҳои Б. Назармамадова, М. Аҳмадов, А. Алиакбар, Д. Бердиев, М. Шарифзода (дар соли 2017); С. Саид, Д. Одилзода, М. Обидова, З. Мирпочоева, М. Комилова, С. Ганҷараева, О. Шодмонов, М. Бобоева (дар соли 2018), Ф. Холова, А. Розиков (дар соли 2019) ва ғайра ба таъб расиданд. Бо тақозои замон масъалаҳои ба вучуд омаданд, ки барои ҷомеа нав мебошанд, аз ҷумла, бори аввал дар бораи

«Пешгирии мочароҳои хонандагон ва танзими муносибати шаҳрвандон нисбат ба кӯдак» мақолаи И. Давлатшоев ва Д. Исоева (2015) чоп шудааст.

12. Шумораҳои махсус. Се шумора дар давраи дувуми фаъолияти маҷалла ба мавзӯҳои алоҳида ва ҷашнвораҳо бахшида шуданд: шумораи №4, соли 2008 ба Ҷашнвораи 1150-солагии Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва таҷлили рӯзи забон; №4, соли 2009 ба Соли бузургдошти Имоми Аъзам ва №5, соли 2009 ба 70-солагии ДДТТ (Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон) ба номи Абуалӣ ибни Сино. Шумораи алоҳида ба муносибати Соли маориф ва фарҳанги техникӣ ба фаъолияти яке аз муассисаҳои калон ва маъруфи кишвар – Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино бахшида шуда, аз Суханронии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ба истифодадихии бинои навтаъмири донишгоҳ, 25 ноябри соли 2009 шуруъ шудааст. Шумораи дувуми соли 2011 қисман ба садсолагии Шоири халқии Тоҷикистон Мирзо Турсунзода бахшида шуда, матолиби К. Олимов, Р. Мусулмониён, С. Маҳкамов ва мақолаҳои гуногуни таълимиро дар бар мегирад. Шумораи чоруми соли 2018 пурра ба зодрӯзи устод Айнӣ бахшида шуда, дар он 15 матлаб ҷой дода шудааст. Илова ба гуфтаҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ситоиши устод Айнӣ, дар ин шумора мақолаҳое чоп шуданд, ки хусусияти навоварона доранд: М. Шакурӣ «Устод Садриддин Айнӣ оё ҷорикунандаи хати лотинӣ дар Тоҷикистон буд?», А. Ёрмуҳаммадов «Аввалин тарбиятгари маънавии Садриддин Айнӣ», Ш. Шокирзода «Пири хирадманди Шарқ», Б. Ҷӯраев, С. Исматов «Нақши афкори педагогии Садриддин Айнӣ дар тарбияи насли наврас».

13. Тасвири симои омӯзгорон ва устодони пешқадам. Мақолаи доктори илмҳои филологӣ А. Раҳмонов оид ба мунаққиди маъруф Соҳиб Табаров намунаи беҳтарини чунин матлаб дар ғӯшаи нави «Кошонаи меҳр» (№6, соли 2007) мебошад. Ба қавли муаллиф, ҳаллоқияти инсони эҷодкор «касери мушарраф мешавад, ки тамоми умри бобаракати хешро ҷиҳати тақомули маданияти руҳии фарзандони миллати сарбаландаш сарф намуда, ҳазинаи асрори камолоти одамӣ ва ганҷинаи башариро ба онҳо омӯзонида бошад» [129,

с. 53]. С. Табаров яке аз фарҳангиёни камшумор аст, ки аз устод Айнӣ саркарда, то ба дигар адибони тоҷик нома менавишт. Дар очерки Ш. Шокирзода «Як сутун камтар шуд аз қасри адаб» (№3, 2015) низ, ки баъди вафоти узви вобастаи АИ (Академияи илмҳо) С. Табаров ба қалам омадааст, роҳи тайкардаи мавсуф ба таври бадеӣ тасвир шудааст. Навиштаҳои Ч. Азизкулов «Имону инсофи устод Айнӣ», Ш. Шокирзода «Марде якрӯву иродатманд» низ хусусияти очеркро дошта, дар аввалӣ аз одамгарӣю меҳмондорӣ, дастгирии фақирону донишҷӯён аз тарафи устод Айнӣ сухан меравад, дувумӣ аз ташаббускорӣ, инсонгарӣ, донишмандии сардабири нахустини «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») Ш. Исломов нақл мекунад. Ёддошти Ш. Шокирзода, қайдҳои Ш. Раҳмон дар бораи адабиётшинос Р. Мусулмониён бо эҳтирому муҳаббати бепоён иншо гардидаанд. Р. Мусулмониён асарҳое дорад, ки аз хусусияти бадеӣ ва таърихӣ бархурдоранд. Ин асарҳо «порае аз хазинаи хотираҳо, ёдкарде чудо-чудо аз устодону ҳамдарсон мебошанд» [127, с. 45]. Яке аз матолиби барои тарбияи хонандагон муҳим ёдворае дар бораи адиби ҷанговар Ҳабиб Юсуфӣ мебошад. Муаллиф В. Зайниддин қайд кардааст, ки «ин шоири ҷанговар, меҳанпараст ва ҷавонмарг дар адабиёти мо айнан ҳамон мақомро дорад, ки Лермонтов барои русҳо дорад ва хотираи ӯ дар замони соҳибистиклолӣ ва афзудани эҳсоси ватанхоҳӣ бояд доиман пос дошта шавад» [68, с. 32].

14. Пешниҳоди санаду ҳуҷҷатҳои соҳавӣ. Бо дастури мушовараи вазорат се санаду ҳуҷҷатҳои соҳаи маориф ба ҷоп расид: «Баъзе усулҳои такмили нақша ва барномаҳои таълимӣ», «Такмили сохтори мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва олии касбии ҷумҳурӣ», «Пешниҳод оид ба самаранок гардонидани таълиму тарбия ва ҷамоҳангсозии онҳо дар зинаҳои гуногуни таҳсилот». Сипас, дар ин ғӯша Фармони вазири маорифи ҷумҳурӣ дар бораи хизматҳои иловагии таълими пулакӣ ва дигар ҳуҷҷатҳо ҷой дода шудааст. Қисме чунин ҳуҷҷатҳоро мактабшиносон ва мутахассисони соҳаи маориф, чун Ҳ. Искандаров, Б. Давлатқадамов, М. Маҳмадалиев, С. Насриддинова, С. Саримсоқова, М. Маҳадбеков, М. Шокирзода омода кардаанд. Дар солҳои 2020-2024 қариб дар

хар шумора санадҳои ҳукукиву барномавӣ, барномаю низомномаҳо ва ғайра ба чоп расиданд, аз ҷумла дар 12 шумораи соли 2023 – 12 санад чоп шудааст.

15. Наврӯз. Аз се як ҳиссаи матолиби шумораи аввали соли 2011 ба ҷашни Наврӯз бахшида шудааст. Аз ҷумла, Шоири халқии Тоҷикистон М. Қаноат бо қаноатмандӣ зикр кардааст, бисёр ойинҳои мардумӣ бо ташаббуси Президенти мамлакат эҳё гардида, «ҳамасола рӯзи 20-уми март ба шарафи ин иди бузург Сардори давлат бо зиёиён вохӯрӣ намуда, Наврӯзро таҷлил мекунад» [84, с. 4]. Ҳамчунин, дар ин шумора чанд мақолаи хурд оид ба хусусиятҳои Наврӯз, гуфтору ашъори бузургон дар васфи Наврӯз, Наврӯз дар ҷаҳон ва намунаи дарси тарбиявӣ оид ба Наврӯз ҷой дода шудааст. Бештар аз 60 дарсади шумораи аввали соли 2013 низ ба Наврӯз бахшида шуда, дар он матолиби сиёсӣ, иҷтимоӣ ва маърифатӣ таълимӣ доир ба паҳлуҳои гуногуни таҷлили ҷашни бостонӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Дар шумораи аввали соли 2014 низ чанд матлаб оид ба Наврӯз пешниҳод гардидааст, ки байнашон мақолаҳои Ф. Саидҳасаншо дар бораи таърихи Наврӯз, М. Ҳазратқулов оид ба асосҳои нучумии Наврӯз, Сухайло Юсуфӣ Обигирам дар бораи Наврӯзи Хуросон бо навовариҳо фарқ мекунад. Бисёр мақолаҳо паҳлуҳои гуногуни ин ҷашни миллиро тасвир кардаанд. Мақолаҳои Н. Нурзод, С. Аъзамзод, Т. Ёрзода, З. Қурғонов, М. Насруллоҳзода... аз ҷумлаи онҳо мебошанд.

16. Дарс ва машғулиятҳои намунавӣ. Он танҳо солҳои охир ба ҳукми анъана даромад. Мутаассифона, дар ин бобат баъзан ба зиёдаравӣ роҳ дода шудааст. Дар як шумораи №2, соли 2011 панҷ дарси намунавӣ, ки таҳияшон барои омӯзгорон осон аст, ҷой дода шудааст. Ин то андозае ҳусни нашрияро мекоҳонад. Дар баъзе намунаҳои дарс акс, далелу рақаму ҷадвалҳо ба кор рафтаанд, ки дар солҳои қаблӣ чунин имконият мавҷуд набуд.

17. Тақриз ва китобиёт. Солҳои охир шумораи онҳо зиёд шудааст. Нақди устоди ДМТ А. Кӯчаров ба маҷмуаи мақолаҳои мактабшинос, рӯзноманигор ва сармуҳаррири маҷаллаи «Маърифати омӯзгор» С. Набизода «Пайкори афкор» бахшида шуда, аз ҷаҳли андеша, нақд, таҳлил, пешниҳод иборат мебошад. Ба қавли муҳаққиқ, «дар мақолаи «Аз тарҷумазадагӣ кай раҳо меёбем?» муаллиф

басо бочуръатона оид ба тарчумаҳои номувофиқ муҳокима меронад» [82, с. 59]. Ҳамчунин, муҳаққиқ мақолаи «То бача дар кӯча намонад»-ро мисол овардааст, ки дар он С. Набизода бо ҷасорати зиёд масъалаи ҳатмӣ будан ё набудани таҳсил дар синфҳои 10-11-ро ба миён гузоштааст. Ҳамин тавр, бисёр масъалаҳои муҳимми таълиму тарбия дар мақолаҳои С. Набизода мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифтанд. Хулосае шудааст, ки «дар китоби «Пайкори афкор» фаъолияти қаламкашии як маорифпарвари собитқадам, рӯзноманигори бомаҳорат ва омӯзгори соҳибтаҷриба равшану возеҳ таҷассум ёфтааст» [82, с. 59].

18. Таҳсилоти томақтабӣ. Ин мавзӯ, асосан баъди соли 2020 ба яке аз масъалаҳои асосии инъикосшавандаи маҷалла табдил ёфт. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳар баромаду суҳанронӣ ва паёмхояшон ба ин масъала тавачҷуҳ карда, ба масъулон дастуру супоришҳо медиҳанд. Моҳи декабри соли 2022 дар маркази вилояти Хатлон мизи мудаввар дар мавзӯи «Маблағгузори таҳсилоти томақтабӣ ва роҳҳои ҳалли он» баргузор гардид, ки ҳисобот дар бораи он ва мусоҳибаи корманди маҷалла С. Амриев бо роҳбари ташкилоти ҷамъиятии «Иқтисод ва маориф» Ш. Қодиров (дар №2, соли 2023) ба таъъ расид. Ин ҷо танҳо рӯйхати нопурраи мавзӯҳои асосии мақолаҳои маҷалла оварда шуд. Маълум мегардад, ки зиёд шудани номгӯи мавзӯҳо яке аз дастовардҳои асосии маҷалла ба ҳисоб меравад.

Баробари дастовардҳо баъзе норасоиҳои фаъолияти маҷалларо низ ёдовар шудан лозим аст. Норасоии асосӣ дар давраи солҳои 1991–2016 маҳдуд будани шумораи муаллифон мебошад. Шумораи онҳо аз ҳисоби омӯзгорон ба даҳ нафар ҳам намерасад. Шумораи бештари матолиб ба сармуҳаррир тааллуқ дорад. Барои мисол, агар дар шумораи №2, соли 2002 ду мақола ба ӯ тааллуқ дошта бошад, дар соли 2010 шумораи он боз ҳам бештар шудааст: №2 – се, №3 – ду, №4 – як, №5 – ду мақола ва ду хабар, №6 – ду матлаб навиштаи сармуҳаррир мебошад. Аз ҷама аҷиб он аст, ки ҳам сармуҳаррир ва ҳам муҳбирони фаъол аз як минтақа – ноҳияи Мастҷоҳ, мебошанд. Аксари ин мақолаҳо ба чанд омӯзгор (Ҳ. Содиков, Р. Раҳматов, Р. Машарифов) тааллуқ

дошта, бештари навиштаи онҳо қолабӣ ва умумӣ мебошанд. Аз рӯйи ҳисоби мо, танҳо дар шумораи панҷуми соли 2011 35 Ҷоизи матолиб ба сардабир Ш. Шокирзода ва муаллифони зикршуда аз ноҳияи Мастҷоҳ оид аст. Ин норасоӣ танҳо аз соли 2019, баъди дигаргунии кадрӣ аз байн рафт.

Дастоварди аз ҳама муҳим ва назаррас дар даҳсолаи дувуми асри навин аз мустаҳкам шудани ҷанбаи иҷтимоию сиёсӣ ва таълимӣ дар матолиби маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» иборат мебошад. Аз моҳи феввали соли 2019 роҳбарии маҷалларо С. Набизода ба зимма гирифт. Аз он вақт то имрӯзро метавон зермарҳалаи сеюми таърихи «Маорифи Тоҷикистон» номид. Барои ин зермарҳала муҳтасарии мазмунӣ мақолаҳо, аз рӯйи ҷанбаи ҷудо шудани ғӯшаҳо, ба технологияи замонавӣ иртиботӣ ва ба шабакаи иҷтимоӣ интернетӣ ҳамроҳ шудани маҷалла ҳос мебошад. Мавзӯи мазмунӣ маҷалла низ то андозае тағйир ёфт. Муқоваи маҷалла бо рангҳои Парчам ва тарҳи он ороиш ёфта, байти машҳури

Пояи давлат намонад бе маориф устувор,

Давлати поянда хоҳӣ, рӯй бар мактаб биёр!

шиори он ғашт. Аз аввали соли 2020 маҷалла бо кумаки барномасозон ороиши нав пайдо кард. Ташаббуси мондагоре, ки маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» ба муносибати 30-солагии нашрия анҷом дод, эълони озмунӣ «Маориф ва Истиқлол» барои муаллифони беҳтарин мебошад. Ҳадафи он ҷалби мутахассисони соҳибназар, дарёфти муаллифони боистеъдод ва мусоидат ба интишори андеша ва мақолаҳои таҳлилии пешниҳодӣ барои рушди маорифи кишвар, баланд бардоштани сифати таҳсилот, сатҳи касбияти омӯзгорон, тақмил додани идеологияи миллӣ ва маърифати ҷомеа буд. Теъдоди мақолаҳои озмунӣ хеле зиёд буданд [89, с. 2]. Мақолаҳои муҳим ва андешабарангези доктори илми фалсафа А. Қурбонов «Маориф ва амниятӣ миллӣ: самтҳо ва авлабиятҳо», «Бухрони илм ва зарурати ислоҳоти бунёдӣ» (№11, соли 2019) ба озмун рағбона шуда буданд. Дар №8, соли 2019 ҳар мақолаи озмунӣ ҷоп шуда, минбаъд то соли 2021 дар ҳар шумора ду-се адади мақолаҳои озмунӣ ба таърифи расиданд.

Ташаббуси дигари мондагори сармуҳаррир омодагӣ ба сисолагии таъсиси маҷалла ба шумор меравад, ки соли 2020 шуруъ шуд. Давоми як сол дар маҷалла матолиби ҷолиб оид ба ин мавзӯ ба таъъ расиданд. Дар ин бора шумораҳои махсус ва як шумораи рангаи ҷашнӣ дарҷ шуданд. Муаллифон аз саҳми «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») дар рушду нумуи маориф, баланд бардоштани сатҳи донишу маърифати шаҳрвандон изҳори сипос кардаанд.

Ҳамин тавр, моҳи июли соли 2021 аз нашри шумораи аввали «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») сӣ сол сипарӣ шуд. Ба ин муносибат дар шумораи №1, соли 2022 дар гӯшаи «Сухани сармуҳаррир» баромади С. Набизода бо факту рақамҳо ва далелҳои муҳим оид ба фаъолияти имрӯзаи нашрия ҷой дода шудааст. Аз ҷумла, андешаҳои «ҷопи маҷалла ҳеч гоҳ боздошта нашуд»; «ҷопи ҳармоҳаи маҷалла ҷорӣ гашт (аз соли 2016); соҳиби сомона ва саҳифаи иҷтимоӣ дар Фейсбук гардид»; ташкили озмуни «Маориф ва Истиқлол»; суҳбат бо донишмандони соҳа; зиёд шудани чехраҳои ғаёл аз байни ҷавонон; ҷопи мақолаҳои методӣ ва намунаи нақшаҳои корӣ, ки чун дастури методӣ хизмат мекунанд... хулосаи баромади ўро ташкил медиҳанд [104, с. 6-7]. Ҷорабиниҳои тантанавӣ ба муносибати 30-солагии маҷалла ва ҷамъбасти озмуни «Маориф ва Истиқлол», ки дар маҷлисгоҳи ДҶТИБКМ 10 январи соли 2022 баргузор гардид, мавзӯи мақолаи Ҳ. Амриев мебошад (№1, соли 2022). Маълум мешавад, ки бисёр кормандони масъули Вазорати маориф ва илм, донишмандон ва ҳаводорони маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар ҷамъомад ширкат варзида, аҳли нашрияро табрик намуданд. Озмун бахшида ба 30-солагии маҷалла, ки аз ҷор бахш иборат буд, ҷамъбаст гардида, ғолибон ҳавасманд гардиданд. Аз ҷумла, дар бахшҳои «Сиёсат, маориф, илм» А. Қурбонов, «Таҳсилот ва замон» С. Аминов, «Мулоҳиза ва пешниҳод» М. Заробеков, «Таҷриба ва эҷод» Б. Самадова соҳиби ҷойҳои аввал гардиданд.

Махсусиятҳои матолиби маҷалларо баъди тағйирот дар роҳбарияти маҷалла (2019) аз инҳо иборат доништан мумкин аст:

1) эълони озмун барои матолиби беҳтарин ва дар ҳар шумора аз як то ҷор адад ҷой додани ҷунин мақолаҳо;

- 2) хурд шудани ҳаҷми мақолаҳо;
- 3) таҷлили чашнҳо ва ба ин муносибат чоп шудани матолиби махсус;
- 4) мувофиқ ба фанҳо ва мавзӯҳо гузоштани номи рубрикаҳо;
- 5) ба роҳ мондани чопи кроссворд ва дигар мавод барои машғулият ва вақтгузаронӣ;
- 6) таваҷҷуҳ ба фан ва мавзӯҳои нав, чун омодагии ҳарбӣ, экология, ҳифзи табиат, об ва пирияхҳо;
- 7) рубрикаҳои нав чун «Ҳунар», «Ҳунар ва ҳунармандӣ»;
- 8) ташкили саҳифаи интернетӣ ва рубрикаи «Мо ва шумо» дар маҷалла ба муносибати чашну чорабиниҳои махсус.

Фарқиятҳои охирин дар шумораи аввали соли 2024 дар мавриди сохтори маҷалла аз инҳо иборатанд: 1) Аз нав ба шакли дуколонкагӣ чоп шудани маҷалла; 2) Дар саҳифаи аввал ҷой додани мундариҷаи шумора. Дар ин сол рубрикаҳои нав ташкил карда шуданд. Бо пешниҳоди Пешвои миллат соли 2024 «Соли маърифати ҳуқуқӣ» эълон карда шуд. Ба ин муносибат дар ҳар шумораи соли нав мақолаҳо ба таърифи расиданд. Аз ҷумла, мақолаи М. Хидирзода бо пешниҳоди назарияи маърифати ҳуқуқӣ, зарурат ва аҳаммияти он дар ҷомеа фарқ мекунад: «Маърифати ҳуқуқӣ василаи муҳимми танзимкунандаи рафтор ва ҷаҳолияти шахс дар ҷомеа ба шумор рафта, омили мусоид баҳри таъмини волоияти қонун ва риояи тартиботи ҳуқуқӣ дар мамлакат маҳсуб мешавад» [181, с. 12].

Ҳамин тавр, мавзӯи «Мазмуну мундариҷаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар шароити тағйирот ва рушди соҳаи маориф» яке аз мавзӯҳои сарбор ва муҳимми таҳқиқоти мазкур ба ҳисоб рафта, дар он мазмуну мундариҷаи асосии нашрия, бурду бохт, кори анҷомдода ва саҳми он дар рушди соҳаи маориф дар замони имрӯза баён шуд. Вобаста ба таҳлили кори нашрия дар давраҳои дуум ва сеюм (солҳои 2006-2024) ба хулосаҳои зер омадан мумкин аст:

1. Марҳалаҳои ҷаҳолияти маҷалларо ба ду давра ва се зермаҳала ҷудо кардан мумкин аст: давра ва зермарҳалаи аввал, аз соли 2001 то 2006 бо номи

«Адаб»; давраи дувум, аз соли 2006 то ба имрӯз бо номи «Маорифи Тоҷикистон»; зермарҳалаи дувум аз соли 2006 то соли 2019 ва зермарҳалаи сеюм аз соли 2019 то ба имрӯз. Зермарҳалаҳои якум ва дувум аз соли 2001 то соли 2019 таҳти сарвари Ш. Исломов ва Ш. Шокирзода, зермарҳалаи сеюм аз соли 2019 то моҳи январи соли 2025 таҳти роҳбарии сармуҳаррир С. Набизода ба нашр расидааст; дар ҳар давра мазмуну мундариҷаи маҷалла хусусияти хос дошт, ки дар ин фасли қор мавриди баррасӣ қарор гирифт.

2. Ҷиҳати мусбати фаъолияти маҷалларо дар давраи солҳои 1991-2016 инъикоси ҳеле васеи масъалаҳои илмию маърифатӣ ва забону адабиётшиносӣ доништан мумкин аст. Яке аз камбудии асосии маҷалла дар ин давра таваҷҷуҳи ҳеле кам ба масъалаҳои маориф, шеваҳои таълим, маҳдуд будани доираи муаллифони доништан мумкин аст. Бештари мақолаҳо дар ин давра, махсусан, дар солҳои 2012-2017 аз номи муаллифони худӣ ва аз як маҳал ба ҷоп расиданд, ки ҳатто на ҳамаи онҳо сазовори ҷоп мебошанд.

3. Дигаргунӣ дар шакл ва мазмуну мундариҷаи маҷалла то андозае баъд аз вохӯриҳои муҳимми сатҳи олий бо қарордони соҳаи маориф дар охири соли 2005 – аввали соли 2006 шуруъ шуда, дар соли 2016 ба сатҳи ниҳой расид ва масъалаҳои маориф дар ҷойи аввал қарор гирифт.

4. Инъикоси масъалаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ аз соли 2006 яке аз мавзӯҳои муҳим ба шумор рафта, суҳанронӣ ва Паёмҳои ҳарсолаи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, таҳлили масъалаҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ дар саҳифаҳои он ҷойи асосиро ишғол карданд.

5. Инъикоси масъалаҳои худшиносии миллӣ ва тарбияи ватандӯстӣ, асосан, аз солҳои 20-уми асри равон ғурур шуд.

6. Масъалаҳои асосии соҳаи маориф – мазмунӣ таҳсилот, ислоҳоти соҳаи маориф, усулҳои нави таълим, фарогирии тамоми ғанҳои таълимӣ баъди ном дигар қардану тағйир ёфтани мазмуну мундариҷаи маҷалла ба ҷойи аввал баромаданд.

7. Дар зермарҳалаи дувуми давраи аввал, махсусан, баъди соли 2010, инъикоси масъалаҳои техникаю технологӣ (вобаста ба «Соли маориф ва

фарҳанги техникӣ)), минбаъд, дар давраи ниҳоии фаъолияти маҷалла дар доираи соли 2022 «Бистсолаи омӯзиш» дар маҷалла ҷойи асосиро ишғол кард.

8. Сатҳи сифати таълим, тарғиби таҷрибаи пешқадам, симои устодон ва омӯзгорон, ҷашнвораҳо ва шумораҳои махсус, ҷопи санаду ҳуҷҷатҳои соҳаи маориф, дарсу машғулиятҳои намунавӣ, таҳсилоти томактабӣ аз зумраи мавзӯҳои нави «Маорифи Тоҷикистон» дар даҳсолаҳои дувум ва сеюми асри XXI мебошанд.

9. Омодагӣ ва дар сатҳи баланд гузаронидани ҷашни 30-солагии маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» воқеаи мондагори соли 2021 мебошад. Ба ин муносибат озмуни эҷодӣ гузаронида шуд, ки дар он шумораи зиёди муаллифон ширкат варзиданд. Ҳамчунин, яке аз бурдҳои маҷалла дар ин давра зиёд шудани шумораи муаллифони маҷалла аз ҳисоби донишмандон ва омӯзгорони мактабҳо мебошад, ки аксари онҳо ҳамеша аз тарафи идораи маҷалла ҳавасманд мешаванд ва бо онҳо алоқаи доимӣ барқарор карда шудааст.

10. Баъди тағйироти соли 2019 дар шаклу мундариҷа беҳбудии зиёд ба ҷашм расанд ҳам, норасоиҳо ҷой доранд; ин, пеш аз ҳама, якхела, хушк, кӯтоҳу обшуста ва ба номи фанҳо будани номи гӯшаву рубрикаҳо буда метавонад.

11. Муваффақияти назарраси аҳли эҷоди маҷалла дар солҳои охир ба роҳ мондани сомона ва саҳифаи махсус дар Фейсбук буда, мавриди таҳқиқи алоҳида мебошад.

2.2. Аҳаммияти баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои Президенти ҶТ ба МО ҶТ дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»)

Ҳукумат ва давлати Тоҷикистон бо ташаббуси Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маорифро соҳаи афзалиятнок эълон карда, дар ин бобат аз ҳамаи имкониятҳо истифода бурданд ва бурда истодаанд. Яке аз роҳҳои расидан ба ин мақсад инъикоси баромаду суҳанронӣ ва Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, раҳнамоӣ ва вазифагузориҳои эшон, ҳамовозӣ ва шарҳу баёни суҳанрониҳо аз тарафи

коршиносон, мутахассисон ва хонандагон дар маҷалла мебошад, зеро «дар таърих аксаран пешрафти ҳар миллатро дар иртибот бо корномаҳои арбобони сиёсӣ давлатиаш баҳо медиҳанд» [19, с. 17]. Бояд гуфт, ки матолиби мазкур дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» қойи намоёнро ишғол карда, яке аз ҷанбаҳои асосии фаъолияти иҷтимоӣ, сиёсӣ ва ҷаҳмондадиҳӣ тарғиботии нашрияро ташкил медиҳад. Матолиби мазкурро дар маҷалла аз ҷиҳати шакл ба се қисм ҷудо кардан мумкин аст:

- 1) нуктаҳои муҳим аз суҳанронии Пешвои миллат дар бораи соҳаи маориф ва илм;
- 2) пешниҳоди пурраи баромадҳои Сарвари кишвар;
- 3) ҳамоҷиҳои аҳли маориф.

Суҳанронии Пешвои миллат таҳлили ҳамаи соҳаҳои ҳаёти халқ ва роҳҳои бартараф кардани мушкилоти мавҷударо дар бар мегиранд, зеро «гузашти солҳо собит намуд, ки дарвоқеъ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар натиҷаи амалӣ сохтани сиёсати бобарор, хирадмандонаву дурандешонаи ҳеш бо назардошти манфиатҳои миллӣ барои рушду пешрафти тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ хизматҳои беназирро анҷом дод» [20, с. 12]. Дар ин миён, дар байни соҳаҳои иҷтимоӣ маориф қойи аввалро ишғол кард.

Бори аввал дар шумораи №3, соли 1999 маҷаллаи «Адаб» дар саҳифаи аввал аз Паёми Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба намоёндогони МО ҶТ, 27 апрели соли 1999 иқтибосҳо интишор кардааст. Ин нуктаҳо барои мардуми Тоҷикистони соҳибистиқлол ҳамчун раҳнамо хизмат мекунанд. Аз ин рӯ, овардани иқтибосҳо аз суҳанронии Пешвои миллат муҳим арзёбӣ шудааст, зеро мавсуф «дар ҳоле зимони ҳокимиятро ба даст гирифтанд, ки халқи тоҷик дар ҳолати яъсу ноумедӣ қарор дошта, умед ба сӯйи фардои ҳаёт норавшан буд» [9, с. 8]. Маълум аст, ки Паёмҳои ҳарсолаи Президенти кишвар ба Маҷлиси Олӣ василаи муассири шаклгирии роҳи сиёсии кишвар мебошад. «Тавассути онҳо Президенти мамлакат рӯзномаи сиёсии замонро шакл медиҳанд, масоили асосии дар назди мамлакат истода ва роҳҳои

мушаххаси ҳалли онҳоро муайян, дастурҳои худро ба идораҳои қонунгузор ва иҷроияи ҳукумат пешниҳод ва ҷаъолияти онҳоро дар боби татбиқи паёмҳои пешина арзёбӣ мекунанд» [10, с. 146]. Аз иқтибосҳои зикршуда маълум мешавад, ки бо қарори Созмони Милали Муттаҳид соли 2000-ум Соли байналмилалии фарҳанг эълон гардида, «дар ин иқдом таҷрибаи сулҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба эътибор гирифта шудааст». Дар он солҳо масъалаи сулҳ дар ҷомеаи ҷаҳонӣ дар ҷойи аввал меистод.

Соли 2002 дар шумораи дувум иқтибосҳо аз Паём ба МО ҶТ (22 апрели соли 2002) дар муқоваи аввали дохили маҷалла ҷой дода шуданд. Дар он Сарвари давлат ба масъалаи таълиму тарбия бештар таваҷҷуҳ намуданд; зеро «Президенти кишвар ба вазъияти бӯҳронию мураккаби сиёсӣ нигоҳ накарда, сиёсати ислоҳоти соҳаи маорифро ба амал мебароварданд» [11, с. 33]. Қайд шудааст, ки дар муддати кӯтоҳи даҳ соли истиқлолияти ҷумҳурий дар соҳаи маориф пешрафтҳо ҷой доштанд. Далели ҷолиб оварда шуд, ки аз сад ҳазор нафар омӯзгор беш аз 62 ҳазор нафарашон маълумоти олӣ доранд. Дар суҳанронии Пешвои миллат, аз рӯйи таҳлили мо, 6 масъала дар соҳаи маориф, аз ҷумла, эҳтиёҷ ба кадрҳо, таваҷҷуҳ ба маълумоти касбӣ, тарбияи завқи эстетикӣ мактаббачаҳо, ташкили марказҳои компютерӣ, компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ муҳим арзёбӣ шуд. Супориш дода шуд, ки «ба зинаи аввали таълиму тарбия – муассисаҳои томактабӣ диққат дода, татбиқи компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ «давоми се сол таъмин карда шавад» [132, с. 4]. Ба ин монанд, шумораи дуҷуми соли 2003 аз ҷунин нуктаҳои муҳимми Паёми наҷбатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба ҳифз ва эҳтироми истиқлолият, мактабу маориф ифтиҳо ёфтааст: «Ҳукумати Тоҷикистон сарфи назар аз ҳама мушқилот ба соҳаи иҷтимоӣ, махсусан, ба ҷунин бахшҳои муҳимми он ба масоили маориф ва тандурустӣ мартабаи афзалиятро медиҳад» [132, с. 3]. Дар мавриди омӯзиши забонҳо Пешвои миллат дар баромадашон зимни овоздиҳӣ барои сулҳ, ризоияти миллӣ ва рушди демократия (27 феввали соли 2005), ки дар шумораи №1, соли 2005 ҷоп шудааст, ба суолҳои рӯзноманигорон ҷавоб дода, «роҷеъ ба

дурнамои соҳаи маориф, зарурати омӯзиши забонҳои русиву англисӣ» андешаҳои ҷолиб баён карданд, зеро «дар ин самт нисбат ба кишварҳои дигар хеле кафо мондаем» [133, с. 5].

Чи хеле ки қайд шуд, соли 2005 маҳз бо саъю кӯшиш ва ташаббусҳои шахсии мондагори Пешвои миллат дар таърихи соҳаи маориф гардиши кулӣ ба амал омад. Президенти мамлакат борҳо ба масъалаи маориф таваҷҷуҳ карда, ислоҳоти ҷиддии соҳаро тақозо намуданд. Вобаста ба ин, дар саҳифаҳои маҷалла матолиби зиёд ҷой дода шудааст. Дар шумораи №2, соли 2005 баргузидаи нуктаҳо аз Паёми Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи якҷояи Маҷлиси Миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 16 апрели соли 2005 дарҷ шуд. Дар он аз ҷумла омадааст: «Ҳукумати Тоҷикистон илму маорифро ҳамчун захираҳои стратегии пешрафти кишвар арзёбӣ мекунад»; «Мутахассисони тайёркардаи мо бояд ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ мувофиқат намоянд»; «Танҳо бо меҳнати ҳалол, софдилона ва фидокорона мо метавонем, давлати ҷавону соҳибистиклоли худро обод созем, тараққӣ диҳем, пояҳои давлатдориамонро мустаҳкам намоем» [134, с. 3]. Дар шумораи чоруми соли 2005 маҷаллаи «Адаб» матни пурраи суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар конфронси байналмилалӣ илмӣ ба муносибати ҷашни 1025-умин солгарди Шайхурраис Абуалӣ ибни Сино дарҷ гардид. Шумораи панҷуми соли 2005 бо матлаби «Президент ба маорифчиён муҳлат дод» шуруъ шудааст. Дар он омадааст, ки Сарвари давлат бо иштироки шахсони масъули Ҳукумат машварати корӣ оид ба ҷараёни иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» доир намуд, ки дар он як қатор масъалаҳои татбиқи барномаҳои рушди соҳа, бартараф кардани мушкилоти кори таълиму тарбия баррасӣ шуданд. Баъди ҳисоботи вазири маориф А. Раҳмонов Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд карданд, ки бо вучуди афзоиши маблағгузории соҳа ба андозаи ҳарсола то 70-80 фоиз, маошу стипендияҳо, аз маъракаи корҳои саҳроӣ озод намудани донишҷӯён «сифати таълиму тарбия умуман ба талаботи замон мувофиқ нест». Қайд шуд, ки «сатҳи дониши

мактаббачагон ва донишчӯёни муассисаҳои олии таълимӣ ғайриқаноатбахш буда, ҳолати дар дарсҳо иштирок кардани онҳо низ ташвишовар аст» [123, с. 6]. Президенти мамлакат ба Вазорату кумитаҳо ва ташкилотҳои дахлдор супориши катъӣ доданд, ки «то 24-уми ноябри соли 2005 аз нишондоди чараёни таълиму тарбия дар ҳама муассисаҳои таълимӣ – аз боғчаи бачагона то мактаби оӣ, гузориши муфассал таҳия намуда, барои баррасӣ ба Ҳукумати ҷумҳурӣ пешниҳод намоянд» [123, с. 7]. Дар ҳақиқат, чи тавре ки донишмандони соҳа зикр кардаанд, «андешаҳои дар паёмҳо баёншаванда барои ҳокимияти иҷроия ҳислати ҳатмӣ ва барои ҳокимияти қонунгузор ҳислати тавсиявӣ доранд» [10, с. 147]. Ин аст, ки дастуру супоришҳои Сарвари давлат ба масъулони соҳа, аз ҷумла маориф, ба рушди соҳаҳои дахлдор кумак мерасонд.

Яке аз матолиби мондагор дар шумораи сеюми соли 2006 мақолаи Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Ориёиҳо ва шинохти бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ. Андешаҳо дар останаи бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ» мебошад, ки ба муносибати ҷашн дар соли 2006 таълиф гардидааст. Сарвари давлат дар бораи сабаби ин иқдом изҳор доштанд: «Ҳадафи асосии бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ ҳамчун мероси сирф фарҳангӣ, асосан, пос доштани арзишҳои маънавӣ, илмӣ ва таърихӣ мардуми тамаддунсозу фарҳангофарини тоҷик мебошад» [130, с. 4]. Дар мавриди ба вучуд наомадани ҳар гуна сӯитафоҳумҳо Сарвари давлат таъкид карданд, ки: «мо тамаддуни ориёиро ҳамчун падидаи сирф фарҳангӣ баррасӣ мекунем». Дар ҳақиқат, се меъёр ё усули ахлоқ, ки ҷавҳари фарҳанги ориёиро ташкил медиҳанд – «пиндори нек, гуфтори нек, кирдори нек» дар тамаддуни ҷаҳон назир надошта, бояд шиори ҳар як инсон гардад. Ба қавли Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, «қарзи мо, имрӯзиён... идома бахшидани роҳи аҷдоди номдори худ ва равшан нигоҳ доштани чароғи афрӯхтаи онҳост» [130, с. 5]. Дар ҳақиқат, арҷгузорӣ ба таърихи пуршараф эҳсоси худшиносиву ҳудафрӯзии миллати моро баланд хоҳад бардошт.

Дар шумораи №4, соли 2008 матни пурраи суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи забон

(22 июли соли 2008) ба таъъ расидааст. «Сомониён дар баробари ба даст овардани истиқлолият барои пайдории суннатҳои миллӣ ва ободонии кишвар, ба хусус, ба хоҳири боло бурдани мақому мартабаи давлат ва забону фарҳанги хеш аз ҳамаи имкониятҳо истифода карда, донишмандону адибонро ба марказ чамъ оварда буданд» [135, с. 5], – қайд карданд Сарвари давлат. Худ низ дар идомаи ин анъана ба донишмандону адибон ва зиёиён эҳтироми хоса зоҳир намуда, ҳар сол бо онҳо вохӯранд. Сарвари давлат дуруст зикр карданд, ки дар солҳое, ки тоҷикон давлатдорӣ надоштанд, забонашон пирӯз гардида, инро «ҷуброн кардааст». Ҳукумати кишвар соли 2008-ро Соли забон эълон карда, дар назди муассисаҳои дахлдори илмӣ як қатор вазифаҳо гузоштанд. Дар шумораи чоруми соли 2009 бахшида ба Ҷашнвораи Имоми Аъзам матни пурраи суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раиси Анҷумани тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷоп шудааст. Дар он Сарвари давлат нақши бузурги Имоми Аъзамро дар дин ва фарҳанги ҷаҳон таъкид карда, ҷанбаҳои асосии таълимоти мавсуфро таҳлил намуданд. «Ҷашни бузургдошти Имоми Аъзам ва тарғиби таълимоти ахлоқии ин нобиғаи миллат ба дарку омӯзиши арзишҳои ахлоқӣ дар ҷомеаи имрӯзаи Тоҷикистон, беҳтар сохтани муҳити ахлоқӣ ва болоравии сатҳи маънавии мардум аз ҳар ҷиҳат ҳидоят мекунад, дар ҷомеа адлу инсоф, рафтори ҳубу некро ривож мебахшад, ба ҳамдигарфаҳмӣ, таҳаммулпазирӣ, сулҳу осоиш ва рифоҳи ҷомеа қувват мебахшад» [136, с. 17]. Дар шумораи панҷуми соли 2009 Суҳанронии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими баистифодадихии бинои навтаъмири Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино, 25 ноябри соли 2009 ҷоп шудааст.

Соли 2011 бо ташаббуси Президенти мамлакат қабул шудани Қонуни ҚТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» дар ҷомеа ҳамовозии калон пайдо кард. Ин ва Қонуни ҚТ «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо» аз ҷумлаи ду санади таърихӣ буданд, ки бо назардошти фикру мулоҳиза ва пешниҳодҳои шахрвандон қабул гардида, дар тавсеаи ҷомеаи Тоҷикистон ва эҳтиром пайдо кардани ҷумҳурӣ дар минтақа саҳми

намоён гузоштанд. Бисёр кишварҳо онро омӯхта, қабули чунин санадҳоро дар назар доранд. Бори аввал буд, ки як санади меъёрии давлат дар хориҷи мамлакат ҳамовозӣ ва мавриди муҳокима қарор мегирад. Суханронии Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вохӯрӣ бахшида ба лоиҳаи Қонуни мазкур, 18 апрели соли 2011 дар нашрия ба таъъ расид. Маълум мешавад, ки доир ба он дар се моҳ 15 ҷаласаи гурӯҳи корӣ баргузор шуда, зиёда аз 8 ҳазор таклиф пурра ё қисман ба инобат гирифта шудааст. Ҳамин тавр, аз тарафи олимону ҳуқуқшиносони варзида лоиҳаи мукаммали қонун омода гардид. Ба қавли Сарвари давлат «Дар ин қонун масъулияти асосӣ ба зиммаи оила аст, ба ибораи дигар, хонавода масъули аслии тарбияи кӯдак мебошад» [137, с. 7]. Сарвари давлат дуруст зикр карданд, ки аз рӯйи ин қонун манзалати падару модар баланд бардошта мешавад. Ин ҷо бояд қайд кард, то ҳол оид ба таълиму тарбияи фарзанд аз тарафи волидон дар кишвар дастурҳои методӣ ба нашр нарасидаанд, ин масъала бояд ба зудӣ ҳал гардад.

Нуктаҳо аз Паёми Президенти мамлакат ба Маҷлиси Олии ҚТ (26 апрели соли 2013) дар шумораи дувуми соли 2013 низ ба таъъ расидааст. Аз иқтибосҳо бармеояд, ки дар ҷумҳурӣ «раванди таълиму тарбия самти афзалиятноки сиёсати иҷтимоии давлат» доништа шудааст. Солҳои охир дар самти фаъолияти муассисаҳои томактабӣ «ба роҳ мондани шаклҳои наву алтернативӣ» дар назар дошта шудааст. «Дар даҳ соли охир дар мамлакат беш аз ҳазор мактаби ҷавобгӯ ба талаботи меъёрҳои замони муосир бунёд гардидааст» [138, с. 5-6], – қайд карданд Сарвари давлат. Ҳатто дар замони шуравӣ чунин суръати бунёди мактабҳо ба қайд гирифта нашудааст.

Дар соли 2014 се суҳанронии Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мавзӯҳои муҳимми соҳаи маориф дар маҷалла чоп шуданд. Чи тавре ки маълум аст, мувофиқ ба талаботи замон дар кишвар Маркази тести назди Президенти ҚТ ба фаъолият оғоз намуд. Дар баромадашон ба муносибати ифтитоҳи бинои он Сарвари давлат 20 декабри соли 2013 оид ба вазифа ва аҳаммияти муассисаи мазкур андешаҳои ҷолиб изҳор намуданд. Дар ҳақиқат, низоми анъанавии имтиҳони дохилшавӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олӣ дар

муқоиса бо таҷрибаи муосири ҷаҳонӣ куҳна гардида, ба қавли Президенти мамлакат, «усули то имрӯз амалкунандаи қабули довталабон ба муассисаҳои олии мамлакат боиси дастрасии нобаробар ба таҳсилоти олий, имкони руҳ додани кирдорҳои коррупсиониву ришваситонӣ ва душвору заҳматталаб будани назорати раванди қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ мегардад» [140, с. 5]. Мақсад аз ташкили чунин марказ аз он иборат аст, ки имтиҳони дохилшавӣ ба макони зист наздик, шаффоф ва объективона, иштироки баробару озод гузаронида шавад. Дар шумораи баъдина нуктаҳои дахлдор ба соҳаи маориф аз Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии ҚТ (23.04.2014) ҷой дода шудааст. Сарвари давлат бо назардошти вазъии ҷаҳон мактабу маорифро «омили муҳимтарини амнияти миллий» номиданд. Дар мавриди ташкили Маркази миллии тестӣ илова карданд: «Вазорати маориф ва илм вазифадор аст, ки рейтингҳои муассисаҳои таҳсилоти олии касбиро ҳамасола муайян ва ба аҳли ҷомеа пешниҳод намояд» [141, с. 4]. Шумораи чоруми соли 2014 мақолаи Президенти мамлакатро ба муносибати 600-солагии Абдурахмони Ҷомӣ ҷой додааст. Сабаби шуҳрати ҷаҳонии Мавлоно Ҷомиро Сарвари давлат аз фаъолияти бағоят густурдаи ӯ дар соҳаҳои мухталифи илму маориф иборат дониста, қайд карданд, ки «мақсади ягона ва аслии шоир аз эҷоди асарҳои сершумори адабӣ ва илмӣ бо нури маърифат мардумро аз ҷаҳлу ҷаҳолат раҳонидан, ба сӯйи зиндагии орому осуда ва рӯзгори хуш раҳнамоӣ кардани онҳост» [142, с. 6]. Ҳамчунин, дар маҷалла мақолаҳои Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон «Мир Сайид Алиӣ Ҳамадонӣ: таблиғгари фарҳанги сулҳ ва хостори ваҳдату субот» ба муносибати 700-солагии ҳаками бузург (№5, соли 2015) ва «Нақибхон Туғрали Аҳрорӣ: суҳанвари номвари адабиёти тоҷик» ба таъъ расиданд, ки ба омӯзгорон ва хонандагон дар мавриди тарбия ва адаб Маводди зарурӣ дода метавонанд.

Дар даҳсолаи дувуми асри XXI инъикоси Наврӯзи фаррухпай дар маҷалла ба таври васеъ ба роҳ монда шуда, дар шумораи аввали соли 2013 нуктаҳо аз суҳанронии Президенти мамлакат дар ситоиши Наврӯз ба таъъ расидааст. Ба фикри Сарвари давлат, «ҳалқи тоҷик Наврӯзро бо хурсандиву арҷгузори

беандоза таҷлил карда, беҳтарин орзуву ормонҳои худро бо Наврӯзи хучастапай пайванд медонад» [139, с. 4]. Минбаъд, Президенти мамлакат дар мулоқоташон бо зиёиён дар арафаи Наврӯз дар бораи аҳаммияти ин ҷашни бузурги миллии суҳан ба миён гузоштанд. Ниҳоят, Сарвари давлат дар суҳанрониашон дар Ҳамоиши байналмилалӣ адибони ҳавзаи Наврӯз ва мулоқот бо зиёиёни кишвар, санаи 20.03.2016 аз байналмилалӣ гаштани Наврӯз, ки ба он «панҷ сол пур шуд», изҳори хушнудӣ карда, қайд намуданд, ки он бо Симпозиуми байналмилалӣ илмӣ нахустин «Наврӯз дар адабу ҳунари ҷаҳон» дар кишвари мо оғоз ёфт. Изҳори боварӣ карданд, ки ширкаткунандагон «воситаи тавоноӣ гуфтугӯи тамаддунҳо ва қосиди сулҳ будани Наврӯзи ҷаҳонафрӯзро ба сокинони сайёра мерасонанд» [146, с. 6]. Сарвари давлат бо зиёиёни кишвар 19.03.2015 низ мулоқот доир намуданд, ки нуктаҳои суҳанрониашон дар №2, соли 2015 ба таъъ расидааст. Дар ин вохӯрӣ Президенти кишвар донишмандонро ба он ҳидоят намуданд, ки бо мақсади муайян кардани роҳи равиши ояндаи ҷомеаамон Консепсияи миллии рушди кишварро барои давраи то соли 2050 таҳия кунанд, ки дар он принсипи дунявият афзалият бояд дошта бошад. Сарвари давлат дар ин мулоқот бо зиёиён ба масъалаҳои илму адабиёт таваҷҷуҳи бештар равона карданд. Соли 2015 бо ташаббуси Сарвари давлати Тоҷикистон «Соли оила» эълон карда шуд. Сабаб ва ҳадафҳои ҷунин иқдомро, ки ба вазъи соҳаи маориф робитаи наздик дорад, Президенти мамлакат дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии ҚТ, 23 январи соли 2015, ки нуктаҳои он дар маҷалла ба нашр расидааст, баён карданд. Бо мақсади дастгирӣ ва рушди босуботи соҳаи маориф маблағгузории соҳаи маориф сол аз сол афзуда, имсол ба се миллиард сомонӣ расонида хоҳад шуд. Президенти кишвар аз сатҳи сифати таълим изҳори нигаронӣ карда, яке аз сабабҳои онро аз сифати малакаи омӯзгорон донистанд. Аз ин рӯ, «ҷиҳати боз ҳам баланд бардоштани маҳорат ва малакаи касбии омӯзгорон ба таври доимӣ ташкил кардани курсҳои тақмили ихтисос, бозомӯзӣ ва ҳарчи бештар шинос намудани онҳо бо технологияҳои муосири таълим амри зарурӣ мебошад» [144, с. 4]. Дар мавриди бароҳмонии низоми кредитӣ далели қобили мулоҳиза

оварданд, ки агар пеш 20 фоизи довталабон ва волидон аз натиҷаи имтиҳонҳо норозӣ буданд, шикоят мекарданд, ҳоло аз 52 ҳазор нафар довталаб танҳо 400 аризаи шикоятӣ дохил шуд. Дар назар дошта шудааст, ки омӯзиши низоми мазкурро дар мактаби оӣ боз ҳам идома дода, дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ гузариш ба низоми дувоздаҳсола, татбиқи пурраи низоми маблағгузори сарикасӣ қорӣ карда шавад. Дар назди аҳли илм вазифа гузошта шуд, ки «ҳамкориҳои парки технологӣ ва инноватсиониро бо паркҳои муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ вусъат бахшанд». Сарвари давлат пешниҳод карданд, ки соли 2015 «Соли оила» эълон карда шавад, зеро тарбияи дурусти ҷавонон ва наврасон, мубориза алайҳи терроризм қабули ҷорабиниҳои таъсиррасон ва тарбиякунандаро тақозо мекунад. Сарвари давлат оид ба масъалаи таҳаммулгароӣ борҳо изҳори ақида карданд. Аз ҷумла, ҳуди ҳамон сол дар мулоқот бо зиёиён (19.03.2015) дар муқаддимаи суҳанрониашон аз ҷумла чунин қайд карданд: «Дар айёми ин ҷашни хусравонӣ одамон аз хурд то бузург бо ҳамдигар муомилаи нек мекунанд, бо нармаӣ суҳан мегӯянд, ба ҳам созиш карда, қаҳру ғазаб ва кину адоватро аз худ дур мегардонанд» [144, с. 4]. Чунин афкори Сарвари кишвар аз таҷрибаи зиндагӣ ҳосил шудааст, бинобар ин, боз таъкид карданд: «Мо бояд ойини мадуро ва таҳаммулгароиро, ки дар фарҳангу мафкураи халқамон асрҳо боз идома меёбад, риоя намоем» [145, с. 9]. Дар суҳанрониҳои дигарашон низ Пешвои миллат ба таҳаммулгароӣ ва сиёсати мусолимотомез диққат доданд. Аз ҷумла, дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии ҚТ, 20 январи соли 2016 таъкид карданд: «Тоҷикистон бо сиёсати хориҷии мусолимотомези худ ҷонибдори он аст, ки низоми имрӯз ташаккулёбандаи ҷаҳонӣ аз ҷангу низоъҳо, хушунату зӯроварӣ ва таассубу бадбинии миллӣ ва диниву фарҳангӣ комилан озод бошад» [147, с. 11]. Имрӯз шоҳиди он ҳастем, ки сиёсати таҳаммулгароӣ ва дарҳои кушод, ки усули фаъолияти сиёсии Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ташкил медиҳад, натиҷаи нек ба бор овард ва сулҳу салоҳ дар мамлакат пойдор аст.

Соли 2016 бо ширкату суҳанрониҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, чанд ҷорабиниҳои муҳим баргузор

шуданд. Аз ҷумла, дар шумораи аввали сол нуктаҳо аз Паёми Президенти ҶТ ба Маҷлиси Олии ҶТ ҷой дода шудааст, ки дар он ба масъалаҳои илму маориф, тарбия ва ҷойгоҳи кишвар дар ҷомеаи ҷаҳонӣ таваҷҷуҳи бештар дода шудааст. «Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» таҳия гардид. Бо пешниҳоди Сарвари давлати мо Даҳсолаи нави байналмилалӣ «Об барои рушди устувор» қабул шуд. Сарвари кишвар таъкид карданд, ки ҳоло муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба маблағгузории сарикасӣ гузашта, низоми молиявӣ дар муассисаҳо ба танзим даромад, маблағгузории сарикасӣ бояд дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот ҳам ба роҳ монда шавад. Соли 2015 «Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2015-2020» қабул гардид, ки дар асоси он дар шаҳру ноҳияҳо низ марказҳои кӯдакони болаёқат ташкил карда хоҳанд шуд. Барномаи компютеркунонӣ дар ҷумҳурӣ соли 2015 ҷамъбаст гардида, 106 ҶОИЗ иҷро шуд. Бояд дар давоми чор соли оянда (соли 2020) масъалаи бо омӯзгорони ҶОИЗ дақиқ, технологияи иттилоотӣ, забонҳои хориҷӣ таъмин намудани мактабҳо ҳал гардад. Ҳамин тавр, Сарвари давлат вазифаи навбатии мардуми шарифи Тоҷикистонро аз иҷрои се ҳадафи стратегӣ: истиқлолияти энергетикӣ, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва амнияти озуқаворӣ иборат донишанд, ки ин умедҳои он кас, чи тавре ки хоҳем дид, дар чанд соли баъдина ҷомаи амал пӯшиданд.

Дар шумораи №9, соли 2016 нуктаҳо аз суҳанронии Пешвои миллат ба ифтихори 25-солагии Истиқлолияти давлатии ҶТ (08.09.2016) ба таъъ расид, ки дар он ҳадафҳои стратегӣ мамлакат, бузургдошти забони давлатӣ, қабули Қонун «Дар бораи забони давлатии ҶТ» аз ҷумлаи мавзӯҳои асосӣ ба шумор мераванд. Дар мавриди соҳаи маориф Пешвои миллат чунин таъкид карданд: «Агар мо хоҳем, ки ҷомеаи обод ва давлати пешрафта дошта бошем, бояд бо истифода аз тамоми воситаҳои имкониятҳо рушди соҳаи илму маорифро таъмин кунем» [145, с. 11]. То ба ин вақт 2500 бинои мактаб сохта шуд, ки дар ягон давра чунин пешрафту суръат дида нашудааст. Бо вучуди ин, Пешвои миллат бори дигар хостори он шуданд, ки «илмҳои дақиқ ва ихтироъкорӣ боз ҳам густариш дода шавад».

Дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба МО ҚТ 12.12.2016, ки дар шумораи аввалини соли 2017 ба нашр расидааст, таваҷҷуҳи бештар ба масъалаҳои иҷтимоӣ равона шуд. Пешвои миллат бо хушнудӣ изҳор доштанд, ки яке аз ҳадафҳои асосии стратегӣ – раҳӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ, амалӣ гашта, қаламрави сепорчаи кишвар ба кишвари воҳид табдил ёфт. Ҳоло зиёда аз 39 ҳазор нафар ҷавонони мо дар хориҷа таҳсил мекунанд, ки ин ҳодисаи беназир аст. Пешвои миллат изҳор доштанд, ки дар панҷ соли оянда ба сифати неруи инсонӣ, масъалаҳои илм, маориф диққати ҷиддӣ дода хоҳад шуд. Баланд бардоштани сатҳи сифати таълимро «вазифаи аввалиндараҷа» шуморида, натиҷаҳоро қонеъкунанда надонистанд. Ба азҳудкунии ғанҳои дақиқ, касбомӯзии наврасону ҷавонон бояд диққат дода шавад. «Мутаассифона, дар кишвари мо ихтироъкорӣ ва навоарӣ ҳанӯз кам буда, бозёфтҳо дар илмҳои дақиқ ва техникаву технологӣ назаррас нестанд» [148, с. 11]. Пешниҳод намуданд, ки соли 2017 Соли ҷавонон эълон карда шавад, чунки дар ҳалли масъалаҳои зикршуда ҷавонон қувваи пешбаранда буда метавонанд.

Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо зиёиёни кишвар (20.03.2017) ба зиёиён баҳои баланд дода, онҳоро «неруи ғайолу тавоноии ҷомеа» шумориданд. Бо зикри саҳми олимон дар пешрафти иқтисод хотиррасон карданд, ки «олимони моро зарур аст, ки ба омӯзиши проблемаҳои муосир ва кашфиёту ихтирооти ба истеҳсолот нигаронидашуда таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир намоянд» [149, с. 4]. Муҳаққиқ М. Имомзода ба аҳаммияти Паёми Сарвари давлат аз 22 декабри соли 2017 баҳои баланд дода, қайд кардааст: «Он дар шароити мураккаби вазъи ҷаҳонӣ, вусъати раванди ҷаҳонишавӣ, афзудани мушкилот ва таҳдидҳо ба насли нав, ки на танҳо ба амнияти миллӣ, балки ба амнияти байналмилалӣ ҳам беасар намемонанд, ироа гардид» [10, с. 148]. Қайд шуд, ки соли 2017 Тоҷикистон аз рӯйи 4 нишондиҳанда – дастрасӣ ба таҳсилот, сифати таҳсилот, сармояи инсонӣ ва қобилияти рақобати он дар миёни 101 давлати ҷаҳон ҷойи 54-умро соҳиб шуд. Ин муваффақияти бемислу монанд аҳли соҳаро водор мекунад, ки бо саъю кӯшиши бештар меҳнат кунанд. Дар шумораи аввали соли 2018 нуктаҳо аз Паёми Президенти мамлакат ба МО ҚТ,

22.12.2017 бо суханони зерин шуруъ шудааст, ки бесабаб нест: «Мо ҷонибдори низоми ҷаҳонии одилона, бидуни ҷангу низоъ, густариши ҳамкориву шарикӣ баробар ва судманди ҳамаи кишварҳои олам, таъмини амнияти ҷаҳониву минтақавӣ бо роҳи созишу муколамаи созанда бар асоси Оинномаи СММ (Созмони Милали Муттаҳид) мебошем» [149, с. 4]. Моҳи март соли 2018 дар Душанбе баргузори Конфронси байналмилалӣ дар мавзӯи мубориза бо терроризму ифротгароӣ дар назар дошта шуда буд. Яъне, пойтахти Тоҷикистон макони баргузори ҷорабиниҳои сатҳи баланди ҷаҳонӣ гардид. Аз ин рӯ, Пешвои миллат бо далелу санадҳо оид ба масъалаи мазкур изҳори ақида намуданд.

Дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии ҚТ, 26.12.2018, ки нуктаҳои муҳимми он дар шумораи якуми соли 2019 ба таъъ расидааст, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дастурҳоро оид ба вусъат бахшидани зинаи таҳсилоти томақтабӣ ёдовар шуда, қайд карданд, ки «дар се соли оянда бояд беш аз 1050 муассисаи таҳсилоти томақтабӣ ва умумӣ бунёд карда шавад». Бо мақсади баланд бардоштани малакаю таҷрибаи омӯзгорон таъкид гардид, ки «қормандони соҳаи маориф, аз дастгоҳи вазорат ва сохторҳои маҳаллии он то устодону омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ, сарфи назар аз шакли моликият, дар тамоми қаламрави кишвар ҳар се сол як маротиба аз аттестатсия гузаронида шаванд» [151, с. 9]. Танҳо бо ҷунин муносибат метавон мушкилоти зикршуда ҳал гардад.

Суханронии Президенти мамлакат, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати оғози соли нави таҳсил дар маҷалла, асосан, таҳти рубрикаи нави «Раҳнамо» ба ҷоп мерасанд. Аз ҷумла, ба ин муносибат дар соли 2019 Сарвари давлат ба масъалаи тарбияи ватандӯстии насли наврас тавачҷуҳ намуда, аз устодону омӯзгорон тайёр кардани «мутахассисони ҷавобгӯ ба талаботи замони муосир»-ро дархост намуданд: «Барои ин раванди ихтироъкорӣ, азхудкунии технологияҳои инноватсионӣ, ҷорӣ кардани онҳо дар истеҳсолот ва самарабахш гардонидани натиҷаи қорҳои илмиву таҳқиқотӣ бояд вусъат бахшида шавад» [152, с. 5], таъкид карданд Сарвари давлат. Суханронии

муҳим ва мондагори Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вохӯрӣ бо олимони кишвар дар шумораи №3, соли 2020 ба чоп расидааст. Дар ҳақиқат, «зиёиёни кишвар дар муддати қариб се даҳсолаи охир дар таҳкими давлатдории навини тоҷикон, муаррифии таъриху фарҳанги миллӣ, адабиёти оламшумул ва санъату ҳунар саҳми муносиб гузоштанд» [153, с. 3]. Масъалаи муҳим дар суҳанронӣ аз он иборат иборат буд, ки бо мақсади иҷрои ҳадафи чоруми стратегӣ – саноатикунории мамлакат, тафаккури техникии аҳоли бояд тақвият бахшида шавад. Бо ин мақсад, бо ташаббуси Пешвои миллат солҳои 2020-2040 *«Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиӣ, дақиқ ва риёзӣ»* эълон карда шуд, ки дар таърихи давлатдории тоҷикон назир надорад. Ба муассисаҳои дахлдори илмӣ дар бораи сафарбар кардани захираҳои зеҳнии кишвар ба самти таъмини ҳадафҳои стратегӣ, таҳияи номгӯи равияҳои афзалиятнок, аз тарафи Академияи таҳсилот ва Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Вазорати маориф ва илми ҷумҳурӣ таҳқиқи масъалаҳои вобаста ба низоми тарбия, таҳияи концепсияи мукаммали шаклҳои идораи сохтори соҳаи маориф ва азнавсозии таҳсилот, «пешниҳоди китобҳои дарсии ҷавобгӯи талаботи замони истиқлолият... усулҳои тағйир додану тавсеа бахшидани ҷаҳонбинии техникий наврасон, асосан нахуст, дар сохторҳои илмӣ зикршуда аз санҷиш гузаронидани асосҳои ислоҳоти соҳаи маориф, барои дарёфти хонандагони болаёқат дар сохтори АИ бунёди мактабҳои рушди зеҳнӣ ва ғайра супоришҳо дода шуданд. Пешвои миллат аз он изҳори нигаронӣ карданд, ки даҳсолаҳост, ки аз ҷумла олимони соҳаи тандурустӣ ягон дору кашф ва истеҳсол карда намешавад. Бо мақсади ислоҳи камбудӣҳо ва беҳтар кардани сифати таҳқиқот Пешвои миллат 14 нуқтаи расидан ба ин ҳадафҳоро пешниҳод карданд. Таъсиси шабакаи нави телевизионии «Илм ва ҳаёт», таҳияи санадҳои дахлдор оид ба Стратегияи миллии рушди фанҳои мазкур барои солҳои 2021-2030 ва Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2021-2025 аз ҷумлаи пешниҳодҳои созанда буданд [154, с. 2]. Боварӣ изҳор карданд, ки бо иҷрои ин корҳо зиёиён ва олимону донишмандони мамлакат дар рушди илму маориф ва фарҳанги миллӣ саҳмгузор мешаванд.

Интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар санаи 1 октябри соли 2020 воқеаи сиёсии хотирмон буд. Ба ин муносибат маҷалла оид ба масъалаҳои муҳимтарини овоздихӣ дар интихобот савол ва ҷавобҳои муҳбири АМИТ (Агентии миллии иттилотии Тоҷикистон) «Ховар»-ро пешниҳод намудааст (№9, соли 2020). Дар Паёмашон Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи Парчами давлатӣ, ки дар шумораи 11, соли 2020 ба таъб расидааст, Парчами миллиро «омили муайянкунандаи ҳувияти миллии ва тақвият пайдо кардани ҳисси милливу ифтихори ватандорӣ ва ғояву ҳадафҳои миллии» донистанд. Пешвои миллат дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии ҚТ, ки 26.01.2021 ироа гардид, қайд карданд, ки вобаста ба таҳаввулоти солҳои охир таваҷҷуҳи ҳукумати кишвар ба «рақамикунонии соҳаҳои иқтисоди миллии ва вусъатбахшии раванди амалӣ намудани «ҳукумати электронӣ» афзудааст» [154, с. 3]. Вобаста ба ин, барои тайёр кардани чунин кадрҳо шароити муассисаҳои таълимӣ бояд беҳтар карда шавад. Супориш дода шуд, ки ҳамасола озмуни ҷумҳуриявии «Илм – ғуруҳи маърифат» гузаронида шавад. Масъалаҳои мазкур дар баромадҳои минбаъдаи Пешвои миллат низ таъкид гардиданд. Аз ҷумла, дар суҳанрониашон дар маросими ифтитоҳи Гимназияи №4 барои хонандагони болаёқат, дар ш. Душанбе (№9, 2021) бори дигар таъкид карданд, ки «дар ҷаҳони муосир бе дастрасӣ ба илму инноватсияи муосир, техникаву технологияи пешрафта ва ташаккули ҷаҳонбинии илмиву техникӣ таъмин кардани пешрафти кишвар умуман имкон надорад» [155, с. 6]. Сарвари давлат ба сифати таҳсилот таваҷҷуҳ намуда, пешниҳод карданд, ки «ба мазмуну мундариҷаи таҳсилот – стандарт, барномаву нақшаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ бояд тағйирот ворид карда шавад» [155, с. 8].

Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз баромадҳоиашон дар соли 2021 бевосита ба мардум муроҷиат карданд: «Халқи бузургвору қаҳрамони ман! Ман аз хурду бузурги ту аз замин то осмон миннатдорам!» [156, с. 14]. Чунин суҳанони Сарвари давлат садсолаҳо дар ёди мардуми шарифи тоҷик боқӣ хоҳанд монд. Соли 2022 Иҷлосияи 16-уми Шурои Олии ҚТ-ро сӣ сол пур шуд. Ба ин муносибат дар шумораи 11, соли 2022 Суҳанронии

Пешвои миллат дар шаҳри Хучанд, 16.11.2022 ба таъъ расидааст. Мухтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид карданд, ки «қариб даҳ соли аввали таърихи давраи соҳибистиклолӣ сарфи кашмакашу низоъҳо ва муҳолифатҳои мусаллаҳона гардид ва мо ба масъалаҳои таъмин намудани рушди муназзами иқтисоди миллӣ ва корҳои ободониву созандагӣ амалан аз оғози солҳои 2000-ум машғул шудем» [157, с. 7]. Воқеан, чунин буд. Минбаъд, ба қавли Пешвои миллат, «мо дар сиёсати иҷтимоии давлату Ҳукумат рушди бонизомии соҳаи маориф, мақому манзалати омӯзгор ва фароҳам овардани шароити мусоиду беҳтарро барои наврасону ҷавонон яке аз самтҳои афзалиятнок дониста, барои рушди ин соҳаи муҳимми низоми иҷтимоӣ ҳамаи чораҳои заруриро роҳандозӣ карда истодаем» [158, с. 7]. Паёми шодбошии Пешвои миллат ба ифтихори Наврӯзи байналмилалӣ дар шумораи №3, соли 2023 ба таъъ расидааст. Дар он мавсуф изҳор намуданд, ки соли сздаҳум аст, ки Наврӯз – ҷашни бостони мо дар миқёси байналмилалӣ таҷлил мегардад. Қайд карданд: «шукрона мекунем, ки ба шарофати истиқлолу озодӣ барои таҳқиқу омӯзиши ҳамаҷонибаи суннату анъанаҳо, расму ойинҳо ва маросиму ҷашнҳои асили миллиамон, аз ҷумла Наврӯз, Сада, Тиргон, Меҳргон ва оммавӣ гардонидани онҳо имконият пайдо кардем» [159, с. 3].

Дар Паёмашон ба муносибати 32-солагии Истиқлолияти давлатӣ (соли 2023) Пешвои миллат бо ифтихор қайд карданд: «Имрӯз аз таърихи пурифтихори давлати соҳибистиклоламон хуб мушоҳида мегардад, ки ин марҳала дар муқоиса бо таърихи бостонии халқамон муҳлати чандон тулонӣ нест, вале бо миқёси корҳои дар ин муддат амалигардида камназир ба ҳисоб меравад» [160, с. 3]. Дар ин шумора, ҳамчунин, нуктаҳо аз суҳанронии Пешвои миллат дар Рӯзи дониш (01.09.2023) ҷой дода шудааст, ки дар онҳо аз ҷумла омадааст: «Бунёди ҷомеаи солиму рушдёрфта маҳз тавассути ташаккул додани илму маорифи пешрафта, ба роҳ мондани таълиму тарбияи мақсадноки ба арзишҳои миллӣ асосёрфта, баланд бардоштани сатҳи касбияти омӯзгорон, муҳайё кардани шароити муосири таълим дар муассисаҳои таълимии ҳамаи зинаҳои таҳсилот, яъне, бо асбобу таҷҳизоти замонавӣ таъмин намудани онҳо

ва, албатта, заҳмати содиқонаи аҳли маориф ва ҳамкориву дастгирии падару модарон имкон дошта метавонад» [161, с. 7]. Дар шумораи нахустини соли 2024 нуктаҳо аз Паёми Сарвари давлат дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳури ҷой дода шудааст. Дар он Пешвои миллат бори дигар таъкид карданд, ки рушди сармояи инсонӣ тавассути соҳаҳои илму маориф «омили муҳимтарини таъмин намудани фардои босаодати ҷомеа ба ҳисоб меравад» [162, с. 6].

Яке аз роҳҳои асосии инъикос ва зикри аҳаммияти суҳанронии Пешвои миллат ҳамовозиҳои шаҳрвандон аст, ки аз соли 2016 дар маҷалла ба таври васеъ ҷой дода мешавад. Маълум аст, ки соли 2016 Президенти мамлакат бо унвонҳои олии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат лоиқ доништа шуданд. Воқунишҳои аввалини хонандагон ба ин мавзӯ оид аст. Мақолаи Ф. Баротзода, директори Маркази исломшиносии назди Президенти ҶТ «Пешвои миллат ва раванди ваҳдатифаринии тоҷикон» (№5, соли 2016) ба масъалаи муҳимми замина, сабаб ва роҳҳои расидан ба сулҳи тоҷикон ва ваҳдати халқи тоҷик бахшида шудааст. Н. Салимӣ, ректори ДДОТ (Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон) ба номи С. Айнӣ дар мақолааш «Пешвои барҳақ» (№6, соли 2016) ба хизматҳои бузурги Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон баҳои сазовор додааст. Мақолаи О. Каримзода, сардори раёсати маорифи вилояти Суғд «Аҳли маориф – парчамбардори иқдомҳои ватандӯстона» (№2, соли 2016) ба фаъолиятҳои босамари Президенти мамлакат дар шукуфоии мамлакат ва дастгирии ташаббусҳои некашон бахшида шудааст. Матлаби директори Маркази миллии тестӣ Х. Тешаев ҷавобан ба дастуру супоришҳои Пешвои миллат аз қорҳои анҷомдода дар ин ҷода нақл карда, таҳлили васеи қорро дар бар мегирад. Дар маҷалла, ҳамчунин, дар ин маврид мақолаҳои Н. Саид – вазири маориф ва илм, Н. Салимӣ – ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Ғ. Ғарибшоев – директори филиали ДҚТИБКМ дар ВМКБ (Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон), Ф. Абдулҳамид – аспиранти ДМТ, ҷой дода шуданд. Дар ин маврид шумораи №11, соли 2016 сербор аст. Ба муносибати рӯнамоии асарҳои тозаи Пешвои миллат «Чехраҳои мондагор» ва

«Забони миллат – ҳастии миллат» (16 ноябри соли 2016) 12 матлаб ба таъб расидааст.

Нуктаҳои суҳанронии Пешвои миллат муайянкунандаи асосии мавзӯи мақолаҳои хонандагонро ташкил медиҳад. Матлаби Ф. Раҳимӣ – президенти АИ ҷумҳурӣ, ба масъалаи муҳими иқтисодии мамлакат – сохтмони неругоҳҳои барқии обӣ, пеш аз ҳама, НБО Роғун бахшида шуда, ифодакунандаи яке аз нуктаҳои муҳими вазифаҳои гузоштаи Пешвои миллат – истиқлолияти энергетикӣ ҷумҳурӣ, мебошад. Ба фикри муаллиф истиқлолияти энергетикӣ ба соҳаи маориф алоқаманд аст. Қайд кардааст, ки «НБО-и Роғун на танҳо аҳамияти ҷумҳуриявӣ, балки аҳамияти минтақавӣ низ дорад» [126, с. 7]. Чи тавре ки зикр шуд, бо пешниҳоди Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон солҳои 2019-2021 «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ» эълон карда шуда буд. Дар ин маврид дар назди аҳли маориф вазифаҳои нав гузошта шуданд. Омӯзгор Ҳ. Бобошоева дар бораи аҳамияти ташаббуси мазкур навиштааст: «Шарт нест, ки шогирдони мактаб маҳз кулолгар, дуредгар, оҳангар, заргар, нонвой, дӯзанда ва ғайра бошанд. Бигзор, ин касбу кори дуҷум сеюми онҳо бошад» [52, с. 11]. Узви ҳайати таҳририяи маҷалла, файласуфи тоҷик А. Қурбонов дар идомаи афкори судманди Пешвои миллат оид ба роҳҳои амалӣ кардани дастури пешниҳодҳои эшон андешаҳои ҷолиб баён кардааст. Таъкид намудааст, ки «дар суҳанронии Пешвои миллат масъалаи таълими фанҳои табиатшиносии дақиқ мақоми хоса дошт». Ин аз он сабаб аст, ки «муайян гардидани ҳадафҳои стратегии давлат – таъмини истиқлолияти энергетикӣ, амнияти озуқаворӣ ва саноатикунони босуръат аз ҷониби Сарвари давлат чун равияҳои афзалиятноки илм беҳтарин ва муҳимтарин василаи муттаҳид намудани неруи зеҳнии мамлакат» [86, с. 6] мебошанд. Дар ин маврид муаллиф чунин самтҳои афзалиятноки тавсеаи илми кишварро пешниҳод кардааст: энергетика, кишоварзӣ, техникӣ, муҳандисӣ ва фармакология. Дар ин шумора мақолаҳои мутахассис Ҷ. Намозов ва дигар омӯзгорон аз шаҳри Кӯлоб дар бораи роҳҳои рушди фанҳои табиатшиносӣ ва

воситаҳои иттилоотӣ, Ш. Ақобиров дар мавриди мушкили кӯли Сарез ва роҳҳои ҳалли он идомабахши мавзӯҳои гуногуни илм мебошанд.

Аз солҳои бистум дар маҷалла рубрикаи «Илҳом аз Паём» ҷорӣ шуд. Зери ин рубрика мақолаи директори филиали Донишқадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос дар ВМКБ Ғ. Ғарибшоев ҷоп шудааст, ки муаллиф дар он бештар ба масъалаи рушди иҷтимоии кишвар таваҷҷуҳ намудааст. Рушди иқтисодии кишвар ҳамасола ба ҳисоби миёна дар сатҳи 7 фоиз таъмин мегардад ва ин рақам то солҳои охир кам нашуда, як зайл нигоҳ дошта мешавад ва вобаста ба он соҳаи иҷтимоӣ низ рушд меёбад [56, с. 4]. Мақолаи омӯзгор М. Ҷумъаев ба имзои созишномаи сулҳи тоҷикон бахшида шудааст. Ба қавли муаллиф, «Ин санаи фаромӯшнашаванда муқовимати муборизаҳои байниҳамдигариро дар кишвар хотима бахшида, оғози марҳилаҳои нав ва озоиштаи тараққиёти давлати соҳибистиклол гардид» [189, с. 3]. Дар мақолаи А. Ёрмуҳаммадов устоди ДМТ, дар ин мавзӯ дуруст қайд шудааст, ки яке аз дастовардҳои ҳуҷҷати мазкур ва натиҷаи заҳматҳои Пешвои миллат баргардонидани гурезаҳо мебошад [65, с. 8]. Паёмҳои ҳарсолаи Пешвои миллат илҳомбахши қору ғайолияти аҳли маориф мебошанд. Ба қавли омӯзгор Ш. Ҳошимова, аҳли маориф мазмуну моҳияти суҳанронии Сарвари давлатро сармашқи ғайолияти худ қарор додаанд, зеро дар онҳо «рушди низоми маорифи Тоҷикистон ва расидан ба сатҳи сифати ҷаҳонии таҳсилот яке аз муҳимтарин рукҳои сиёсати иҷтимоии Сарвари давлат» [185, с. 3] доништа шудааст. Ду мақолаи муовини Раиси шаҳри Душанбе, номзади илми таърих М. Муинӣ ба паҳлуҳои гуногуни ғайолияти Пешвои миллат бахшида шудааст. Муаллиф бар он аст: «Таҷрибаи муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун Пешвои сулҳофар ва Президенти маҳбуи миллат дар таҳкими ҳокимияти давлатӣ ва пойдории истиқлолу ваҳдати миллӣ барои мо мактаби бузурги ҳаёт ва сабақи нотакрори давлату давлатдорӣ, марҳилаи ибратомӯзи расидан ба сулҳу ваҳдати миллӣ, қадами ҷиддии рӯ овардан ба нақшаҳои азими офарандагӣ мебошад» [96, с. 12]. Дар матлаби дувум М. Муинӣ дар асоси дастурҳои Сарвари давлат ба масъалаи омӯзиши илмҳои бунёдӣ дар муассисаҳои таълимӣ таваҷҷуҳ намудааст: «Ҷалби

бештари наврасону ҷавонон ба омӯзиши фанҳои табиӣ ва риёзӣ ва дақиқ ва ба ҷаҳолияти инноватсионӣ ҷалб намудани онҳо дар маркази ҷаҳолияти кормандони маориф дар шаҳри Душанбе қарор дорад» [97, с. 9]. Аҳаммият ва мазмуну мундариҷаи китобҳои Пешвои миллат, аз ҷумла «Ҷеҳраҳои мондагор», мавзӯи матлаби омӯзгор Ҷ. Турсунова мебошад. Қайд шудааст, ки дар он аз саҳми 25 нафар абармарди сиёсӣ, мазаҳабӣ, фалсафӣ ва илмиву адабӣ маълумот дода шудааст. Баъди таҳлили муфассали мазмунӣ ҳар як мақолаи Пешвои миллат муаллиф дар бораи ду фарзанди барӯманди халқи тоҷик устод Айнӣ ва аллома Б. Ғафуров, қайд кардааст: «Садриддин Айнӣ мавҷудияти халқи тоҷикро ҳамчун миллати қадимаи Осиёи Марказӣ исбот намуда, ҳаққи ҳуқуқҳои қонунии ин миллатро барои ташкил додани давлатдории миллии худ ба миён гузошт. Бобочон Ғафуров... таърихи қадимаи миллаташро ба шакли як асри ҷомеъ аз замонҳои қадимтарин то рӯзҳои мо навишта, пойдевори истиқлолият ва худшиносии тоҷиконро ҷовидона сохт» [176, с. 11]. Омӯзгор А. Тоҷов дар мақолааш «Модоме худро шинохтан хоҳем...» (№2, соли 2021) дар бораи асари Пешвои миллат «Тоҷикон дар оинаи таърих» маълумоти муфассал дода, пешниҳоди худро дар бораи тарзи ба роҳ мондани омӯзиши он ироа кардааст. Рӯзи Ваҳдати миллий яке аз ҷорабиниҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ маҳсуб ёфта, ба ин муносибат мақолаи доктори илми ҳуқуқшиносӣ С. Раҷабов ҷоп шудааст, ки дар он оид ба китоби муаррихи асрҳои 12-13 Шариф Муҳаммад Мансур Муборакшоҳ «Одоб-ул-ҳарб ва шучоат» аз нуқтаи назари сиёсии имрӯз баҳои хуб дода, онро «аз ҷиҳати тарбиявӣ ва маърифатӣ» дорой аҳаммияти баланд донистааст. Омӯзгор Ф. Худойдодова ба шинохти мақом ва эътибори замон дар суҳанронҳои Пешвои миллат таваҷҷуҳ намудааст. Ҷунончи, Сарвари давлат дар Паёми хеш 26 январи соли 2021 қайд карданд: «Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои замонро бонувони кишварро минбаъд низ дастгирӣ карда, ба хотири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад» [183, с. 4]. Бояд гуфт, ки стратегияи мазкур самтҳои зеро дар бар мегирад: мақоми зан дар ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ, шуғли занон, соҳибкорӣ, таҳсилот, солимии занон, баробарҳуқуқӣ, таҳкими оила... [183, с. 5].

Ҳамчунин, ба қавли муаллиф, Сарвари давлат супориш доданд, ки то соли 2030 теъдоди занону бонувон дар ҳайати хизматчиёни давлатӣ ба 30 фоиз ва дар ҳайати кадрҳои роҳбарикунанда ба 25 дарсад расонида шавад. Дар ин мавзӯ, зери рубрикаи нави «Пешвои мо – ифтихори мо» аввали соли равон мақола – эссеи Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон С. Фазл «Чаро Президенти мо чеҳраи мондагор аст?» чоп шудааст. Нахустин коре, ки муаллиф анҷом додааст, ба суоли боло ҷавоб додааст ва чеҳраи ҳақиқии Сарвари кишварро офаридааст. Муаллиф сабаби эътимоди мардумро ба Пешвои миллат «аз яксон будани гуфтору рафтор, аз фарҳангу одамият ва меҳмоннавозии тоҷикона» [180, с. 4]-и Пешвои миллат донистааст. Муаллиф бори аввал сифатҳоеро ёдовар шудааст, ки фаҳмову ҷаззоб буда, ба шахсияту инсонияти кас тааллуқ доранд. С. Фазл бо ҳусни таваҷҷуҳи баланд воҳӯрии аввалинашро бо Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар соли 1995 ёд оварда, қайд кардааст, ки боре воҳӯрии он кас дар ноҳияи Мир Сайид Алиӣ Ҳамадонӣ бо омӯзгорон баргузор шуд. Ба қавли муаллиф, Президент аз омӯзгорон дар мавриди маош мепурсанд. Омӯзгорон «маош мегирем» – гуфта посух доданд, аммо Сарвари давлат бо дидаи меҳрбор ба онҳо нигоҳ карда мегӯянд: «Аз нигоҳҳоятон маълум, ки шумо дер боз маош нагирифтаед». Ин самимияту меҳрубонии Пешвои миллат дили омӯзгорони заҳматкашро ба қору зиндагӣ хеле гарм кард.

Дар ҳамовозӣ ба Паёми Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ, соли 2024 мақолаи вазири маориф ва илми кишвар Р. Саидзода «Маориф – манбаи сармояи инсонӣ» чоп шудааст [166, с. 10-12]. Дар Паём омадааст: «Вазъи мураккабу ташвишовари минтақа ва ҷаҳон, аз ҷумла, торафт шиддат гирифтани раванди азнавтасимкунии дунё, яроқнокшавии бошитоб, «чанги сард», таҳдиду хатарҳои муосир моро водор месозад, ки барои таъмин намудани амнияти мудофиавии кишварамон тадбирҳои иловагӣ андешем» [162, с. 4-8]. Вазири маориф ва илми ҷумҳурӣ зикр кардааст, ки боварию эътимоди роҳбарияти кишвар ба Вазорати маориф ва илм торафт бештар мегардад. Маҳз бо дастур ва боварии Пешвои миллат гузаронидани як

катор озмунҳои ҷумҳуриявӣ: «Илм – фурӯғи маърифат», «Тоҷикон» – оинаи таърихи миллат» ба вазорати маориф супорида шуд.

Ҳамовозӣ ба суҳанронӣ ва Паёмҳои Пешвои миллат ва мулоҳизаҳо оид ба ғаёлияти густардаи сиёсӣ ва маорифпарваронаи мавсуф тайи ду соли охир дар мақолаҳои муаллифони зиёд ба ҷашм мерасанд, ки дар онҳо паҳлуҳои гуногуни ғаёлияти бисёрҷабҳаи Пешвои миллат инъикос гардидаанд. Аз таҳлили суҳанронӣҳо ва Паёмҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки дар маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») ҷой дода шудаанд, ба хулосаҳои зеромадан мумкин аст:

1. Баромадӯ суҳанронӣҳо ва Паёмҳо вобаста ба имконияти нашрия ба се шакл оварда шудаанд: солҳои аввал ба шакли иқтибос ва нуктаҳои муҳим аз онҳо; солҳои охир ба шакли пурра; ҳамовозӣ ба онҳо.

2. Дар суҳанронӣҳои Пешвои миллат, нахуст, ҳалли 6 масъалаи муҳими соҳаи маориф зикр гардидааст: кадрҳо, маълумоти касбӣ, тарбияи завоқи эстетикӣ мактаббачаҳо, ташкили марказҳои компютерӣ, компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ.

3. Омӯзиши забонҳо яке аз масъалаҳои мебошанд, ки Пешвои миллат ба он таваҷҷуҳи зиёд зоҳир мекунад: «Чаро ман бештар соҳаи маориф ва омӯзиши забонҳоро хотиррасон мекунам? Дар ин самт нисбат ба кишварҳои дигар хеле қафо мондаем» [132, с. 3].

4. Ислоҳоти ҷиддии соҳаи маорифро дар мамлакат Пешвои миллат дар ҷаласаи якҷояи Маҷлиси Миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 16 апрели соли 2005 эълон карданд.

5. Мақолаи Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Ориёиҳо ва шиноҳти бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ. Андешаҳо дар останаи бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ», ки дар шумораи сеюми соли 2006 ҷоп шудааст, барои пос доштани арзишҳои маънавӣ, илмӣ ва таърихӣ мардуми тамаддунсозу фарҳангофарини тоҷик муҳим арзёбӣ мешавад. Он дар баланд бардоштани эҳсоси худшиносӣ, ватандӯстии шаҳрвандон саҳми бузург гузошт.

6. Аз матолиби дар маҷалла ҷойдодашуда пай бурдан мумкин аст, ки Пешвои миллат ба забони давлатӣ, гиромидошти фарзандони маъруфи халқи тоҷик: Имоми Аъзам, Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ, Мир Саид Алии Ҳамадонӣ, Ҳаким Фирдавсӣ, Садриддин Айнӣ, Бобочон Ғафуров, Нақибхон Туғрал, Сайфуддини Исфарањӣ ва ҷашни Наврӯзи хучастапай таваҷҷуҳи баланд дошта, дар арафаи Наврӯз ҳамасола бо зиёиёни тоҷик мулоқот карда, дар ин мулоқотҳо масъалаҳои рушди илму маорифро ба миён мегузоранд.

7. Қонунҳои ҚТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» ва «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо», ки бо ташаббуси шахсии Пешвои миллат қабул шуданд, аз беҳтарин ва таъсиргузортарин санадҳои давраи Истиқлол буда, дар саҳифаҳои нашрия инъикоси васеъ пайдо карда, дар рушди фаъолияти маориф саҳми намоён гузоштанд; онҳо дар ҷомеаи ҷаҳонӣ эътибори баланд пайдо намуданд.

8. Яке аз масъалаҳои муҳим, ки дар мулоқоти Пешвои миллат бо олимони кишвар дар Наврӯзи соли 2020 ба миён гузошта шуд, ҳамчун ҳадафи ҷоруми стратегӣ муайян кардани саноатикунонии мамлакат мебошад, ки вобаста ба он ба тафаккури техникий аҳоли, пеш аз ҳама, мактаббачагон ва донишҷӯён таваҷҷуҳи ҷиддӣ равона шуд.

9. Дар мақолаҳои донишмандон ва устодони муассисаҳои таълимӣ, ки ба ҳамовозии суҳанронҳои Пешвои миллат таҳия гардидаанд, масъалаҳои муҳимми соҳаи илму маориф ба миён бардошта шудаанд. Матолиби А. Раҳмонов, Н. Саид, Ф. Раҳимӣ, Р. Саидзода, А. Қурбонов, М. Имомзода, М. Муинӣ, Ғ. Ғарибшоев, А. Ёрмуҳаммадов, Н. Салимӣ, А. Одинаев, Э. Насриддинзода, Э. Сафарзода, М. Лутфуллозода, Ш. Шокирзода, Ш. Солеҳ, П. Назаров ва ғайра аз ҷумлаи онҳо мебошанд, ки бо хусусиятҳои илмиашон фарқ мекунанд.

10. Пешниҳоду дастурҳои дигари ҷолиби Пешвои миллат оид ба навоариҳои соҳаи маориф, ки дар суҳанронҳои мавсуф ба миён гузошта шуда, минбаъд амалӣ гардиданд, ташкили Маркази миллии тестӣ, инноватсия,

таъмину таълифи китобҳои дарсӣ, муассисаҳои тарбиявии томактабӣ, маблағгузори сарикасӣ, марказҳои кӯдакони болаёқат, барномаи компютеркунонӣ, ки соли 2015 ҷамъбаст гардид, сифати таҳсилот, аттестатсияи кормандони маориф, тарбияи фарҳанги таҳаммулгарой, ташаббус ва доир намудани чорабиниҳои сатҳи байналмилалӣ оид ба об ва ғайра мебошанд, ки дар маҷалла васеъ инъикос ёфтаанд.

2.3. Инъикоси ислоҳоти соҳаи маориф ва усулҳои нави таълим дар маҷалла

1) Ислоҳоти соҳаи маориф яке аз ҳадафҳои асосии давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, пеш аз ҳама, Вазорати маориф ва илми кишвар буда, он асосан баъди чорабиниҳои муҳимми соли 2005, ки дар боло дар бораашон суҳан рафт, ба масъалаи муҳим табдил ёфт. Дар охири он сол ду машварати корӣ бо иштироки кормандони соҳаи маориф баргузор гардид, ки дар онҳо Сарвари давлат оид ба ислоҳоти соҳа суҳан ронданд. Ҳамин тавр, ислоҳоти ҷиддии соҳаи маориф баъди суҳанронии Пешвои миллат дар машварати корӣ бо роҳбарон ва фаъолони соҳаи маориф ва ташкилотҳои ба он дахлдор дар санаи 24 октябри соли 2005 шуруъ шуд. «Назари куллии Сарвари давлат чунин буд, ки бе ислоҳоти бомаром ва пайвастаи маориф давлат пеш нахоҳад рафт, миллат комёб нахоҳад шуд» [12, с. 42]. Ҳамчунин, дар баромадашон Пешвои миллат иброз доштанд: «Мо бояд 50-60 соли ояндаро биандешем, то мушкилоти набеҳаҳои мо ҳаллу фасл гарданд» [141, с. 3]. Ба қавли вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон А. Раҳмонов, нақшаи ислоҳот зиёд намудани мустақилияти молиявии муассисаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани хизматҳои пулакӣ, таҷдиди назари нақша ва барномаҳои таълимӣ, таҳияи як қатор ҳуҷҷату санадҳои соҳаи маориф ва ғайраро дар бар гирифт. Вобаста ба ин, аз охири соли 2005 дар саҳифаҳои маҷалла матолиби зиёд оид ба паҳлуҳои гуногуни ислоҳот дарҷ шуданд. Дар шумораи шашуми соли 2006 таҳқиқоти ҷиддии мактабшинос Ф. Шарифов ба ислоҳоти маориф ва роҳҳои амалӣ сохтани он бахшида

шудааст. Мавсуф баъзе андеша ва тадбирҳои ислохотро ба сифати «маслиҳат ва муҳокима» пешниҳод намуд. Ин тадбирҳо, аз ҷумла, тайёр кардани кадрҳои педагогӣ бевосита дар мактаб бо ташкили маҳфилҳо аз қабилӣ «Педагогҳои чавон», ҳангоми қабул ба мактабҳои олии педагогӣ ҷорӣ намудани «этидҳо оид ба вазъи педагогӣ-психологии дохилшаванда», бахшидани 60-70%-и соатҳои таълимӣ дар мактабҳои олии омӯзгорӣ ба фанҳои ихтисосӣ (ҳоло 25-30% аст), бо сабаби норасоии китобу дастурҳои таълимӣ дар мактабҳои олии гузаронидани машғулиятҳои назариявӣ ба таври дарс-лексия, ҳифзи саломатии талабагон, шароити мусоиди таълим, касбу ҳунаромӯзӣ ва ғайра мебошанд. Дар бораи таълими ҳамгиро ва тафриқа низ муаллиф андешаҳои ҷолиб баён карда, зикр кардааст, ки дар ин бобат норасоӣ аз он иборат аст, ки «чанд китобу рисола, дастурҳои методӣ оид ба масъалаҳои мазкур бо ташаббуси ҳуди муҳаққиқон рӯйи ҷопро дидаанд ва он ҳам ба теъдоди кам» [192, с. 12]. Ногуфта намонад, пешниҳоди муаллиф дар бораи ҷорӣ намудани 3-4 навъи дипломи хатм аз рӯйи саводи донишҷӯён, ба фикри мо, қобили қабул нест, зеро ин боиси харачу марач ва бо ҳар роҳ кӯшиши соҳиби диплом шудан мегардад.

Дар шумораи №2, соли 2010 мақолаи муфассали директори Пажуҳишгоҳи рушди маориф дар бораи фаъолияти муассиса ба таъъ расидааст. Муаллиф, таърихи фаъолияти илмию таҳқиқотии муассисаро мухтасар баён сохта, ҷустуҷӯҳои илмӣ кормандони илмӣ онро чунин гурӯҳбандӣ намудааст: оид ба таълими тафриқа дар фаъолияти академикҳо М. Лутфуллоев, У. Зубайдов ва Ф. Шарифзода, таълими ҳамгиро – Ф. Шарифзода, дар мавриди омодакунии китобҳои дарсӣ ва барномаҳои онҳо, таъсиси аввалин лабораторияи «тарбияи томактабӣ», таҳқиқот оид ба мавзӯҳои бунёдӣ, фаъолияти илмӣ дар базаи мактабҳои озмоишӣ... Аз ҷумла, зикр кардааст, ки «дар мактабҳои озмоишӣ кормандони пажуҳишгоҳ зиёда аз чил намуди дарси озмоишӣ ва намунавӣ гузарониданд» [45, с. 16]. Изҳор доштааст, ки дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ се сол боз технологияи кредитии таълим кор карда истодааст ва он натиҷаи нек ба бор овардааст.

Дар муддати чор сол Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти густурда дошт. Дар ин бобат дар шумораи панҷуми соли 2019 мақолаи ҳисоботии муовини якуми директори марказ С. Ҷаъфаров ба табъ расидааст. Мавсуф зикр кардааст, ки дар 57 шаҳру ноҳияи мамлакат нуқтаи доимӣ ва сайёри бақайдгирӣ ташкил шуданд. Ба қавли муаллиф, нуқтаҳои бақайдгирӣ «барои осон ва дастрас гардонидани раванди бақайдгирӣ барои довталабон кумак хоҳад кард» [188, с. 4]. Кори дигари назаррас дар ин маврид дар асоси шартномаи меҳнатӣ ҷалби кормандони муваққатӣ барои ин нуқтаҳо мебошад, ки ба омӯзгорон як намуд кумаки моддӣ гардид. ММТ баъзе санаду ҳуҷжатҳои муҳим, аз ҷумла «Ёддошт барои довталаб», «Номгӯии муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ихтисос, тахассус ва зерихтисосҳо»-ро ба табъ расонд, ки ба довталабон ва волидон ёрии муҳим мебошанд. Ҳамин тавр, ҳар сол дар давраи қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дар маҷалла зери рубрикаи махсуси «Довталаб» баромад ва мусоҳибаҳо бо масъулони Маркази миллии тестӣ ба чоп расиданд. Дар шумораи №3, соли 2022 мақолаи С. Ҷаъфарзода директори Марказ «Бурду боҳти имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ» ба табъ расидааст, ки дар он муаллиф бо истифодаи ҷадвалҳо натиҷаҳои онро мавриди таҳлил қарор додааст, маълум мешавад дар ИМД-2021 довталабони номнависшуда 91531 нафарро ташкил доданд. Мусоҳибаи сармуҳаррири маҷалла С. Набизода «Чанд сухан дар атрофи довталаби имсола» бо директори ММТ С. Ҷаъфарзода дар шумораи нӯҳуми соли 2022 ба табъ расидааст.

2) Навоварӣ, ислоҳот ва шаклу усулҳои таълим, пеш аз ҳама, таълими тафриқавӣ, шакли кредитӣ мавзӯҳои муҳимми маҷалла ба ҳисоб мераванд. Дар ин бобат дар шумораи №2, соли 2013 мақолаи мутахассиси соҳа У. Зубайдов чоп шудааст. Муаллиф мушкилоти дар ин роҳ бавучудода ва роҳҳои ҳалли онҳоро таҳлил намуда, аз ҷумлаи проблемаҳои ҳалталаб инҳоро зикр кардааст: «ба ҳисоб гирифтани майли хонандагон, таҳияи вариантҳои нақшаҳои таълим, барномаҳо, китобҳои дарсӣ, омӯзиши таҷрибаи пешқадам, таҳияи стандартҳои давлатӣ ва концепсияи таълими тафриқа, сербор набудани нақшаҳои

таълимӣ...» [72, с. 17]. Муаллиф яке аз чихатҳои манфии таълими тафриқаро аз он иборат донистааст, ки зимни он бачаҳои суҷхон имконияти кумак гирифтандро аз даст медиҳанд, бачаҳои лаёқатманд бошанд, метавонанд мағрур шаванд. Ба фикри мо, дар ин бобат муаллим нақши намоён бозида метавонад, то ин ҳолатро пешгирӣ кунад. Дар бисёр мақолаҳо истилоҳоти усулҳои нави таълим шарҳу эзоҳ дода шудаанд. Аз ҷумла, дар мақолаи назариявии В. Исмоилов, масъалаи истифода ва шарҳи Баёнияи Болония бо мақсади тайёр кардани мутахассисони рақобатпазир ба миён гузошта шудааст. «Амалӣ гардидани ин сиёсат ислоҳоти куллии соҳаи маориф, аз ҷумла Ҳамоҳангсозии низоми миллии таҳсилотро бо стандартҳои ҷаҳонӣ тавассути гузариш ба низоми бисёрзинагии таҳсилот ва технологияҳои кредитии таълим талаб мекунад» [79, с. 4]. Сипас, муаллиф низоми сезинагии таҳсилоти олӣ, ҳар як зинаи он – бакалавр, магистр, аспирантураро ба таври муфассал шарҳу тавзеҳ дода, оид ба гузариш ба тарзи нави таълими кредитӣ маълумоти назариявӣ пешниҳод кардааст. Дар мавриди усулҳои нави таълим, навиғарии соҳаи маориф ва ислоҳот мақолаҳои Б. Раҳмонова, Ш. Худойкулов, А. Убайдов, Д. Имомназаров, М. Лутфуллозода, Л. Абдулхолиқзода ва ғайра аз аҳаммияти амалӣ бархурдоранд.

3) Сифати таҳсилот, тақмили ихтисос, шеваҳои нави таълим, усулҳои замонавии таълим монанди салоҳиятноки аз мавзӯҳои муҳимми маҷалла дар соҳаи бистум ба ҳисоб мераванд. Дар ин бобат дар ҳар шумора чандин матлаб ба таъъ расидааст. «Салоҳиятноки ё тақмили таҷриба»-и Р. Азизбеков, «Муносибати босалоҳият ва усулҳои фаъоли таълими ибора»-и М. Қурбонзода, «Ташаккули салоҳиятҳои хонандагон бо истифодаи усулҳои муносири таълим дар синфи 2»-и С. Маҳмадиева, «Масъалаҳои назариявии таълими ҳамгиро дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ»-и Ф. Қурбонова (№4, соли 2021), «Салоҳият дар таълими инкишофи нутқи мураттаб»-и М. Ашӯрова, «Нақша бо салоҳиятҳои нав»-и У. Ҳочибеков, «Санҷиши тестӣ дар синфҳои ибтидоӣ»-и Ш. Адилова (2021), «Таҳсилоти фосолавӣ – заминаи муосид барои имкониятҳои омӯзиш»-и И. Гадоев (2022), «Гузариш ба низоми таҳсили 12-сола

– тақозои давр»-и Д. Имомназаров (2023), «То дарахт самаровар гардад...»-и М. Сафарова (№2, соли 2021, оид ба 5-солагии лоиҳаи ЮСАИД (Агентии Иёлотӣ Муттаҳидаи Амрико оид ба рушди байналмилалӣ) «Ҳамроҳ бихонем»), «Таълим бо технологияи нав»-и Д. Абдурахимова аз ҷумлаи онҳо мебошанд. Дар чанд шумораи соли 2023 оид ба шеваи нави таълим – «омӯзиши омехта», мақолаи мушовири байналмилалӣ М. Оқозода «Омӯзиши омехта чист? – шарҳ ва тарҳҳои он?» ба таъъ расидааст. Ба андешаи муаллиф, омӯзиши омехта як навъ шеваи таълим аст, ки бо технологияи навин омезиш ёфтааст. Бинобар ин, ба андешаи муаллиф, «Пас, метавон дид, ки омӯзиши омехта раванде нест, ки аз гузашта дошта бошем, балки равиши таълими навини мост» [119, с. 57]. Махсусияти матлаби мазкур аз он иборат аст, ки барои осон ва фаҳмо шудани мавзӯ ва мақсад он ба фаслҳои хурди сарлавҳадор ҷудо карда, шарҳу баён ёфтааст. Аз ҷумла, оид ба сифатҳои ин тарзи омӯзиш изҳор доштааст, ки бо кумаки он «хонандагон метавонанд аз телефонҳои хушмандашон барои фаъолиятҳои синф истифода кунанд ва ба сурати онлайнӣ бо суръати мутаносиби худашон биёмузанд». Дар ин шева муаллим метавонад тавассути матолиби онлайнӣ барномаи дарсро назорат намояд. Хотиррасон шудааст, ки албатта, хонандаҳои аз оилаҳои камдаромад мумкин аст ба технология ё интернетӣ муносиб дастрасӣ надошта бошанд. Аммо дар ин маврид ҷӣ бояд қард, муаллиф чизе нагуфтааст. Чунин изҳори назар шудааст, ки «Хонандагоне, ки мустақилона фаъолият мекунанд, дар муҳити омӯзиши омехта метавонанд бартарӣ пайдо кунанд» [120, с. 51]. Ҳарчанд хонандагоне, ки тавассути онлайн дар хона қор мекунанд, вақти бештар доранд, онҳо ҳам ба ҳеҷ қучо гурӯҳа наметавонанд, зеро фаъолиятҳои бонизом аст. Албатта, алоқаи донишомӯз метавонад «мувофиқи талаботи стандарт набошад». Дар омӯзиши омехта нишонаҳои таълими босалоҳият ба назар мерасад, зеро донишомӯз дар ҳама мавзӯ маълумот пайдо мекунад. Ҳамин тавр, ба қавли муаллиф «Омӯзиши омехта равиши таълимиест, ки таълими анъанавиро бо фановарӣ дар сатҳи гуногун ҳамгиро мекунад» [121, с. 57]. Дар ин шумора муаллиф қоромӯзонро бо барномаҳои омӯзиши омехта шинос қардааст. Оқозода бар он аст, ки дар

омӯзиши омехта зарурат ба фазои ҷисмонӣ ё таҷҳизот дар синф нест. «Дар омӯзиши омехта нисбат ба таълими анъанавӣ ниёз ба сарчашмаҳо камтар аст, чунки тамоми омӯзишҳо тариқи онлайн сурат мегиранд» [121, с. 58]. Дар ин маврид муаллимон дар истифодаи технология бояд мушкилӣ надошта бошанд.

4) Сифати китобҳои дарсӣ аз мавзӯҳои дигари муҳим дар даҳсолаи дууми қарни равон мебошад. Дар ин маврид мақолаи Н. Саид ва Х. Зиёӣ «Методологияи таълифи китоби дарсӣ» (№12, соли 2020) чоп шудааст, ки илмӣ ба баланд дорад. Мақолаи Д. Шерализода «Таърих – омили муҳимми ҳештаншиносӣ» ба ҳусну қубҳи китобҳои дарсии таърих ва таъсири онҳо ба ҳисси ҳештаншиносии хонандагон бахшида шудааст. Дар саҳифаҳои маҷалла оид ба ҳусну қубҳи китобҳои дарсӣ нақди зиёд ба чоп расидааст. Яке аз чунин матолиби назаррас мақолаи омӯзгор М. Сафаров буда, муаллиф аз муаллифони китобҳои дарсӣ эҳтиёткор будан, машварат бо муаллимони ботаҷрибаҳо хоҳиш намудааст. Ҳангоми нақди муфассал норасоии китоби дарсии «Забони модарӣ», барои синфи 1 ва Роҳнамои он бо далелҳо исбот карда шудааст: «Роҳнамои синфи якум ба нашри нави китобҳои дарсӣ (мувофиқ ба муносибати босалоҳият нигаронидашуда) мувофиқат намекунад» [170, с. 15], иқтибосҳои зиёди овардаи муаллиф аз тумтароқ ва нофаҳмо будани бисёр ҷумлаҳо дарак медиҳанд. Акси садо ба нақди омӯзгор аз ҷониби яке аз муаллифони китоби «Забони модарӣ» ва «Роҳнамои омӯзгор» дар шумораи дигар дар ҳаҷми калон чоп шудааст. Муаллиф А. Байзоев нахуст «нигарониро аз номувофиқатии «Роҳнамои омӯзгор» (инчунин, барномаи таълим) қобили қабул» доништа бошад ҳам, минбаъд асосан ба тарзи ҷумлабандӣ, сабқу услуби омӯзгор эрод гирифтааст. Ҳатто дар маҷалла чоп шудани нақди мазкурро нодуруст ва «баҳсбарангез» доништааст. Ниҳоят, ба ҳулоса омадааст: «Биёед,.. Дар ҳар замону ҳар макон мо омода ҳастем, ки рӯ ба рӯ нишаста мулоқот кунем (?), тамоми нозуқиҳои таҳияи китоби дарсӣ ва мушкилоти таълими онро баррасӣ кунем» [47, с. 15]. Чи тавре мебинед, ҳам дар матлаби мунаққид ва ҳам ҷавоби муаллиф ноқисҳои ифода ва баён ҳастанд. Ба фикри мо, набояд танҳо ба ҷустуҷӯи камбудии ҳамдигар бошем. Ба ҳар ҳол, чопи чунин матолиб ба

манфиати беҳбудии сифати китобҳои дарсӣ буда метавонад. Ҳамчунин, мақолаҳои Н. Назиров, И. Файзуллоева «Муҳтавои китобҳои дарсӣ ва ҳадафҳои асосӣ» (№4, соли 2021), К. Исозода «Таҳия ва нашри китобҳои дарсӣ дар замони Истиқлол», дар бораи китобҳои ҷомеашиносӣ (№9, соли 2021) ба ҷоп расиданд. Мақолаи пурмуҳтаво ва муфассали С. Набизода норасоии мазмуну мундариҷаи китобҳои дарсиро баррасӣ кардааст. Зикр шудааст, ки баъзе омӯзгорон аз зуд-зуд иваз шудани китобҳои дарсӣ изҳори нигаронӣ мекунанд. Муаллиф барои беҳбудии сифати китобҳои дарсӣ ҳавасмандкунии муаллифон, ташкили вохӯриҳои доимии омӯзгорону муаллифону зарурӣ шуморида, хулоса кардааст: «муаллифону муқарризонро аз ҳисоби насли ҷавони боистеъдод, онҳое, ки аз уҳдаи дарки масъалаҳои назариву амалии мактаб, омӯзгор, хонанда боҳабаранд, қаламу дониши қавӣ доранд, ҷалб» бояд намуд [105, с. 12]. Мақолаҳои Ф. Раҳмонзода «Адабиёти таълимӣ: аз дирӯз то имрӯз» (№9, соли 2022), М. Саломӣ «Китоби дарсӣ: мушкилоти мазмуну мундариҷа ва раванди ташхису тақриз» (№6, соли 2023), мусоҳибаи С. Фазл бо директори Муассисаи нашриявии «Маориф» К. Исозода «Рушди мазмун ва сифати китобҳои дарсӣ» (№12, соли 2023) низ аз ҷиҳати фарогирии мавзӯ ва бартараф кардани мушкилоту масъалагузорӣ арзишманд маҳсуб меёбанд.

Аз баррасии матолиби ба ислоҳоти соҳа ва усулҳои нави таълим бахшидашуда ба хулосаи зер омадан мумкин аст:

1) То охири соли 2005 дар бораи шеваи таълим дар маҷаллаи «Адаб» матолиби хеле кам ба назар расида, дар бораи зарурати ислоҳоти маориф умуман, ҳарфе ба миён гузошта нашудааст. Ин кор, асосан, дар охири соли 2005 баъди суҳанрониҳои Сарвари давлат дар машваратҳои таърихӣ соҳаи маориф дар маҷалла шуруъ шуд;

2) Ислоҳоти маориф дар солҳои аввал зиёд намудани мустақилияти молиявии муассисаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани хизматҳои пулакӣ, таҷдиди назар кардани нақша ва барномаҳои таълим, таҳияи як қатор ҳуҷҷату санадҳои нави соҳаи маорифро дар назар дошт;

3) Ҷой додани матолиб оид ба усулҳои нави таълим дар маҷалла, асосан, аз соли 2006 шурӯъ шуда, он назар ба ислоҳот доираи васеъро фаро гирифтааст. Дар ин маврид аввал камтар, баъд аз соли 2010 дар ҳама шумора чандин мақола ба таъб расондааст. Доираи мавзӯи он хеле васеъ буда, пеш аз ҳама, таълими ҳамгиро, усули тафриқа, низоми сезинагии таҳсилот, низом ва меъёрҳои бисёрхонаи баҳодихӣ, салоҳиятноки, ифтидои Маркази миллии тестӣ ва инъикоси фаъолияти он, баҳси сифати китобҳои дарсиро дар бар мегирад;

4) Махсусан, аз солҳои 20-уми асри равон то ба имрӯз ислоҳоти соҳаи маориф ва усулҳои нави таълим ба яке аз мавзӯҳои асосии маҷалла табдил ёфта, дар ҳар шумора оид ба ин мавзӯ мақолаҳо ба таъб мерасанд.

Ниҳоят, боби дувуми қор «Мазмуну мундариҷаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар шароити тағйирот ва рушди соҳаи маориф»-ро чунин ҷамъбаст қардан мумкин аст, ки дар давраи дувуми фаъолияти нашрия, баъд аз машваратҳои муҳимми бо ташаббуси Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар соли 2005 баргузоргардида фаъолияти Вазорати маориф ва илми кишвар, аз он ҷумла воситаҳои ахбори он, ба кулӣ тағйир ёфт. Маҷаллаи «Адаб» низ баъди номи «Маорифи Тоҷикистон»-ро гирифтани дар оғози соли 2006 мазмуну мундариҷаи нав пайдо карда, инъикоси соҳаи маориф, таълиму тарбия, шеваи таълим ва навоариҳои соҳаи маорифро вазифаи асосии худ қарор дод. Маҷалла дар солҳои аввал дар ин маврид ба баъзе камбудихо роҳ дода бошад ҳам, аз соли 2019 мавқеи худро дар байни нашрияҳои соҳавӣ пайдо карда, дар инъикоси масъалаҳои маориф нақши қалон бозид.

БОБИ III

НАВОВАРИҲОИ МАҶАЛЛА ДАР ИСТИФОДАИ ЖАНРУ РУБРИКАҲО, МАВЗУЪ ВА ЗАБОНУ УСЛУБ

3.1. Мавқеи жанрҳои публицистӣ дар пешниҳоди навгониҳо ва мушкилоти соҳаи маориф

Жанрҳои асосие, ки дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» ба пешниҳоди дурусти навгониҳои маориф ва инъикоси мушкилоти соҳа мутобиқанд ва боиси таҳлили ҳамаҷонибаи равшан ва саҳеҳи масъала мегарданд, аз инҳо иборатанд: мусоҳиба, (навҳои мусоҳиба-диалог, миззи мудаввар) ва аз гурӯҳи жанрҳои таҳлилӣ – мақола. Жанрҳои мазкур ба услуби публицистӣ эҷод гашта, яке аз матолиби назарраси маҷалла ба ҳисоб мераванд.

Бояд гуфт, ки аксар муҳаққиқон, аз он ҷумла М. Муродӣ мизи мудавварро як навъи мусоҳиба медонанд [15, с. 141]. Дар ин таҳқиқ, азбаски ин ду навъ дар маҷаллаи мавриди назар хеле маъмул мебошанд, онҳоро ба алоҳидагӣ баррасӣ намудем. Жанрҳои мазкур ба услуби публицистӣ эҷод гашта, аз матолиби назарраси маҷалла ба ҳисоб мераванд.

Мусоҳиба. Мусоҳиба дар маҷаллаи «Адаб» жанри серистифода буд. Муҳаққиқ М. Муродӣ зимни шиносӣ ва ҷудо намудани мусоҳиба ба навҳо ба он чунин як қоида пешниҳод намудааст: «Сухбати журналистро бо ашхоси шинохта ва барӯманди ҷомеа доир ба масъалаҳо ва мавзӯҳои гуногун ва мухталифи иҷтимоии даври замон, ки дар шакли саволу ҷавоб, гуфтугӯ сурат гирифта..., метавон мусоҳиба номид» [15, с. 136]. Мусоҳибаҳои нахустини маҷаллаи «Адаб» ба ин талабот мувофиқ мебошанд. Аз ҷумла таҳти рубрикаи нави «Анҷуманоро» бо доктори илми фалсафа А. Турсон пешниҳод шудааст. Дар он донишманд аз сафари худ ба Амрико нақл карда, зимни он мулоҳизаҳои шахсиашро дар мавриди ҷомеаҳои гуногун иброз доштааст. Дар баъзе маврид ҳатто ба сафарҳои Мирзо Сирочи Ҳаким дар оғози асри XX ба Аврупо ишора шудааст: «Бубинед, ки илм ва сарват кори миллати Аврупо ба қучо расонида,

беилмӣ, танбалӣ кори мо, аҳолии Осиёро ба чӣ пояи пастӣ кашида». Ба ин монанд баъзе мулоҳизаҳои А. Турсон баҳсбарангезанд. Сабаби шикасти давлати шуравиро ӯ аз номукаммалии ғояи коммунистӣ донистааст. Мулоҳизаи чиддии донишманд дар мавриди бархӯрди Ғарб ва Шарқ аз он иборат аст, ки «дар даврони пеш ғолибан ҷанбаи ахлоқӣ ва динии ин бархӯрд дар мадди назар буд, дар садаи мо бошад ба ҷанбаи иҷтимоию иқтисодии он дидаи эътибор медӯзанд» [48, с. 16]. Ниҳоят, дар мавриди роҳи ояндаи ҷумҳуриҳои собиқ шуравӣ андешаҳо баён шудаанд. Чунин як мусоҳиба бо намояндаи тоҷикони Чин З. Саъдуллозода – сокини яке аз ноҳияҳои тоҷикнишини Чин, ки дар Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти Тоҷикистон касби ихтисос менамояд, доир гардидааст. Қайд шудааст, ки тоҷикон дар Маҷлиси умумичинӣ як намоянда ва дар маҷлиси музофоти Синзян ҳафт намоянда доранд. Дар ҳамин ҷо навиштае аз тоҷики чинӣ дар бораи санъати тавсиф дар осори Саъдӣ ҷой дода шудааст.

Сармуҳаррири нашрияи «Омӯзгор» С. Сайфуллоев низ меҳмони «Анҷуманоро» шуда, бисёр масъалаҳои муҳимми фаъолияти нашрияҳои соҳавиро мавриди гуфтугӯ қарор додааст. Аз ҷумла, оид ба махсусиятҳои нашрияи соҳавӣ изҳори андеша карда, бо таассуф изҳор доштааст, ки имрӯз нашрияҳои соҳавӣ хеле «нарам» шуда, аз танқид қор намегиранд. Ба қавли С. Сайфуллоев, маориф кори ҳамагон аст: тамоми соҳаҳо ва нашрияҳои соҳаҳои дигар низ бо мактабу маориф бояд алоқа кунанд ва дар инъикос ва дастгирии он саҳм гузоранд. Дар бораи вазъи молиявии нашрияҳои соҳавӣ ҳарф зада, С. Сайфуллоев «дастнигари буҷети ҷумҳурӣ» будани онро ёдовар шуда, изҳори умед кардааст, ки «бо беҳшавии вазъи иқтисодии кишвар вазъи мо ҳам беҳ мегардад» [167, с. 24]. Хуб мебуд ақаллан ҳар муассисаи таълимӣ як-ду нусхай ба нашрияҳои соҳавӣ обуна мешуданд. Меҳмони баъдинаи маҳфил ройзани фарҳангии Ҷумҳурии исломии Эрон дар Тоҷикистон Сайид Алии Мусавии Гарморудӣ ба оянда бо ҷашми нек нигариста, дар бораи ҳалоқияти ҳунар ва вазифаи журналистика мулоҳизаи ҷолиб баён кардааст: «Вазифаи ҳунар ин аст, ки оламо дигар кунад... Аммо ҳунараманд ҳам барои имрӯз халқ намекунад. Оне, ки барои имрӯз халқ мекунад, журнализм аст» [55, с. 27]. Яъне, ба

андешаи ӯ, хунари журналистӣ барои ҳамин рӯз аст, аммо асари адиб ва хунарманд барои оянда мебошад.

Дар гӯшаи «Анҷуманоро» рӯзноманигор Ш. Шокирзода бо раиси Кумитаи илм, маориф, фарҳанг ва сиёсати байни ҷавонони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҷумҳурии А. Шарифов низ суҳбат барпо намудааст, ки дар он бисёр вазифагузориҳо аз мусоҳибаи боло таъкид ва мавриди ҳаллу ҷасл қарор гирифтаанд. Аз ҷумла, дар бораи Қонуни нави ҚТ «Дар бораи маориф» суҳан ронда, А. Шарифов қайд мекунад, ки он «имрӯз ҳам ба талаботи даври замон ҷавобгӯ мебошад» [197, с. 22]. Баробари ин, мавсуф тарафдори таълифи қонунҳои дигар оид ба зерсохторҳои соҳаи маориф, вазъи ҳуқуқии қормандони маориф ва ғайра буда, ба талаботи замон мувофиқ қардонидани онҳоро зарур шуморидааст.

Агар дар солҳои аввал жанри мусоҳибаи маҷалла бештар ба масъалаҳои илму маърифат тахассус ёфта бошад, баъдан мусоҳиба асосан бо қормандони соҳаи маориф баргузор шуда, мавзӯи он навиғонҳои маориф ва ҳалли мушкилоти мавҷуда қардид. Соли 2010 баъди эълон қардидани соли фарҳанги техникӣ шумораи матолиби таҳлилий афзуд. Яке аз онҳо мусоҳиба бо устоди ДМТ Б. Алиев мебошад. Донишманд зимни он андешаҳои ҷолиб баён қарда, роҳҳои ҳалли мушкилотери нишон додааст, ки то ҳол қасе ба миён нагузошта буд. Ба қавли ӯ, «омӯзиши илмҳои дақиқ талаботи иқтисодӣ аст» [37, с. 7], зеро иқтисодиёт асоси пешрафти ҷомеа буда, он танҳо ба тавсеаи илмҳои дақиқ ва табиатшиносӣ ба даст меояд. Ба андешаи ӯ, тарзи омӯзиш ва тайёр қардани қардҳои дар факултаҳои дақиқ бояд қомилан дигар қарда шавад. Барои ин донишгоҳҳо бо мактабҳои миёна алоқа барқарор қарда, дар ҷорабиниҳои он ширкат варзида, донишҷӯёни эҳтимолии худро пайдо намоянд. Мавсуф дар ин бобат аз таҷрибаи хеш нақл қардааст, ки ҷӣ тавр аз Данғара ду нафар мактаббачаи болаёқат пайдо қарда, онҳоро тарбия намуд ва онҳо худӣ ҳамон сол дар олимпиада соҳиби ҷойҳои ифтихорӣ шуданд. Дар бораи шогирдаш М. Абдуқаримов бо ифтихор қисса қардааст, ки аз даврони мактабхониаш бо ӯ ҳамқорӣ дошт; ӯ ба донишгоҳ дар риштаи математика дохил шуда, дар давраи

донишчӯӣ китоби дарсӣ навишт. Дар аспирантураи шаҳри Маскав дар назди устодони сатҳи ҷаҳонӣ таълим гирифт ва ҳоло, воқеан, яке аз донишмандони камшумори фанҳои дақиқ дар Тоҷикистон буда, асарҳояш дар хориҷи мамлакат ба забонҳои гуногун ҷоп мешаванд. Дар мавриди дар давраи шуравӣ набудани мутахассисони маҳаллӣ устод ба эҳсос сухан ронда, қайд кардааст, ки Донишгоҳи техникии Тоҷикистон давоми чил соли фаъолият аз байни мардуми маҳаллӣ як нафар мутахассиси соҳаи барқ тайёр накард, ки имрӯз дар сохтмони неругоҳҳо истифода барем. Ин масъаларо Сарвари давлат низ ёдовар шуда буданд. Дар мавриди музди меҳнати муаллимон фикри Б. Алиев чунин аст, ки он бояд аз рӯйи самараи кор муайян карда шавад. Мавсуф эълони Соли маориф ва фарҳанги техниро хуб пазирай кардааст. Ё бар он андеша аст, ки бо истифода аз ин ташаббус хонанадгони соҳибистеъдодро аз тамоми ғушаву канори ҷумҳурӣ ҷустуҷӯ намоему бо онҳо кор барем. Яке аз матолиби муҳим дар ин маврид мусоҳибаи С. Набизода бо Президенти АМИТ (Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон), доктори илмҳои физика ва математика Ф. Раҳимӣ бо номи «Саноатикунонӣ: илм, ҷавонон ва омилҳои рушд» (№ 4, соли 2022) мебошад, ки дар он саноатикунонӣ, ки Пешвои миллат онро вазифаи ҷоруми стратегӣ дар кишвар арзёбӣ карданд, роҳҳои ташаккули илмҳои дақиқ, табиӣ ва ҷалби ҷавонон мавриди ғуфтуғу қарор гирифтанд.

Зери яке аз рубрикаҳое, ки дар давраи нави фаъолияти маҷалла ба миён омад – «Дар суҳбати бузургон», (шумораи №3, соли 2019) бо А. Раҳмонзода, Ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа суҳбате ҷой дода шудааст. Мусоҳиба бо суолҳои дахлдор ба мавзӯи рисолати журналист дар замони имрӯза алоқаманд мебошад. А. Раҳмонзода «рисолати матбуот афкори умумро ба вучуд овардан ва ба ин васила рушд бахшидан ба ҷомеа» [177, с. 4] доништааст. 12 март соли 2012 дар таҷлили 100-солагии матбуот ширкат ва суханронӣ кардани Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар фаъолияти журналистон нақши муҳим бозид. Собиқ вазири маориф А. Раҳмонзода дар мусоҳибааш аз «сифати тайёр кардани мутахассисон» дар соҳаи маориф изҳори нигаронӣ кард. Ба фаъолияти

баъзе журналистон эроди дуруст гирифта, соҳиби дониш, малака ва ҷаҳонбинии васеъ, омодагии касбӣ будани хабарнигоронро зарур шуморидааст.

Яке аз наовариҳои маҷалла дар солҳои охир пешниҳоди минбари суҳанронӣ бо роҳбарони соҳа мебошад, зеро онҳо оид ба самтҳои фаъолияти худ маълумоти бештар доранд. Дар гӯшаи анънавии «Минбари роҳбар» дар шумораи панҷуми соли 2022 мусоҳибаи С. Набизода бо вазири маориф ва илми ҶТ Р. Саидзода ба ҷоп расидааст, ки дар он мавсуф, асосан, ба саволҳои муҳимми рӯз, чун самтҳои муҳимтарини сиёсати давлат дар соҳаи маориф, омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ, китобҳои дарсӣ, чораҳои андешидаи вазорат барои ислоҳи камбудииҳо, назари роҳбарияти соҳа ба шабакаҳои иҷтимоӣ ва истифодабарӣ аз онҳо ва ғайра ҷавобҳои қаноатбахш додааст. Дар мавриди ташкили суҳбат бо роҳбарони соҳа, шахсиятҳои фарҳангӣ, донишмандон сармуҳаррир С. Набизода таҷрибаи хуб дорад, ки қобили омӯзиш мебошад. Мавсуф дар мусоҳибаҳо ба масъалаҳои иҷтимоӣ, маориф ва сифати китобҳои дарсӣ, ахлоқ ва ғайра дахл кардааст. Аз ҷумла, дар мусоҳибаи ӯ бо Шоири халқии Тоҷикистон М. Ғойиб масъалаҳои муҳимми иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва маориф мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд (№7, соли 2021). Ҳамчунин, С. Набизода бо ректори яке аз муассисаҳои бонуфузи таҳсилоти олии касбии Тоҷикистон – Донишгоҳи давлатии Кӯлоб А. Мирализода дар мавзӯи қабули донишҷӯён ва вазъи таълими кадрҳои омӯзгорӣ мусоҳиба анҷом додааст (№ 9, соли 2021). Мусоҳибаҳои С. Набизода бо роҳбари Лоихаи ЮСАИД «Ҳамроҳ бихонем» Терри Чайлз, адабиётшинос А. Кӯчаров (№10, соли 2021) оид ба мушкилоти соҳаи маориф баҳс мекунанд. Суҳбати С. Набизода бо мактабшинос С. Аминов «Таҳсилот: шарт, шароит ва талабот» (№12, соли 2022) асосан дар мавриди омӯзгор, мазмуни таҳсилот, шеваи таълим, тақмили стандарту барномаҳо, китобҳои дарсӣ мебошад. Суҳбати С. Набизода бо устоди ДМТ, адабиётшинос Б. Шарифзода ба масъалаҳои даврабандии адабиёт, таҳлил ва нақди адабиёт, проблема ва мушкилоти илми мазкур бахшида шудааст. Б. Шарифзода вобаста ба камфаъолият шудани нақди адабии тоҷик қайд кардааст, ки бояд «дар назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, ки ягона

пажуҳишгоҳи илмӣ дар соҳаи филология аст, шуъбаи нақди адабӣ кушода шавад» [179, с. 33]. Мутаассифона, то имрӯз ин пешниҳод роҳи ҳалли ҳудро наёфтааст. Мавзуи суҳбати С. Набизода бо сардори раёсати маорифи вилояти Хатлон Ғ. Сафарзода дастоварду мушкилоти соҳаи маорифи вилоят ва кумакҳои соҳибкорону ашхоси Ҳимматбаланд мебошад (№6, соли 2023). Мусоҳибаи С. Набизода бо ректори ДДБ ба номи Носири Хусрав С. Давлатзода ба масъалаҳои вусъати фаъолияти донишгоҳ дар солҳои охир бахшида шудааст (№7, соли 2023).

«Мизи мудаввар» низ яке аз навъҳои жанри мусоҳиба ба шумор рафта, аз наовариҳои нашрия дар солҳои бистуми асри XXI ба ҳисоб меравад. Мизи мудаввари нахустин «Мақтаби устод Лутфуллозода зарур аст. Нишаст, суҳбат ва рисолат: Суҳбати хотирмоне бо аҳли илму маориф» ном дошта, дар шумораи №11, соли 2022 ба таъъ расидааст. Дар суҳбат президенти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон М. Саломӣ, профессорон М. Абдурахмон, Ғ. Шарифзода, директори ПРМ А. Начмиддиниён, директори китобхона Ҷ. Файзализода, донишмандон С. Аминов, С. Неъматов, Б. Мачидова, рӯзманигорон С. Набизода, Ш. Шокирзода, Н. Нуралиев ва дигарон иштирок карданд. «Мизи мудаввар-2» бо ташаббуси маҷалла оид ба омӯзиши илмҳои муосир бо иштироки як қатор олимони ҷавон доир гардида, ҳулоаси он дар шумораи №6, соли 2023 дарҷ шудааст.

Дар умум, мазмун, ҳадаф ва мақсади мусоҳибаҳои маҷалла, аз ҷумла зери рубрикаи «Анҷуманоро» агар дар солҳои аввал баланд бардоштани маърифати сиёсӣ, ватандорӣ ва илмию фарҳангии хонандагонӣ маҷаллаи «Адаб» бошад, минбаъд мусоҳибаҳои маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» хусусияти таълиму тарбиявӣ гирифта, дар он мушкилоти соҳаи маориф мавриди гуфтугузор қарор гирифтаанд.

Мақола. Мақола жанри асосии журналистика мебошад. Он дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб») низ аз жанрҳои калидӣ ба ҳисоб меравад. Дар бораи мақола аксарияти муҳаққиқон изҳори назар карда, ҷиҳати фарқкунандаи онро М. Муродӣ аз он иборат донистааст, ки «предмети таҳқиқи он масоили

ҳалталаб аст ва муаллиф дар асоси факту ҳодиса ва воқеаҳои муайян фикр ва ё
ғояи умумиро ташаккул медиҳад» [15, с. 190]. Дар маҷаллаи соҳавӣ масоили
мавриди баррасӣ маориф мебошад ва мақолаҳо дар мавзӯи мазкур таҳия
мешаванд. Аз ҷумла зери рубрикаи навъҳои «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», ки
боиси баланд шудани ҷанбаи таҳлилии маҷалла гаштааст, бори аввал мақолаҳои
олими эронӣ Ҷаъфари Маҳҷуб, устодони донишгоҳ Т. Неъматзода «Дар
пайравии «Шоҳнома», С. Амир «Фирдавсӣ ва Аҳмади Дониш», минбаъд шарҳи
ашъори классикон ҷой дода шудааст. Шарҳи ғазале аз Ҳофиз ба қалами
донишманди тавоно Б. Фурӯзонфар оид буда, дар он ғазалҳо бо шарҳи калима,
ҷандмаъноии онҳо, образҳо, мисолҳо аз асарҳои дигар ва забони халқ ташреҳ
шудаанд. «Фарҳанги мухтасари шеърӣ форсӣ»-и адабиётшинос А.
Насриддинов, ки аз шумораи №4, соли 1992 ба таъъ расидааст, идомаи анъанаи
мазкур – шарҳи ғазалҳои шоирони классик, мебошад. Мақолаи М. Солех
«Мушк бошад лафзу маънӣ бӯйи ӯ» (№4, соли 1992) ба масъалаи муҳимми то
ҷӣ андоза образнок ифода ёфтани маънӣ дар шеър аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ
мавриди шарҳу баён қарор гирифтааст. Таҳти рубрикаи мазкур ҷопи
силсиламақолаҳои Абдулҳусайни Зарринқӯб низ аз ҳодисаҳои хуби илмиву
адабист, ки бо ҷанбаи таҳлилӣ эътибори маҷалларо баланд бардоштааст. Аз
ҷумла, дар шумораи дувуми соли 2002 мақолаи мавсуф бо номи «Фирдавсӣ
офаридгори Рустам» ба таъъ расидааст. Дар идомаи пажӯҳишҳо дар бораи
Ҳаким Фирдавсӣ ва «Шоҳнома»-и ӯ дар шумораи оянда мақолаи ин донишманд
«Дақиқӣ – мидхатгар ё ҳамосапардоз?» ба ҷоп расидааст. Ба қавли Зарринқӯб,
Дақиқӣ «шеърӯ шоириро дар вақфи (мувофиқи) расму ойини аср аз мидхатгарӣ
(ситоишгарӣ) оғоз кардааст». Дақиқӣ дар замоне зиндагӣ дошт, ки дар байни
мардуми эронинажод алайҳи арабҳо ҳаракати истиқлолиятхоҳӣ (шуубӣ) ба авҷи
аъло расида буд: «Асри ӯ дар Хуросон, ки муҳити зиндагӣ ва рӯзи бозори
шеърӣ ӯст, асри эҳёи суннатҳои бостонӣ ба назар мерасид» [69, с. 37].
Муҳаққиқ қисмати ба «Шоҳнома» воридшудаи достони Гуштосп ва Зардуштро
нақл ва шарҳу баён намуда, дар зимн масъалаҳои зардуштӣ будан ё набудани
Дақиқӣ, ҳамчунин, ба ӯ тааллуқ доштан ё надоштани баъзе порчаҳои

«Шоҳнома», бурду бохти ҳар як ашъорро таҳлил намудааст. Хулоса кардааст, ки: «ҳеҷ як аз осори манзуми ҳамосӣ, ки дар гузаштаи шеърӣ форсӣ ба вучуд омадааст, аз ҳайси таъдил (баробарӣ)-и байни латофату матонат ба пояи Дақиқӣ намерасад» [69, с. 45]. Ҳамин тавр, ба хулосаи Зарринқӯб Дақиқӣ ҳам ситоишгари шоҳони давр аст ва ҳам заминаи ҳамосасароиро гузоштааст. Мақолаҳои дигари муаллиф «Фаррухӣ – шоире аз Систон», «Фаҳрии Гургонӣ – пешрави шеърӣ базмӣ», «Қатрони Табрешӣ – пешрави форсигӯёни Озарбойҷон» пайи ҳам чоп шудаанд. Дар мақолаи «Масъуди Саъд – шоири зиндонӣ», ки барои хонандаи тоҷик чизи нав аст, овардааст, ки шарҳи ҳоли ӯ «марсияи бепоён бар умре, ки беҳуда қурбони тарсу хаваси бечои худкомагону ситамкорон шудааст», мебошад. Зарринқӯб дар мақолаи дигараш хонандагонро ба зиндагиву эҷоди шоири дигари форсу тоҷик Амир Муизӣ шинос кардааст, ки дар дарбори салҷуқиён хидмат карда, замоне обрӯю эътибор ёфта, дар ниҳоят, аз «тири хато» [70, с. 31] ё барқасди подшоҳ набуд шудааст.

Соли 2010 ба муносибати эълон шудани «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» ва дар оғози солҳои бистум эълон шудани «Бистсолаи омӯзиши фанҳои техникӣ» ба афзоиши матолиби таҳлилий мусоидат кард. Мақолаи Ш. Низомова ба масъалаҳои инноватсионӣ дар соҳаи маориф оид буда, муаллиф бар он андеша аст, ки «вазифаи технология дар низоми маориф муайян намудан ва дар амалия истифода бурдани амалҳои пайдарҳами таълимии самарабахш аст» [114, с. 23]. Ҳаёти эҷодии маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» талаботи мазкурро дастури амал қарор дода, дар ин бобат чораҳои зарурӣ андешид, ки ворид шудан ба шабакаи интернет аз ҷумлаи он мебошад. Бояд гуфт, ки шумораи панҷуми соли 2021 пурра ба фанҳои техникӣ, дақиқ ва табиатшиносӣ бахшида шудааст. Аз ҷумла, мақолаҳои М. Содиков бисёр масъалаҳои муҳимми илмиро баррасӣ намудааст. Мақолаи сеюмаш «Дарси андешаи миллӣ – 3»-ро муаллиф бо сабку услуби осонфаҳм бо суолгӯзорӣ шуруъ кардааст: «Чаро андеша ва чаро миллӣ? Дарси андеша бад-ин сабаб аст, ки хонанда мустақилона фикру андеша карданро ёд гирад. Миллӣ барои он ки дарси муосири тоҷикӣ хонандагонро дар руҳияи ғурур ва ифтихори миллӣ тарбия кунад [173, с. 13].

Муаллиф мақоларо аз рӯйи мавзӯ ба бахшҳо тақсим намуда, аз он ҷумла, дар бораи дарси муосир маълумот додааст. Ба андешаи ӯ, ҳаштод дар сади донишхое, ки хонандагон аз бар мекунанд, донишхое мебошанд, ки мустақилона омӯхтаанд. Аз ин рӯ, ба фикри муаллиф, ба хонанда бояд мустақилияти бештар дода шавад. Ниҳоят, рушди маорифро бе татбиқи амалии таълими тафриқавӣ ғайриимкон дониста, ҳулосаи зерин баровардааст: дар бист соли оянда ҳадди ақал 30%-и муассисаҳои таълимӣ ба низоми тафриқа гузаронида шаванд, теъдоди хонандагон дар ҷунин синфҳо аз 18-20 нафар зиёд набошад, таҷрибаи давлатхое, ки низоми тафриқавиро ҷорӣ кардаанд, омӯхта шавад.

«Минбари роҳбар» яке аз рубрикаҳои маъмулӣ ба ҳисоб рафта, таҳти он мақола ё суҳбат бо роҳбарони соҳаи маориф, зерсохторҳои он, баъзан соҳаҳои дигари ба маориф алоқаманд пешкаш карда шудаанд. Аз ҷумла, соли 2019 баромади муовини вазири маориф ва илм Л. Назирӣ ҷой дода шудааст. Дар он таваҷҷуҳи асосӣ ба шарҳи мафҳумҳои *маориф*, *омӯзгор* ва *вазъият* равона шудааст. Муовини вазир дуруст таъкид намуда, ки маориф «омили асосии таҳкими давлат ва наҷоти миллат» мебошад. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маорифро «дар ҷаҳорҷӯби сиёсати иҷтимоии давлат аз самтҳои афзалиятнок эълон кардаанд» [108, с. 8]. Аз ин рӯ, минбаъд ба сифати таълим бояд афзалият дода шавад. Дар ин маврид «қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 июни соли 2014, №353 «Дар бораи Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2015-2020» натиҷаи нек дода истодааст. Дар ҷанд соли охир вобаста ба ин дар шаҳру ноҳияҳо ва миқёси кишвар зерсохторҳои алоҳидаи Вазорати маориф оид ба дарёфт ва рушди истеъдодҳо таъсис дода шуданд.

Роҳбарони сатҳи аввали соҳаи маориф аз имконияти минбари афкор истифода карда, оид ба масъалаҳои муҳимми соҳа мақолаҳо пешниҳод менамуданд. Дар шумораи №1, соли 2023 баромади вазири маориф ва илми кишвар Саидзода Р. Ҳ. ҷой дода шудааст. Мавсуф аз ғамхорӣ ва пуштибонии Сарвари давлат изҳори қаноатмандӣ кардааст: «Зеро маориф заминаи асосию

бунёдии рушду такомули тамоми соҳаҳои хоҷагии халқро поягузорӣ мекунад» [165, с. 3]. Пешвои миллат кормандони маорифро «мафкурасоз» номиданд, ки аз масъулияти баланди онҳо дарак медихад. Дар солҳои охир тавачҷуҳи Ҳукумат ба таҳсилоти томактабӣ хеле зиёд шуда, дар он «таъмини шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ» афзалиятнок махсуб мешавад. Бо мақсади татбиқи нақшаи миёнамуҳлати «Стратегияи омӯзиш ва рушди фанҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ дар соҳаи маориф ва илм барои солҳои 2022-2023» дар доираи «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи маориф» дар назди Маркази ҷумҳуриявии муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ маҳфили махсус ташкил гардид, ки ногуфта намонад, маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси ғайолият ва дастовардҳои он саҳм мегузорад. Вазири маориф хабар дод, ки соли 2022 озмуни Ҷоизаи давлатӣ барои олимони фанҳои мазкур ҷамъбаст гардида, ба 15 нафар ин ҷоизаҳо тақдим шуданд.

Зери рубрикаи «Сиёсат ва замон» низ мақолаҳои таҳлилий ҷой дода мешаванд. Яке аз матлаби доктори илмҳои сиёсатшиносӣ С. Ятимов «Эҳёи миллат – бақои давлат» мебошад. Он аз сарсухан ва зерсарлавҳаҳои ҷолиб иборат буда, дар онҳо дастовардҳои ҷаҳониён дар мавриди давлатсозӣ, давлати боадолат шарҳу баён ёфтаанд. Ҳадафи асосии мақола дар мисоли давлатҳои пешрафта ва илми сиёсатшиносии гузаштаву имрӯза ба вучуд овардани эҳёи ҳақиқии давлати тоҷикон мебошад. Вобаста ба ин муаллиф қайд кардааст: «Эҳёи миллатро Пешвои муаззами миллат ҳамчун ҳаракати умумимиллӣ эълон кардааст» [203, с. 11]. Дар шумораи №1, соли 2023 баромади яке аз муаллифони ғайоли маҷалла М. Абдуллоев, мушовири баҳши Ёрдамчии Президенти кишвар оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа ҷой дода шудааст, ки дар он мавсуф дар бораи ҷашни Сада ва бо ташаббуси Пешвои миллат эҳё ёфтани он маълумоти муфид додааст. Дар мақолаи Н. Нуруллозода «Истиқлолият ваҳдати миллӣ мафҳуми бо ҳам тавъаманд» (№3, соли 2023) мафҳумҳои Истиқлолият ва ваҳдат, алоқамандии онҳо илман собит карда шудаанд. Қайд шудааст: «Ҳангоме ки перомунӣ рушди ҳамешагии шахс суҳан меравад, бояд дар хусуси тағйирпазирӣ ва тағйирёбии шахсият суҳан гуфт [115, с. 9]. Яъне

шахсият вобаста ба тағйироту ҷамъият донишҳои бештар пайдо карда, дар дарки қонуниятҳои он ва пешрафти ҷомеа сахм гузошта метавонад. Муаллиф дар бораи қабули Қонуни ҚТ «Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон» ҳарф ба миён гузошта, қайд кардааст, ки «он на танҳо барои бедор кардани эҳсоси ватандӯстӣ дар байни ҷавонон, балки ба ҷалби тамоми шаҳрвандон ба амалҳои ватандӯстӣ нигаронида шудааст» [115, с. 10]. Масъалаи мазкур дар мақолаҳои дигар, ки ба таълими фанҳои алоҳида чун сиёсатшиносӣ, тарбияи ҷисмонӣ, ҳарбӣ бахшида шудаанд, низ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Дар замони ҷаҳонишавӣ ва вазъи мураккаби сиёсии ҷаҳон тарбияи ватандӯстӣ ва омодагии ҳарбӣ аз вазифаҳои муҳими маориф ба ҳисоб меравад. Дар шумораи аввали соли 2020 масъалаҳои фанни варзиш ва тарбияи ҳарбию ватандӯстӣ хуб инъикос шудааст.

Педагогика чист, вазифаи омӯзгор аз ҷӣ иборат аст, муаллими беҳтарин кист, ҷӣ тавр муаллими писандида метавон шуд, масъалаҳое мебошанд, ки дар саҳифаҳои маҷалла зиёд мавриди гуфтугӯ қарор гирифтаанд. Мақолаи беҳтарин ва самимӣ дар ин маврид матлаби мактабшинос М. Лутфуллозода аст. Мулоҳизаҳои муаллиф дар бораи муаллими ҳақиқӣ таваҷҷуҳбарангезанд: «Муаллим дар мактаб на бо калонсолон, балки бо кӯдакон – талабагон сару кор дорад. Бинобар ин, вай бояд ҳамчун мураббӣ, тарбиятгари мушфиқу меҳрубон, серҳаракат, чехракушоду ҳозирҷавоб бошад. Табассум чехраи ин гуна муаллимиро тарк накунад... Аз табассуми муаллим чехраи аҳли синф гул мекунад... девори байни талабаҳою муаллим бардошта мешавад» [88, с. 15].

Рушди истеъдодҳо яке аз масъалаҳои муҳим мебошад, ки Ҳукумати Тоҷикистон дар ин бобат чораҳои зарурӣ меандешад. Мақолаи М. Неъматуллоев ба ҳамин масъала оид аст. Мавсуф нигоштааст, ки тибқи талабот имрӯз мактабҳои махсус барои хонандагони болаёқат кушода шуданд. Дар чунин мактабҳо албатта «нобаробарии эҳтиёҷоти таълимӣ» ба вуҷуд омаданаш мумкин аст. Муаллиф принципҳои фаъолияти чунин мактабро номбар кардааст: пайдо намудани нуқтаи рушд, дарсҳо аз рӯйи ҷадвали инфиродӣ, омода намудани шахсият на мутахассис, барномаи таълимии махсуси эҷодкорӣ,

машғулиятҳои «синфи озод», интихоби омӯзгорон, ёрии психологии инфиродӣ [113, с. 39].

Бо мақсади пешниҳоду паҳн намудани таҷрибаи пешқадам дар маҷалла рубрикаи «Гӯшаи директор» таъкил карда шудааст. Дар мақолаи директори мактаб М. Хайрулдинова (№8, соли 2019) намунаи яке аз ҳуҷҷат ва санадҳои мактабӣ – *тартиби Шурои педагогӣ* пешниҳод гардидааст. Чунин матолиб дорои факту рақам ва ҷадвалҳо буда, ба роҳбарони муассисаҳои таълимӣ ҳамчун намунаи санаднигорӣ хизмат карда метавонанд. Роҳбари иттиҳодияи методи синфҳои ибтидоии яке аз мактабҳои пойтахт М. Раҳимова дар мақолааш (№9, соли 2019, саҳ.19-22) тартиби кори *иттиҳодияи методиро* бо нақшаҳо ба ҳамкасбон пешниҳод намудааст.

Мақоми зан дар асоси дастурҳои Пешвои миллат дар ҷомеаи Тоҷикистон солҳои охир баланд мегардад. Б. Насурова – яке аз муаллифони фаъоли маҷалла, ки бештар оид ба мавзӯҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ масъалагӯзорӣ мекунад, дар мавриди эътибори зан дар ҷомеа қайд кардааст, ки дар миёни ҳуҷҷату санадҳои муҳим Фармони Президенти ҶТ, аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» ҷойи муҳимро ишғол мекунад. Аз маълумоти омории пешниҳодкардаи ӯ маълум мешавад, ки дар соҳаҳои маориф 70, тандурустӣ 67, фарҳанг 51 фоизи кормандонро занон таъкил медиҳанд [110, с. 17]. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии ҶТ дар охири соли 2023 низ ба масъалаи занон таваҷҷуҳ намуда, қайд карданд: «Нақши занону бонувон дар пайдории сулҳу субот, ҳифзи арзишҳои милливу фарҳангӣ, дар ниҳоди фарзандон тарбия намудани ҳисси ватандӯстӣ, ифтихори миллӣ, инсондӯстиву масъулиятшиносӣ, инчунин, пешгирӣ кардани омилҳои номатлуби иҷтимоӣ муассир аст» [111, с. 8]. Маҳз ба ин сабаб – муассир будани нақши занон дар «пешгирӣ кардани омилҳои номатлуби иҷтимоӣ» борҳо бо роҳбарони муассисаҳои молиявӣ супориш дода шуд, ки шумораи кормандонашонро аз ҳисоби занону бонувон бештар намоянд.

Сармуҳаррир С. Набизода (шумораи №2, соли 2020) ҳамчун таҳлилгар баромад карда, дар бораи масъалаи демографӣ мушкилоро мавриди баррасӣ қарор додааст, ки ҳарчанд дар ҷомеа, махсусан, баъди ба истиқлол расидани кишвар ба вучуд омадааст, аз тарафи ҷомеашиносон мавриди муҳокима қарор нагирифтааст. Ин масъалаи урбанизатсия (шаҳрнишинӣ) ва бурду боҳти он мебошад. Муаллиф ин масъаларо дар алоқамандӣ ба таълиму тарбия мавриди муҳокима қарор додааст. Чун «шаҳришавии мардуми деҳот, баҳусус, аз ҳисоби омӯзгорон 20 соли охир хеле афзуд» [99, с. 9]. Муҳокимаҳои муаллиф аз он ҷиҳат боиси таваҷҷуҳ аст, ки мавсуф аз хавфи кам шудани сафи омӯзгорон дар деҳот изҳори ташвиш намудааст. Аз ин рӯ, дар деҳот низ барои муаллимон ба вучуд овардани шароитро зарур шуморидааст. Аммо минбаъд ин масъала аз тарафи хонандагон мавриди баррасӣ қарор дода нашуд. Мақолаи таҳлилии дигари С. Набизода «Маориф ва илм: мушкилот ва пешниҳод» (№7, соли 2021), ки бознашр аз рӯзномаи «Минбари халқ» аст, ба услуби нав таҳия гардида, дар он ҷанбаҳои алоҳидаи фаъолияти маориф мавриди андешаронӣ ва хулосабарорӣ қарор гирифтааст. Дар матолиби банашррасонидаи С. Набизода дар жанри мақола навгониҳо ва масъалаҳои муҳимми соҳаи маориф, назари ашхоси гуногун ба таълиму тарбия, ахлоқ ва китобхонӣ мавриди андеша ва гуфтугӯ қарор мегиранд. Аз ҷумла, дар яке аз мақолаҳояш мавсуф дуруст зикр кардааст: «Баъзе устодон дар ёду хотири шогирдон чун узви хонавода шинохта мешаванд» [101, с. 57]. Дар зимн адабиётшиноси маъруф, академик А. Кӯчаровро мисол овардааст. Хеле бамаврид аст, ки «устод сабақи бештарро аз мактаби айнишиносӣ меомӯхтанд ва то ҳол аз ин мактаб ба дигарон меомӯзонанд». Дар ин маврид аз ҷониби хеш илова карданием, ки дар ҳақиқат, А. Кӯчаров баъди хуб омӯхтани осори устод Айнӣ аз мавсуф рафтору гуфтору кирдори олимона ва муҳаббатомезро азбар кардааст ва дар қору эҷод истифода менамояд. Ё «дар бораи шинохту мақоми устодон Садриддин Айнӣ, Соҳиб Табаров, устодони алоҳидааш мақолаҳои арзишманд ба таъъ расондааст» [101, с. 58], ки, бешак, асарҳои илмии мондагор мебошанд.

Аҳаммияти мақолаи С. Набизода «Мактаби маҳорати педагогӣ: хуб ва зарур» (№7, соли 2023) аз он иборат аст, ки андешаи донишмандони соҳаро дар мавриди маҳорати касбии омӯзгорон ҷамъбаст кардааст. Низомномаи Мактаби маҳорати педагогӣ, ки аз ҷониби филиали ДҚТИБКСМ бори аввал дар ш. Душанбе қабул шудааст, мувофиқи талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи маориф», Қонуни ҚТ «Дар бораи таҳсилоти иловагӣ», Тартиби тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ва Низомномаи филиали он таҳия гардидааст. Муаллиф дар бораи мактаби мазкур ва низомномаи он маълумот дода, қайд кардааст, ки «мактаби маҳорати педагогӣ иттиҳоди ихтиёрии омӯзгороне мебошад, ки дар шаҳри Душанбе барои омӯхтани таҷрибаи пешқадами педагогӣ, усулҳои нави таълиму тарбия, технологияи таълим ва инкишофи минбаъдаи он, татбиқи босамари муносибати босалоҳият дар таълим, тақмили ихтисоси омӯзгорон ва дигар кормандони муассисаҳои таълимӣ ташкил гардида, бо мақсади ноил шудан ба сатҳи баланд ва сифати таълими дарсҳо бо истифода аз принципҳои муосири дидактикӣ, технологияҳои инноватсионӣ, равишҳои методӣ ва методологӣ тадбирҳоро амалӣ менамояд» [106, с. 9]. Ҳамчунин, дар бораи ҳадафҳои мактаби мазкур, тарзи иштироки омӯзгорон дар он, шаклҳои кори мактаб маълумот дода шудааст. Яке аз усулҳои замонавии таълиму тарбия бароҳмонии Лоихаҳои байналмилалӣ мебошад. Дар ин бобат дар маҷалла дар соли 2023 чандин матлаб бо истифодаи ҷадвалу нақшаҳо ва аксҳои ҷолиб ба таъъ расидаанд. Дар байни онҳо мақолаҳои зерини муаллифониро метавон ном бурд: М. Оқозода, Д. Абдуллоева «Дафтари хонанда – имкони нави омӯзиш», С. Набизода «Ба омӯзгор роҳнамо зарур», «Дафтари хонанда роҳнамои ўст», Х. Аҳмадова «Таълими ҳарфи калон дар дарс» ва ғайра. Хусусияти барҷастаи чунин матолиб аз он иборат аст, ки онҳо хонданбоб буда, бо аксҳои ҷолиб пурра гардонида шудаанд. Таҷрибаи педагогӣ аз ҷиҳатҳои муҳими соҳаи маориф ба ҳисоб меравад. Бешак, ҷанбаҳои таҳлилий, илмию назариявӣ ва илмию амалии мақолаҳо дар соли 2023 мустаҳкам мебошад. Дар ин бобат мақолаҳои С. Аминов, М. Мачидов, Ш. Каримзода, Б.

Розиқов, А. Муҳаммадиев, С. Носиров, Б. Шодиев, С. Имомназарова ва ғайраро метавон ном бурд.

Ҳамин тавр, аз баррасии матолиби таҳлилӣ муайян мешавад, ки жанрҳои публитсиситӣ дар маҷалла аз «Адаб» шуруъ шуда, минбаъд, баъди ном дигар кардани маҷалла пурра ба мавзӯи таҳлили мактабу маориф оид гардид.

Дар охир, мавқеи жанрҳои ахборию таҳлиро дар пешниҳод ва баррасии навгониҳо ва мушкилоти соҳа мавриди таҳлил қарор дода, хулосаҳои зерин ба даст овардан мумкин аст:

1. Жанрҳои асосие, ки дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» барои пешниҳоди навгониҳои маориф ва инъикоси мушкилоти соҳа кумак расонида, боиси таҳлили ҳамаҷонибаи равшан ва саҳеҳи масъала гаштаанд, аз инҳо иборатанд: мусоҳиба ва навъҳои он ва мақола.

2. Аз солҳои аввали ташкилшавиаш маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») дар пешниҳоди навгониҳо ва мушкилоти соҳаи маориф жанрҳои алоҳидаи таҳлилӣ, чун мақола, мусоҳиба, мизи мудавварро истифода бурда, чунин матолибро зери рубрикаҳои «Анҷуманоро», «Дар суҳбати бузургон», «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», «Сиёсат ва замон», «Ватанпарвар», «Муқаддасот», «Роҳнамои хирад», «Сухани сармуҳаррир», «Биёед, ба андеша пардозем» ва «Мизи мудаввар» пешниҳод кардааст.

3. Мазмун, ҳадаф ва мақсади мусоҳибаҳои маҷалла агар дар солҳои аввал баланд бардоштани маърифати сиёсӣ, ватандорӣ ва илмию фарҳангии хонандагони маҷаллаи «Адаб» бошад, минбаъд мусоҳибаҳои маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» хусусияти таълиму тарбиявӣ касб карда, дар он мушкилоти соҳаи маориф мавриди гуфтугузор қарор гирифтаанд.

4. Дар солҳои аввал зери рубрикаи «Анҷуманоро» суҳбатҳои ходимони маҷалла бо шахсони барӯманд доир гардида, дар онҳо масъалаҳои илму маърифат, забонамӯзӣ, тарбияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ ба миён гузошта шудааст.

5. Ҳадафи асосии мақолаю мусоҳиба ва мизҳои мудаввари нашрия дар ҳама давраҳо таҳлили масъалаҳои муҳимми иҷтимоӣ, таълиму тарбия ва

ватандӯстию хештаншиносӣ буда, дар назди ташкилоту муассисаҳои дахлдор вазифаҳои навбатӣ оид ба ҳалли мушкилот гузошта шудаанд.

6. Бо мақсади таҳлил, баррасӣ ва ҳалли мушкилоти соҳаи маориф аз имкониятҳои жанри мақола фаровон истифода шудааст. Ҳадаф аз онҳо, асосан, баррасии навгониҳо ва мушкилоти соҳаи маориф, пешниҳодҳо оид ба роҳи ҳалли онҳо, фарҳанги техникӣ, тарбияи ватандӯстию сиёсии хонандагон мебошад.

7. Яке аз навгониҳои нашрия дар мавриди таҳлили вазъи соҳаи маориф ташкили «Мизи мудаввар» мебошад, ки бо кӯшиши рӯзноманигори шинохта С. Набизода аз соли 2020 ба роҳ монда шуд. Дар он намояндагони маъруфи соҳа, донишмандон, мактабшиносони маъруф ва омӯзгорони пешқадам иштирок карда, масъалаҳои мушкилоти ва сифати китоби дарсӣ, шеваҳои таҳсил, қабули донишҷӯён, мактаби маҳорати педагогӣ ва ғайраро мавриди баррасӣ қарор додаанд.

8. Таҳлили масъалаҳои алоҳидаи иҷтимоӣ, чун шаҳришавӣ (урбанизатсия), мушкилоти занон ва ғайра яке аз жанрҳои алоҳидаи таҳлилӣ ба ҳисоб меравад, ки дар марҳалаи охирини фаъолияти маҷалла ба назар мерасад.

9. Жанрҳои таҳлилӣ дар мавриди навгониҳо ва бартараф кардани мушкилоти соҳаи маориф дар маҷалла, асосан, баъди тағйироти кулӣ дар фаъолияти он дар даҳсолаи дувуми асри равон ҷойи асосӣ пайдо карда, дар шаклҳои мақола, мусоҳиба ва суҳбатҳо пешниҳод гардиданд.

3.2. Ҷанбаҳои илмӣ матолиби маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»)

Нашрияи «Маорифи Тоҷикистон», ки дар гузашта бо номи «Адаб» чоп шудааст, ба ҷанбаи илмӣ матолиби чопшаванда таваҷҷуҳи зиёд равона мекард ва мекунад. Яке аз шаклҳои матолиби илмӣ тақриз ва китобиёт буда, аз соли аввали нашр мавзӯ ва рубрикаи доимии нашрия ба шумор меравад. Ҳатто гуфтан мумкин аст, ки «Адаб» дар солҳои аввал то андозае вазифаи нашрияи илмию танқидиро ба ҷо овардааст. Мавзӯи мазкур асосан, дар жанри мақола

мавриди баррасӣ қарор гирифтааст, зеро, агар ба қавли муҳаққиқони рус, тақриз дар матбуот асосан се шакл дошта бошад – тақриз, портрети эҷодӣ ва мақола [4, с. 140], он дар маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»), асосан, дар шакли мақола ба назар мерасад. Умуман, ба қавли М. Муродӣ, «тақриз асосан хоси матбуоти даврӣ мебошад» [14, с. 25], ин аст, ки бештари тақризҳо дар солҳои навадум дар матбуот, аз ҷумла матбуоти соҳавии маориф, ба таъбир мерасиданд.

Тақриз ва нақди адабии аввалин дар маҷаллаи «Адаб» ба муносибати 80-солагии нависандаи маъруф С. Улуғзода ҷошудааст, ки мақолаи М. Раҷабӣ «Тазоҳури бадеии зиндагии хусусӣ» мебошад. Онро яке аз матолиби дорои ҷанбаи баланди илмӣ донишманд мумкин аст. Бисёр масъалаҳои асри зиндагии нависанда бори аввал ҷунин дақиқназарона мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Аз ҷумла, «он ёриву ғамхории беғаразона, дастгириву мушфиқии камназир, ки С. Улуғзодаи ҷавон аз бегонагон бисёр дида буд, низ дар эҷодиёти вай ба тарзи хос инъикос ёфтааст» [163, с. 57]. Дар маҷалла матолиби адабиётшиносӣ ва илмӣ оммавӣ таҳти рубрикаҳои «Пажӯҳиш» ё «Биёмӯзем, то биёмӯзонем» ҷошудаанд. Яке аз таҷассусҳои мондагори маҷалла шинос кардани хонандагон бо мазмун ва муҳтавои ашъори Ҳофизӣ Шерозӣ мебошад. Бо ин мақсад гушаи «Шеваи шинохти Ҳофиз» ташкил карда, дар он мақолаҳои зиёд ҷошуданд. Баъзе аз ин мақолаҳо хусусияти баҳснок доранд, аммо барои таҳқиқи ашъор ва афкори шоирон аҳамияти баланди илмӣ доранд. Ин аст, ки дар ин давра бисёр мақолаву ҷавобҳои зидди ҳамдигар ва баҳснок ҷошудаанд, ки аз сабаку услуби хоси ҳаёти таҳририяи маҷаллаи «Адаб» дарак медиҳанд. Мақолаи ҷавобии сардабир Ш. Исмолов ба тақризи ғаразнокӣ кормандони маҷаллаи «Маърифат» М. Ансор ва Ҳ. Қасҳор ба китоби гурӯҳи муаллифон «Методикаи таълими адабиёти тоҷик» аз ҷумлаи он аст. Пеш аз ҳама, ин ҷавоб назар ба тақризи муаллифони маҷаллаи «Маърифат», ки бо истифодаи таҳқиру маломати шахсият («зоғ», «ҷуғз», «нопокизақор», «дузд» ва ғайра) таҳия шудааст, фарқ дошта, бо риояи одоб ва мулоҳиза навишта шудааст. Дар ҳақиқат, дар солҳои аввали навадуми асри гузашта кормандони маҷаллаи «Маърифат» ба

ҳамкасбонашон аз ҳамаи нашрияҳои соҳавӣ зиддият нишон дода, «носазо гуфтани пичингу киноя задан»-ро сабки асосии қор қарор дода, ба онҳо дармеафтоданд. Ин аст, ки ба чунин рафтори нодурусти онҳо аввалин шуда Ш. Исломов муқобил баромада, ба хулоса омадааст: «Шеваи нигориши тақриз аз Муҳаммад Ансор асту шӯру ғавғо ва баъзан иғво аз Ҳомиди Қаҳҳор» [78, с. 44], ки ҳамин тавр ҳам буд.

Хушбахтона, ин сабку услуб ва душманӣ дар байни нашрияҳои соҳавӣ минбаъд аз байн рафт. Дар «Маорифи Тоҷикистон» тақриз ба китобҳои дарсӣ бештар шуд. Дар ҳақиқат, аз оғоз дар мисоли рӯзномаи «Овози тоҷик» «проблемаи ташкили мактабу маориф ва навиштани китобҳои дарсӣ дар матбуоти даврии солҳои 20-уми садаи гузашта яке аз масъалаҳои муҳим ва асосӣ ба ҳисоб мерафт» [21, с. 52]. Нахустин тақриз ба китоби дарсӣ дар маҷаллаи «Адаб» мақолаи С. Шербоев дар бораи хусну қубҳи китоби дарсии забони тоҷикӣ синфи 6 мебошад. Муаллиф баробари ҷиҳатҳои назарраси китоб барои беҳбудии нашрҳои оянда пешниҳодҳо баён кардааст. Масъалаи истилоҳоти фанӣ ҳанӯз дар солҳои 20-уми асри XX ба миён омада буд ва устод Айнӣ дар тақризҳои матбуотиаш оид ба китобҳои дарсӣ яке аз сабабҳои ба вуҷуд омадани камбудихоро дар ҳамин доништа, «сабаби аслии онро дар то ҳанӯз шакл нагирифтани истилоҳоти фанӣ бо забони тоҷикӣ доништааст» [16, с. 164]. Ин масъала то ба имрӯз дар маҷаллаи соҳавӣ борҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Ба муносибати ҷашни ҳазораи таълифи «Шоҳнома» дар маҷалла таҳқиқи ҷолиб, забонаш содаву фаҳмои олими эронӣ Ҷаъфари Маҳчуб ҷой дода шудааст. Дар бораи рақами ҳафт, ки дар устураи тоҷикӣ рақами мондағор аст, маълумоти ҷолиб пешниҳод шудааст. Дар №7-8, соли 1994, ки пурра ба ҳазорсолагии «Шоҳнома» бахшида шудааст, 14 мақола ва гуфторҳои зиёд ҷой дода шудаанд. Бештари мақолаҳо хусусияти нақди адабиро доранд. Мақолаи Х. Давронов «Аз гузашта бояд омӯхт» мақолаи сиёсӣ ва иҷтимоӣ ба ҳисоб меравад. Дар он масъалаҳои муҳимми давлатдорӣ дар мисоли ақидаҳои Аҳмади Дониш мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Қайд шудааст, ки «Аҳмади Дониш

меҳост дар қисмати дуҷуми рисола сохти маъмурии идораи давлатӣ ва тартибу низоми ояндаи аморатро тавзеҳ диҳад. Мутаассифона, умр дар иҷрои ин кори хайр ба ӯ бевафой кард» [63, с. 3]. Хулосаи муаллиф ин аст, ки «имрӯз ҳам мо, тоҷиконро, лозим меояд, аз таҷрибаи талхи таърихи миллату қисмати ватани аҷдодии хеш сабақ омӯзем, баҳри рушду пешрафти иқтисоду иҷтимоиёти кишвар, ба хусус, саноату тиҷорат, рушду нумуи мактабу маориф, илму фарҳанг, тандурустӣ, тайёр намудани кадрҳои баландихтисос барои соҳоти мухталифи хоҷагии халқ ва интиҳобу ҷобачогузори дурусти онҳо, таъмини волоияти қонун дар ҷомеа кӯшишҳои судманд намоем» [63, с. 6]. Ин пешниҳодҳо имрӯз ҳам муҳиму саривақтӣ арзёбӣ мешаванд. Мақолаи С. Амир ба масъалаи алоқамандии асари Шоҳин «Тухфаи дӯстон» бо «Шоҳнома» бахшида шудааст. Навоварии таҳқиқ аз он иборат аст, ки ба масъалаи мазкур на танҳо то ба ин вақт касе машғул нашудааст, балки мутолиаи осори Шоҳин – ин шоири шаҳиру боистеъдод ва ба қавле, «ҳамсанги пайғамбари шоирон», аз ҷониби хонандагони тоҷик кам мушоҳида мешавад. Ба қавли муҳаққиқ «бар хилофи тасвирҳои қисмати «Панднома»-и «Тухфаи дӯстон» шоир дар қисмати «Шикоятнома» ба амирони манғития на танҳо эътиқоду умед надорад, балки онҳоро «душман»-и халқу кишвар шинохтааст» [38, с. 19].

Зери рубрикаи «Пешинаи тоҷикон ва қавми тоҷик» дар шумораи дувуми соли 1999 мақолаи хуби «Зарурати тадвини ҳамосаи миллӣ дар аҳди Сомониён»-и Х. Шарифов ҷоп шудааст. Муаллиф «қонунмандии таълими ҳамосаи миллӣ»-ро дар замони Сомониён собит намуда, қайд кардааст, ки «ҳамосаи миллӣ, чунон ки аз маънии калимоти ин таркиб бармеояд, падидаест миллӣ, хоси таърихи нотақрори фарҳанги ҳар халқу миллат» [193, с. 2]. Ба қавли муҳаққиқ, ҳамосаи миллӣ, аз ҷумла «Шоҳнома», дар давраи мазкур мукаллафи ду вазифаи муҳим буд: «яке нигоҳ доштани осори гузашта... ва дувум, нигоҳ доштани давлати эронисли Сомониён» [193, с. 4].

Чи тавре ки ишора шуд, «Пажӯҳиш» рубрикаи асосии мақолаҳои илмӣ маҷаллаи «Адаб» ба ҳисоб мерафт. Аммо бештари мақолаҳои илмӣ дар ин маҷалла хусусияти таърихӣ адабиётшиносӣ доранд. Аз навовариҳои ҷунин

матוליб инро зикр кардан мумкин аст, ки бори аввал дар дохили матни мақолаҳо иқтибосҳои дахлдор ба мавзӯ аз донишмандони ватаниву хориҷӣ чой дода шудаанд. Дар ин маврид мақолаҳои А. Сатторзода, Ҳ. Боқӣ, Ш. Шокирзода, Ҳ. Раҳмон, Г. Наврӯзова, донишманди эронӣ Лутфалии Суратгар ва ғайрро ёдовар шудан мумкин аст, ки ҷавобгӯии талаботи адабиётшиносӣ ва нақди адабӣ буда, бисёр паҳлуҳои илми мазкурро ошкор намудаанд. Гуфтан мумкин аст, ки қариб нисфи матолиби «Адаб»-ро дар ин давра чунин мақолаҳо ташкил додаанд. Таҳти рубрикаи мазкур мақолаи муҳимми адабиётшинос С. Табаров дар мавриди ашъори ватандӯстонаи А. Фитрат ба нашр расидааст. Ногуфта намонад, ки муҳаққиқон собит кардаанд, ки калимаи «ватан» дар ашъори шуарои тоҷик бори нахуст дар ашъори Фитрат ба назар мерасад. Аз асари машҳури Фитрат «Сайҳа» (соли 1911), ки дорои панҷ ғазал ва шаш банд таркиббанд будааст, мутаассифона, танҳо як ғазал ва як таркиббанди «Ватани ман» боқӣ мондааст, ки дар он калимаи «ватан» истифода шудааст. Дар ин асар бори аввал масъалаҳои истиқлолияти сарзамини аморати Бухоро ва генерал-губернатории Туркистон аз ҳукуматдорони мустамликавии Русияи подшоҳӣ, озодии мардуми он кишварҳо аз ҷабру зулм ва юғи истисмори золимони манғит ва амалдорони рус меистод» [23, с. 2], ки худ як инқилобе буд, дар фаҳмиши сиёсии мардуми маҳаллии Осиёи Миёна.

Таҳти рубрикаи «Машриқу Мағриб» баъзе масъалаҳои муносибати фарҳанг ва тамаддуни ин ду қораи дунё мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Аз ҷумла, дар мақолаи донишманди фаронсавии мусулмоншуда Жан-Лу Эрбер (Абдуҳалим) дар тарҷума ва сарсухани Ш. Мухтор ин масъала ба миён гузошта шудааст. Дар мақола назари шахсии олими фаронсавӣ оид ба илм ва маданият аз нуқтаи назари шарқӣ ва аврупоӣ муфасссал баён шудааст. Аз мутолиаи асар ва мусоҳиба маълум мегардад, ки муаллиф чун аксар ашхос дини исломо қабул карда то андозае ба ифрот роҳ дода, нақши ислом ва забони арабро нисбат ба илм ва маданияти Аврупо баланд шуморида, илмияти ғарбро ба ислом муқобил гузоштааст. Ба тасаввури ӯ, ки аз қавлаш тахминӣ буданаш аён аст, илми ҳақиқӣ танҳо бо забони арабӣ метавонад баён шавад. Дар ин бобат,

муаллиф баъзан аз танқид ба таҳқир гузашта, ба ифрот роҳ додааст [66, с. 18]. Дар гӯшаи «Машриқу Мағриб» мақолаи В. Самад дар бораи натиҷаҳои чустучӯҳояш дар мавриди алоқамандӣ ва таъсири «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ ба адабиёти арман маълумот дода шудааст. Ҳиссаи бештари муҳокимаҳо ба баррасии таҳқиқоти донишманди арманӣ И. Назариён дар бораи аҳаммияти «Шоҳнома» бахшида шудааст. Муаллиф ба хизматҳои Назариён баҳои баланд додааст: «ӯ забони форсӣ ва тамаддуни форсиро дар Шарқ асосӣ шуморидааст» [169, с. 25]. Мақолаи муҳимми А. Маҳмадаминов ба асари таҳқиқнашудаи устод Айнӣ «Заруриёти диния» бахшида шудааст. Маълум аст, ки устод Айнӣ аз соли 1908 ба соҳаи маориф рӯй оварда, бо ҳамфикронаш яке аз аввалин мактаби усули навро таъсис дода, як сол то баста шуданаш дар он фаъолият намуд. Дар идомаи он се китоби таълимӣ таълиф намуд. Яке аз онҳо «Заруриёти диния» бо мураттабии мавод ва махсусан, муассирии шеваи баён бағоят қобили тавачҷуҳ мебошад». Асари мазкур, ба қавли муҳаққиқ, «ифодагари ҷаҳонбинии пешқадами Айнӣ ва шаҳодати заковату дониши пурвусъати мутафаккир дар соҳаи исломшиносӣ мебошад» [92, с. 13]. Дар мамлакатҳои Шарқ ин китоб ҷунун эътибор пайдо кард, ки дар Афғонистон аз замони чоп (1914) то ба имрӯз мавриди истифода аст ва онро соли 1927 подшоҳи Афғонистон дар Лохур ба теъдоди 1250 нусха аз нав чоп кунонд. Бояд гуфт, ки бо хатти имрӯзаи тоҷикӣ «Заруриёти диния» дар солҳои охир бо кӯшиши А. Маҳмадаминов ба нашр расид. Матлаби дигари пажӯҳишӣ мақолаи муфассали Р. Гаффоров дар бораи меъёр ва даврандешӣ забони тоҷикӣ мебошад. Муҳаққиқ ташаккули забони адабии тоҷикро ба ду давра ҷудо намуда, қайд кардааст, ки давраи дувум – забони адабии кунунии тоҷик, идомаи бевосита ва мантиқии забони адабии пешин аст [58, с. 12].

Таҳти рубрикаи маъруфи «Биёед, ба андеша пардозем», ки асосан, мақолаҳои илмӣ чоп мекард, матлаби муҳимми саривақтии «Як қарни бефарҳангӣ ва қавме фарҳангзудо»-и Н. Зухурӣ ба чоп расидааст. Муаллиф зикр кардааст, ки «бузургтарин кӯтоҳии рӯшанфикрони тоҷик дар садаи бист рӯйи қор наовардани фарҳанги ҷомеъ ва ҳамчунин фарҳанги тафсирии забони

муосири тоҷик аст» [74, с. 19]. Таъкид шудааст, ки агар ин кор ислоҳ нашавад, халқ аз «сарвате бо номи фарҳанги ҷомеъ ва соният, фарҳанги тафсирии забони муосир бенасиб хоҳад монд». Хулоса ва пешниҳодҳои муаллиф аз таҳияи «луғати ҷомеи забони тоҷикӣ», таъсиси гурӯҳе, ки «ҳеч гоҳ даст аз фаъолият барнадорад», заҳматҳои узви онро «ба таври кофӣ вофӣ бипардозад», гурӯҳ бо ҷойи кор ва шароит таъмин гардад, масъалаи таҳияи фарҳанги тафсирии забони муосир баррасӣ шавад иборат мебошад. Ҳатто бо мақсади таъсирбахш гардидани сухани хеш ба услуби устод Айнӣ дар мақолаи «Акнун навбати қалам аст» пайравӣ намудааст: «агар мо сидқан чадал кунем, ки дар назари бахши мутамаддини ҷомеаи башарӣ чилва намоем, агар мо орзу дорем, ки таҷлили Рӯзи забон ҳақиқатан ба ҷашни умумимиллӣ табдил ёбад, бояд аз имрӯз ба амалӣ гаштани чунин иқдоми нек камари ҳиммату ориятро маҳкамтар бубандем...» [74, с. 22-23]. Дар мақолаи донишманди фанҳои физикаю математика ва таърих А. Комилӣ мавзӯи муҳим ва нави мантиқи шеър баррасӣ шудааст. Андешаҳои донишманд дар бораи илми мантиқ ҷолибу мондагори буда, мақола бо забони сода ва фаҳмо таълиф шудааст. Муҳаққиқ фарқи байни мантиқи риёзӣ ва мантиқи шеърӣ, ба таври муштарак омадани онҳоро дар шеър равшан баён сохтааст [83, с. 2].

Минбаъд ҳам маҷалла аз соли 2006 матолиберо, ки ҷанбаи илмиашон мустаҳкам аст, пешниҳоди хонандагон кардааст. Мақолаи доктори илмҳои фалсафа ва педагогика К. Қодиров ба нақши фарҳанг дар тақомули тарбия бахшида шудааст. Мавсуф низоми ҷомеаеро беҳтарин шуморидааст, ки дорои «тарбияи руҳияи пазириши ҳукумат, тарбияи мафҳуми сиёсат дар рукнҳои демократӣ, эҷоди заминаҳои муносиб барои дарки ҳукумат ва риояи қонунҳо» [85, с. 65] мебошад. Ҳамчунин, дар шумораи мазкур мусоҳиба бо доктори илми таърих М. Бобохонов аз хусусияти илмӣ ва дар руҳияи худшиносӣ тарбия намудани ҷавонон ба таъъ расидааст. Мавсуф ёдовар шудааст, ки «идеяи таъсиси маркази «Тоҷикишиносӣ» аз соли 1987 оғоз ёфта, масъалаи ташкили шӯъбаи мазкур соли 1994 дар ДДМТ ба миён гузошта шуд» [51, с. 67] ва минбаъд амалӣ гардид, кафедраи «Таърихи тоҷикони ҷаҳон» кушода шуд. Дар

суханони мавсуф баъзе афкори ноқис ва яктарафа ҳам эҳсос карда мешаванд, аз ҷумла, даъвати Оғохонро тарафдорӣ кардааст, ки мардуми Бадахшон ба намояндагони халқу миллатҳо ва маҳалҳои дигар хонадор нашаванд, ки ин ихтиёру озодии шахрвандонро маҳдуд мекунад [51, с. 69]. Мулоҳизаи донишманд дар бораи таъсиси пажухишгоҳи «Тоҷикшиносӣ» қобили қабул буда метавонад.

Дар ғӯшаи «Пажухиш» наشري таҳқиқоти донишмандони тоҷик идома ёфтааст. Аз ҷумла, мақолаи «Нигоҳи нав ба зиндагиномаи Саъдии Шерозӣ»-и Н. Арабзодаро метавон ном бурд. Ба қавли муҳаққиқ, дар бораи зиндагиномаи Саъдии Шерозӣ на ҳама чиз аён аст: «на ному насаб, на соли таваллуд, на муддати умр, на ҷузъиёти зиндагӣ ва сафарҳо, на таҳаллуси адабӣ, на муносибати ӯ бо ақобири аср саҳеҳ маълуманд» [42, с. 6]. Муаллиф масъалаи номаълуми зикршударо ба таври алоҳида мавриди баррасӣ қарор додааст. Ҳамчунин, дар чанд шумораи ин давра мақолаҳои ҷанбаи илмиашон мустаҳкам ҷоп шудаанд, ки муаллифонашон К. Усмонов, А. Мирзоев, К. Саидолимов, Ш. Музаффарова ва ғайра буда, ба соҳаи адабиётшиносӣ оиданд.

Чи тавре ки мушоҳида мешавад, мақолаҳои илмие, ки мавзуашон соҳаи маориф мебошад, то соли 2006 хеле кам аст. Танҳо дар соли 2010 дар ин маврид матолиби Ҷ. Шамсиддинов дар бораи моҳияти ахлоқии дониши илмӣ, Г. Абдурахмонов оид ба ҷанбаҳои равшаншиносии муоширати педагогӣ, М. Заробеков дар бораи созмони худидоракунии кӯдакон, М. Раҷабов оид ба роҳҳои рушди маориф, Ҳ. Искандаров – тақмили ихтисос, Ҷ. Шарифов – усули таълими проблемавӣ дар дарси математика, Ш. Шарофов, П. Неъматов оид ба тафаккури саҳеҳи шогирдон ҳангоми муошират, М. Раҷабов дар бораи алоқамандии рушди маориф аз қорҳои пажухишӣ, С. Маҳмадуллоев – ҳуқуқи кӯдак ва озодии вичдон, Н. Азаматов – шарҳи ҷомеаи шахрвандӣ, Б. Раҳимов – консепсияи тарбия дар педагогикаи халқӣ, Х. Зиёев дар бораи идорашавандагии сифати таҳсилот, М. Афғонов – оид ба навовариҳо дар илм ба ҷоп расиданд, ки то андозае масъалаҳои маорифро фаро мегиранд. Яке аз муаллифони асосии маҷалла, ки дар таълифоташ ҷанбаи илмӣ баланд аст, Д. Имомназаров, мудири

шуъбаи таҳсилоти миёнаи умумии ПРМ мебошад. Таълифоти мавсуф аз солҳои 2013-2014 то имрӯз ба нашр расида, ҷанбаи илмиашон пурқувват мебошад. Онҳо бо муҳимияти мавзӯ, роҳи ҳалли масъала, овардани далелу факту рақамҳо, замираву ҷадвалу нақшаҳо, исботу пешниҳодҳо дар баланд бардоштани ҷаҳонбинӣ ва дониши омӯзгорон фарқ мекунанд.

Ин ҷо як андешаи Ш. Шокирзодаро дар бораи он ки маҷалла «аз лиҳози мазмуну мундариҷа, масъалагузорӣ ва ҳаҷм арзиши як рисолаи мукаммали илмиро доро» буд [198, с. 4] мавриди назар қарор додан лозим меояд. Дар ҳақиқат, бисёр мақолаҳои дар «Адаб» ва «Маорифи Тоҷикистон» батабърасида масъалаҳоеро мавриди баррасӣ қарор додаанд, ки то ҳол аҳаммияти илмӣ худро гум накардаанд. Аммо, мутаассифона, чи тавре ки қайд кардем, мақолаҳои илмӣ, ки ба масъалаҳои таълиму тарбия, шеваи таълим, мушкилоти соҳаи маориф бахшида шудаанд, дар солҳои аввал хеле кам ва қариб ба назар намерасиданд. Бо вучуди ин, гуфтан мумкин аст, баъд аз ин ҳам ҳар як шумораи «Маорифи Тоҷикистон» «арзиши як рисолаи мукаммали илмӣ»-ро дошта метавонад. Барои ин танҳо шумораи дувуми соли 2006-ро таҳлилу баррасӣ намудан кофист. Дар ин шумора 14 мақола ҷоп гардида, хушбахтона, ҳама ба соҳаи таълиму тарбия ва маърифат бахшида шудаанд. Мушовири вазири маориф З. Алифбеков сухани устод Айнӣ «Мактаб сабаби наҷот бошад»-ро сарлавҳаи мақола интихоб кардааст. Мазмуни матлаб, асосан, ба шарҳи нуктаву дастурҳои Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониашон дар машварати ҷумҳуриявии кормандони соҳаи маориф (22.12.2004), Паёмашон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (16 апрели соли 2006) ва дар мулоқот бо занони мамлакат (7.03.2006) бахшида шудааст. Чи тавре маълум аст, Президенти кишвар дар машварати таърихӣ (моҳи декабри соли 2004) вазъи таълиму тарбияро муфасссал таҳлил карда, то андозае изҳори нигаронӣ намуданд. Ин аст, ки мутасаддиёни соҳаи маориф баъди машварат барои ислоҳи норасоиҳо ҷорабиниҳои зиёди ташкилӣ ва амалӣ андешиданд. Дар доираи маблағҳои барои ихтисосҳои геология ва коркарди маъдан ҷудошуда дар заминаи техникҳои геологии шаҳри Душанбе ва коллеҷи кӯҳӣ-

металлургии шаҳри Чкалов Донишкадаи геология ва маъдани ҷумҳури таъсис ёфт. Бо назардошти рушди афзалиятноки энергетика дар шаҳри Қўрғонтеппа Донишкадаи энергетикӣ Тоҷикистон кушода шуд. Ба Ҳукумати мамлакат супориш дода шудааст, ки «Барномаи махсуси Президентии ҳифзи иҷтимоии ятимон»-ро таҳия карда, доир ба татбиқи он Фонди ҷамъиятии мақсадноки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шавад. Ҳуҷҷати мазкур, асосан, ба хуб ба роҳ мондани таълиму тарбияи ятимон равона шуда, бо супориши Сарвари давлат дар шаҳри Қўрғонтеппа сохтмони литсей-интернати Президентӣ оғоз ёфт. Дар мулоқот бо занони кишвар низ Сарвари давлат барои дастгирии ятимон ва бунёди хобгоҳ барои донишҷӯдухтарон супориш дод, зеро «Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Ш. Раҳмонов рушди ҳамаҷонибаи ҷомеа ва умуман, ояндаи кишварро ба вазъи соҳаи маориф вобаста медонад». Боиси хушнудист, ки аз соли 2005 панҷ Ҷоизаи Президентӣ ба маблағи 2 ҳазор долларӣ барои кормандони соҳаи маориф таъсис ёфт, ки барои ҳавасмандии кормандони пешқадам ташаббуси нек гардид. Чопи китобҳои дарсӣ бомаром ба роҳ монда шуда, аз 155 номгӯй китобҳои дарсии мактабҳои тоҷикӣ 82 номгӯй чоп шуд. Бояд гуфт, ки бучети соҳаи маориф ҳамасола қариб ду баробар меафзояд, чунончи, агар соли 2000-ум 42 миллион сомонӣ буд, 2003-юм ба 111 миллион, 2004 – 190 миллион, 2005 – 268 миллион, 2006 ба 336 миллион сомонӣ расид. Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба забондонии ҷавонон таваҷҷуҳи зиёд зоҳир мекунам. Бо супориши эшон ҳоло «дар як қатор муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ омӯзиши забонҳои русӣ, англисӣ, фаронсавӣ, олмонӣ, арабӣ, ҷопонӣ, итолиёвӣ ва кореягӣ ба роҳ монда шудааст». Бо вучуди дастовардҳо, сатҳи таълиму тарбия, сифати дониши хонандагону донишҷӯён мувофиқи талаб нест. Ин аст, ки дар машварати зикршуда Президенти мамлакат супориш доданд, ки то 1 августи соли 2007 тамоми кормандони дастгоҳи Вазорати маориф, ташкилоту муассисаҳои сохтори Вазорат, сардорони идора ва мудирони шуъбаву раёсатҳои маориф, роҳбарони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ (ба

истиснои ректорон) аз аттестатсия гузаранд. Қоидаҳои аз аттестатсия гузаронидан низ қабул шуданд.

Дар ин шумора мақолаи мактабшинос Т. Атахонов низ аз хусусияти илмӣ баҳравар аст. Муаллиф бар он аст, ки вобаста ба талаботи рӯз ва бо кор таъмин намудани ҷавонон «зарур аст, ки барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ аз синфи 1 то синфи 11 дар баробари ба талабагон додани асосҳои илми замон бояд характери касбӣ низ дошта бошанд» [43, с. 68]. Матлаби мазкур, асосан, хусусияти илмӣ-назариявӣ дошта, дар он ба шарҳи мафҳуми таҳсилот ҷойи асосӣ ҷудо шудааст: «Таҳсилот на танҳо объекти илми педагогика, балки як қатор илмҳои дигар, аз қабيلي фалсафа, сотсиология, психология, иқтисодиёт низ мебошад. Масалан, фалсафа дар навбати аввал мақсадҳо ва вазифаҳои умумии таҳсилотро меомӯзад; сотсиология қобилияти ба муҳити иҷтимоӣ мутобиқшавии шахсро таҳқиқ мекунад; психология диққати асосии худро ба омӯхтани раванди педагогӣ равона мекунад ва ниҳоят, иқтисодиёт танҳо ба масъалаҳои сифати тайёр кардани захираҳои меҳнатӣ, инфраструктураи таҳсилот эътибор медиҳад» [43, с. 68]. Яъне таҳсилот ба ҳама илмҳо алоқамандӣ дошта, барои илми педагогика раванди педагогии воқеӣ мебошад. Ҳадафи асосии муаллиф аз он иборат аст, ки таҳсилотро ба талаботи иқтисоди бозорӣ бояд мутобиқ кард. Он «бояд раванди таълим ва тарбияро дар алоқамандӣ бо равандҳои дигари иҷтимоӣ – истеҳсолот, илм, фарҳанг, маънавият, умуман, қисмҳои илми ҷаҳонро ҳамчун як сохти яклухти иҷтимоӣ таҳқиқ намояд». Мақолаи Р. Мирзоев бошад, хусусияти илмӣ-амалӣ дошта, роҳбарии педагогиро дар асоси нақшаву ҷадвалу мисолҳо ба субут расонидааст. Ба қавли ӯ, «Тамоми шаклҳои идора ба назорати дохилимактабӣ алоқаманд буда, ташкили дурусти фаъолияти дарсӣ, ҷорабиниҳои тарбиявӣ, интизоми меҳнат, ташкили илмии меҳнат, банақшагирии корҳои тарбиявӣ ва амалӣ гардидани онҳо ба обрӯ ва маҳорати коргузори директори мактаб вобаста аст. Навбатдории хонандагон ҳар рӯз бо сарвари роҳбарони синфҳо ҳангоми танаффусҳо вазифаи хуби ҷорӣ намудани назорати умумӣ ба рафтору низомии кӯтоҳмуддати хонандагон аст, ки сазовори дастгирӣ мебошад». Муаллиф бо

мақсади ба таври аёнӣ нишон додани ҳадаф панҷ чадвал ва санади намунавии ташкили идораро пешкаши омӯзгорон ва роҳбарони мактабҳо намудааст. Агар Р. Мирзоев таҳсилотро бо як қатор илмҳои ҳозира алоқаманд доништа бошад, мантиқшинос Ҷ. Шамсиддинов таҳсилотро ба тафаккури мантиқӣ вобаста намудааст. Мавсуф баъзе масъалаҳои муҳимми таълими фанни мазкур ва зарурати ҷорӣ намудани онро дар ҳама гуна муассисаҳои таълимӣ саҳеҳ ва боварибахш баён сохтааст. Нахуст, аз классикон иқтибос овардааст; ба қавли Ибни Сино, «мантиқ илмест, ки моро аз хатоҳо дар идроки маонӣ вокиф намуда, тариқои тасаввури саҳеҳи онро меомӯзад ва моро аз хатоҳо барҳазар медорад», ба гуфти Форобӣ, «моҳияти илми фалсафа аз расидан ба саодат» иборат буда, «мантиқ тарозуи зеҳн, мадҳали донишҳои илмӣ ба шумор меравад». Дар шароите, ки ба қавли муаллиф, «такрори ба ҳам махлути ақидаҳои сатҳии муқаддасоти камарзиш, таърифҳои бардурӯғи ҳамдигарӣ, ки дар рӯзгори имрӯза ба ҳукми анъана даромадааст», доништани мантиқ ба ҷойи аввал мебарояд. Дар ҳақиқат, ҳоло ҳам мушоҳида мекунем, ки донишмандон, муаллифони китобҳои дарсӣ дар китобҳои илмиву дарсиашон нақлу ривоят ва устураҳоро низ чун илм пешниҳод мекунанд. Муаллиф барҳақ таъкид кардааст: «Дар раванди маърифати қонуниятҳои табиӣю иҷтимоӣ силоҳе нест, ки мантиқро иваз карда тавонад». Мантиқ барои он муҳим аст, ки ба қавли Ибни Сино, «он тарозуи зеҳн ва фикр аст, ки ба кас фарқияти ҳақро аз ботил, заруратро аз тасодуф, фикри дурустро аз нодуруст нишон медиҳад». Ин аст, ки «аниқият, пайдарҳамӣ, безиддиятии фикр ва муҳокимаронӣ меъёрҳои асосии талаботи мантиқӣ нисбат ба тафаккури дуруст ба шумор мераванд». Дар ҳақиқат, чанд даҳсолаи охир нисбат ба мантиқ ва омӯзишу таълими он безътиной мушоҳида мешавад, ки ин бар зарари пешравии ҷомеа аст. Ҳатто фанни мазкурро ба блоки ғайриасосӣ дохил кардаанд. Ин ҳодиса ба қавли муаллиф, «аз рӯйи талаботи демократияи ғарбию амрикоӣ сураат гирифтааст», зеро дар чунин ҷомеаҳо манфиатҷӯию ғоидагириро дар ҷойи аввал гузошта, ҳақиқати мантиқиро қурбони он мекунанд. Ин аст, ки «ҷавононе ҳам вучуд доранд, ки дорои дараҷаи ниҳоят пасти ҷаҳонбинӣ буда, ҷуз ақидаҳои

фоидачӯйии худ дигар чизеро намебинанд». Дар натиҷа «асосҳои диалектика, материализм, об'ективияти илмӣ, мантиқият, таърихият, озодфикрӣ, реализм, детерменизм, қонун, сабабият, зарурат, моҳият, инкишофи синфҳо, форматсияҳои ҷамъиятӣ ва амсоли ин мафҳуму қонуниятҳое, ки *ҷавҳари донишҳои илмиро* ташкил медиҳанд, ба фаромӯшхонаи таърих афтодаанд». Ин андешаҳои муаллиф ҷолиби диққатанд, зеро дар ҳақиқат, илми мантиқ бисёр вақт зери пардаи иқтисоди бозорӣ мондааст ва аксарият аз он кор намегиранд. Бинобар ин, Ҷ. Шамсиддинов аз зинаи мактабӣ тайёр кардани заминаҳои фанни мантиқ ва дар тамоми муассисаҳои таҳсилоти олӣ ҷорӣ намудани курси мантиқро мувофиқи мақсад шуморидааст, зеро ба қавли С. Ҷевонс: «мантиқ бояд дар тамоми соҳаҳои таълиму тарбия ҷорӣ карда шавад». Ба андешаи Ҷ. Шамсиддинов, «вақте ки толибилми дорулфунун мафҳуми фардро аз кулл, ҳукми содаро аз мураккаб фарқ намекунад, аз ду ҳукми тайёр натиҷа бароварда наметавонад, пас, дар хусуси тафаккури эҷодии ӯ чӣ бояд гуфт?!» Фоидаи донишҷуи мантиқ аз он иборат аст, ки «дониши густурдаи фалсафӣ ва савияи баланди тафаккури мантиқӣ барои рафтори мустақилонаи фикри эҷодии хонандагон омили зарурӣ ба шумор меравад». Ҳамин тавр, ба қавли муаллиф, «Вазифаҳои басо азими иҷтимоиву иқтисодие, ки дар маърузаву мақолаҳои Президентҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар назди халқ гузоштааст, табиати созандагӣ дошта, инкишоф додани қобилияти меҳнатию бунёдкорӣ ва тафаккури эҷодии мардумро тақозо мекунад». Муаллиф «тафаккури эҷодӣ» гуфта, донишҳои мантиқӣ ва тафаккури мантиқиро дар назар дорад. Дар идомаи мақолаҳои устои фан Ҷ. Шамсиддинов дар шумораи №4, соли 2021 матлаби Х. Зиёӣ ба таърифи расидааст. Муаллиф дар он ба як ҷиҳати илми мазкур – масъалаи мантиқӣ истода гузашта, онро бо тафаккури техникаи насли имрӯза вобаста кардааст: «Барои ҳама гуна илмҳо мантиқ ва қонунҳои он ҳамчун василаи муҳимтарини маърифатӣ хизмат мекунад,.. донишҷуи мантиқ ва асосҳои он барои ҳалли ҳар гуна масъалаҳо кумак менамояд, ки байни онҳо масъалаҳои мантиқӣ ҷойгоҳи махсус доранд» [71, с. 9]. Ин муаллиф низ мантиқро «илм дар бораи тафаккури боварибахшу дуруст» шуморидааст. Ӯ бо

мақсади исботи ҳадаф ба тариқи чадвал мисолҳои осони мантиқӣ оварда, собит сохтааст, ки барои ҳалли масъалаҳои мантиқӣ донишҳои махсуси сатҳи баланд талаб карда нашуда, танҳо фикрронӣ зарур аст».

Ш. Бақоев, омӯзгор аз ноҳияи Шаҳринав, сабабҳои қафомонии таълиму тарбияро дар муассисаҳои таълимӣ ба масъалаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фаҳмиши мардум вобаста донистааст. Ҳарчанд сатҳи дониши хонандагон дар умум беҳбудӣ металабад, дар мактабҳои ҷумҳурӣ хонандагони болаёқат зиёданд. Намунаи ин хонандагони яке аз мактабҳои шаҳри Истаравшан Меҳинбону ва Эронмеҳр Ҷӯразодаҳо мебошанд, ки дар чорабиниҳои сатҳи ҷаҳонии пажӯҳишҳои фарҳанги бостонӣ ширкат варзида, мақолаи онҳо «Бузургдошти тамаддуни ориёӣ – муждае аз тантанайи ақлу хирад», ки дар маҷалла ба таъъ расидааст, бо ҷанбаҳои таҳлиливу танқидиаш фарқ мекунад. Илова шудааст, ки ҷопи китоби ҳар ду хонанда бо номи «Асолати тамаддуни ориёӣ» дар назар дошта шудааст.

Ҷанбаи илмӣ мақолаҳо аз соли 2020 ва баъди он боз ҳам мустаҳкам гардид. Танҳо дар шумораи №1, соли 2020 аз 20 матлаб 10 мақола хусусияти илмӣ дорад. Аз ҷумла, дар мақолаи Ҷ. Амиров зери рубрикаи «Сиёсат ва замон» масъалаҳои муҳимми замони имрӯз таҳлил гаштааст. Муаллиф изҳори ташвиш кардааст, ки дар «10 соли охир сайёра, ки дар гирдоби оташи хусуматҳо печида, ҳаракату равияҳои динӣ-экстремистӣ ғаъол шуда, доманайи ин ҳаракатҳо фарохтар ва то кишварҳои орому пешрафта ҳам сироят шудан доранд» [39, с. 11]. Муаллиф зимни баррасии масъалаи пешниҳод кардааст, ки «омӯзгор ҳамчун тарғиботчӣ бояд дар вақти гузаронидани дарсҳои тарбиявӣ, ҷаласаҳои кумитаи падару модарон ва дарсҳои кураторӣ ба хонандагону донишҷӯён моҳияти масъалаҳои доғро таҳлил ва фаҳмонида тавонад» [39, 14]. Дар мақолаи Ҳ. Сайдамадзода (№2, соли 1920) масъалаи интиҳоботи навбатӣ ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олӣ ва маҷлисҳои маҳаллӣ ба таври илмӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Номбурда таъкид намудааст, ки: «ба мақомоти намояндагӣ, аз ҷумла ба Парламенти кишвар, бояд шахсони донишманду соҳибмаърифат, ботаҷрибаву обрӯманд ва ватандӯсту поквичдон пешниҳод ва

интихоб шаванд» [168, с. 7]. Чанбаи илмий мақолаи Б. Насурова ва Н. Юлбекова «Институти маориф ва нақши он дар рушди ҷомеа» низ баланд аст. Дар он институти маорифро «унсури асосии сохтори иҷтимоии ҷомеа» номида, қайд кардаанд: «Ҳукумати кишвар аз рӯзҳои аввали дастёбӣ ба истиқлоли сиёсӣ дарк кард, ки танҳо бо роҳи ислоҳот дар соҳаи маориф инкишофи минбаъдаи тамоми соҳахоро таъмин карда метавонем» [110, с. 15]. Ҳамин тавр, «маориф муҳимтарин институти иҷтимоӣ мебошад... Маҳз тавассути институти маориф ҷавонон дар ҷомеа мақоми баландро соҳиб мешаванд». Муаллифони нашрия Т. Муҳаммадҷонова ва С. Саидов «фирори мағзҳо»-ро мушкили замони имрӯза шуморида, қайд кардаанд, ки бо кумаки ҳалли масъалаи маълумотгирӣ ва бо кор таъминкунӣ онро то андозае пешгирӣ кардан имкон дорад. Ҳамчунин, бар онанд, ки «омоданамоии касбии ҷавонон тавассути низоми маориф бояд ба тағйироти дар соҳаи иқтисодиёт рӯйдиханда мутобиқ бошад». Яъне донишҷӯёни оянда хуб мебуд тибқи талаботи мавҷудаи саноати мамлакат соҳибкасб шаванд.

Илмияти мақолаи Ш. Каримова «Тоҷикистон – ватани туризми байналмилалӣ» низ баланд буда, муаллиф мулоҳизаҳояшро бо факту далелҳо собит сохтааст. Яке аз роҳҳои ба кишвари туризм табдил ёфтани Тоҷикистон ободонии он мебошад [81, с. 12]. Матлаби М. Сулаймонов «Рушди маориф дар замони Истиқлол» далелҳоеро дар бар мегиранд, ки заминаҳо ва амалияи тавсеаи маорифро дар қариб ду даҳсолаи охир дар бар мегиранд. Ба қавли муаллиф, дар ин давра дар соҳа «муносибатҳои сифатан нав ба вучуд омаданд» [174, с. 21].

Ҳамин тавр, илмият яке аз афзалиятҳои муҳими маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») ба ҳисоб рафта, масъалаи мазкурро ба ҷиҳатҳои зерин вобаста доништан мумкин аст:

1. «Адаб» аз оғоз нашрияи илмию маърифатӣ буда, дар он бештар матолиби адабиётшиносӣ, таърихӣ, забоншиносӣ, маърифатие ба ҷоп мерасид, ки аксарияташон ҷанбаи илмӣ дошта, то ҳол аҳамияти илмӣ худро аз даст наводаанд.

2. Чанбаи илмий маҷалла нахуст дар мақолаҳои адабиётшиносӣ, нақди адабӣ, тақризҳо ба китобҳои дарсӣ ба назар расида, минбаъд он дар мақолаҳои илмӣ бахшида ба соҳаи маориф идома ёфта, ниҳоят дар матолиби сиёсӣ низ мушоҳида шуд.

Танҳо баъд аз ном дигар кардани маҷалла (соли 2006) матолиби соҳаи маориф бештар гашта, аз нимаи дувуми даҳсолаи дувуми асри гузашта (соли 2019) шумораи чунин мақолаҳо қойи асосиро ишғол карда, хусусияти илмӣ онҳо бештар гашт.

3. Хусусияти илмӣ маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») бештар аз ҳама дар жанри мақола ба назар мерасад. Чунин мақолаҳои илмӣ зери рубрикаҳои «Пажӯҳиш», «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», «Биёед, ба андеша пардозем», «Тақриз ва китобиёт», «Машриқу Мағриб» ба таъъ расидаанд.

4. Мавзӯи асосии мақолаҳои хусусияти илмӣ доштаи маҷаллаи «Адаб» кӯшишҳо ва ҷӯстувуҳои илмӣ оид ба махсусиятҳои осори бадеии шоирон ва нависандагони классик ва имрӯзаи тоҷик, муносибати байни онҳо, қиёси ашъор ва фаҳмишу ҳақонбинии онҳо, арзёбии осори онҳо ва аҳаммияти андешаву афкори онҳо барои имрӯзиён ва ғайра буда, минбаъд дар давраи номи «Маорифи Тоҷикистон»-ро гирифтани нашрияи навигарии соҳаи маориф, шеваҳои таълим, усулҳои нави таълим мавзӯи асосии чунин матолиб гардид.

5. Дар «Маорифи Тоҷикистон» аз соли 2006 матолибе, ки ба мавзӯи маориф ва шеваҳои таълим, методикаи таълим, нақши фарҳанг дар тақомули тарбия, тарбияи ҳудудиносии ҳавонон бахшида шудаанд, низ ҳанбаи илмӣ пайдо шуда, ин хусусият аз ҳама бештар дар таълифоти Д. Имомназаров, мудирӣ шубаи таҳсилоти миёнаи умумии ПРМ ба назар мерасад. Аз соли 2019 ҳанбаи илмӣ мақолаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ низ баланд гардид.

6. Солҳои охир дар мавриди инъикоси масъалаҳои шеваҳои нави таълим, ислоҳоти куллии соҳаи маориф ва наздик шудан ба усулҳои пешқадами таълиму тарбия низ аз усули илмӣ истифода мешавад.

3.3. Шеваи таълими забони тоҷикӣ – яке аз мавзуҳои асосии маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» («Адаб»)

Чи тавре ки зикр шуд, сабаби асосии ташкили маҷаллаи «Адаб» вазъи ташвишовари таълими забон ва адабиёти тоҷик дар мактабҳои миёна ва олии дар охири солҳои ҳаштодуми асри XX буд. Мақсад он буд, ки нашриёе ба вучуд оварда шавад, то инъикоси масъалаҳои забон, метод ва усули таълими ин фанро ба зимма гирад. Ин аст, ки аз шумораҳои аввалин (моҳи июли соли 1991) таҳти рубрикаҳои гуногун масъалаҳои гуногуни соҳаи забони тоҷикӣ ба миён гузошта шуданд. Мақолаи проф. Р. Ғаффоров ба рафти иҷрои Қонуни забон дар мавриди истилоҳоти забоншиносӣ бахшида шудааст. Чи тавре ки мебинем, таъсиси маҷалла ба ҷашни Рӯзи забон рост омад: ду сол пеш (1989) маҳз дар ин рӯзҳо қонуни Забони давлатӣ қабул шуда буд. Ин аст, ки мақолаи вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон И. Давлатов «Забон ва замон» ба ин ҷашн бахшида шуда, дар он масъалаи дастгирии забони тоҷикӣ дар қори таълиму тарбия мавриди баррасӣ қарор ёфтааст. Таъкид шудааст, ки сабаби «пастии маърифати мардум» ва «бесаводу чаласавод» баромадани шогирдони мактаб маҳз «хуб надонистани забони модарӣ» [62, с. 7] аст. Қарори №127 КМ ПК Тоҷикистон ва Совети Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои тақмили таҳсил ва таълими забони тоҷикӣ дар республика» ба инкишофи забони тоҷикӣ дар ҳома ҷо кушод. Аммо баъзе нуқтаҳои ин қарор, ки ба нафъи забони тоҷик буданд, иҷро нашуда монданд. Аз ҷумла, ба зергурӯҳҳо ҷудо намудани дарсҳои забони тоҷикӣ пешбинӣ шуда буд, аммо «аз нарасидани синфхонаҳо «ин қарори хуб танҳо дар рӯйи қоғаз монд». Ҳамчунин, тибқи қарори қаблӣ (соли 1983) ба донишҷӯёни омӯзандаи забон ва адабиёти рус стипендияи баландтар муқаррар шуд. Пурсида мешавад, ки чаро баъди қабули қарор оид ба рушди забони тоҷикӣ ин имтиёз барои забони тоҷикӣ низ дода нашуд. Ба андешаи мо, дар баъзе масъалаҳо баъзан ҳодисаҳои таърих такрор меёбанд. Дар вақташ ташаббускорони ташкили маҷаллаҳои «Дониш ва омӯзгор» (1926), «Раҳбари дониш» (1927) яке аз сабабҳои таъсиси

мачаллаашонро норасоии дастуру китобҳои дарсӣ ба забони тоҷикӣ медонистанд [17, с. 155]. Дар баромади зикршудаи вазири маориф (1991) низ омадааст, ки «ҳеҷ мумкин нест, ки ин дастовардҳои тозаю навин дар муддати кӯтоҳ ба тариқи китоби дарсӣ ва ё васоити дигари таълим сари вақт дастраси аҳли маориф гардад» [62, с. 7], аз ин рӯ, дар саҳифаҳои мачаллаи навтаъсис ҷой додани навигариҳои таълим, дастуру ҳуҷҷатҳо дар назар дошта мешавад.

Дар шумораи аввалин (1991) таҳти рубрикаи «Анҷуманоро» матлаби пурмуҳтавои «Давлати тоҷик забони тоҷик аст» ба ҷоп расидааст. Академик, сарвари Кумитаи истилоҳоти АИ Тоҷикистон М. Шакурӣ дар мусоҳиба бо масъули мачалла А. Абдусамад дар бораи ҷашнвораи Рӯзи забон, қорҳои давоми ду сол анҷомёфта, мушкилоти мавҷуда дар ин росто, эҳтироми забони давлатӣ аз тарафи шаҳрвандон, ба забони илм табдил додани он ва ғайра суҳбат орошта, аз он изҳори нигаронӣ кардааст, ки мушкил бар сари он аст, ки бисёриҳо аз он хавотиранд, ки мақоми давлатӣ гирифтани забони тоҷикӣ ба истифодаи забонҳои дигари кишвар ҳалал мерасонад. Ҳол он ки «агар забони тоҷикӣ дар ҷомеа мавқеи қонунии ҳудро дуруст ва пурра ишғол кунад, ҳаргиз ҳуқуқи дигар забонҳо поймол нахоҳад шуд» [61, с. 12]. Мушоҳида мешавад, гоҳо аз ҳар ду тараф – муқобилон ва тарафдорони тозагии забон, зиёдаравӣ мушоҳида мешавад. М. Шакурӣ яке аз сабабҳои инро «танг будани майдони амалиёти кумитаи истилоҳот» донистааст. Шояд бо назардошти ин фикр баъдтар кумитаи мазкур ба тобеияти бевоситаи Ҳукумати кишвар гузаронида шуд. Дар мусоҳиба як нуктаи муҳимми эҳтимолӣ ҷой ёфтааст. Қайд шудааст, ки: «чун соҳиби забон шудем, анқариб соҳиби давлат хоҳем шуд» [61, с. 16]. Ин пешгӯӣ расо баъди ду моҳи қабули Қонуни забон амалӣ гашт: 9 сентябри соли 1991 Тоҷикистон соҳибистиклол эълон шуд.

Дар мақолаи сеюм оид ба ин муносибат суҳан аз он оғоз ёфтааст, ки дар матни Қонуни забон муҳлати ба забони тоҷикӣ гузаштани коргузорӣ мушаххас нашуда бошад ҳам, тибқи қарори Шурои Вазирони Тоҷикистон дар бораи тадбирҳои иҷрои қонун ин қор бояд то 1 январи соли 1996 анҷом мепазируфт. Муаллиф Т. Ваҳҳоб бар он андеша аст, ки агар вазъ чунин идома кунад, «пас аз

6 сол чӣ, пас аз 60 сол ба амалӣ шудани нукоти он умед бастан нашоёд». Ин ҷо ёдрас бояд шуд, ки бо вучуди душворихои ҷанги дохилӣ то соли 1996 набошад ҳам, то соли 2000-ум нияти мазкур – бароҳмонии коргузорӣ ба забони давлатӣ, амалӣ гашт. Қонуни забон дар арафаи Истиқлолияти давлатӣ умеди доимии зиёиёни тоҷикро амалӣ сохт. Дар гӯшаи «Ёдвора» Д. Тоҷиев аз зарурати таъсиси маҷалла оид ба забон сухан рондааст: «дар республика як маҷаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик» ташкил шавад, зеро, рафиқон, ба ҳама маълум аст, ки ҷанми забон ва адабиёти тоҷик дар республика аз ҳама оригиналтарин соҳаи илм аст» [40, с. 7]. Ин ҷо ҳарфи донишманди забоншинос айнан оварда шудааст.

Таҳти рубрикаи тозаёҷоди «Биёед, ба андеша пардозем» мақолаи олими эронӣ Муҳаммад Муҳити Таботабой «Чаро форсӣ?» ҷой дода шудааст. Ин суханони муаллиф боиси ифтихор буда метавонад: «Забони форсӣ ҳамоно забони тоҷикӣ аст, ки Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода бад-он сухан мегӯянд ва менависанд» [187, с. 60]. Яке аз мақолаҳои муҳим таҳти рубрикаи «Қонуни забон» навиштаи Ш. Кабир «Ҳамнишинии калимаҳо» мебошад, ки дар шумораи аввали соли 1992 ба таъъ расидааст. Дар мавриди шарҳи ин муаллиф бар он аст, ки «мурод аз ҳамнишинии калимаҳо иртиботи маъноии вожаҳоест, ки дар ҷараёни сухан дар шафати ҳамдигар воқеъ гаштаанд» [194, с. 38]. Ҳарчанд ин масъала осон ба назар мерасад, муайян кардани пайванди калимаҳо кори сабук нест, на ҳар калима ба ҳамтои худ пайванд шуда метавонад; масалан, метавон гуфт: «ман омадам», «гули сурх», аммо наметавон гуфт: «ман омад», «боғи сурх»; яъне, дар ин маврид талаботи услуби адабӣ-китобӣ бояд риоя шавад. Муаллиф ба хулосаи дуруст омадааст, ки ин мавзӯ ҳарчанд дар забон «диққатҷалбкунанда» аст, кам таҳқиқ шудааст. Зери рубрикаи номбурдаи «Биёед, ба андеша пардозем» маҷалла мақолаи давомдори Р. Ғаффоров «Се қаринаи як забон»-ро ҷой додааст. Ба андешаи муаллиф, дар бораи муносибат ва пайвандии забонҳои форсӣ, дарӣ ва тоҷикӣ «дастҷамъона таҳқиқоти амиқи илмиро бояд анҷом дод, ки моҳияти масъаларо ҷунон ки лозим аст, ошкор ва муқаррар намояд». Дар мақола бисёр масъалаи баҳснок ба миён гузошта

шудааст. Ба қавли муаллиф, дар таърихи ин забонҳо тағйирот ва фарқият нахуст дар лаҳҷаҳо ба назар мерасанд. Бо вучуди ин, муаллиф дар мақола на фарқияти лаҳҷавӣ, балки бештар масъалаи фарқияти забони адабӣ-китобии онҳоро мавриди назар қарор додааст. Дар идома муаллиф масъалаи таъсири забонҳои дигар ба забони форсиро ба миён гузоштааст. Р. Ғаффоров тарафдори истилоҳи «забони тоҷикӣ», «забони форсии тоҷикӣ» (на тоҷикии форсӣ) будани худро таъкид кардааст. Изҳори умед кардааст, ки «бо ширкати ғаёли аҳли суҳан забонҳои ба истилоҳ форсии тоҷикию дарӣ дигарбора ба ҳам наздик мегарданд» [57, с. 44].

Баробари ин, пешрафтҳо дар инъикоси масъалаи маърифатӣ ва забон мавзӯи асосии маҷалла – вазъи таълими фанни забон дар муассисаҳои таълимӣ, бори дигар чун солҳои пеш каме ба фаромӯшӣ гузошта шуд. Танҳо гоҳе рубрикаи «Шеваи таълим» ба назар мерасад. Зери рубрикаи мазкур бори аввал масъалаи барномаҳои таълимӣ ба миён гузошта шуд. Аз ҷумла, дар шумораи №1, 1992 бо номи «Машварат идроку хушёрӣ диҳад» лоиҳаи Барномаи адабиёт барои синфи 5-ум пешниҳод шудааст. Омадааст, ки сифати барномаҳо торафт дар ҳолати «бадтар шудан» қарор дорад; «боз ҳамон мураттибони пештара – кормандони Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогӣ, барномаи таълими забону адабиёти тоҷикро дар синфҳои 5-10 таҳия карданд» [94, с. 56]. Бинобар ин, «навиштани барномаҳои алтернативӣ» шояд барои беҳбудии сифати кор кумак расонад. Дар ин маврид ҷалби омӯзгорони таълимгоҳҳо тақозо шудааст. Ин аст, ки дар шумораи баъдина – №2, 1992 Барномаи забон (лоиҳа) барои синфҳои 5,7,8 ва мақолаи Ш. Исломов «Тавсияҳо доир ба тағйири Барномаи таълим ва шеваи омӯзиши адабиёти тоҷик» пешниҳод шудааст. Азбаски дар мавриди мазмуну муҳтаво ва барномаҳои таълимӣ дар шароити Истиқлолияти ҷумҳурӣ алҳол ҳуҷҷати расмӣ қабул нашуда буд, ҷопи тавсияи мазкур барои омӯзгорони адабиёт муҳим арзёбӣ мешавад. Ҳамчунин, ба қавли муаллиф, «системаи таълим бояд аз ҳама гуна идеулужӣ озод бошад» [76, с. 67], ба ҷойи он ҷорӣ намудани таълими мавзӯҳои дигари дарсӣ тавсия шудааст. Дар шумораи №4, соли 1992 ин муаллиф дар шарҳи масъала овардааст, ки бояд «мавзӯҳои

таълим аз нигоҳи дигар ва бо шеваи нав ба дастраси муаллимон қарор гирад. Ин пешниҳод имкон медиҳад, ки муаллим ҳини омӯзиши ин ё он мавзӯ аз сохтакориҳои давраи пешин, монанди *таҳлили зояви...*, *таҳлили образҳои мусбату манфии...* ва ғайраҳо даст кашад» [77, с. 53]. Ҳамчунин, идораи дахлдори Вазорати маориф тавсия додааст, ки «то аз чоп баромадани барномаҳои нави забон ва адабиёти тоҷик аз тавсияҳои номзади илми педагогика Шамсулло Исломов истифода кунанд». Илова ба ин дар ин шумора «Нақшаи таквими дарсҳои адабиёт дар синфҳои 5-8» чой дода шуда, минбаъд давоми солҳои 1992-1993 нақшаю барномаҳои зиёди забон ва адабиёт барои истифодаи муаллимон пешниҳод шуданд.

Минбаъд зери рубрикаи маъмули «Шеваи омӯзиш» таҳқиқоти донишмандони соҳаи маориф чой дода мешаванд. Аз ҷумла, мақолаи «Роҳҳои ҳифзи порчаҳои насри дар дарсҳои адабиёт»-и омӯзгор Ҷ. Саидзода муҳим мебошад. Агар то ин вақт омӯзгорон фақат роҳҳои аз ёд намудани шеърро ба миён мегузошта бошанд, ин ҷо «аз ёд кардани матнҳои баландмуҳтавою ҳикматқарин ва лутфомез баҳри тезу гиро ва равшан сохтани зеҳну тафаккури шогирдон бисёр муассир аст» [164, с. 55] гуфта таъкид шудааст ва муаллиф барои намуна порчаҳои насри, ҳикоят, мақолҳоеро овардааст, ки худ ҳангоми дарс аз онҳо истифода намудааст. «Тавассути ҳифз кардани ин фикраҳо хотира ва зеҳни хонандагон қавӣ мегардад», - зикр кардааст муаллиф ва усули таълими аз ёд кардани порчаҳои насриро муҳим арзёбӣ карда, хулоса намудааст: «гироиш ба наср, ба вижа насри зебо ва ҳикматдору зарофатомези адибони классик ва бузургмардони ҷаҳони суҳан ва ёд кардани порчаҳои омӯзандаи эшон барои мактабиён аз ҳар ҷиҳат нофεί мебошад» [164, с. 56]. Солҳои охир дар мавриди усули иншонависӣ дастуру китобҳои зиёди таълимиву намунаи иншоҳо ба таъби мерасиданд. Аммо мақолаи «Омӯзиши иншо» баргардон аз донишманди эронӣ, дастури нахустин дар ин мавзӯ буда, асосан, ба масъалаҳои назарии иншонависӣ ва методи таълими он бахшида шудааст, ки аз аҳаммият холи нест: «Он чи ки имрӯз ғанни иншо номида мешавад, аз нахустин маънои он (эҷод) гирифта шудааст; яъне, иншо ба маънои эҷоди

калому сухан ва нигориши он аст» [116, с. 63]. Дуруст маслиҳат дода шудааст, ки хонандагон беҳтар мебуд дар интихоби мавзӯ озод бошанд, муаллим «онҳоро барангезад, то ба дилхоҳи хеш ва бо тақия бар таҷриба ва донише, ки дар бораи мавзӯе доранд, бинависанд». Қайд шудааст, ки «чӣ навиштанро наметавон ба касе омӯхт, вале чӣ гуна навиштанро аз роҳи омӯзиши розу рамзи навиштан метавон ба донишомӯз ёд дод» [117, с. 48]. Дар омӯзиши иншо баланд хондани он аз тарафи муаллиф манфиатовар дониста шудааст.

Мақолаи хонандаи маҷалла А. Муродӣ, ҷонишини сарвари мактаби рақами 5-и шаҳри Роғун «Имконияти забонамон фаровон аст» ба масъалаи хос – истифодаи нодурусти баъзе ҷонишинҳои номуайяни дар забони гуфтугӯӣ ва наشريҳо бахшида шудааст. Мавсуф дар асоси дастуру мулоҳизаҳои донишмандон, аз ҷумла устод Айни, собит кардааст, ки ҷонишинҳои «ким-чӣ, ким-кӣ, ким-кадом...» барои забони мо бегона буда, ба ҷойи онҳо бояд ҷонишинҳои номуайянии «касе (кадом як кас), чизе (кадом як чиз) ва ғайра истифода шаванд. Барои онҳое, ки гумон мекунанд дар бораи сарфу нахви забони форсӣ-тоҷикӣ то даврони шуравӣ таҳқиқоти комил анҷом наёфтааст, баргардон ва ҷопи асари Вочидалии Мучмалӣ «Матлаъ-ул-улум ва маҷмаъ-ул-фунун», ки соли 1745 таълиф гардидааст, муҳим арзёбӣ мешавад. Дар он тамоми масъалаҳои сарфу нахв (грамматика (синтаксис ва морфология) бо мисолу намунаҳои ҷолиб ҳаллу фасл шудаанд. Соли 1993 низ дар мавриди иҷрои Қонуни забон як қатор мақолаҳо ба ҷоп расиданд. Дар мавриди амалисозии ин қонун матлаби «Истилоҳоти корпардозӣ» (№9-10, соли 1994) нақш бозида метавонад. Дар он калимаю ибораҳои русии маъмули он замон бори аввал ба забони тоҷикӣ баргардон ва пешниҳоди корхонаю муассисаҳо ва шахсони алоҳида карда шудааст. Афсус, ки ин ташаббус минбаъд давом дода нашудааст. Ҳамчунин, таҳти рубрикаи «Қонуни забон» мақолаи ректори Донишқадаи давлатии забонҳо М. Абдуллоева ба таърифи расидааст. «Хучҷати мазкур, пеш аз ҳама, дар назди мактабҳои олии ҷумҳурӣ вазифа гузошт, ки баҳри рушду нумӯи забони тоҷикӣ ва таълиму тарғиби он корҳои зиёдеро ба уҳда гиранд» [34, с. 2], – зикр кардааст муаллиф. Дар ҳақиқат, ташаббускор ва

роҳнамои ғоявии қабули Қонуни забон олимон ва устодони донишгоҳҳо буданд. Бо мақсади амалӣ гардонидани нуктаҳои асосии қонун соли 1993 бори нахуст ин донишкадаро 40 нафар бо ихтисоси муаллими забони тоҷикӣ хатм карданд. Муаллиф пешниҳод кардааст, ки бо мақсади таъмин талабот ба муаллимони забони русӣ «ҳамаи муҳассилони ин риштаро дар як мактаби оӣ – Донишкадаи давлатии забонҳо мутамарказонида, онро ба сифати маркази асосии тайёр намудани мутахассисони забони русӣ шинохтан ба мақсад мувофиқ аст» [34, с. 2]. Яке аз рубрикаҳои муҳимми илмии маҷалла «Пажӯҳиш» ин бор ба масъалаи имлои «ӣ»-и дароз ва «и»-и кӯтоҳ бахшида шуда, ҷойи он дар Қонуни забон, баъзе нофаҳмиҳо дар ин маврид шарҳу баён ёфтаанд. Муаллиф А. Мирзозода барои дар имло ворид сохтани «ӣ»-и дароз дар ҷойҳои гуногуни калима далелҳо овардааст. Ба қавли муаллиф, «Ӣ махсуси табиату хусусияти забони тоҷикист» [95, с. 12]. Ҳарчанд пешниҳоди муаллиф аз тарафи коршиносон қабул нагардид, то ҳол ин масъала гоҳо аз нав бардошта мешавад. Мақолаи Н. Бобочонова ба истифодаи калимаҳои тоҷикӣ дар забони ҳиндӣ бахшида шудааст, зеро «дар тули 350 соли ҳукмронии мусулмонҳо дар Ҳиндустон забони форсӣ забони расмӣ дарборӣ ба ҳисоб мерафт» [53, с. 13]. Мусоҳиба бо яке аз луғатшиносон А. Нуров зери гӯшаи «Анҷуманоро» ба масъалаҳои омӯзиши забони тоҷикӣ бахшида шудааст. Мақолаи «Тӯтиё сурма нест»-и Сайид Мустафии Мучаррад низ таҳти рубрикаи «Қонуни забон» ҷой дода шудааст. Мушоҳида мешавад, дар як шумора ғайр аз як матлаби илмии С. Амир «Фирдавсӣ ва Аҳмади Дониш» ҳамаи ҳашт мақолаи дигар ба забон бахшида шудааст.

Дар шумораи №1, соли 2001 баромади доктори илмҳои филологӣ А. Раҳмонов таҳти унвони «Истиқлол ва масъалаҳои рушди забони тоҷикӣ» ҷой дода шудааст. Дар шумораи дувуми соли 2002 оид ба масъалаҳои забон, калимасозӣ мақолаҳои М. Муҳаммадиев ва З. Ёқубова ҷой дода шудаанд. Яке аз мақолаҳои пажӯҳишии ин шумора (№4, соли 2002) «Зодгоҳи забони адабии тоҷикӣ»-и Р. Мусулмониён буда, муаллиф бо таъя ба далелҳои таърихӣ ва осори гузаштагон зодгоҳи забони форсӣ-тоҷикии имрӯзаро Хуросон ва

Мовароуннахр номидааст. Муҳаққиқ давлати Сомониёнро пуштибони расмӣ забони форсӣ шуморида, қайд кардааст, ки муваффақияти Сомониён дар ин буд, ки «пуштибони забони мардуми маҳал буданд». Дар бораи маҳбубияти забони форсӣ дар байни зиёиёни ҷаҳон навиштаи Маҳмуди Афшор, ки дар жанри эссе мебошад, шумораи панҷуми соли 2002-ро ҳусни ифтитоҳ бахшидааст. Муаллиф, аз он ҷумла, бо эҳсосоти баланд чунин ҷумлаҳоро ба қалам овардааст: «Яке аз муҳимтарин орзуҳои сиёсии ман ин аст, ки дар қаламрави забони форсӣ ҳамеша ягонагӣ ва ҳусни тафохум ҳукмфармо бошад» [93, с. 14] ва номи ин кишвари орзуҳоро «Қаламрави забони форсӣ» номгузорӣ кардааст. Ногуфта намонад, ҳамаи матолиби бахшида ба забон арзиши якхела надоранд, баъзеашон мулоҳизаҳои баҳснок ва ғайри қобили қабулро дар бар мегиранд. Мақолаи омӯзгор аз ноҳияи Мастҷоҳ А. Домуллоев аз ҷумлаи он аст. Ӯ пешниҳод кардааст, ки ҳангоми дар мобайни калима омадани ҳарфи «э» ба ҷойи он бояд «е» навишта шавад, чунончи, «элак» ва «симелак». Ё ин ки ба қавли ӯ «кори хаттӣ» бояд бо ду «т», аммо «ҳадди ақал» бо як «д» навишта шавад [64, с. 18] ва ғайра, ки қобили қабул нестанд. Аммо мақолаҳои устоди донишгоҳи тиббӣ Н. Зухурӣ бо илмиёт ва мулоҳизаҳои ҷолиб фарқ мекунанд. Мавсуф оид ба монандиҳои андешаҳои устод Айнӣ ва Деҳхудо дар мавриди лаҳҷа ва забони адабии форсии тоҷикӣ аз услуби муқоисавии кори илмӣ истифода намудааст. Дар ин маврид андешаҳои устод Айнӣро пешқадам шуморидааст. Чунончи, Деҳхудо «ба манзури ғановату дороиафзоии ҳар чи бештари забон даъвое пеш меорад, ки шакли маҳаллии ин ё он калима сарфи назар аз муродиф доштану надоштаниаш дар забони адабӣ бояд мавриди истифода қарор гирад» [73, с. 9], устод Айнӣ бошад, баръакс, эътибори калимаҳои адабии роичро дар ҷойи аввал гузоштааст. Фарқи дигари андешаҳои ин ду донишманд дар он аст, ки «устод Айнӣ дар мавриди истифодаи калимаҳои арабӣ эҳтиёти аз он андоза берун нишон медиҳад, дар ҳоле ки аллома Деҳхудо аз вучуди кофии вожаҳои арабӣ изҳори масаррату хушӣ мекунад» [73, с. 12]. Қавли муаллифи мақола дуруст аст, ки солҳои 20-30-и асри гузашта масъалаи «ба мактабу маориф фаро гирифтани тамоми қишрҳои аҳоли

ба миён омад», ки як сабаби то андозае сустбунёд гаштани забони адабии тоҷик барои солҳои баъдина мебошад. Муаллиф дар симои устод Айнӣ ва Деххудо ғамхорони содиқи забони адабии форсии тоҷикиро дидааст. Дар мақолаи устои ДДТТ ба номи Ибни Сино А. Юсуфов бори аввал дар бораи истилоҳҳои роиҷи тиббӣ дар забони тоҷикӣ ва зарурати бозбинии онҳо дар шароити Истиқлолияти давлатӣ масъалагузорӣ шудааст. Оид ба асарҳои тиббии гузаштагон дуруст қайд шудааст, ки «он осор ғолибан арабиянд, аммо сабки нигоришоташон «сода ва порсии раҳи рост» мебошад. Дар пешниҳодҳои муаллиф он чиз муҳим аст, ки «истилоҳот (терминология)»-и миллӣ ба ҳайси фанни алоҳида дар макотиби олӣ ва ҳамагонӣ таълим дода шавад... Барои тартиб ва ҳамоҳангсозии истилоҳоти илмии миллӣ тавассути телевизион ва радио дарсҳои ихтисосии мухталиф перомунӣ анатомия, физика, химия, биология ва ғайра роҳандозӣ шавад» [203, с. 10]. Ин пешниҳодҳо ҳоло ҳама аҳаммияти худро гум накардаанд.

Минбаъд масъалаи инъикоси рафти иҷрои Қонун «Дар бораи забон» дар саҳифаҳои маҷалла идома ёфта, шумораи чоруми соли 2008 ба муносибати Соли забон эълон гаштани соли 2008 пурра ба забони тоҷикӣ ихтисос дода шудааст. Он бо Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи забон (22 июли соли 2008) шуруъ шудааст. Сарвари давлат бо дарки вазифаҳои оянда таъкид кардаанд, ки «ҳар гоҳ Ватани мо озод ва мустақил будааст, забони мо ҳам шукуфо ва истиқлол доштааст» [135, с. 6]. Дар ин бобат мавсуф аз вазъи забони тоҷикӣ дар замони Сомониён ёд оварда, изҳори умед карданд, ки дар замони Истиқлолияти кишвар бисёр мушкилоти забони давлатӣ ҳалли худро хоҳад ёфт. Сарвари давлат дар суханронияшон ба муносибати Рӯзи забон (22 июли соли 2008), ки матни пурраи он дар шумораи чоруми соли 2008 чоп шудааст, низ қайд карданд: «Сомониён дар баробари ба даст овардани истиқлолият барои пайдории суннатҳои миллӣ ва ободонии кишвар, ба хусус, ба хоҳири боло бурдани мақому мартабаи давлат ва забону фарҳанги хеш аз ҳамаи имкониятҳои истифода карда, донишмандону адибонро ба марказ ҷамъ оварда буданд». Чи

тавре ки мушоҳида мешавад, бо мақсади пос доштани анъанаи мазкур Сарвари давлат ҳар сол бо зиёиён ва донишмандону адибон вохӯриҳо доир менамоянд. Маҳз чунин сиёсати давлатдорӣ буд, ки «мо имрӯз соҳиби яке аз забонҳои зебо ва шеваи дунё ҳастем». Сарвари давлат дуруст зикр карданд, ки «забон баёнгари сарнавишти таърихии халқи тоҷик буда, бо Истиқлоли Ватани мо саҳт пайвандӣ дорад». Дар солҳое, ки тоҷикон давлатдорӣ надоштанд, забонашон пирӯз гардида, онро «чуброн кардааст». Бо вучуди ин, вазъи забони шифоҳӣ ва китобӣ Сарвари давлатро ба ташвиш овардааст: «Яке аз мушкилоти асосии забони имрӯз истифодаи зиёди бемавриди калимаҳо, таркибҳо ва ҳатто унсурҳои грамматикӣ бегона дар забони тоҷикӣ мебошад». Дар ин бобат изҳор карданд: «мо бояд кӯшиш кунем, ки забони худро ба забони фароғири корӣ ва муошират, яъне, ба забоне, ки ҷавобгӯӣ ҳамаи ниёзҳои даврони истиқлол ва давлати мустақил бошад, табдил диҳем». Аз он изҳори таассуф намудаанд, ки бисёриҳо то имрӯз тоҷикони кишварҳои ҳамсояро «тоҷикони бурунмарзӣ» меноманд, ки ин «ғалат аст»; ҳол он ки онҳо дар он ҷо ба таври «муқимӣ» зиндагӣ доранд. Ҳукумати кишвар соли 2008-ро Соли забон эълон карда, дар назди муассисаҳои дахлдори илмӣ як қатор вазифаҳо гузошт, ки таҳияи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аз ҷумлаи онҳост. Сарвари давлат тавачҷуҳи ҳамагонро ба масъалаҳои зерин ҷалб намуданд: таҳқиқи лаҳҷаҳои тоҷикӣ, истифодаи захираи луғавии ҳамзабонон, ба вучуд овардани забони меъёр, татбиқи Қонуни забон... Дар мавриди гузаштан ба алифбои ниёгон Сарвари давлат изҳор доштанд, ки барои омӯзиши он мамониат нест ва тамоми шароитҳо муҳайё мебошанд. Аммо якбора гузаштан ба он камоли «шитобкорӣ» хоҳад буд. Дар анҷом зикр карданд, ки «акнун, вақте ки халқи ранҷкашида ва азизи мо баъд аз ҳазор сол соҳиби давлати миллии хеш гардид, забони давлатӣ ҳам бояд мақому манзалати шоистаи даврони истиқлолиятро соҳиб гардад» [134, с. 7]. Мушоҳида шуд, баъди ном дигар кардани маҷалла (соли 2006) нуктаҳо аз баромаду суҳанрониҳои Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забон, матолиби расмӣ, мақолаҳои коршиносон, устодони донишгоҳҳо, ҳуҷҷату дастур ва маводди таълимӣ оид ба усули таълими забони

модарӣ, мушкилоти соҳаи сарфу нахв дар маҷалла ҷойи асосиро ишғол карданд. Аз ҷумла, дар шумораи №9, соли 2016 нуктаҳо аз Суханронии Пешвои миллат ба ифтихори 25-солагии Истиқлолияти давлатии ҚТ, 08.09.2016 ба таъб расидааст. Дар он оид ба бузургдошти забони давлатӣ, қабули Қонун «Дар бораи забони давлатии ҚТ» Пешвои миллат чунин изҳор доштанд: «Ин забон, ки забони модарии мост, барои мо, тоҷикон, чун шири модар муқаддас аст» [145, с. 9]. Дар шумораи даҳуми ҳамон сол (2016) мақолаи Президенти ҚТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Забони тоҷикӣ бо Истиқлоли кишварамон пайванди ногусастанӣ дорад» ба таъб расидааст. Дар он муаллиф баробари саҳми забони тоҷикӣ дар таъриху маданияти ҷаҳонӣ чанд сифати аслии он, аз ҷумла, «хосияти баҳамоварӣ ва ваҳдатифаринӣ, тавоноӣ ва рақобатпазирии онро» таъкид намуданд.

Сармуҳаррири маҷалла С. Набизода дар шумораи №8, соли 2020 дар бораи мушкилоти забоншиносӣ ва имлои забони тоҷикӣ баҳси тоза кушода, дар ин бора андешаҳои донишмандони ватанӣ ва хориҷиро таҳлилу ҷамъбаст намуда, ба донандагони соҳа мавзӯи нав пешниҳод кардааст. Матлаби мазкур дар ғӯшаи «Минбари баҳс» ба ҷоп расидааст. Оғози баҳс ба қавли Б. Камолиддинов аз он шуруъ шуда буд, ки ҳанӯз қабл аз соли 2014 «С. Набиева дар бораи баъзе пайвандакҳои тобеъкунандаи забони тоҷикӣ, баҳусус, дар бораи ду тарзи навишти пайвандакҳои ҳар кӣ // ҳарки изҳори нигаронӣ карда буд» [13, с. 16]. Роберт Боб, яке аз ихлосмандони забони тоҷикӣ аз Амрико, дар номааш ба муаллифи мақола С. Набиева ташвиши хешро аз ин духӯрагӣ изҳор карда, фикр баён кард, ки ин пайвандакҳо беҳтар мебуд бо дефис навишта шаванд. Ҷавобан ба ӯ ва бо муроҷиат ба забоншиносони тоҷик С. Набиева натиҷаҳои таҳқиқи хешро оид ба ин масъала бо истифодаи андешаҳои баёншуда изҳор дошта, аз забоншиносон хоҳиш кардааст, ки дар баҳси мазкур ғаёлона ширкат варзанд ва ҳарчи зудтар ба сари як қарор оянд, зеро дар Қоидаҳои имло духӯрагӣ ҷои нест [100, с. 9]. Инъикоси масъалаҳои забон, эҳтироми забони давлатӣ, иҷрои Қонун «Дар бораи забони давлатӣ» дар саҳифаҳои солҳои бистуми асри равон дар маҷалла, хоса ба муносибати 5 октябр – Рӯзи забони давлатӣ зиёд ба ҷашм

мерасад. Мақолаи доктори илми сиёсӣ С. Ятимов, бо номи «Зиёиён ва масъалаҳои забоншиносӣ» чун мақолаҳои дигари мавсуф ҷанбаи бештар сиёсӣ ва фалсафӣ дорад. Мавсуф аз ҷумла зикр кардааст: «Ояндаи ҳама гуна давлатдорӣ – сохти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, самтгирии маънавӣ, мафкуравӣ ва умуман тақдири миллат дар дохил ва ҷабҳаҳои геополитикӣ дар ҷаҳорҷӯбаи низоми маориф ҳаллу фасл мегардад» [204, с. 11]. Дар ин маврид муаллиф дар ҳалли масъалаҳои забон ба зиммаи аҳли маориф вазифаи муҳим гузоштааст.

Бояд гуфт, ки солҳои охир масъалаи имло, беғалат навиштан, ҳусни баён дар матбуот маҳз аз ҷониби сармуҳаррири «Маорифи Тоҷикистон» С. Набизода ба миён гузошта шудааст. Дар идомаи мақолаҳои проблемавии мавсуф минбаъд матлаби М. Одиназода «Ғалат навиштан айб аст» (№1, 2022, М. Музофиршоев «Мушкили садоннокҳо ва ҷанд масъалаи таҳрирталаб дар «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ» (№4, соли 2022), С. Аминов, С. Набизода «Маълумоти мухтасар дар бораи матн ва навъҳои он» (№5, соли 2022) ва ғайра ҷоп шуданд. Ниҳоят, муҳаққиқ ва мактабшинос С. Аминов дар гӯшаи «Минбари баҳс» масъалаи мазкурро дар бораи қоидаҳои имло дар мақолаи муфасссали худ «Қоидаҳои имло бар асоси кадом принцип муқаррар карда мешаванд?» як навъ ҷамъбасти кардааст (№6, соли 2022). Дар шумораи дигари ин сол мақолаи Н. Сатторова, Н. Валиева «Нигоҳе ба таҳрири ниҳии «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ», Ш. Котибова «Унсури меҳварии инкишофи нутқи мураттаб» оид ба баъзе масъалаҳои забон ба ҷоп расид (№7, соли 2022). Ҳамчунин, мақолаҳои С. Аминов, С. Набизода «Услубҳои забон ва навъҳои он», Г. Файзиева «Мулоҳизаҳо дар атрофи баъзе истилоҳот» (дар мисоли китобҳои дарсии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ) ҷоп шуданд (№10, соли 2022). Мақолаи Р. Худоёрзода ба ҳусну қубҳи Қоидаҳои имло оид аст. Номбурда баъзе «носаҳеҳӣ»-и қоидаи имлои соли 2021-ро низ мавриди назар қарор додааст. Аз ҷумла, оид ба «ҳарфи «ъайн» овардааст, ки он «собиқаи ҳазорсола дорад... Хуб мебуд, ки онро дар ҳамон шакли таърихаш ҳарфи «ъайн» номгузорӣ мекарданд» [182, с. 33]. Чи тавре ки мушоҳида мешавад, дар оғози солҳои бистуми асри равон масъалаҳои забон, пеш аз ҳама, имло, ҳусни баён,

услугаи бо ташаббуси сармухаррир С. Набизода дар маҷалла ба ҷойи аввал баромадааст.

Ба муносибати Рӯзи омӯзгор ва забон дар солҳои 2022-2024 дар маҷалла матолиби арзанда ба нашр расиданд. Дар шумораи №10, соли 2022 таҳти унвони «Президент ва забон» нуктаҳо аз суҳанронии Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ДДЗТ ба номи С. Улуғзода ҷой дода шудааст. Дар шумораи №1, соли 2024 мақолаи С. Набизода, муаллифи китоби дарсии «Забони тоҷикӣ», барои синфи 5 «Мақоми имло дар рушди илм ва забон» ба таърифи расидааст. Муаллиф аз имкон ва раҳнамоиҳои Пешвои миллат дар рушди забони давлатӣ, аз ҷумла, аз мақоми сиёсӣ, таълими хос («таълими ин фан дар нимгурӯҳҳо сурат бигирад»), мавҷуд будани тарҷумазадагӣ дар дастурҳои омодашуда аз тарафи лоиҳаҳо, таълифи китобҳои дарсии ҷавобгӯ ба талабот, ҷопи бештари китобҳои бадеӣ, ташкили озмунҳои зиёд, ҷун «Фурӯғи субҳи доноӣ» ёдовар шуда, бори дигар мавҷуд будани нофаҳмиҳои зиёдро дар «Қоидаҳои имло» зикр намудааст. Суҳани Пешвои миллатро саривақтӣ доништааст, ки гуфтаанд: «Вазифаи мо, махсусан олимону донишмандони имрӯза, аз он иборат аст, ки дар шароити рушди босуръати илму техникаи муосир қудрати забони модаринамонро боз ҳам афзун намуда, бо истифода аз сарвати бузурги луғавии забони тоҷикӣ онро ҳамқадами замон гардонем». Ба андешаи С. Набизода, «тавассути муносибатҳои босалоҳият хонандаи имрӯзаро бо фарогирии донишу малақаҳои забонӣ тарбия кардан» [107, с. 15] имконпазир мебошад. Ҷаъ тавре ки аз масъалагузориҳои қоршиносон ва хонандагони маҷалла бармеояд, дар қори таълими забони модарӣ ва адабиёти тоҷик, амалисозии Қонуни забон, истилоҳот, қоидаҳои имло як қатор мушкилот мавҷуданд. Аҳли эҷоди маҷалларо зарур меояд, ки масъалаҳои мазкурро ҷиддӣ ба миён гузошта, роҳи ҳалли онҳоро нишон дода, аз масъулон андешидани ҷораҳои заруриро тақозо намояд.

Ҳамин тавр, дар асоси баррасии матолиби маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»), ки ба масъалаи забони тоҷикӣ тахассус дорад, ба хулосаи зерин омадан мумкин аст:

1. Сабаб ва ҳадафи асосии ташкили маҷаллаи «Адаб» (минбаъд «Маорифи Тоҷикистон») то андозае ба ифоқа овардани вазъи ногувори таълими забони тоҷикӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий, таъмини Маводди таълимӣ ва методӣ будааст.

2. Мазмуну муҳтавои маҷаллаи навташкили «Адаб» дар давраи аввали фаъолият (солҳои 1991-2006) аз тарғиб ва иҷрои Қонуни забони давлатӣ, масъалаҳои имло, истилоҳот, сарфу наҳви забони тоҷикӣ, пешниҳоди Маводди таълимӣ, методӣ оид ба усули таълим иборат буд.

3. Дар давраи дувуми фаъолият (солҳои 2006-то ба имрӯз), ки маҷалла номи «Маорифи Тоҷикистон»-ро гирифт, дар бораи забони тоҷикӣ бештар матолиби расмӣ, аз ҷумла баромаду суханронии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, мусоҳибаю баромадҳои коршиносон, роҳбарони соҳаи маориф, олимону фозилон, мақолаҳои методии муаллимон ҷойи асосиро ишғол кард.

4. Аз оғози солҳои бистуми асри равон маҷалла дар инъикоси масъалаҳои забон, пеш аз ҳама, имло, ҳусни баён, услубшиносӣ бо ташаббуси сармуҳаррир С. Набизода сахми намоён гузошт.

5. Дар давраи фаъолияти худ маҷалла оид ба иҷрои Қонуни забон, тарғибу ташвиқи он, масъалаҳои имло бисёр масъалагузориҳо карда бошад ҳам, масъалаҳои муҳимми таълими фанни забони тоҷикӣ, методика ва шеваи таълим пурра роҳи ҳалли худро наёфтанд. Тибқи ҳулосаи коршиносон, имрӯз ҳам сифати таълими забон ва адабиёти тоҷик беҳбудӣ меҳаҳад. Дар кори усули таълим ва мавзӯҳои алоҳидаи сарфу наҳв, Қонуни забон, имло, истилоҳот ва ғайра мушкilot ҷой доранд. Дар кори ҳалли мушкilotи мазкур аҳли эҷодии нашрия сахм гузошта метавонад. Ҳамин тавр, бо сабаби он ки ҳоло ҳам мушкilotи таълими забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва ибтидоию миёна ва олии касбӣ мавҷуд мебошанд, аҳли эҷоди маҷалла метавонад ба Вазорати маориф ва илми Тоҷикистон пешниҳод кунад, ки масъалаи аз нав ташкил намудани маҷаллаи махсуси таълими забон ва адабиёти тоҷикро, дар заминаи маҷаллаи «Адаб»-и мавҷуда дида барояд.

Дар натиҷаи баррасии боби сеюми кор – «Навовариҳои маҷалла дар истифодаи жанру рубрикаҳо, мавзӯ ва забону услуб» ба хулосаҳои зерин омадан мумкин аст:

1. Таҷрибаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар байни нашрияҳои дигари соҳавӣ оид ба истифодаи навовариҳо қобили омӯзиш ва истифодаи умум мебошад.

2. Жанрҳои асосие, ки дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» барои пешниҳоди навлониҳои маориф ва инъикоси мушкилоти соҳа кумак расонида, боиси таҳлили ҳамачонибаи равшан ва саҳеҳи масъала гаштаанд, аз инҳо иборатанд: мусоҳиба, мизи мудаввар ва мақола.

3. Аз оғоз маҷалла дар пешниҳоди навлониҳо ва мушкилоти соҳаи маориф жанрҳои таҳлилии мақола, мусоҳиба, мизи мудавварро истифода бурда, зери рубрикаҳои «Анҷуманоро», «Дар суҳбати бузургон», «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», «Сиёсат ва замон», «Ватанпарвар», «Муқаддасот», «Роҳнамои хирад», «Сухани сармуҳаррир», «Биёед, ба андеша пардозем», «Мизи мудаввар» ва ғайра матолиби ҷолиб пешниҳод намудааст.

4. Мазмун, ҳадаф ва мақсади мусоҳибаҳои маҷалла, аз ҷумла зери рубрикаи «Анҷуманоро», агар дар солҳои аввал баланд бардоштани маърифати сиёсӣ, ватандорӣ ва илмию фарҳангии хонандагон бошад, минбаъд мусоҳибаҳои маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» хусусияти таълиму тарбиявӣ гирифта, дар он мушкилоти соҳаи маориф мавриди муҳокима қарор гирифтанд.

5. Таҳти рубрикаи маъруфи «Анҷуманоро» суҳбатҳои ходимони маҷалла бо шахсони барӯманд доир гардида, дар онҳо масъалаҳои илму маърифат, забон омӯзӣ, тарбияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ ба миён гузошта мешаванд.

6. Ҳадафи асосии мақолаю мусоҳиба ва мизҳои мудаввари нашрия дар ҳама давраҳо таҳлили масъалаҳои муҳимми иҷтимоӣ, таълиму тарбия ва ватандӯстии ҳештаншиносӣ буда, дар назди ташкилоту муассисаҳои дахлдор вазифаҳои навлони оид ба бартараф кардани мушкилот гузошта мешаванд.

7. Бо мақсади таҳлил, баррасӣ ва ҳалли мушкилоти соҳаи маориф аз имкониятҳои жанри мақола фаровон истифода шудааст. Ҳадаф аз онҳо асосан,

баррасии навгониҳо ва мушкилоти соҳаи маориф, пешниҳодҳо оид ба роҳи ҳалли онҳо, фарҳанги техникӣ, тарбияи ватандӯстию сиёсии хонандагон мебошад.

8. Яке аз навгониҳои нашрия дар мавриди таҳлили вазъи соҳаи маориф ташкили «Мизи мудаввар» мебошад, ки бо кӯшиши сармуҳаррир С. Набизода аз соли 2020 ба роҳ монда шуд. Дар он намояндагони маъруфи соҳа, донишмандон, мактабшиносони маъруф ва омӯзгорони пешқадам иштирок карда, масъалаҳои мушкилот ва сифати китоби дарсӣ, шеваҳои таҳсил, қабули донишҷӯён, мактаби маҳорати педагогӣ ва ғайраро мавриди баррасӣ қарор медиҳанд.

9. Жанрҳои таҳлилӣ дар мавриди навгониҳо ва бартараф кардани мушкилоти соҳаи маориф дар маҷалла, асосан, баъди тағйироти кулӣ дар фаъолияти он дар даҳсолаи дувуми асри равон ҷойи асосӣ пайдо карда, дар шаклҳои мақола, суҳбат ва мусоҳибаҳо пешниҳод мегарданд.

ХУЛОСА

Вазифа ва ҳадафҳои матбуоти соҳавӣ, замина ва сабабҳои пайдоиш, шакл, мазмуну мундариҷа ва мақсади маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»), сабабҳои номивазкунӣ ва дастовардҳои нашрияро дар инъикоси масъалаҳои маориф ва баланд бардоштани савияи донишу малакаи омӯзгорон мавриди назар қарор дода, ба хулосаҳои зер омадан мумкин аст:

1. Мавзуи қор – «Нақши маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси масъалаҳои рушди маорифи кишвар», дар пешрафти илми журналистикаи тоҷик саҳми назаррас гузошта метавонад, зеро то ба ин вақт оид ба матбуоти соҳавии тоҷик дар журналистика ва адабиётшиносии тоҷик таҳқиқи муфасссал анҷом дода нашудааст. «Маорифи Тоҷикистон» яке аз нашрияҳои баргузидаи соҳаи маориф мебошад, ки дар остонаи Истиқлолияти давлатии кишвар ташкил шудааст [1-М; 4-М].

2. Матбуоти соҳавӣ, аз ҷумла соҳаи маориф яке аз навҳои аввалин ва боризи матбуот ба ҳисоб рафта, дар тамоми кишварҳо таърихи қадимӣ дорад. Матбуоти аввалини соҳавии тоҷик ба маориф тааллуқ дошта, баъд аз Инқилоби октябр бо номҳои «Дониш ва омӯзгор» (соли 1926) ва «Раҳбари дониш» (соли 1927) ба фаъолият шурӯъ кардааст [1-М; 4-М].

3. Маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») бо талаби замон ва дархости зиёиёни тоҷик дар заминаи як қатор воқеаҳои сиёсӣ, ҷамъиятӣ ва фарҳангӣ дар арафаи Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон моҳи июли соли 1990 ба нашр шурӯъ шуд. Ба ташкили он се омил сабаб гардид: дархости омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷик; мақолаю пешниҳодҳои донишмандон, чун Д. Тоҷиев ва М. Шакурӣ; қарорҳои маълуми ҳизб ва давлати шуравӣ ва Қонуни Ҷумҳурии Шуравии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатӣ» [1-М; 4-М; 5-М].

4. Фаъолияти зиёда аз сисолаи нашрияи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон»)-ро аз рӯйи шакл ва мазмуну мундариҷа ба се давра тақсим кардан мумкин аст: 1) Моҳи июли соли 1991 – моҳи феввали соли 2006; 2) Моҳи феввали соли 2006 – моҳи марти соли 2019; 3) Моҳи марти соли 2019 то имрӯз. Ҳар як давра

махсусиятҳои худро дорад ва аз ҳамдигар аз ҷиҳати шакл, мазмуну мундариҷа фарқ мекунад [1-М; 4-М; 5-М].

5. Маҷаллаи «Адаб» оғози солҳои аввали навадуми асри гузашта бо мақсади беҳбудии методикаи таълими забони модарӣ таъсис ёфта бошад ҳам, ба инъикоси масъалаҳои маърифат, адабиёт, нақди адабӣ таваҷҷуҳи бештар равона карда, аз масъалаҳои маориф танҳо баъзан матолибе оид ба шеваи таълим ҷоп мекард [2-М; 3-М; 6-М].

6. Зери рубрикаи «Анҷуманоро» суҳбатҳои ходимони маҷалла бо шахсони баруманд доир гардида, дар онҳо масъалаҳои илму маърифат, забономӯзӣ, тарбияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ ба миён гузошта шудааст [2-М; 3-М; 6-М].

7. Хотира ва мақолаҳои сармуҳаррирони маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») Ш. Исломов, Ш. Шокирзода ва С. Набизода дар таҳқиқи таърихи пайдоиш ва таҳлили мазмуну муҳтавои нашрия сарчашмаи асосӣ ба ҳисоб рафта, ҳамчун дастури хуби назариявӣ амалӣ барои журналистикаи тоҷик ва нашрияҳои соҳавӣ хидмат карда метавонанд [1-М; 2-М; 4-М; 5-М].

8. Сабаби асосии аз «Адаб» ба «Маорифи Тоҷикистон» табдили ном кардани нашрия таваҷҷуҳи ҷиддӣ ба соҳаи маориф аз тарафи Ҳукумати кишвар, дар назди нашрияи соҳавӣ гузаштани вазифаҳои боз ҳам муҳимми инъикоси масъалаҳои таълиму тарбия, шеваи таълим ва навиғариҳои соҳаи маориф буд [1-М; 4-М].

9. Ба таври васеъ инъикос намудани суҳанронӣ ва Паёмҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар саҳифаҳои маҷалла яке аз роҳҳои асосии тарбияи ватандӯстӣ, илмию маърифатии омӯзгорон ва шогирдон ба ҳисоб меравад. Баробари ин, дар маҷалла, махсусан, дар солҳои бистуми асри нав матолиби баёнғари масъалаҳои сиёсӣ, тарбияи ватандӯстӣ, худшиносии миллӣ ҷойи асосиро ишғол кард [1-М; 5-М].

10. Инъикоси суҳанрониҳо ва Паёмҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба имконияти нашрия ба се шакл анҷом ёфтаанд: солҳои аввал ба шакли иқтибос ва нуктаҳои муҳим аз онҳо; солҳои охир ба шакли пурра; ҳамовозӣ ба онҳо [1-М; 5-М].

11. Дар суханрониҳои Пешвои миллат масъалаҳои муҳимми соҳаи маориф ба миён гузошта шудаанд, ки аз инҳо иборатанд: масъалаҳои кадрҳо, маълумоти касбӣ, тарбияи завқи эстетикӣ мактаббачаҳо, компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ, тарбияи томактабӣ, омӯзиши забонҳо, ислоҳоти ҷиддии соҳаи маориф, усулҳои нави таълим ва ғайра [1-М; 3-М; 5-М].

12. Асарҳои Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Ориёиҳо ва шинохти бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ. Андешаҳо дар останаи бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ», «Чехраҳои мондагор», ки қисман дар маҷалла ба таъб мерасиданд, барои пос доштани арзишҳои маънавӣ, илмӣ ва таърихӣ мардуми тамаддунсозу фарҳангофарини тоҷик муҳим арзёбӣ мешаванд. Онҳо дар баланд бардоштани эҳсоси худшиносӣ, ватандӯстии шаҳрвандон саҳми бузург гузоштанд [1-М; 3-М; 5-М].

13. Пешвои миллат ба забони давлатӣ, гиромидошти фарзандони маъруфи халқи тоҷик: Имоми Аъзам, Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ, Мир Саид Алии Ҳамадонӣ, Ҳаким Фирдавсӣ, Садриддин Айний, Бобочон Ғафуров, Накибхон Туғрал, Сайфуддини Исфараңгӣ ва ҷашни Наврӯзи хучастапай таваҷҷуҳи баланд дошта, дар арафаи Наврӯз ҳамасола бо зиёиёни тоҷик мулоқот карда, дар онҳо масъалаҳои рушди илму маорифро ба миён мегузоранд [3-М; 5-М; 6-М].

14. Қонунҳои ҚТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» ва «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо», ки бо ташаббуси шахсии Пешвои миллат қабул шуданд, аз беҳтарин ва таъсиргузортарин санадҳои давраи Истиқлол буда, дар саҳифаҳои нашрия инъикоси васеъ пайдо карда, дар рушди фаъолияти маориф саҳми намоён гузошта, дар ҷомеаи ҷаҳонӣ эътибори баланд пайдо карданд [3-М; 5-М; 6-М].

15. Дар мақолаҳои донишмандон ва устодони муассисаҳои таълимӣ, ки ба ҳамовозии суханрониҳои Пешвои миллат таҳия гардидаанд, масъалаҳои муҳимми соҳаи илму маориф ба миён гузошта шуданд. Матолиби А. Раҳмонов, Н. Саид, Ф. Раҳимӣ, Р. Саидзода, А. Қурбонов, М. Имомзода, М. Муинӣ, Ғ. Ғарибшоев, А. Ёрмуҳаммадов, Н. Салимӣ, А. Одинаев, Э. Насриддинзода, Э.

Сафарзода М. Лутфуллозода, Ш. Шокирзода, Ш. Солеҳ, П. Назаров ва ғайра аз ҷумлаи онҳо мебошанд, ки бо хусусиятҳои илмиашон фарқ мекунанд [1-М; 3-М; 5-М].

16. Пешниҳоду дастурҳои Пешвои миллат оид ба навовариҳои соҳаи маориф, ки дар суҳанронии мавсуф ба миён гузошта, минбаъд амалӣ гардиданд, ташкили Маркази миллии тестӣ, инноватсия, таъмину таълифи китобҳои дарсӣ, муассисаҳои тарбиявии томактабӣ, маблағгузориҳои сарикасӣ, марказҳои кӯдакони болаёқат, барномаи компютеркунонӣ, ки соли 2015 ҷамъбаст гардид, сифати таҳсилот, аттестатсияи кормандони маориф, тарбияи фарҳанги таҳаммулгарой, ташаббус ва доир намудани ҷорабиниҳои сатҳи байналмилалӣ оид ба об ва ғайра мебошанд, ки дар маҷалла васеъ инъикос ёфтаанд [3-М; 5-М; 6-М].

17. Ислоҳоти соҳаи маориф, наwgониҳо, усулҳои нави таълим дар маҷалла мавзӯи асосӣ ба ҳисоб рафта, дар ин бобат дар ҳама шумораҳо таҳти рубрикаҳои нав ва жанрҳои гуногун матолиби муҳим ба нашр расидааст. Жанрҳои асосие, ки дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» барои пешниҳоди наwgониҳои маориф ва инъикоси мушкilotи соҳа кумак расонида, боиси таҳлили ҳамаҷонибаи равшан ва саҳеҳи масъала гаштанд, аз инҳо иборатанд: мусоҳиба, мақола ва мизӣ мудаввар. Ҳадафи асосии мақолаю мусоҳиба ва мизҳои мудаввари нашрия дар ҳама давраҳо таҳлили масъалаҳои муҳимми иҷтимоӣ, таълиму тарбия ва ватандӯстию ҳештаншиносӣ буда, дар назди ташкилоту муассисаҳои дахлдор вазифаҳои наwbатӣ оид ба бартараф кардани мушкilot гузошта мешаванд [2-М; 3-М].

18. Истифодаи жанрҳои ахборию таҳлилӣ дар шаклҳои мақола, мусоҳиба, мизӣ мудаввар, суҳани сармуҳаррир ва ғайра оид ба наwgониҳо ва ҳалли мушкilotи соҳаи маориф, асосан, баъди номивазкунӣ ва ҳамчун нашрияи аҳли маориф баромад намудани маҷалла ба назар мерасад. Инъикоси ин масъалаҳо дар маҷалла махсусияти худро дошта, аз таҷрибаи мазкур нашрияҳои дигари соҳаи маориф босамар истифода бурда метавонанд [2-М; 3-М].

19. Чанбаи илмий матолиби маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») назаррас буда, ба қавли мутахассисон, баъзе шумораҳои онро ҳамчун рисолаи илмӣ арзёбӣ кардан мумкин аст. Ҳарчанд маҷаллаи «Адаб» бештар ба инъикоси масъалаҳои адабиётшиносӣ, таърих, забон таваҷҷуҳ дошт, минбаъд дар «Маорифи Тоҷикистон» масъалаҳои маориф ҷойи сазовор ишғол карда, чанбаи илмий мақолаҳои ба соҳа бахшида низ пурқувват гашт. Мақолаҳои хусусияти илмидоштаи маҷалла, асосан, зери рубрикаҳои «Пажӯҳиш», «Биёмӯзем, то биёмӯзонем», «Биёед, ба андеша пардозем», «Тақриз ва китобиёт», «Машриқу Мағриб» ба таъб мерасанд. Мавзуи асосии мақолаҳои илмий нашрия нақди адабӣ, адабиётшиносӣ, навигарии соҳаи маориф, шеваҳои таълим, усулҳои нави таълим буда, аз соли 2019 ба он масъалаҳои сиёсат ва иҷтимоиёт илова шуд [2-М; 3-М; 6-М].

20. Яке аз навгонҳои нашрия дар мавриди таҳлили вазъи соҳаи маориф ташкили «Мизи мудаввар» мебошад, ки бо кӯшиши С. Набизода аз соли 2020 ба роҳ монда шуд. Дар он намояндагони маъруфи соҳа, донишмандон, мактабшиносони маъруф ва омӯзгорони пешқадам оид ба масъалаҳои гуногуни маориф баҳсу мусоҳиба доир намуданд. Мусоҳиба - суҳбат яке аз дигар жанрҳои таҳлилӣ аст, ки маҳз бо ташаббуси сармуҳаррири собиқ С. Набизода низ аз соли 2019 ба ҳукми анъана даромада, дар шумораи зиёди ин намуди матолиби таҳлилӣ масъалаҳои китоби дарсӣ, шеваҳои таҳсил, қабули донишҷӯён, мактаби маҳорати педагогӣ ва ғайра мавриди баррасӣ қарор гирифтанд [2-М; 3-М; 5-М].

21. Дастоварди маҷалла дар истифодаи васоити нави технологӣ ва интернет назаррас буда, сомона ва саҳифаи интернетии он хонандаи аз ҳама бештар дорад. Омӯхтан ва паҳн намудани ин таҷрибаи нашрия дар байни нашрияҳои дигари соҳавӣ айнӣ муддао мебошад, зеро дар шароити васеъ шудани имкониятҳои иртиботӣ ва технологию иттилоърасонӣ ташкили фаъолияти интернетӣ аз тарафи кормандони васоити ахбори умум, аз ҷумла нашрияҳои соҳавӣ, муҳим ва зарурӣ мебошад. Ин кор бори аввал дар маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар соли 2019 шуруъ шуд. Саҳифаи махсуси

интернети «Маорифи Тоҷикистон» (www.mtojikiston.tj) бо шумораи бештари хонандагон дар байни сомонаҳои дигар ва саҳифаҳои интернети матбуоти соҳавӣ дар ҷойи аввал аст. Идораи маҷалла ба кори сомонаи интернетӣ ҷавонони тахассусманди аз технологияи иттилоотӣ боҳабарро ҷалб кардааст. Фаъолият дар фазои интернетӣ ба баланд шудани эътибори маҷалла, зиёд намудани теъдоди хонандагону обуначиён мусоидат кард. Маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» бо истифодаи самараноки имкониятҳои усулҳои нави кор ва технологияи иттилоотӣ на танҳо дар рушди маорифи кишвар, балки, умуман, матбуоти тоҷик, махсусан соҳавӣ, нақши муҳим, мондагор ва созанда мегузорад [5-М].

22. Маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» бо наشري мақолаву мусоҳибаҳои проблемавӣ ва таҳлилий оид ба ислоҳоти соҳаи маориф ва усулҳои нави таълим, шеваи таълими забони тоҷикӣ, ҷопи матни суханрониҳо, Паёмҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва ҳамовозиҳо ба онҳо дар тарбияи сиёсӣ, худшиносӣ ва ватандӯстии аҳоли, пеш аз ҳама аҳли маориф, ширкати фаъол дорад. «Маорифи Тоҷикистон» дар байни матбуоти соҳавӣ аввалин шуда, барои инъикоси соҳаи муҳимми иҷтимоӣ – илму маориф, бе кумаки молии муассис аз имкониятҳои чандрасонаӣ, усулҳои нави технологияи иртиботӣ ва иттилоотӣ ба хубӣ истифода намуда, дар ин маврид ҳамқадами замон гашт. Аксари таҷрибаҳои маҷаллаи соҳавии «Маорифи Тоҷикистон»-ро дар мавриди инъикоси яке аз соҳаҳои асосии муҳимми иҷтимоии кишвар – маориф ва илм воситаҳои ахбори дигари Ҷумҳурии Тоҷикистон, пеш аз ҳама, матбуоти соҳавӣ истифода бурда метавонанд [1-М; 4-М; 5-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Аз омӯзиши масъалаҳои мавриди назари диссертатсия бармеояд, ки мавзуи нақши маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар инъикоси масъалаҳои рушди маорифи кишвар дар мавриди таҳқиқи нақши матбуоти соҳавӣ пажӯҳиши нахустин аст. Аз ин рӯ, аҳаммияти он дар таҳқиқи масъалаҳои яке аз навъҳои журналистика – матбуоти соҳавӣ ва рушди соҳаи маорифи кишвар, муҳим арзёбӣ мешавад. Вобаста ба ин, истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқро метавон ба тариқи зайл пешниҳод кард:

1. Дар илми журналистикаи тоҷик таърих, махсусият ва қонуниятҳои матбуоти соҳавӣ дар мисоли яке аз намунаҳои он омӯхта нашудааст. Хулоса ва натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф дар ин бобат ҳангоми таълифи китобу дастурҳои назарияи журналистикаи тоҷик мавриди истифода қарор гирифта метавонанд.

2. Махсусияти асосии матбуоти тоҷик аз он иборат аст, ки он аз аввали пайдоиш ба соҳаи маориф таваҷҷуҳи аввалиндараҷа дошт. Аввалин намунаҳои матбуоти соҳавӣ низ ба соҳаи таълиму тарбия ихтисос ёфтаанд. Матбуоти соҳавии маорифи Тоҷикистон дар рушди соҳаи мазкур саҳми намоён гузошт. Аз ин рӯ, ба аҳли таҳқиқи таърихи маорифи кишвар тавсия дода мешавад, ки дар ин маврид аз натиҷаву хулосаҳои бадастовардаи диссертатсия ба таври амалӣ истифода намоянд.

3. Таҳқиқоти мазкур барои омӯзиш ва хулосабарорӣ дар мавриди барқарорӣ, бартараф кардани мушкилот, таваҷҷуҳи давлат ва ҳукумат ба соҳаи маориф, роҳҳои рушди он раҳнамои хуб буда метавонад.

4. Натиҷа ва хулосаҳои диссертатсия дар муайян кардани таърих, махсусият ва дурнамои матбуоти соҳавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мутахассисон, унвонҷӯён ва донишмандони соҳаи журналистика кумак хоҳад расонд.

5. Тачрибаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар истифодаи имкониятҳои чандрасонаӣ, усулҳои нави технологияи иртиботӣ ва иттилоотӣ, ифтитоҳи сомона ва саҳифаи махсус дар шабакаи иҷтимоии интернет барои нашрияҳои дигари соҳавии кишвар қобили омӯзиш мебошад.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ

А) РҶҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

І. Адабиёти илмӣ

1. Азимов, А. Таджикская журналистика в период культурной революции (1929-1940) [Текст] / А. Азимов. – Душанбе: Шарки озод, 2014. – 313 с.
2. Андамов, Х. Ш. Роль журнала "Рахбари дониш" в формирующейся системе таджикской периодической печати 1920-1930-х годов XX века: автореферат дис. ... кандидата филологических наук: специальность 10.01.10 Журналистика [Текст] / Х. Ш. Андамов. – Душанбе, 2018. 25 с.
3. Аюбзод, С. Фонуси хаёл (Ҳикояҳо, қисса ва эссеҳо) [Матн] / С. Аюбзод. – Прага, 2023. – 317 с.
4. Баранов, В.И. Литературно-художественная литература [Текст] / В. И. Баранов, А.Г. Бочарёв, Б.И. Суровцев. – М.: Высш. школа, 1982. – 207 с.
5. Белинский, В. Г. Сочинения А. С. Пушкина [Текст] / В.Г. Белинский. – Пол. собр. соч. – Т. 27. – М., 1967.
6. Грабельников, А. Работа журналиста в газете [Текст] / А.А. Грабельников. – Москва: МГУ, 2004. – 222 с.
7. Дурахши маориф дар замони Истиқлол [Матн]. – Душанбе, 2026. – 224 с.
8. “Ежемесячные сочинения”, к пользе и увеселению служащих [Текст] // Ежемесячные журнал. – Санкт-Петербург: Академия наук, 1755 г. – 96 с.
9. Имомзода, М. С. Пешвои миллати тоҷик. Рӯзи Президент – рамзи эҳтиром ва садоқат [Матн] / М. С. Имомзода // Тараннуми садоқат ва муҳаббат (Маҷмуаи мақолаҳои публитсистӣ). – Душанбе: ЭР-граф, 2021. – С. 7-14.
10. Имомзода, М.С. Чанд махсусиятҳои Паёмҳои Президенти мамлакат ба Маҷлиси Олӣ [Матн] / М. С. Имомзода // Тараннуми садоқат ва муҳаббат (Маҷмуаи мақолаҳои публитсистӣ). – Душанбе: ЭР-граф, 2021. – С. 146-153.

11. Имомзода, М. С. Асли пирӯзии Пешвои миллат [Матн] / М. С. Имомзода // Тараннуми садоқат ва муҳаббат (Маҷмуаи мақолаҳои публитсистӣ). – Душанбе: ЭР-граф, 2021. – С. 32-37.
12. Имомзода, М. С. Давлатдорие, ки принципҳои асосиаш илм, хирадсолорӣ ва тақия бар таҷриба аст [Матн] / М.С. Имомзода // Тараннуми садоқат ва муҳаббат (Маҷмуаи мақолаҳои публитсистӣ). – Душанбе: ЭР-граф, 2021. – С. 42-46.
13. Камолиддинов, Б. Доир ба пайвандакҳои ҷумлаи пайрави мубтадо [Матн] / Б. Камолиддинов // Илм ва фановарӣ. – №3. Фанҳои филологӣ. – Душанбе, 2014. – С. 16-18.
14. Муродӣ, М. Матбуоти маҳаллии Тоҷикистон: дирӯз ва имрӯз. Ҷилди 1 / М. Муродӣ. – Душанбе: Аржанг, 2020. – 352 с.
15. Муродӣ, М.Б. Асосҳои эҷоди рӯзноманигорӣ (Китоби дарсӣ. Нашри дуюми таҷдидёфта) [Матн] / М. Муродӣ, О. Салимзода. – Душанбе: Донишварон, 2022. – 360 с.
16. 15. Муродӣ, М. Б. Тақриз дар матбуоти даврии тоҷик (солҳои 1920-1930) [Матн] / М. Б. Муродӣ. – Душанбе, 2023. – 200 с.
17. Ниҳоли тоза дар баҳори матбуоти тоҷик [Матн]. Баргардон ва шарҳу тавзеҳоти М. Рустам. – Душанбе: Адиб, 2014. – 280 с.
18. Нуралиев, Н. Оинаи маориф [Матн] / Н. Нуралиев, А. Муродӣ, М. Рустам. – Душанбе, 2012. – 160 с.
19. Охунзода, Н. Образи Пешвои миллат дар публитсистикаи китобӣ [Матн] / Н. Охунзода. – Душанбе: Аржанг, 2021. – 254 с.
20. Раҳмон, Э. Суханронӣ дар маҷлиси тантанавӣ бахшида ба 100-солагии матбуоти тоҷик [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Ҷашни фархундаи матбуоти тоҷик. – Душанбе: Ирфон, 2012. – 280 с.
21. Рустамзода, М. Нахустматбуоти соҳаи маориф [Матн] / М. Рустамзода. – Душанбе: Ирфон, 2016. – 174 с.
22. Саъдуллоев, А. Жанрҳои таҳлили матбуот [Матн] / А. Саъдуллоев, П. Гулмуродов. – Душанбе: Сино, 1994; 1998. – 60 с.

23. Табаров, С. Ашъори миллӣ ва ватанхоҳии Фитрат [Матн] / С. Табаров // Адаб. – 2000. – №2. – С. 2-7.
24. Усмонов, И. Таърихи матбуоти тоҷик [Матн] / И. Усмонов, Д. Давронов. – Душанбе: Маориф, 1997. – 250 с.
25. Усмонов, И.К. Таърихи журналистикаи тоҷик [Матн] / И.К. Усмонов, Д. Давронов. – Душанбе, 2008. – 280 с.
26. Шарифзода, Қ. Усул ва хусусиятҳои навъбандии матбуоти даврӣ [Матн] / Қ. Шарифзода // Ҷашни фархундаи матбуоти тоҷик (Маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе: Ирфон, 2012. – 280 с.
27. Шишкин, Н. Э. Введение в теорию журналистики [Текст] / Н. Э. Шишкин. – Москва: МГУ, 2002. – 310 с.
28. Шукуров, М. Адабиёт одамият меомӯзад [Матн] / М. Шукуров // Тоҷикистон советӣ. – 1986. – С. 3-5.
29. Шукуров, М. Мактаби одамият [Матн] / М. Шукуров. – Душанбе: Адиб. – 1991. – 66-67 с.

II. Монографияҳо

30. Календарова, В.В. Становление и развитие ведомственной периодики в России в начале XIX века [Текст] / В.В. Календарова. – СПб., 2005. – 184 с.
31. Нурализода, Н. Машъали маориф [Матн] / Н. Нуралиев. – Душанбе, 2022. – 170 с.
32. Исомиддинов, Б. К истории частной журналистики в Таджикистана [Текст] / Б. Исомиддинов. – Душанбе: Ирфон, 2016. – 144 с.
33. Ҳамидиён, И. Журналистикаи интернетӣ дар Тоҷикистон: ташаккул, мушкилот ва дурнамо [Матн] / И. Ҳамидиён, Ф. Низом. – Душанбе, 2022. – 268 с.

III. Манбаъ:

34. Абдуллоева, М. Донишқада ва татбиқи қонуни забон [Матн] / М. Абдуллоева // Адаб. – 1994. – №5-6. – С. 2-5.
35. «Адаб» дар «Бухоро» [Матн] // Адаб. – 2001. – №1. – С. 2-5.

36. Акбарзода, Ю. Зи кор гаштааст бузургу номвар [Матн] / Ю. Акбарзода // Адаб. – 2003. – №2. – С. 34-36.
37. Алиев, Б. «Уравниловка» монеи пешравист. Мусоҳиба / Б. Алиев [Матн] // Маорифи Тоҷикистон. – 2010. – №1. – С. 7-10.
38. Амир, С. Фирдавсӣ ва Шохин [Матн] / Субҳони Амир // Адаб. – 1999. – №3. – С. 16-21.
39. Амиров, Ҷ. Биё, то ҷаҳонро ба бад наспарем! [Матн] / Ҷ. Амиров // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №1. – С. 11-14.
40. Армони шикаста. Ёдвора (суханронии Д. Тоҷиев) [Матн] / Адаб. – 1991. – 1(7). – С.7-8.
41. Андреев, М. Маълумоте чанд андар шинохти тоҷикон [Матн] / М.С. Андреев // Адаб. – 1992. – №4 – С. 36-37.
42. Арабзода, Н. Нигоҳи нав ба зиндагиномаи Саъдии Шерозӣ [Матн] / Н. Арабзода // Адаб. – 2002. – №3. – С. 6-7.
43. Атахонов, Т. Ҳамгиро – таҳкурсии таълими нав [Матн] / Т. Атахонов // Адаб. – 2000. – №5-6. – С. 68-69.
44. Атахонов, Т. Китоби дарсӣ ва талаботҳо ба он [Матн] / Т. Атахонов // Адаб. – 2001. – №5-6. – С. 28-33.
45. Афғонов, М. Маориф дар паҳнои пажӯҳиш [Матн] / М. Афғонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2010. – №2. – С. 14-16.
46. Аҳмадзода, М. Ҳама бурдборӣ куну ростӣ [Матн] / М. Аҳмадзода // Адаб. – 1994. – №9(10). – С. 38-39.
47. Байзоев, А. Машварат идроку хушёрӣ диҳад, аммо... [Матн] / А. Байзоев // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №1. – С. 14 -15.
48. Бастам аз хуни чигар дидаи оламбинро... [Матн] // Адаб. – 1991. – 4 (10). – С. 16-17.
49. Бобоев, Ҳ. Омилҳои муайянкунандаи сифати таҳсилот бояд ғаёл бошанд [Матн] / Ҳ. Бобоев // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 48-50.
50. Бобоев, Ҳ. Такмили ихтисос – зинаи ҳатмии таҳсилот [Матн] / Ҳ. Бобоев // Маорифи Тоҷикистон. – 2007. – №6. – С. 26-28.

51. Бобохонов, М. Тоҷик ҳама ҷову Тоҷикистон яктост [Матн] / М. Бобохонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 67-70.
52. Бобошоева, Ҳ. Дар ҳунар кӯш...[Матн] / Ҳ.Бобошоева // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №8. – С. 11-12.
53. Бобочонова, Н. Калимаҳои тоҷикӣ дар забони ҳиндӣ [Матн] / Н. Бобочонова // Адаб. – 1994. – №5-6. – С. 13-15.
54. Бойназар, Н. Сатрҳо аз навиштаҳои муаллифон [Матн] / Н. Бойназар // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №1. – С. 60-62.
55. Гарморудӣ, Сайид Алиӣ Мусавӣ. Вазифаи ҳунар сохтани олам аст [Матн] / Сайид Алиӣ Мусавӣ Гарморудӣ // Адаб. – 2000. – №2. – 27-29.
56. Ғарибшоев, Ғ. Қутбнамои рушди иқтисодӣ-иҷтимоӣ [Матн] / Ғ. Ғарибшоев // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №5. – С. 4-6.
57. Ғаффоров, Р. Се қаринаи як забон [Матн] / Р. Ғаффоров // Адаб. – 1992. – №1. – С. 43-48.
58. Ғаффоров, Р. Нигоҳе ба хусусияти меъёр ва даврабандии забони адабии кунунии тоҷик [Матн] / Р. Ғаффоров // Адаб. – 2000. – №5-6. – С. 12-15.
59. Ғафуриён, Н. Нав кун силоҳи илм, ки дар арсаи ҳаёт... [Матн] / Н. Ғафуриён // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №8. – С.61-64.
60. Ғафуриён, Н. Минбари фарҳанги омӯзгор [Матн] / Н. Ғафуриён // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №9. – С.57 -59.
61. Давлати тоҷик забони тоҷик аст [Матн] / Мусоҳиба бо М. Шукуров // Адаб. – 1991. – №1 (7). – С. 12-16.
62. Давлатов, И. Забон ва замон [Матн] / И. Давлатов // Адаб. – 1991. – №1(7). – С. 7-12.
63. Давронов, Х. Аз гузашта бояд омӯхт [Матн] / Х. Давронов // Адаб. – 2003. – №6. – С. 3-6.
64. Домуллоев, А. Имлои забони тоҷикӣ таҳриру такмил меҳодад [Матн] / А. Домуллоев // Адаб. – 2003. – №2. – С. 18-20.
65. Ёрмуҳаммадов, А. Эмомалӣ Раҳмон ва сулҳи тоҷикон [Матн] / А. Ёрмуҳаммадов // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №6. – С. 8-10.

66. Жан-Лу (Абдуҳалим) Эрбер. Ислом ва илмияти ғарбӣ [Матн] / Ж.Л. Эрбер // Адаб. – 2000. – №1. – С. 16-18.
67. Зайнаб – духтари Фотимаи Захро [Матн] // Адаб. – 1992. – №3. – С. 34-36.
68. Зайниддин, В. Адиби чанговар ва ормони миллат [Матн] / В. Зайниддин // Маорифи Тоҷикистон. – 2016. – №7. – С. 32-34.
69. Зарринқӯб, А. Мидатгар ё ҳамосапардоз? [Матн] / Абдулҳусайни Зарринқӯб // Адаб. – 2002. – №3. – С. 37-45.
70. Зарринқӯб, А. Амир Муизӣ – модеҳи куштаи мамдуҳ [Матн] / Абдулҳусайни Зарринқӯб // Адаб. – 2003. – №3. – С. 31-33.
71. Зиёӣ, Х. Масъалаҳои мантиқӣ ва рушди тафаккури техникаи хонандагон [Матн] / Х. Зиёӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №4. – С. 9-11.
72. Зубайдов, У. Бори дигар роҷеъ ба таълими тафриқа [Матн] / У. Зубайдов // Маорифи Тоҷикистон. – 2013. – №2. – С. 17-19.
73. Зухурӣ, Н. Андешаҳои Айнӣ ва Деҳхудо перомуни лаҳча ва забони адабӣ [Матн] / Н. Зухурӣ // Адаб. – 2003. – №3. – С. 9-12.
74. Зухурӣ, Н. Як қарни бефарҳангӣ ва қавме фарҳангзудо [Матн] / Н. Зухурӣ // Адаб. – 2003. – №1. – С. 19-23.
75. Исломов, Ш. Сипоснома [Матн] / Ш. Исломов // Адаб. – 1991. – № 1 (7). – С. 5.
76. Исломов, Ш. Тавсияҳо доир ба тағйири Барномаи таълим ва шеваҳои омӯзиши адабиёти тоҷик [Матн] / Ш. Исломов // Адаб. – 1992. – №2. – С. 67-69.
77. Исломов, Ш. Мағзхоро шустушӯ диҳем [Матн] / Ш. Исломов // Адаб. – 1992. – №4. – с. 53-55.
78. Исломов, Ш. Сухан доништа гӯ... [Матн] / Ш. Исломов // Адаб. – 1994. – № 3-4. – С. 43-45.
79. Исмоилов, В. Асрори Болония ва низоми кредитӣ [Матн] / В. Исмоилов // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №3. – С. 4-6.
80. Каримова, И. Мазмуни таҳсилот ва усулҳои тақмили он [Матн] / И. Каримова // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 46-48.

81. Каримова, Ш., Каримова, Н. Тоҷикистон – ватани туризми байналмилалӣ [Матн] / Ш. Каримова, Н. Каримова // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №5. – С. 12-14.
82. Кӯчаров, А. Сухани созандаву судманд [матн] / А. Кӯчаров // Маорифи Тоҷикистон. – 2017. – №1. – С 59-60.
83. Комилӣ, А. Сухане андар мантиқи шеър [матн] / А. Комилӣ // Адаб. – 2003. – №5. – С. 2-4.
84. Қаноат, М. Чашни давлатӣ, миллӣ ва низоми тавҳид [Матн] / Муъмин Қаноат // Маорифи Тоҷикистон. – 2011. – №1. – С. 4-6.
85. Қодиров, К. Нақши фарҳанг дар тақомули тарбия [Матн]/ К. Қодиров // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 65-67.
86. Қурбонов, А. Мулоқоти таърихӣ ва сарнавиштсоз [Матн]/ А. Қурбонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №4. – С. 6-8.
87. Қутбиддин, Б. Минбари афкори озодагон [Матн] / Б. Қутбиддин // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №1. – С. 9-11.
88. Лутфуллозода, М. Дарс ва муҳаббати омӯзгор [Матн] / М. Лутфуллозода // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №1. – С. 13-16.
89. Маорифи Тоҷикистон. Таваҷҷуҳ! Озмун! [Матн] // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №3. – С. 2.
90. Мароми мо, ё чанд сатри баргузида аз Ойинномаи маҷаллаи «Адаб» [Матн] / Адаб. – 1991. – 1 (7). – С. 2-3.
91. Марди набардҳои руҳониву ҷисмонӣ. Мусоҳиба бо Р. Дадобоев [Матн] // Адаб. – 2000. – №2. – С. 28-30.
92. Маҳмадаминов, А. Арзиш ва шуҳрати ҷаҳонии як шоҳкории устод Айнӣ» [Матн] / А. Маҳмадаминов // Адаб. – 2000. – №5-6. – С. 12-14.
93. Маҳмуди Афшор. Қаламрави забони форсӣ [Матн] / М. Афшор // Адаб. – 2002. – №5. – 14-17.
94. Машварат идроку ҳушёрӣ диҳад [Матн] / Адаб.– 1992. – №1. – С. 55-56.
95. Мирзозода, А. Имлои «й»-и дароз ва «и»-и кӯтоҳ [Матн] / А. Мирзозода // Адаб. – 1994. – №5-6. – С. 10-12.

96. Муинӣ, М. Нақши мондагори як Президент дар таърих [Матн] / М. Муинӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №11. – С. 10-12.
97. Муинӣ, М. Омӯхтани илмҳои бунёдӣ – асоси пешравию ҷомеа [Матн] / М. Муинӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №12. – С. 9-11.
98. Мухторов, А. Гули рӯи замин аст Истаравшан [Матн] / А. Мухторов // Адаб. – 2002. – №4. – С. 3-10.
99. Набизода, С. Шаҳришавӣ ба омӯзгор ва хонанда чӣ доду чӣ гирифт? [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №2. – С. 9-11.
100. Набизода, С. Ҳар киву ҳар чӣ дар забон зиёд шуд, чаро? [Матн] / С. Набиева // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №3-6. – С. 9-11.
101. Набизода, С. Устоде мисли падар [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №2. – С. 57-59.
102. Набизода, С. Ҳамсоли Истиқлол – «Маорифи Тоҷикистон» дар сӣ сол [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. Нашри махсус. – 2021. – С. 12-15.
103. Набизода, С. Маърифатпарваре дар садри «Маърифати омӯзгор» [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – Нашри махсус. – 2022. – С. 40-42.
104. Набизода, С. 30 дастовард дар 30 сол ва чанд ишора ба муштариён дар масъалаи вазъи обуна ба маҷалла [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №1. – С. 6-7.
105. Набизода, С. Китоби дарсӣ: мушкил чӣ ё кист? Чанд сухан перомуни масоили таълифи китоби дарсӣ ва роҳҳои ислоҳи камбудиву норасоиҳо [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №2. – С.12-14.
106. Набизода, С. Мактаби маҳорати педагогӣ [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №7. – С. 9-11.
107. Набизода, С. Мақоми забон дар рушди илм ва забон [Матн] / С. Набизода // Маорифи Тоҷикистон. – 2024. – №1. – С. 15-17.
108. Назирӣ, Л. Маориф, омӯзгор, вазъият [Матн] / Л. Назирӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №8. – С. 8-12.

109. Насриддинов, З. Кори неку номи нек ба ёдгор [Матн] / З. Насриддинов // Адаб. – 2003. – №3. – С. 32-34.
110. Насурова, Б., Юлбекова, Н. Институти маориф ва нақши он дар рушди ҷомеа [Матн] / Б. Насурова, Н. Юлбекова // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №5. – С. 15-17.
111. Насурова, Б. Мақоми иҷтимоии зан – модар дар ҷомеа [Матн] / Б. Насурова // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 8-9.
112. Неконӣ, Ш. Китоби дарсӣ василаи гуфтугӯ бо тамаддунхост [Матн] / Ш. И. Неконӣ // Адаб. – 2001. – №5-6. – С. 30-32.
113. Неъматуллоев, М. Лаёқати хонандагон рушд меёбад, агар... [Матн] / М. Неъматуллоев // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 36-39.
114. Низомова, Ш. Падидаҳои инноватсионӣ дар соҳаи маориф [Матн] / Ш. Низомова // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №8. – С. 23-24.
115. Нуруллозода, Н. Истиқлолияти ваҳдати миллӣ – мафҳумҳои ба ҳам тавъаманд [Матн] / С.Н. Нуруллозода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 9-11.
116. Ойини ниғориш ва равиши омӯзиши иншо [Матн] / Техрон: 1370 ҳ. // Омӯзиши иншо. – Адаб. – 1992. – №3. – С. 63-65.
117. Омӯзиши иншо [Матн] / Адаб. – 1992. – №4. – С. 48-50.
118. Ориёфар. Шеърӣ ман ҳам мисли он баҳте, ки нест [матн] /Ориёфар // Адаб. – 1992. – №1. – С. 18-20.
119. Оқозода, М. Омӯзиши омехта чист? – шарҳ ва тарҳҳои он [Матн] / М. Оқозода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №1. – С. 56-59.
120. Оқозода, М. Равишҳои омӯзиши омехта: истилоҳот ва шарҳ [Матн] / М. Оқозода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №2. – С. 51-55.
121. Оқозода, М. Омӯзиши омехта: омилҳои такмилбахш [Матн] / М. Оқозода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 56-58.
122. Пешинаи тоҷикон ва қавми тоҷик. Сарсухан // Адаб. – №7-9. – 1997. – С. 2-3.

123. Президент ба маорифчиён муҳлат дод [Матн]: Адаб. – 2005. – №5. – С.6-10.
124. Раҳимзода (Исрофилниё) Ш. Ихтилофи ақл ва ишқ дар шеърӣ Хоҷа Ҳофиз [Матн] / Ш. Раҳимзода (Исрофилниё) // Адаб. – 1994. – №9-10. – С. 32-36.
125. Раҳимов, Б. Нигоҳе ба афкори педагогии ниёгон [Матн] / Б. Раҳимов // Адаб. – 1994. – №9-10). – С. 41-43.
126. Раҳимӣ, Ф. «Роғун» – минбари ифтихор ва арсаи номуси миллат [Матн] / Ф. Раҳимӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №8. – С. 7-9.
127. Раҳмон, Ш. Ёддошти устодон ва ҳамдарсон [Матн] / Ш. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2016. – №7. – С. 45-47.
128. Раҳмонов, А. Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Ш. Раҳмонов дар инкишофи мактаб ва маорифи кишвар [Матн] / А. Раҳмонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №3. – С. 24-27.
129. Раҳмонов, А. Халлоқияти инсони эҷодкор [Матн] / А. Раҳмонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2007. – №6. – С. 53-55.
130. Раҳмонов, Э. Ориёиҳо ва шинохти бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ. Андешаҳо дар останаи бузургдошти Соли тамаддуни ориёӣ [Матн] / Э. Раҳмонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №3. – С. 3-7.
131. Раҳмон, Ҳ. Гаҳвораи тамаддуни башар [Матн] / Ҳ. Раҳмон // Адаб.– 1997. – №7-9. – С. 11-15.
132. Раҳмон, Э. Масъулият барои фардои миллат [Матн] / Э. Раҳмон. Аз Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 4 апрели соли 2003 // Адаб. – 2003. – №2. – С. 2-6.
133. Раҳмон, Э. Барои сулҳ, ризояти миллӣ ва рушди демократия [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Аз суханронӣ дар назди хабарнигорони ватанӣ ва хориҷӣ, 27 феввали соли 2005 // Маорифи Тоҷикистон. – 2005. – №1. – С. 2-6.
134. Раҳмон, Э. Таҳкими ваҳдати миллӣ – вазифаи ҳар фарди Тоҷикистон [Матн] Аз матни Паём дар ҷаласаи якҷояи ММ ва МН Маҷлиси Олии

- Ҷумҳурии Тоҷикистон, 16 апрели соли 2005 / Э. Раҳмон / Адаб. – 2005. – №2. – С.2-6.
135. Раҳмон, Э. Ба забони модарӣ чун ба модар арҷ гузорем [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ ба ифтихори Рӯзи забон, 22 июли соли 2008 // Маорифи Тоҷикистон. – 2008. – №4. – С. 5-8.
136. Раҳмон, Э. Имоми Аъзам ва ахлоқи умумиинсонӣ [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2009. – №4. – С. 15-18.
137. Раҳмон, Э. Суханронӣ дар вохӯрӣ баҳшида ба муҳокимаи лоиҳаи Қонуни ҶТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2011. – №2. – С. 3-8.
138. Раҳмон, Э. Ҳифзи манфиатҳои милливу давлатӣ вазифаи вичдониву имонии мост [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паёми Президенти ҶТ, 26 апрели соли 2013 // Маорифи Тоҷикистон. – 2013. – №1. – С. 5-6.
139. Раҳмон, Э. Наврӯз пайвандгари дилҳост [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2013. – №1. – С. 4-6.
140. Раҳмон, Э. Низоми нави қабули имтиҳони дохилшавӣ – қадами муҳим дар ислоҳоти соҳаи маориф [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи бинои Маркази миллии тестӣ, 20 декабри соли 2013 // Маорифи Тоҷикистон. – 2014. – №1. – С. 4-6.
141. Раҳмон, Э. Маориф – соҳаи ояндасозии ҳаёти кишвар [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҶТ, 23.04. 2014 // Маорифи Тоҷикистон. – 2014. – №2. – С. 4-7.
142. Раҳмон, Э. Абдурахмони Ҷомӣ – пешвои ҳавзаҳои илмиву адабии Мовароуннаҳр Хуросон. Аз Суханронӣ дар мулоқоти наврӯзӣ бо зиёиён. 20 март соли 2014 [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2014. – №4. – С. 5-8.
143. Раҳмон, Э. Пешрафти ҷомеа ва давлат ба сатҳи рушди маориф вобастагии мустақим дорад [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҶТ, 23 январи соли 2015 // Маорифи Тоҷикистон. – 2015. – №1. – С. 2-6.

144. Раҳмон, Э. Ислоҳоти маориф, сифати таълим, масъулияти омӯзгор ва истиқлолияти фикрӣ [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз суҳанронӣ дар мулоқот бо зиёиёни кишвар, 19.03.2015 // Маорифи Тоҷикистон. – 2015. – №2. – С. 3-6.
145. Раҳмон, Э. Истиқлолият рамзи саодат ва асолати миллат аст [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз суҳанронӣ ба ифтихори 25-солагии Истиқлолияти давлатии ҚТ, 08.09. 2016 // Маорифи Тоҷикистон. – 2016. – №9. – С. 9-11.
146. Раҳмон, Э. Наврӯз чашни фарҳангӣ ва ваҳдатсоз аст [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанронӣ дар Ҳамониши байналмилалӣ адибони ҳавзаи Наврӯз ва мулоқот бо зиёиёни мамлакат. 20.03.2016 // Маорифи Тоҷикистон. – 2016. – №3. – С. 3-6.
147. Раҳмон, Э. Миллати босавод насли соҳибмаърифатро ба воя мерасонад [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ, 20 январи соли 2016 // Маорифи Тоҷикистон. – 2016. – №1. – С. 9-12.
148. Раҳмон, Э. Баланд бардоштани сатҳу сифати таълим дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот – вазифаи аввалиндараҷаи кормандони соҳаи илму маориф [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ, 22.12.2016 // Маорифи Тоҷикистон. – 2017. – №1. – С. 8-12.
149. Раҳмон, Э. Зиёиён дар ташаккули худшиносӣ ва ҳифзи манфиатҳои милливу давлатӣ нақши арзишманд доранд [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанронӣ дар мулоқот бо зиёиёни мамлакат, 20.03.2017 // Маорифи Тоҷикистон. – 2017. – №3. – С. 2-6.
150. Раҳмон, Э. Мардуми Тоҷикистон ба зиндагии шоиста сазоворанд [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ // Маорифи Тоҷикистон. – 2017. – №4. – С. 2-6.
151. Раҳмон, Э. Халқ сарчашмаи ҳокимияти давлатӣ мебошад [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ. 26.12.2018 // Маорифи Тоҷикистон. – 2018. – №1. – С. 4-10.

152. Раҳмон, Э. Сулҳу таҳсил аз нигоҳи имрӯз [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ ба ифтихори Рӯзи дониш, 1 сентябри соли 2019 // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №9. – С. 4-6.
153. Раҳмон, Э. Андеша ва афкори мо бояд аз танқид натарсад! Суханронӣ дар вохӯрӣ бо олимони кишвар, 18.03.2020 [Матн] // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №3. – С. 3-6.
154. Раҳмон, Э. Сулҳу таҳсил аз нигоҳи имрӯз [Матн] / Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ, 26.01.2021 // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №1. – С. 2-6.
155. Раҳмон, Э. Ҷаҳонро ба дониш тавон ёфтан... Суханронӣ дар Рӯзи дониш, 1.09.2021 [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №9. – С. 5-9.
156. Раҳмон, Э. Соҳиби давлати миллии худ бошем [Матн] / Чанд иқтибос аз суханронӣ дар маҷлиси ботантана ба муносибати 30-солагии Истиқлолияти давлатӣ // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №9. – С. 10-15.
157. Раҳмон, Э. Фархундаҷашни таърихӣ. Суханронӣ ба ифтихори 30-юмин солгарди баргузории Иҷлосияи 16 Шӯрои Олии ҚТ. 16.11.2022 [Матн] // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №11. – С. 5-9.
158. Раҳмон, Э. Маориф – бунёди миллати мутамаддин. Нуктаҳо аз Паём ба Маҷлиси Олии ҚТ «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №12. – С. 4-9.
159. Раҳмон, Э. Соли нави аҷдодӣ муборак! Паёми шодбошӣ ба ифтихлри ҷашни Наврӯз [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 3-6.
160. Раҳмон, Э. Ҷашни эҳёи давлатдорӣ. Паёми шодбошӣ ба муносибати 32-солагии Истиқлолияти давлатии ҚТ [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №9. – С. 3-6.
161. Раҳмон, Э. Дарси сулҳ: тантанави дониш ва роҳнамоиҳо. Нуктаҳо аз суханронӣ дар Рӯзи дониш (01.09.2023) [Матн] / Э. Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №9. – С. 4-8.

162. Раҳмон, Э. Сатрҳои заррин: дирӯз, имрӯз ва ояндаи дурахшон. Нуктаҳо аз Паём «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Маорифи Тоҷикистон. – 2024. – №1. – С. 4-8.
163. Раҷабӣ, М. Тазоҳури бадеии зиндагии хусусӣ [Матн] / М. Раҷабӣ // Адаб. – 3(9). – 1991. – С. 56-59.
164. Саидзода, Ҷ. Роҳҳои ҳифзи порчаҳои насри дар дарсҳои адабиёт [Матн] / Ҷ. Саидзода // Адаб. – 1992. – №2. – С. 53-56.
165. Саидзода, Р. Ҳ. Рушду таҳаввули марҳилавии соҳаи маориф [Матн] / Р. Ҳ. Саидзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №1. – С. 3-6.
166. Саидзода, Р. Маориф – манбаи рушди сармояи инсонӣ [Матн] / Р. Саидзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2024. – №1. – С. 10-12.
167. Сайфуллоев, С. Устухонам бо нони муаллимӣ шах шудааст. Мусоҳиба [Матн] / С. Сайфуллоев // Адаб. – 2000. – №1. – 22-25.
168. Сайдамадзода, Ҳ. Интиҳобот – омили асосии пешрафти ҷомеа [Матн] / Ҳ. Сайдамадзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №2. – С. 6-9.
169. Самад, В. «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ дар сарнавишти як арманӣ [Матн] / В. Самад // Адаб. – 2000. – №2. – С. 24-26.
170. Сафарова, М. Ғалатҳо ва пешниҳодҳо [Матн] / М.Сафарова // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №1. – С. 15-17.
171. Сафо, З. Сомониён [Матн] / З. Сафо // Адаб. – №7-9. – 1997. – С. 19-21.
172. Содиров, Ҳ. Тавсияҳо оид ба таълими фанни «Суханварӣ» дар синфҳои 10-11-и тамоили ҷамъиятию гуманитарӣ [Матн] / Ҳ. Содиров // Адаб. – №4-6. – 1997. – С. 39-46.
173. Содиков, М. Дарси андешаи миллӣ-3 [Матн] / М. Содиков // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №3. – С. 13-16.
174. Сулаймонов, М. Рушди маориф дар замони Истиқлол [Матн] / М. Сулаймонов // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №8. – С. 21-23.
175. Сухбати марди асил. Мусоҳиба [Матн] / Адаб. – 2002. – №5. – С. 24-26.
176. Турсунова, Ҷ. Ҷанбаҳои ҳештаншиносӣ ва ватандӯстӣ [Матн] / Ҷ. Турсунова // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №1. – С. 11-13.

177. Фазл, С. А. Раҳмонзода: Журналистика бо илм тавъам бошад [Матн] / С. Фазл // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №3. – С. 4-8.
178. Фазл, С. Раҳим Саидзода: Афкори ҷомеаро омӯхтан хуб аст [Матн] / С. Фазл // Маорифи Тоҷикистон. – 2022. – №5. – С. 22-25.
179. Фазл, С. Инсон об меҳӯрад аз чашмасори фаҳм. Мусоҳиба [Матн] / С. Фазл // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №1. – С. 33-36.
180. Фазл, С. Чаро Президенти мо чехраи мондагор аст? [Матн] / С. Фазл // Маорифи Тоҷикистон. – 2024. – №2. – С. 4-6.
181. Хидирзода, М. Масъалаи муҳимми замони муосир [Матн] / М. Хидирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2024. – №4. – С. 11-15.
182. Худоёрзода, Р. Устуворӣ ва ноустувории имло. Андешаҳо перомуни «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ» [Матн] / Р. Худоёрзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2023. – №7. – С. 33-36.
183. Худойдодова, Ф. Шинокти зан ва инъикоси мақоми ӯ дар Паём [Матн] / Ф. Худойдодова // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 4-6.
184. Ҳессе, Х. Сидхорто [Матн] / Х. Ҳессе // Адаб. – 1992. – №1. – С. 20-23.
185. Ҳошимова, Ш. Роҳнамою ҳидоятгар [Матн] / Ш. Ҳошимова // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №7. – С. 3-6.
186. 1100-солагии таъсис ва равнақу ривоби давлати Сомониён [Матн] / Адаб. – 1997. – №4-6. – С. 2-5.
187. Чаро форсӣ? [Матн] / Таботабой // Адаб. – 1991. – 4(10). – С. 59-60.
188. Ҷаъфаров, С. Нигоҳе ба рафти омодагӣ ба ИМД [Матн] / С. Ҷаъфаров // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №5. – С. 4-6.
189. Ҷумъаев, М. Меъмори сулҳу ваҳдат ва сармеъмори давлат [Матн] / М. Ҷумъаев // Маорифи Тоҷикистон. – 2020. – №6. – С. 3-6.
190. Шамсулоҳ, Исломи Неконӣ. Ҳамсоли истиқлол. [Матн] / Маорифи Тоҷикистон – 2021. – Нашри махсус. – С. 9-12.
191. Шарифов, Ф. Таълими ҳамгиро шиддати фикрӣ ва фаъолияти шавқовар меҳодад [Матн] / Ф. Шарифов // Адаб. – 2002. – №2. – С. 41-45.
192. Шарифов, Ф. Ислоҳоти маориф тадбирҳои бунёдиро тақозо мекунад [Матн] / Ф. Шарифов // Маорифи Тоҷикистон. – 2007. – №6. – С. 12-15.

193. Шарифов, Х. Зарурати тадвини ҳамосаи миллӣ дар аҳди Сомониён [Матн] / Х. Шарифов // Адаб. – 1999. – №2. – С. 2-6.
194. Шаҳбоз, К. Ҳамнишинии калимаҳо [Матн] / Шаҳбози Кабир // Адаб. – 1992. – №1. – С. 38-40.
195. Шодӣ, Н., Нуъмонпур, Ш. Мард бо ҳунар гирад ном [Матн] / Н. Шодӣ, Ш. Нуъмонпур // Адаб. – 2001. – №5-6. – 23-26.
196. Шокирзода, Ш. Васлгари дилҳо ва тамаддунҳо [Матн] / Ш. Шокирзода // Адаб. – 2003. – №2. – С. 43-44.
197. Шокирзода, Ш. Вазъи ҳукуқии муаллим ба қонуни алоҳида ниёз дорад» [Матн] / Ш. Шокирзода // Адаб. – 2003. – №6. – С. 22-24.
198. Шокирзода, Ш. Мо ҳам нақше дорем [Матн] / Ш. Шокирзода // Адаб. – 2004. – №6. – С. 85-88.
199. Шокирзода, Ш. Мурочиат ба хонанда [Матн] / Ш. Шокирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2006. – №1. – С. 4-5.
200. Шокирзода, Ш. Имтиҳони ватандорӣ [Матн] / Ш. Шокирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2010. – №1. – С. 5-6.
201. Шокирзода, Ш. Ҳар рӯзатон Наврӯз бод! [Матн] / Ш. Шокирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2010. – №21. – С. 4-6.
202. Шокирзода, Ш. Давоми нек роҳатро! [Матн] / Ш. Шокирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2019. – №3. – 39-42.
203. Юсуфов, А. Вазъи ногувори баён дар нигоришоти тиббӣ ва роҳҳои ислоҳи он [Матн] / А. Юсуфов // Адаб. – 2003. – №2. – С. 9-12.
204. Ятимов, С. Зиёиён ва масъалаҳои забоншиносӣ [Матн] / С. Ятимов // Маорифи Тоҷикистон. – 2021. – №10. – С. 11-12.

IV. Сарчашмаи электронӣ:

205. Отраслевая пресса. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/vedomstvennaya-i-otraslevaya-periodika-v-obschestvennoy-zhizni-nachala-xix-veka>.

Б) РҶҲАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- [1-М]. Наврӯзова, Ш.М. Матбуоти соҳавӣ: дирӯз ва имрӯзи он [Матн] / Ш.М. Наврӯзова // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – Душанбе, 2024. – №4-1 (37). – С. 244-251.
- [2-М]. Наврӯзова, Ш.М. Зарурати дигаргунӣ дар шаклу мазмуну мундариҷаи маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» ва мавзӯҳои асосии инъикосшавандаи он [Матн] / Ш.М. Наврӯзова // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – Душанбе, 2024. – №4-2 (37). – С. 216-224.
- [3-М]. Наврӯзова, Ш.М. Баррасии вазъи таълими забони тоҷикӣ дар маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») [Матн] / Ш.М. Наврӯзова // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ – Бохтар, 2025. – №1/1 (131). – С.169-173.
- [4-М]. Усмонова, Н.К., Наврӯзова, Ш.М. Аз «Адаб» то «Маорифи Тоҷикистон»: заминаҳои пайдоиш ва рушди мавзую мундариҷаи маҷалла [Матн] / Н.К. Усмонова, Ш.М. Наврӯзова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2025. – №4. – С. 308-314.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷаллаҳо ва нашриҳои дигари илмӣ:

- [5-М]. Наврӯзова, Ш.М. Дастовардҳои маҷаллаи «Маорифи Тоҷикистон» дар баррасӣ ва ҳалли масъалаҳои соҳа тавассути сомонаи интернетӣ [Матн] / Ш.М. Наврӯзова // Маводди конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назоратӣ дар мавзӯи «Таъсири интернет ва расонаҳои рақамӣ дар мусоидат ба

таърихи васоити ахбори омма ва омӯзиш дар замони муосир» (Кӯлоб, 3-уми майи соли 2025). – Кӯлоб, 2025. – С.106-108.

[6-М]. Наврӯззода, Ш.М. Инъикоси вазъ ва шеваи таълими забони тоҷикӣ дар маҷаллаи «Адаб» («Маорифи Тоҷикистон») [Матн] / Ш. М. Наврӯззода // Маводди конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами забоншиносии муосир ва рушди забони тоҷикӣ дар даври Истиқлол» (01-уми октябри соли 2025). – Кӯлоб, 2025. – С.132-136.